

ΣΥΝΟΔΙΚΑ VII - 1994

ΣΥ/59

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

VII

ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
CHAMBÉSY – ΓΕΝΕΥΗΣ 1994

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ
ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: ΒΛΑΣΙΟΣ ΙΩ. ΦΕΙΔΑΣ

Εἰς τὰ «ΣΥΝΟΔΙΚΑ» δημοσιεύονται ἢ ἀναδημοσιεύονται ἄρθρα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀρθόδοξον συνοδικὴν παράδοσιν καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὰ ἄρθρα ἀποστέλλονται εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἰς τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, 37, Chemin de Chambésy, 1292 Chambésy (Genève), SUISSE.

SYNODICA

PUBLICATION DU SECRETARIAT POUR LA PREPARATION
DU SAINT ET GRAND CONCILE
DE L'EGLISE ORTHODOXE

CHARGE DE LA PUBLICATION: VLASSIOS J. PHEIDAS

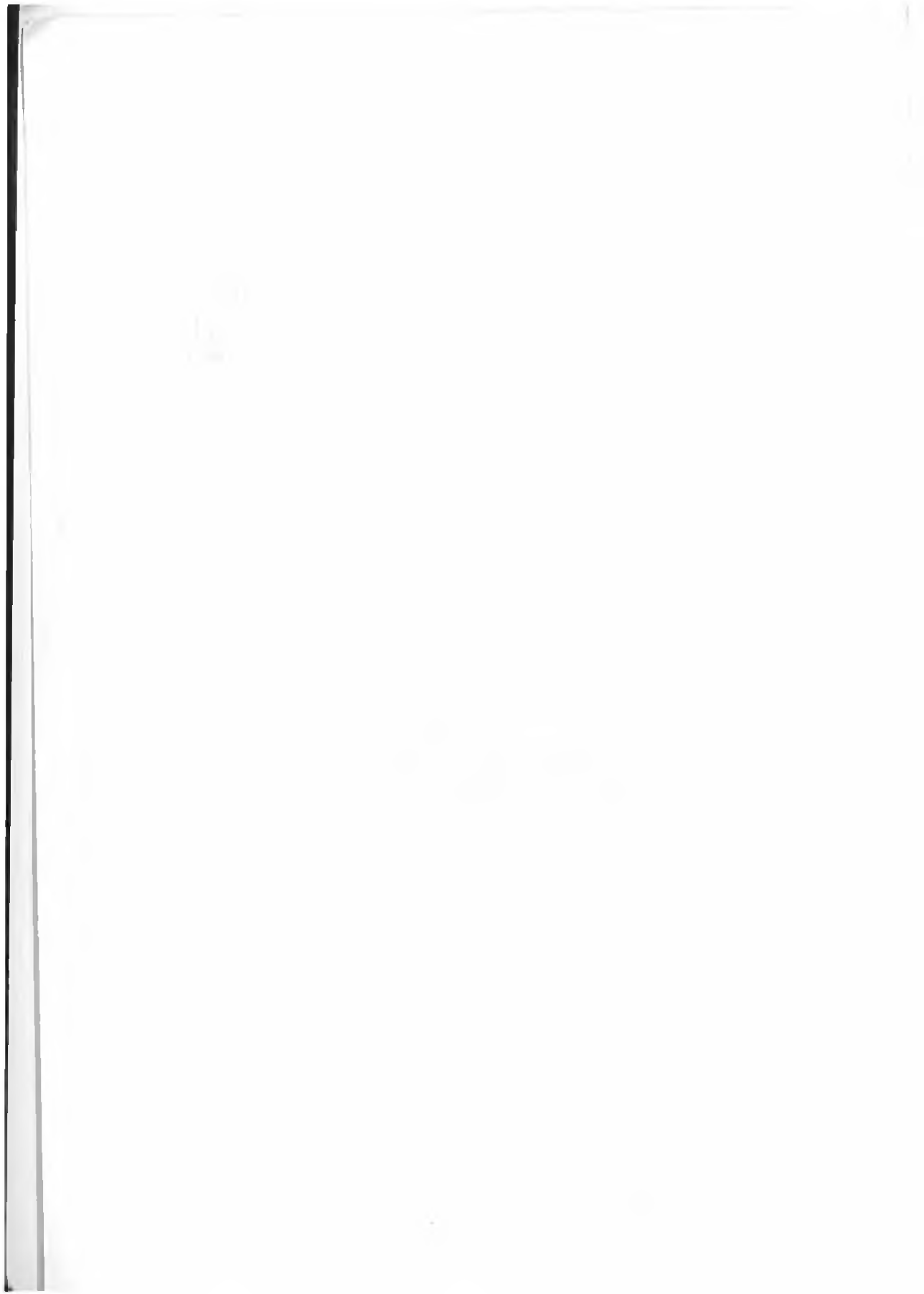
"Synodica" publie des textes inédits et reproduit des articles se rapportant à la tradition conciliaire orthodoxe ainsi qu'à la préparation du saint et grand Concile de l'Eglise Orthodoxe. Les articles sont à envoyer au Secretariat pour la préparation de saint et grand Concile de l'Eglise Orthodoxe: Centre orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, 37, Chemin de Chambésy GH1292, Chambésy-Genève, SUISSE

19.430

**ΣΥΝΟΔΙΚΑ
VII**

**B´
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ
Σαρπεζύ, 3-12 Σεπτεμβρίου 1982**

**ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

VII

**Β΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
(Σαρπεζύ, 3-12 Σεπτεμβρίου 1982)**

**ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
CHAMBÉSY – ΓΕΝΕΥΗΣ 1994**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Β' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις (3-12 Σεπτεμβρίου 1982) ὑπῆρξε σημαντικόν βῆμα εἰς τήν πορείαν τῶν κατά τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αἱ ἐργασίαι αὐτῆς προητοιμάσθησαν ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), ἡ ὁποία ἐπέλεξε πρὸς μελέτην τὰ ἀκόλουθα θέματα ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐγκριθέντος θεματολογίου ἦτοι:

- α) Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς
- β) Κωλύματα γάμου
- γ) Ἡμερολογιακόν ζήτημα.

Πέραν τῶν τριῶν τούτων θεμάτων ἡ Β' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐπελήφθη καί τοῦ υλοποιηθέντος ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως εἰδικοῦ αἰτήματος τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ὡς πρὸς τήν ἐν τῷ μέλλοντι δυνατότητα, «ὅπως χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχήν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν λαβόντων τὸ μέγα σχῆμα». Παραλλήλως καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ θέμα διὰ τὸ Ἡμερολογιακόν ζήτημα ὑπεβλήθησαν πρὸς ἀξιολόγησιν τὰ πορίσματα τοῦ ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης συνόδου συγκληθέντος, κατ' ἐντολὴν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, εἰδικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τοῦ ζητήματος «τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὀρισμένῃ Κυριακῇ».

Τὸ ἔργον τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὑπῆρξε πράγματι σημαντικόν διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὄχι μόνον διότι συνεζητήθησαν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν ἐκπροσώπων πασῶν τῶν κατὰ τόπους ἀγιοτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὰ κύρια καὶ παρεπόμενα ζητήματα τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, ἀλλὰ καὶ διότι ἀπεσαφηνίσθησαν πληρέστερον τὰ διὰ τῆς μακροαίωνος ὀρθοδόξου παραδόσεως καθιερωμένα κριτήρια προπαρασκευῆς τοῦ ὅλου θεματολογίου.

Ἡ μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἐκδοσις τῶν Πρακτικῶν τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως εἰς τὴν εἰδικὴν περιοδικὴν σειρὰν τῶν «Συνοδικῶν» ἐγένετο κεχωρισμένως εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἀποσκοπεῖ δ' εἰς τε τὴν εὐρύτεραν ἐνημέρωσιν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ἐπὶ τοῦ προπαρασκευαστικοῦ ἔργου καὶ εἰς τὴν πληρεστέραν προετοιμασίαν τοῦ φρονήματος αὐτοῦ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ μεγάλου γεγονότος τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

1 Σεπτεμβρίου 1993

*† ὉΜητροπολίτης Ἑλβετίας Δαμασκηνός
Προϊστάμενος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς
Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου*

Η Β΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ Σαμπεζύ, 3 - 12 Σεπτεμβρίου 1982

Συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1982 Σεπτὸν Γράμμα τῆς Α.Θ. Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου τοῦ Α΄ πρὸς τοὺς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ κατόπιν ὁμοφώνου σχετικῆς προτάσεως τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ Β΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνήλθεν ἀπὸ 3ης ἕως 12ης Σεπτεμβρίου 1982 ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Αἱ Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως, ἀπετελέσθησαν ἐκ τῶν κατωθι μελῶν:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον: Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Μελίτων, Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος, Σύμβουλοι: Μητροπολίτης Νέας Ἱερυσέης κ. Σίλας, Πρωτοπρ. κ. Μπόρις Μπομπρινσκοῖ.

Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας: Μητροπολίτης Νουβίας κ. Συνέσιος, Μητροπολίτης Καρθαγένης κ. Παρθένιος, Μητροπολίτης Ἀξίωμης κ. Πέτρος.

Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας: Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου κ. Γεώργιος, Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Σπυρίδων, Δρ. Σαμίρ Γκαλίμ.

Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων: Μητροπολίτης Πέτρας κ. Γερμανός, Καθηγητῆς κ. Γεώργιος Γαλίτης, Καθηγητῆς κ. Βλάσιος Φειδᾶς.

Πατριαρχεῖον Μόσχας: Μητροπολίτης Κιέβου καὶ Γαλικίας κ. Φιλιππος, Μητροπολίτης Μίνσκ καὶ Λευκορωσίας κ. Φιλάρετος, Μητροπολίτης Κρουτίσκης καὶ Καλόμνας κ. Ίουβενάλιος, Σύμβουλοι: Πρωτοπρ. κ. Βιτάλιος Μποροβόϊ, κ. Γρηγόριος Σκομπέι, Διερμηνεὺς: κ. Μπόρις Νελιούμποβ.

Πατριαρχεῖον Σερβίας: Ἐπίσκοπος Σουμαδίας κ. Σάββας, Καθηγητῆς κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς.

Πατριαρχεῖον Ρουμανίας: Μητροπολίτης Μολδαβίας καὶ Σουτσάβης κ. Θεόκτιστος, Μητροπολίτης Βανάτου κ. Νικόλαος, Ἐπίσκοπος Τιργουβιστικου κ. Βασίλειος, Σύμβουλοι: Πρεσβ. Καθηγητῆς κ. Ἴων Μπρία, Δρ. Ντίν Ἡλι Τσομποτέα.

Πατριαρχεῖον Βουλγαρίας: Μητροπολίτης Στάρας Ζαιγορᾶς κ. Παγκράτιος, Μητροπολίτης Βιδύνης κ. Φιλάρετος, Μητροπολίτης Βράτσης κ. Κελλινικος, Σύμβουλος: Σταυροφ. Οἰκονόμος κ. Νικόλαος Σιβάρωφ, Διερμηνεὺς: κ.

Ίβάν Ζελέφ, κ. Πέτκο Μπελνιέφ, κ. Σβέτοσλαβ Πιπέρωφ, κ. Ζελιάσκω Ζελιάσκωφ.

Ἐκκλησία Κύπρου: Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Κηρυνείας κ. Γρηγόριος, Καθηγητής κ. Ἀνδρέας Μιτσιδής.

Ἐκκλησία Ἑλλάδος: Μητροπολίτης Κίτρους κ. Βαρνάβας, Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Νικαπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιος. Σύμβουλοι: Καθηγητής κ. Ἰωάννης Καλογηρου, Καθηγητής κ. Βλάσιος Φειδᾶς.

Ἐκκλησία Πολωνίας: Ἐπίσκοπος Γκτάνσκ καὶ Μπιαλιστόκ κ. Σήββας, Πρωτοπρ. κ. Α. Σεμενιούκ, Δρ. Ἰωάννης Ἀντσιμιούκ.

Ἐκκλησία Γεωργίας: Ἀρχιεπίσκοπος Τσασκονδίδης κ. Ἰωάννης, Ἀρχιεπίσκοπος Σουχούμης καὶ Ἀμπχαζίας κ. Δαυίδ, Ἐπίσκοπος Μετοχέτης καὶ Δζεβαχέτης κ. Ἀνανίας.

Ἐκκλησία Τσεχοσλοβακίας: Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος, Πρωτοπρ. κ. Γιαροσλάβ Σουβάρακ, Πρεσβ. Δρ. Στέφαν Πραυζίνσκυ.

Ἐκκλησία Φιλανδίας: Μητροπολίτης Ἐλαιγκίου κ. Ἰωάννης, Ἐπίσκοπος Ἰοένσου κ. Ἀλέξιος, Πρωτοπρ. κ. Μάττι Σιντόρωφ.

Αἱ ἐργασίαι τῆς παρούσης Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διοικητικῆς διεξήχθησαν, ὡς εἴθισται, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σεβ. Μητροπολίτου Γεροντίας Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνος. Γραμματεὺς αὐτῆς ἦτο ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τρινουπόλεως κ. Δαμασκηνός, Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὡς πρακτικογράφοι ὤμισθησαν ὑπὸ τῆς Γραμματείας ὁ Πανοσιολ. Κωδικογράφος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Διάκονος Μελίτων Καράς, καὶ ὁ Ἐντιμολ. Ἀρχων Νοτάριας, Καθηγ. κ. Δημήτριος Θηραῖος.

ΤΑ ΠΡΟΗΓΗΘΕΝΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥΣ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ

ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ (Σάββατον, 4η Σεπτεμβρίου 1982)

Παρόντων τῶν ἀρχηγῶν πασῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πλὴν τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας, μὴ ἀφιχθέντος εἰσέτι, ἐπραγματοποιήθη σύσκεψις πρὸς καθορισμὸν τῶν διαδικασιακῶν τῆς λειτουργίας τῆς Διασκέψεως.

Κατόπιν προσευχῆς ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Ἅγιοι ἀδελφοί, ἐκεῖνο καὶ ὁποῖον ἀνέρχεται εἰς τὰ χεῖλη μου τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν πραγματικῶς ποιοῦμεν τὴν πρώτην συνάντησιν ἡμῶν, εἶναι τὸ τοῦ ψαλμωδοῦ «ἶδοῦ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἅμα!». Διότι ὡς ἀδελφοί,

πράγματι, συναντώμεθα πρὸς ἀλληλοενημέρωσιν προκαταρκτικῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡμῖν ἔργου τῆς Β' Προαινοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τὸ ὁποῖον κατ' ἐντολήν τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν συνήλθομεν ἵνα ἐπιτελέσωμεν.

Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ διότι ἤξιωσεν ἡμᾶς νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν συνάντησιν καὶ Διάσκεψιν ταύτην. Δι' ἐμέ, τὸν ἐλάχιστον ἀδελφὸν ὑμῶν, ὁποτελεῖ τοῦτο ὑπόθεσιν ἰδιαίτερας χαρᾶς, διότι καὶ πάλιν εὐρίσκομαι μεταξὺ ὑμῶν.

Κατέστη πλέον παράδοσις ὅπως εἰς τὰς Πανορθοδόξους Διασκέψεις προηγῆται συνάντησις τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν πρὸς συντονισμὸν τῆς ὅλης ἐργασίας.

Κατὰ πρῶτον, ἐπιθυμῶ νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν ὑμῶν τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως. Πρόκειται περὶ σχεδίου προγράμματος, καταρτισθέντος ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, τὸ ὁποῖον θέτω ὑπ' ὄψιν ὑμῶν, ἵνα προσλάβῃ ταῦτο τὴν ὀριστικὴν αὐτοῦ μορφήν. Παρακαλῶ τὸν Γραμματέα ὅπως ἀναγνώσῃ ταῦτο.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸ ἐν σχεδίῳ καταρτισθὲν πρόγραμμα, ἔχον ὡς ἀκολούθως:

Παρασκευή, 3 Σεπτεμβρίου:

Ἄφιξις Ἀντιπροσωπειῶν.

Σάββατον, 4 Σεπτεμβρίου:

Συνάντησις Ἀρχηγῶν Ἀντιπροσωπειῶν.

Κυριακὴ, 5 Σεπτεμβρίου:

Ὅρθρος καὶ Θεία Λειτουργία
Ἐπίσημος ἑναρξὺς Διασκέψεως
Γεῦμα.

Δευτέρα, 6 Σεπτεμβρίου:

Συνεδρία Ὁλομελείας.

Τρίτη, 7 Σεπτεμβρίου:

Ἔργασίαι κατ' Ἐπιτροπὰς.

Τετάρτη, 8 Σεπτεμβρίου:

Ὁλομέλεια πρὸς ἐνημέρωσιν ὡς πρὸς τὸ Πασχάλιον. Συνέχισις τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸ Πασχάλιον.

Πέμπτη, 9 Σεπτεμβρίου:

Σύνταξις κειμένων Ἐπιτροπῶν.

Παρασκευή, 10 Σεπτεμβρίου:

Ἐξέτασις ἐν Ὀλομελείᾳ τῶν κειμένων τῶν Ἐπιτροπῶν.

Σάββατον, 11 Σεπτεμβρίου:

Ἵπογραφή τελικῶν κειμένων - ἀποφάσεων.

Κυριακή, 12 Σεπτεμβρίου:

Ὁρθρος καὶ Θεία Λειτουργία.
Γεύμα.

Δευτέρα, 13 Σεπτεμβρίου:

Ἀναχώρησις Ἀντιπροσωπειῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀφιερώσαμεν τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, 4ην Σεπτεμβρίου, διὰ συνέργασιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν. Ὡς εἰθίσται, τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν κηρύττει δι' εἰδικῆς ὁμιλίας ὁ Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως, καὶ τοῦτο θὰ πραγματοποιηθῇ αὐριον, Κυριακὴν, μετὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν, ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ ἐν εἰδικῇ τελετῇ ἐπισημοῦ ἐνάρξεως τῆς Διασκέψεως. Εἶτα, προτείνω νὰ στρέψωμεν τὴν ἀκέψιν ἡμῶν πρὸς τὰς ταπικὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀποστέλλοντες τηλεγραφήματα πρὸς τοὺς Προκαθημένους αὐτῶν, αἰτούμενοι τὰς εὐχὰς αὐτῶν πρὸς εὐόδωσιν τῆς Διασκέψεως. Τὴν Δευτέραν, 6ην Σεπτεμβρίου, ἄρχονται αἱ ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως δι' ἐν ὀλομελείᾳ συνεδρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πρæεδρικὴ ἔδρα προβαίνει εἰς σχετικὴν εἰσήγησιν, ἀπευθύνουσαν σύντομον χαιρετισμὸν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπειῶν, ἀκολούθως δὲ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἡμερησίαν Διάταξιν.

Κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἀκολουθεῖται τὸ πρόγραμμα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Παρατηρῶ ὅτι εἰς τὸ ἀναγνωσθὲν πρόγραμμα ὑπάρχει ἐν πρωθύστερον, δεδομένου ὅτι ἡ ὀλομέλεια ἐνημεροῦται ἐπὶ τοῦ Πασχαλίου μετὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρμοδίας Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ πρόγραμμα θὰ ἔχη ποιῶν τινα εὐλιγισίαν. Ἀπαντῶν ἐπεξηγηματικῶς εἰς τὸν ἅγιον Κίτρους διασαφῶ ὅτι, εἰδικῶς διὰ τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου ἐμερίμνησε καὶ ἐκάλεσεν ἐνταύθα ἀστρονόμους διεθνοῦς φήμης, ἐν τῷ τέλει ὅπως ἐξηγήσουν ἀπὸ ἀστρονομικῆς ἐπιστημονικῆς πλευρῆς ὡς ἔχει τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα, ἀπαντήσουν δὲ εἰς τυχόν ἀπορίας καθ' ὅτι ἡ ληφθησομένη τυχόν ἀπόφασις θὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ θὰ εἶναι σύμφωνος ἄχι μόνον πρὸς τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ γράμμα τῆς σχετικῆς διατάξεως τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἐπὶ πλέον ἡ Γραμματεία, κατὰ καθῆκον, θέλει ὑποβάλλει εἰς τὴν ὀλομέλειαν τὸν φάκελλον τοῦ συγκληθέντος, κατ' ἀνάθεσιν τῆς Ἀ' Προσυναδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, εἰδικοῦ συνεδρίου ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πράγματι, κατ' ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἡ Γραμματεία ἐνετάλη ὅπως συγκαλέσῃ συνέδριον εἰδικῶν (βλ. ἀπόφασιν Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, *Συννοδικὰ II*, σ. 129) πρὸς μελέτην τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, καὶ ὑποβολὴν ἐν συνεχείᾳ τῶν πορισμάτων αὐτοῦ εἰς τὴν προσεχῆ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἥτοι τὴν παραῶσαν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ἐπιθυμῶ νὰ ἐρωτήσω ποίαν διαδικασίαν θὰ ἀκολουθήσωμεν κατὰ τὴν ἐν ὁλομείᾳ συνεδρίασιν; Ποῖος θὰ παρουσιάσῃ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα, ἡ Γραμματεία ἢ αἱ Ἐκκλησίαι;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὡς πρὸς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἐθίξεν ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς περὶ τοῦ ποῖος θὰ παρουσιάσῃ τὰ θέματα, ἀπαντῶ: ταῦτα μέχρι τοῦδε παρουσιάζοντο ὑπὸ τοῦ Προέδρου. Ἐν τῇ προκειμένη ὁμως περιπτώσει ὑπάρχουν αἱ εἰσηγήσεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὰ ὁποῖα βασιζονται ἐπὶ τῶν εἰσηγήσεων τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀναλάβει τὴν μελέτην αὐτῶν. Ὑπάρχουν ἤδη τὰ κείμενα τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς ταύτης, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν καὶ τὰς εἰσηγήσεις πρὸς τὴν ἡμετέραν Διάσκεψιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Τὸ Πασχάλιον δὲν εἶναι μόνον θέμι ἀστρονόμων. Πέραν τῶν αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν-ἀστρονομικῶν ἀπόψεων ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ὄψεις τοῦ ζητήματος, αἱ ὁποῖαι θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῶν. Ἡ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ θὰ ἔχη νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὰς ἄλλας ὄψεις, αἱ δὲ ἀστρονόμοι θὰ κληθῶν ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ παράσχουν συμπληρωματικὰς ἐξηγήσεις.

Ἐπίσης, ἔχω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἀντὶ τῆς ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ προγράμματος ἀναφερομένης ἐκφράσεως «ὑπογραφή τελικῶν κειμένων ἀποφάσεων», θὰ ἦτο καλῦτερον ὅπως προκριθῇ ὁ ὅρος «εἰσηγήσεις ἢ πορίσματα».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Ποῖα ἢ σχέσις τῶν ληφθησομένων ἀποφάσεων πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν; Διότι ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχη λόγον ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πρόκειται περὶ ἀποφάσεων AD REFERENDUM πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, συμφώνως πρὸς τὰ πανορθόδοξως ἐγκριμένα διαδικασιακὰ προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ὡς γραμματεὺς ὑπενθυμίζω ὅτι αἱ ὑπὸ μιάς Πρωσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως λαμβανόμεναι ἀποφάσεις ὑποβάλλονται ὡς εἰσηγήσεις εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Εἶναι αὕτη ἡ διαδικασία, ἡ πανορθόδοξως καθορισθεῖσα κατὰ τὴν Δ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν (ἴδε Πρακτικὰ ἐν *Συννοδικὰ VI*, σσ. 77-80) καὶ ἀνανεωθεῖσα ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως τοῦ 1976.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Ἡ διαδικασία τὴν ὁποίαν ἀνέφερον οἱ ἅγιοι Τρανουπόλεως εἶναι ἡ ὀρθή. Βεβαίως, ἡ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις θὰ συντάξῃ τὸ τελικὸν κείμενον διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ἀλλὰ τὸ κείμενον τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἀπόφασιν, διότι

τότε θά εδει νά εφαρμοσθῇ ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ λήψις τελικῶν ἀποφάσεων ἀπόκειται εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον καί ὄχι εἰς τήν Πρὸςυνοδικήν Διάσκεψιν καί διὰ τοῦτο συμφωνῶ μέ τήν γνώμην τοῦ ἁγίου Κίτρου ὅπως ἀποφευχθῇ ὁ ὅρος «ἀπόφασις».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συμφωνῶ ὅτι ἡ λήψις τῶν τελικῶν ἀποφάσεων ἀνήκει εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, καί ὅτι τόσον αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσον καί αἱ ἐργασίαι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως τυγχάνουν εἰσηγήσεις πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἡ διαδικασία αὕτη συνεζητήθη διὰ μακρῶν καί εὐρηται, ὡς προεῖπον, ἐν τοῖς πρακτικαῖς προγενεστέρων Πανορθοδόξων Διασκέψεων.

Παρατηρῶ ὁμως ὅτι διό νά παραπεμφθῇ ἐν θέμα εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον πρέπει νά ὑπάρξῃ ἀπόφασις Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Τοῦτο θά συμβῆ καί εἰς τήν παρούσαν περίστασιν. Παρά ταῦτα, ἐπειδὴ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἡ οὐσία καί οὐχί αἱ λέξεις, συγκατατίθεμαι εἰς τό νά ὀνομασθοῦν αἱ ἀποφάσεις ἡμῶν πορίσματα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Ἐπειδὴ πρόκειται νά ἀσχοληθῶμεν μέ πολὺ λεπτά θέματα, ὡς τό πασχάλιον, ἡ λέξις ἀπόφασις δυνατόν νά προκαλέσῃ εἰς τό πλήρωμα τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν παρεξηγήσεις καί ἀνησυχίας, διό καί φρονῶ ὅτι πρέπει νά ἀποφεύγονται αἱ ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νά σκανδαλίσουν.

Ἐδώσατε, ἅγιε Πρόεδρε, τήν ὀρθήν λύσιν διὰ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ ὅρου «ἀπόφασις». Τά πορίσματα τῆς Διασκέψεώς μας θά παραπεμφθοῦν εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν καί ἀπὸ ταύτης εἰς τὰς Ἱεράς Συνόδους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὅχι, διότι τὰ ἐξετασθησόμενα θέματα ἔχουν ἤδη τύχει ἐπεξεργασίας ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, αἱ δὲ σχετικοὶ φάκελλοι ἐπὶ τῶν θεμάτων ἔχουν ἤδη τεθῆ ὑπ' ὄψιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ὁ Σεβ. Πρόεδρος ὑπενθυμίζει τὴν πανορθοδόξως ἀποφασισθεῖσαν διαδικασίαν προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων καί παραπομπῆς αὐτῶν εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον (ἴδε Πρακτικά Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐν *Συνοδικὰ VI*, σσ. 77-80, καί Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐν *Συνοδικὰ II*, σ. 127) καί παρατηρεῖ ὅτι ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις δὲν ἐξήτασε τὰ θέματα ταῦτα, καθ' ὅτι ἡσχολήθη μέ τὸν καθορισμὸν ἐν γένει τοῦ καταλόγου θεμάτων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, καί ὅτι εἰς τὴν ἡμετέραν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἀπόκειται ἡ μελέτη τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν τριῶν θεμάτων τοῦ ὀρισθέντος καταλόγου. Ἐπὶ πλέον, παρατηρεῖ ὁ Σεβ. Πρόεδρος, ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις ἔχει νά ἀποφασίσῃ ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας εἰδικοῦ θέματος «τοῦ καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν εἰς τό μέλλον νά χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ

μοναχών, οι οποίοι έδεχθησαν άπλώς τήν εύχλήν τής ρασοφορίας και ουχι μόνον έξ εκείνων, οι οποίοι έδεχθησαν τό μέγα σχήμα», τό όποϊον παρεπέμφθη εις αύτήν υπό τής προλαβοΰσης Α' Προσυνοδικής Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Εις τήν Έκκλησίαν Βουλγαρίας άνετέθη και ή μελέτη του θέματος του μοναχισμού, τό όποϊον θά εξετάση ή Διάσκεψις ήμών.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Όχι, τό θέμα του μοναχισμού, αλλά τό ειδικόν σημείον «κατά πόσον είναι δυνατόν εις τό μέλλον νά χειρατονώνται έπίσκοποι έκ μοναχών, οι όποιοι έδεχθησαν άπλώς τήν εύχλήν τής ρασοφορίας και ουχι μόνον έξ εκείνων, οι όποιοι έδεχθησαν τό μέγα σχήμα».

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Συμφωνώ, αλλά επί του ειδικού τουτου θέματος ή Έκκλησία Βουλγαρίας έπιθυμεί νά υποβάλη σχετικήν εισήγησιν εις τήν Διάσκεψιν.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Βεβαίως.

Άγιοι άδελφοί, έξηντήθη ήδη ή εξέτασις του προγράμματος. Αί δοθείσαι έξηγήσεις ήσαν έπαρκείς διά τά θέματα διαδικασίας προπαρασκευής τής Συνόδου. Και νυν, έχομεν νά όρίσωμεν τήν ήμερησίαν διάταξιν τής Διασκέψεως ήμών, ήτις και είναι δεδομένη εντός των πλαισίων των διαγραφέντων τόσον υπό τής Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικής Έπιτροπής όσον και υπό τής Α' Προσυνοδικής Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ήτοι έχομεν νά εξετάσωμεν τά θέματα:

α) Άναπροσαρμογή των περί νηστείας εκκλησιαστικών διατάξεων,

β) Κωλύματα γάμου,

γ) Άμερολογιακόν ζήτημα. Μελέτη του ζητήματος έν αναφορῃ προς τήν περί πασχάλιου άπόφασιν τής Α' Οικουμενικής Συνόδου και εξεύρεσις τρόπου προς άποκατάστασιν συμπράξεως μεταξύ των Έκκλησιών έν τῷ ζητήματι τουτου, ώς και τό άπασχαλοΰν τήν Έκκλησίαν Βουλγαρίας ως ίναιτωρῶ ειδικόν θέμα, τό όποϊον δέν άποτελεϊ θέμα τής Άγίας και Μεγάλης Συνόδου και επί του όποϊου καλούμεθα ώς Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διασκέψις νά λάβωμεν τήν δέουσαν άπόφασιν.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Θα έπεθύμουν νά έρωτήσω περι τής διαδικασίας εξαγωγής των πορισμάτων ήμών. Πρυτείνω όπως όλαι ται κειμεναι γένωνται δεκτά όμοφώνως, διότι άν Έκκλησία εις έχη άντιρρησεις επί ενός θέματος, τότε τό θέμα εκείνο δέον νά μή παραπεμφθῆ εις τήν Άγιαν και Μεγάλην Σύνοδον, αλλά νά μελετηθῆ έκ νέου.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Εις όλας τās μέχρι τουδε Πανορθόδοξους Διασκέψεις κοτεβλήθη προσπάθεια και είχομεν όμοφωνους άποφάσεις. Εύχομαι και έλπίζω και κατά τήν παρούσαν Διάσκεψιν, έργαζόμενοι έν αγίαη νά καταλήξωμεν εις όμοφωνους άποφάσεις.

Μετά ταύτα, λύεται ή συνεδρία.

ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ (Κυριακή, 5η Σεπτεμβρίου 1982)

Ἡ ἑναρξις τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐγένετο μετὰ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς, 5ης Σεπτεμβρίου 1982, ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Σαμπεζύ Γενεύης. Κατόπιν εἰδικῆς ἀκολουθίας (*Παράρτημα 1*) ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Μελίτων, Ἀρχηγός τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προσεφώνησε τοὺς ἐκπροσώπους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ τὸ πολυπληθές ἐκκλησίασμα, διὰ τῆς ἀκολουθοῦ ἑναρκτηρίου ὁμιλίας:

«Σεβάσμιοι σύνεδροι,
ἀγαπητοὶ ἀδελφοί,

Μὲ χαράν, σεβασμὸν καὶ συγκίνησιν χαιρετίζομεν τὴν εὐλογημένην παρουσίαν πάντων ὑμῶν, τῶν τιμίων ἐκπροσώπων τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὸ Πατριαρχικὸν τοῦτο Σταυροπήγιον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς συγκροτήσεως τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, καὶ ἀπευθύνομεν πρὸς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν προσωπικῶς τὸν ἀδελφικὸν λόγον τοῦ καλωσορισμοῦ.

Προβαίοντες εἰς τὴν πραγματοποιήσασιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἱερᾶς ταύτης συνάξεως ἡμῶν, καθηγιάσαμεν καὶ καθωσιώσαμεν τὰς ἀπαρχὰς τῆς μετὰ τὴν χάριν καὶ εὐλογία τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐν συμπρασευχῇ ἄλων ἡμῶν καὶ μετὰ τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἤδη, ἀδελφοί, δόξαν ἀναπέμποντες τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ, ἐκ προσώπου τοῦ Παναγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Δημητρίου, κηρύττομεν τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ ἐπικαλούμεθα ἐπ' αὐτὴν τὴν ἐπίπνοιαν τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Ἡ Διάσκεψις ἡμῶν αὕτη, ὡς Πανορθόδοξος, εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ καὶ συγκεφαλαιωτικὴ τῆς ὅλης, μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἐπίσης, ὡς Προσυνοδική, αὕτη ἐντάσσεται, κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν ἐκκλησιολογίαν, εἰς τὸν θεσμὸν τῆς συνοδικότητος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐν τῇ οἰκουμενικῇ κορυφώσει του τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην αὐθεντίαν αὐτῆς.

Ἐπομένως, ἡ Διάσκεψις αὕτη εἶναι ἱερά. Οὐδεμίαν ἔχει ὁμοίωτητά πρὸς τὰ κοσμικὰ συνέδρια, πολὺ δὲ περισσότερο οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν. Εἶναι, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ τονίζομεν, καθαρῶς πνευματικὴ ἐκκλησιαστικὴ σύναξις ἐν ἁγίῳ Πνεύματι συγκροτούμενη, οὐχὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀλλ' ἐν τῷ κόσμῳ συνερχομένη, καὶ εἰς μαρτυρίαν καὶ διακονίαν πρὸς

αὐτὸν ἀποσκοποῦσα, ἐντεταγμένη δὲ ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς Θεῆς Οἰκονομίας διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, τῆς κτίσεως ὅλης.

Ἐκ τῆς ὄντολογικῆς ταύτης ἐπόψεως τῆς Διοσκέψεως ἡμῶν, δύο εἶναι οἱ ἐν αὐτῇ συνεργοὶ παράγοντες, ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἀνθρώπινος. Ἐφ' ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ἢ ἀνθρωπίνῃ ἀδυναμίᾳ καὶ κένωσις, ἢ καθαρὰ καρδία καὶ νοησις, ἢ ἐλευθέρα ἔκφρασις τῆς προσωπικῆς ἡμῶν γνώμης καὶ βουλησεως, πάντοτε βεβαίως ἐν τῇ προσπάθειά μας συμφωνίᾳ πρὸς τὸ Θεῖον θελημα, αἴτιο τοῦ παναγίου ὁμοῦ Πνεύματος ἢ χειραγωγία, τὸ πλήρωμα καὶ ἡ τελείωσις.

Λέγοντες ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ἐπιχειροῦμεν, εἰμὴ νὰ ὑπομνησωμεν εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους τὴν πνευματικὴν συγκράτησιν καὶ διατασίαν, κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν, τῶν τοιοῦτων ἐκκλησιαστικῶν συναθροίσεων, καὶ ἐπομένως καὶ τῆς ἡμετέρας, νὰ συνειδητοποιησωμεν ἔτι περισσότερο ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶς ἐντεταλμένων τὴν εὐθύνην καὶ τὸ χρέος ἡμῶν ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ πληροφορήσωμεν τὸν κόσμον περὶ τίνος πρόκειται.

Ἄδελφοί,

Ἡ ταπεινὴ αὕτη ὁμιλία κατὰ τὴν παρούσαν ἱερὰν ἑορτὴν τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ κατάρξεως τοῦ ἔργου ἡμῶν δὲν προτίθεται νὰ παρουσιάσῃ τὰ ἤδη καινορθοδόξως καθωρισμένα ἀντικείμενα αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἀποίων ὁ ἀσχυλιθώμεν ἀπὸ τῆς αὔριον, ἀλλὰ περιορίζεται εἰς τὸ νὰ εἰσαγάγῃ πρῶτον τὸν ὁμιλοῦντα καὶ τὴν ὅλην ἀδελφότητα εἰς τὸν ἀπεριόριστον ἐκείνον χῶρον τοῦ πνευματικοῦ βάθους τῆς Διοσκέψεως ἡμῶν. Δηλαδή, νὰ ὑψημίσῃ τὴν προετοιμασίαν τῶν πνευμάτων μας, τῶν καρδιῶν μας, νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸ κλίμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῆς βιώσεως του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ λαβῶμεν, ὡς πνευματικὸν σῶμα ὑψίστης ἐκκλησιαστικῆς ὑπευθυνότητος, καὶ ἐμνευσίαν καὶ καθοδήγησιν καὶ συνείδησιν χρέους καὶ μετρῶν λόγου καὶ ἀδελφικῆς καὶ ὑπευθύνου συμπεριφορᾶς ἐπίμετρον.

ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο καταφεύγομεν εἰς τὰ θεῖα μνημόματα, τὰ ὁμοῦ καὶ τὰ συγκυρίαν ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς σήμερον ἐκ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ ἐκ τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων τῆς σημερινῆς 11^{ης} Κυριακῆς τοῦ Ματθαίου καὶ ἐκ τοῦ σημερινοῦ ἑορτολογίου. Τὰ κείμενα ταῦτα καὶ τὸ συναξάριον μᾶς προσφέρουν τρία σημεῖα πρὸς πνευματικὴν θεωρίαν καὶ συσχασμόν, ἀλλὰ καὶ μᾶς διδάσκουν καὶ μᾶς καθοδηγοῦν. Ταῦτα δε προεμχονται: πρῶτον, ἐκ τῆς παραβολῆς τῆς ἀμῆλου καὶ τῶν γεωργῶν τοῦ Ευαγγελίου τῆς ἡμέρας, δεύτερον, ἐκ τῆς παραγγελίας καὶ προτροπῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ποῦ ἠκούσαμεν εἰς τὴν σημερινὴν ἀποστολικὴν περικοπὴν, καὶ, τρίτον, ἐκ τοῦ σήμερον ἑορταζομένου Ζαχαρίου τοῦ προφήτου, πατρὸς τοῦ τιμίου Προδρόμου.

Ναί, ἢ περιπτώσις τοῦ ἱερέως προφήτου Ζαχαρίου, τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου, ἐπικαίρως ἔρχεται νὰ μᾶς ὑπομνήσῃ καὶ νὰ μᾶς κηρύξῃ, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου προχωρεῖ καὶ πραγματοποιεῖται, παρ' ὅλα τὰ ἀντίθετα φαινόμενα, παρὰ τὴν ἀδυναμίαν καὶ πωλλὰκις

παρά τὴν ἐξ αὐτῆς ἀντίδρασιν ἢ ἀκόμη καὶ ἀπιστίαν τῶν ὀργάνων ἐκείνων, ποὺ ἐτάχθησαν νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πραγμάτωσιν τοῦ Θεοῦ σχεδίου ὅτι ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ ὀδεύει καὶ προοδεύει πολλακίς μετὰ τὴν χρῆσιν τρόπων καὶ μέσων καὶ νόμων, ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν γνώσιν, τὴν νόησιν καὶ τὴν ὄρασιν μας, μετὰ τὴν θείαν μέθοδον τοῦ παραδόξου. Ἀντιμέτωπος τοῦ παραδόξου εὐρέθη ὁ Ζαχαρίας εἰς τὸ ἔνδον τοῦ ναοῦ, λειτουργῶν τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος ἐνώπιον τοῦ δεξιόθεν ἐστῶτος Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Αἰφνιδιασμένος ἤκουσε τὸν λόγον τῆς ἀποκαλύψεως, τὸν λόγον τοῦ σχεδίου, καὶ ἐθαύμασε, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐβάστασε καὶ ἐκλονίσθη καὶ ἐδυσπίστησε. Καὶ ὑψώσασκε καὶ ἀνέταξε τὸν λόγον τῆς ἀπορίας, τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς, τὸν λόγον τῶν γνωστῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νόμων τῆς φύσεως. Καί, λοιπόν, ἡ πορεία τοῦ σχεδίου ἀνεχαιτίσθη; Κάθε ἄλλο. Τότε ὑψώθη ὁ ἀποφασιστικὸς ἀντίλογος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ: «καὶ ἰδοὺ ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλήσαι» (Λουκ. 1,20).

Προκειμένου νὰ ἀναχαιτισθοῦν οἱ ἀνασταλτικοὶ ἰδικοί μας δισταγμοί, ἡ ὀλιγοπιστία μας, οἱ μικροὶ ὑπολογισμοὶ μας, ἡ δειλία μας, καὶ νὰ προωθηθῇ τὸ θεῖον σχέδιον, τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σοφία καὶ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἤμπαρεῖ τὴν στιγμὴν ποὺ ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος ὁ λόγος, ἀντὶ τοῦ λόγου τοῦ ἀρνητικοῦ, τοῦ ἀντιδραστικοῦ, τοῦ κενοῦ, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν σιωπὴν μας, καὶ διὰ τῆς σιωπῆς νὰ ὑπηρετηθῇ ἡ οὐσία. Καὶ ὄχι μόνον τὴν σιωπὴν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὴν κωφότητα ἤμπορεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ Θεὸς διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν ἀκοὴν μας κατὰ τρόπον ὀδυσσειακόν ἀπὸ τὸν σαγηνευτικόν ψίθυρον τοῦ πειρασμοῦ τῆς ἐρήμου. Διότι, ὄχι μόνον ἀσφαλὸς ἀλλὰ καὶ κωφὸς ἔμεινε ὁ Ζαχαρίας μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Προδρόμου τοῦ Χριστοῦ: «καὶ διέμενε κωφός» (Λουκ. 1,22).

Καὶ οὕτω, προβάλλει ἐνώπιον τῆς προδρομικῆς ταύτης πανορθοδόξου Συνάξεώς μας ὁ ἐορταζόμενος προφήτης Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ τοῦ Προδρόμου, νὰ μᾶς ὑπομνήσῃ ὅτι καὶ ἡ σιωπὴ καὶ ἡ κωφότης, κατὰ θείαν οἰκονομίαν, εἰς ὠρισμένας στιγμὰς γίνονται συνεργοί, ὥστε νὰ λαληθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἀκουστός καθαρὸς μόνον ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Καὶ μετὰ τὸν Ζαχαρίαν ἔρχεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μέσῳ τῆς Κορινθοῦ, νὰ μᾶς ἀπευθύνῃ τὴν ἐπίκαιρον παραγγελίαν καὶ προτροπὴν του: «Γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδριζεσθε, κραταιοῦσθε. Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω» (Α' Κορ. 16, 13-14). Μᾶς παραγγέλλει νὰ μένωμεν ἀγρυπνοὶ. Καὶ μᾶς μεταφέρει ἀμέσως εἰς τὸν ἐν Γεθσημανῇ ὄμοιον καὶ συμπληρωματικόν λόγον τοῦ Κυρίου, ἐκεῖνον τὸν περίφημον «γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν» (Ματθ. 26, 41).

Ἔχομεν, λοιπόν, τὴν παραγγελίαν καὶ τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Παύλου νὰ γρηγορῶμεν ὡσάν ἀγρυπνοὶ φρουροί. Ἡ προτροπὴ ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους, ἰδιαίτερως ὁμῶς ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἐξ ἡμῶν ἐπισκόπους, διότι καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ λέξις ἐπίσκοπος καὶ ἡ ἔννοιά της εἶναι ταυτῶσμοι πρὸς ἐκείνας τοῦ γρηγοροῦντος, τοῦ ἀγρύπνου φρουροῦ ποὺ ἐπισκοπεῖ ἀπὸ τὴν σκοπιάν τοῦ φυλα-

κίου, καί διότι μείζονα ἔχομεν εὐθύνην οἱ ἐπίσκοποι. Ἄλλωστε, τὸ «γρηγορεῖτε» τοῦ Κυρίου ἀπηυθύνθη πρὸς τοὺς Ἀποστόλους κατὰ τὴν ἀκραίαν στιγμήν τῆς κρίσεως καὶ τοῦ πάθους.

Ἐπαγρύπνησις, λοιπόν, ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἐπὶ τοῦ ἔργου μας, ἐπὶ τῆς εὐθύνης μας, ἐπὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τοῦ πειρασμοῦ. Καὶ ὄχι μόνον ἐπαγρύπνησις, ἀλλὰ καὶ προσευχή: «καὶ προσεύχεσθε» (Ματθ. 26, 41). Ὡς ἔλεγον, καὶ νοερά προσευχή κατὰ τὰς ὥρας τῶν διαβουλεύσεων, κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἐκφράσεως τῆς γνώμης μας καὶ τῆς λήψεως τῶν ἀποφάσεών μας. Διὰ νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν. Διότι εἶναι ἀναπόφευκτοι, καὶ θὰ ἔλθουν οἱ πειρασμοί. Ὅχι δὲ ἀτέχνως, ἀλλὰ ἐντέχνως, «κατὰ τὰς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου» (Ἐφεσ. 6, 11). Κατὰ τὰς πονηροτάτας ταύτας μεθοδεῖας, εἶναι ἐπόμενον νὰ ἐμφανισθοῦν ἐνώπιον ἡμῶν οἱ πειρασμοὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς περισκέψεως, τῆς συνέσεως, τῆς προασπίσεως ὄχι τῆς δυναμικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ τῆς στατικῆς συντηρήσεως, ἢ, πάλιν, τῆς προασπίσεως ὁμαδικῶν ἢ τοπικῶν συμφερόντων, καὶ ἐξυπηρετήσεως σπουδαιῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐρχομένων ἢ ἐπιβαλλομένων λόγων, ἢ καί, ἀκόμη, πειρασμοὶ προερχόμενοι ἐξ ὑποσυνειδητῶν ἐλατηρίων αὐταρκειᾶς καὶ αὐταρκεῖας, ἢ καὶ πνευματικῆς ὀκνηρίας καὶ ἀτολμίας καὶ δειλίας, ἢ, διατὶ ὄχι, ὑπὸ τὸν ψυχολογικὸν αὐτοματισμὸν τῆς διασφαλίσεως καὶ ἐπιδιώξεως προσωπικῶν σκοπιμοτήτων καὶ συμφερόντων.

Ἄλλ' ἔτι περαιτέρω, πειρασμοὶ ἀσφαλῶς θὰ ἔλθουν καὶ ὑπὸ τὸ ἄλλο ἔνδυμα, τοῦ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν κόσμον, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλελευθέρως, ἐκσυγχρονισμένης καὶ προοδευτικῆς τοποθετήσεως, μέχρι τῆς ἀπάτης τῆς λαοκρατίας καὶ τῆς ἀπο-χριστοποιήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα πάντα λέγονται ὄχι ἀπὸ θεωρίας, οὔτε ὑπὸ τύπον κηρύγματος, ἀλλὰ προέρχονται καὶ ἀπὸ ἀγιογραφικὰς προειδοποιήσεις καὶ ἀποστολικό, πατερικὸ καὶ μοναστικὸ βιώματα καὶ ἀπὸ τὴν συνεχῆ ἱστορικὴν ἐμπειρίαν τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς. Καὶ πάντα τὰ λεχθέντα συγκεφαλαιοῦνται εἰς τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔστω εἰς γνώσιν πάντων ἡμῶν: ὅτι ἄορατος καὶ αὐτόκλητος σύνεδρος τῆς ἀρχομένης Διασκέψεώς μας θὰ εἶναι ὁ πατὴρ τῶν πειρασμῶν, ὁ Ἐωσφόρος, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν πλέον ἀπατηλὴν ἐμφάνισιν καὶ παρουσίαν, ἐκείνην τοῦ ἀγγέλου τοῦ φωτός.

Διότι αἱ πνευματικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ συναθροίσεις εἶναι ὁ προσφιλιῆς του χώρος. Εἰς τοὺς χώρους αὐτοὺς δίδει τὴν πλέον ἀποφασιστικὴν μάχην. Καὶ τότε, ὁ Ἐωσφόρος εἰς ὑπέριστατον βαθμὸν ἠδονίζεται καὶ θριαμβεύει, ὅταν ἐκ τοιοῦτων χώρων καὶ ἐκ τοιοῦτων συναθροίσεων, συνεργομένων ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἀποσπᾷ διὰ τῶν πειρασμῶν του πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἐνδίδοντας, προσφέρων ἐν τέλει εἰς αὐτοὺς τὴν τραγικὴν ψευδαίσθησιν ὅτι προσεχώρησαν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τὴν προειδοποίησιν ταύτην ἔκαμα καὶ εἰς προηγουμένης Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Λοιπόν, ὡς γρηγορῶμεν καὶ ὡς προσευχώμεθα.

Καί επανέρχεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, καί συνεχίζει τὴν παραγγελίαν του: «στήκετε ἐν τῇ πίστει». Μᾶς λέγει νὰ μένωμεν στερεοί καί ὀρθοί εἰς τὴν πίστιν. Τοῦτο εἶναι τὸ κεφάλαιον τῆς Διασκέψεως ἡμῶν, ἡ ἔμμονή εἰς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν πίστιν μας καί ἡ προσφορὰ μαρτυρίας ὑπὲρ αὐτῆς. Καί μάλιστα, θὰ προσθέτοιν, ἔμμονή καί μαρτυρία τῆς πίστεώς μας, ὡς παρέδωκαν αὐτὴν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Κυρίου οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ Πατέρες καὶ οἱ Διδάσκαλοι καί οἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι καὶ τὸ ἅχρι τοῦ νῦν βίωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἴητοι ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν παραδόσις.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ὅλοι οἱ συμμετέχοντες εἰς τὴν Πανορθόδοξον ταύτην Διάσκεψιν, κατὰ πρῶτον καί κύριον λόγον εἶναι φρουροὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ καί νὰ καυχηθῇ, ὅτι εἶναι ὀρθοδοξώτερος τοῦ ἄλλου, καὶ νὰ ὀνειδίσῃ τὸν ἀδελφόν του διὰ ὑποτονισμὸν καὶ ὑποβάθμισιν τῆς Ὀρθοδοξίας. Τοιοῦτος φαρμακισμὸς δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὸν ἱερόν τοῦτον χώρον. Ποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ εἴπῃ: «οὐκ εἰμί ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων» (Λουκ. 18, 11), ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν συνέδριων. Ὅμως, πάλιν ὀφείλομεν νὰ προσέξωμεν τὴν ὑποσταλικὴν ταύτην παραγγελίαν πρὸς ἐνίσχυσιν μας εἰς τὴν ἔμμονὴν ἐν τῇ πίστει.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ ἡ ἔμμονή εἰς τὴν πίστιν. Χρειάζεται καὶ ἡ προστασίς τῆς. Καί μάλιστα ἐκεῖ ὅπου ἀπειλεῖται ἀπὸ τὸ ἄθεον καὶ ἀπίστον περιβάλλον, ἀπὸ τὴν ὀργανωμένην ἀντιχριστιανικὴν ἐκστρατείαν ἢ ἀπὸ τὸ κύμι τῆς ἐκκοιμικεύσεως, καὶ ἐν γένει ἀπὸ τὴν κάθε ἰδεολογίαν καὶ κίνησιν καὶ ὑπάρχειν τόσαι εἰς τὴν ἐποχὴν μας — ποὺ ἐπιζητοῦν νὰ ἀλλοιώσουν τὸν Χριστιανισμὸν, τοποθετοῦσαι αὐτὸν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διαφόρων ἰδεολογικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν σχημάτων, ποὺ καταλήγουσιν εἰς τὴν κατάληξιν ἰσμοῦ.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιφέρει ἀμέσως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸ «ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε». Δηλαδή, μᾶς παραγγέλλει εἰς τὸ θέμα τῆς προστασίας τῆς πίστεως — καὶ φυσικὰ ἐξυπονοεῖται, ἐν περιπτώσει ἀληθινοῦ καὶ πραγματικοῦ κινδύνου τῆς πίστεως, καὶ ὄχι πλασματικῆς κινδυνολογίας — νὰ ἀναπτύξωμεν ἀνδρικήν ἀγωνιστικότητα, ποὺ σημαίνει ἐντιμον μαχητικότητα, καὶ οὐχὶ ἐνφαινομένῃ ἀμύνταρος καὶ φρυκτωροῦ οὐσιαστικὴν φυγομαχίαν. Μαχητικὸτητα μὲ δύναμιν καὶ θάρρος.

Καὶ εἰς τὴν σπουδαίαν ταύτην παραγγελίαν ὁ Παῦλος ἐπιλέγει τὴν κορωνίδα τῶν προτροπῶν του καὶ μᾶς προσφέρει τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῆς πνευματικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὑποστάσεως καὶ τοῦ ζωηφόρου προσορισμοῦ τῆς Διασκέψεώς μας, ἡτὶ τὴν ἀγάπην: «πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω».

Ὁ λέγων τοῦτο εἶναι ὁ ἴδιος Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ ΙΓ' κεφάλαιον τῆς ἰδίας Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του ἀναπτύσσει τὴν ἐν τῇ Θεῷ Ἀποκαλύψει σωτηριολογικὴν σημασίαν τῆς ἀγάπης καὶ τὴν τοποθετεῖ ὑπεράνω καὶ τῆς προφητείας, καὶ τῆς πίστεως, καὶ τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς ἐλπίδος (πρβλ. Α' Κορ. 13, 1-13).

Ἡ κατακλείς αὐτῆς τῆς Πουλικῆς παραγγελίας καὶ προτροπῆς εἶναι πρά-

γματι τὸ σπουδαιότερον μήνυμα ποῦ χρειαζόμεθα. Καὶ τὸ χρειαζόμεθα ὡς τὸ περισσότερον λησμονούμενον.

Διότι, ἐάν ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ ἀπόψεως συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τῆς Δισκέψεώς μας εἶναι τέλεια. ἐάν ὅλοι αἱ γνώμαι καὶ αἱ ἀπόψεις ποῦ θὰ διατυπωθοῦν κατ' αὐτὴν εἶναι λογικῶς καὶ φιλοσοφικῶς καὶ θεολογικῶς, καὶ δὴ ἐκκλησιολογικῶς, καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀπόψεως ἀκαδημαϊκῶς ἄρτια, ὅμως ἐάν ἀγάπη δὲν ὑπάρχῃ κινδυνεύομεν νὰ μεταβληθῶμεν εἰς χαλκὸν ἠχοῦντα καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον.

Διὰ τοῦτο προτρεπόμεθα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον, ὅλα ὅσα θὰ σκεφθῶμεν, θὰ διαβουλευθῶμεν, θὰ ἀποφασίσωμεν καὶ θὰ τελέσωμεν ὡς πράξεις ἐκκλησιαστικὰς, νὰ γίνουεν ἐν ἀγάπῃ. Διότι ὅταν προσέξωμεν, βλέπομεν ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ὀρίζει, δὲν προσδιορίζει καὶ δὲν περιορίζει τὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ ἐν ἀγάπῃ, ἀλλὰ λέγει μὲ σαφήνειαν καὶ κατηγορηματικότητα: «πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω». Τὰ πάντα ἐν ἀγάπῃ.

Λοιπόν, αὐτὴ εἶναι ἡ λυδία λίθος τῆς Δισκέψεώς μας, ἡ ἀγάπη. Ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, ἀγάπη πρὸς ἀλλήλους, ἀγάπη πρὸς τὸν ἔξω τοῦ ναοῦ τούτου ἐπαίτην τῆς ἀγάπης τῆς Ἐκκλησίας σύγχρονον ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον «οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεός, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόλῃται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον» (Ἰω. 3,16).

Μετὰ τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὸν Παῦλον, τὸ τελευταῖον καὶ σπουδαιότερον μήνυμα μᾶς ἔρχεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κύριόν μας, μέσῳ τῆς περὶ ἀμπέλου καὶ γεωργῶν παραβολῆς Του, ποῦ ἠκούσαμεν κατὰ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν.

Πρὸς τὴν ἀμπελον παρομοιώθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡ Ἐκκλησία. Τὴν ἀμπελον, τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν φυτεῦει ὁ Κύριος. Ἀλλὰ δὲν τὴν ἀφίνει ἀφρακτον. Ὡς οἰκοδεσπότης, καὶ πύργον οἰκοδομεῖ καὶ μὲ φραγμὸν τὴν περιβάλλει. Τὴν καλλιέργειαν, τὴν περιποίησιν καὶ τὴν καρποφορίαν τῆς ἀμπέλου τὴν ἐμπιστεύεται εἰς γεωργούς.

Ἡ παραβολὴ ἐνδεικτικῶς ἀναφέρει, πρὸς προειδοποίησιν, τὴν περίπτωσιν τῶν γεωργῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι οὔτε τὸν πύργον, οὔτε τὸν φραγμὸν, οὔτε τὸν οἰκοδεσπότην τέλος, καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους αὐτοῦ ἐσεβάσθησαν. Ἀλλὰ κυρίως ζητεῖ καὶ ἔρχεται νὰ μᾶς διδάξῃ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἀμπελουργοί, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος ἐνεπιστεύθη τὴν ἀμπελὸν Του καὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ καρποφορίαν τῆς, δὲν ὑπῆρξαν οἱ ἄξιοι τῆς θείας προσφορᾶς καὶ ἐμπιστοσύνης, ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν πρόκειται νὰ ἀφεθῇ εἰς ἐγκατάλειψιν καὶ μαρασμὸν ἡ ἀμπελος. Ἐάν οἱ γεωργοὶ ἀποδειχθοῦν κακοί, τότε θὰ ἐπέμβῃ ὁ Κύριος οἰκοδεσπότης τοῦ ἀμπελῶνος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν πύργον θὰ στηρίξῃ καὶ τὸν φραγμὸν θὰ ἐνισχύσῃ καὶ τὸν ἀμπελῶνα θὰ φυλάξῃ καὶ αὐτὸς θὰ καρποφορήσῃ, διότι θὰ τὸν ἐκδώσῃ εἰς ἄλλους γεωργούς: «καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρπούς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν» (Ματθ. 21, 41).

Ἀδελφοί,

Ἐδῶ, ὡς εἶναι καὶ ὡς τὸ πιστεύω, εὕρισκόμεθα ὡς ἐντεταλμένοι τῶν

κατά τόπους Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, ἀλλὰ συγχρόνως, ὑπό τὴν ἰδιότητα ταύτην, καί ὡς κεκλημένοι ὑπὸ τοῦ Κυρίου γεωργοὶ τοῦ ἀμπελώνος Του εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν. Ὁ ἀμπελῶν ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχη, καὶ ὁ πύργος καὶ ὁ φραγμός. Τὸ ἄλον θέμα ἐν τῇ κατακλιθεὶς τοῦ λόγου τούτου εἶναι τί εἶδους γεωργοὶ θὰ εἶμεθα. Εὐχομαὶ νὰ ἀποβῶμεν οἱ καλοὶ γεωργοὶ τῆς ἀμπέλου. Καὶ πρὸς τοῦτο ἀπευθύνομαι εἰς τὸν φυτουργὸν καὶ Κύριον τῆς ἀμπέλου, ὅπως ἀπευθυνόμεθα εἰς ἐκάστην δι' ἐπισκόπου ἐν Εὐχαριστίᾳ λειτουργίᾳ τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, καὶ λέγω μεθ' ὑμῶν: «Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε, καὶ ἐπίσκεψε τὴν ἀμπελον ταύτην, καὶ κατάρτισε αὐτήν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ Σου».

Αὐτῷ, τῷ φυτουργῷ καὶ Κυρίῳ τῆς Ἐκκλησίας, δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις ἐν αὐτῇ, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Σεβ. Πρόεδρος προτείνει πρὸς ψήφισιν σχέδιον τηλεγραφήματος πρὸς τοὺς Πατριάρχας καὶ Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, δι' αὐτὸ ἐξαγγελιομένης αὐτοῖς τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως ἐκζητοῦνται ἡ εὐλογία καὶ αἱ εὐχαὶ αὐτῶν ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ ἔργου ταύτης. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, γενόμενον δεκτὸν ὁμοφώνως, ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Σήμερα, Κυριακὴν 5ην Σεπτεμβρίου, Β' Προσυνοδικῆ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἐπικλήσει Παρακλήτου, ἡρξάτο ἐργασιῶν αὐτῆς. Χαρᾷ καὶ εὐλαβείᾳ γνωρίζοντες τοῦτο Ὑμετέρα Παναγιώτι/Μακαριότητι ἐπικαλούμεθα ἐφ' ἡμᾶς καὶ προκείμενον ἡμῖν ἔργον θεοδέκτους προσευχὰς καὶ εὐλογίαν Αὐτῆς.

Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μελίτων, Πρόεδρος».

Ἐπηκολούθησε δεξίωσις ἐν τῷ Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ, μετ' αὐτὴν δὲ γεῦμα, εἰς ὃ παρεκάθησαν ἅπαντες οἱ σύνεδροι. Κατὰ τὸ γεῦμα ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἠγειρε πρόποσιν ὑπὲρ ὑγείας τῶν Προκαθημένων τῶν ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως καὶ ἐμνήσθη, ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Λένινγκραντ καὶ Νόβγκοροντ κυροῦ Νικοδήμου, καὶ τῆς πολυτίμου αὐτοῦ συμβολῆς εἰς τὸν ἔργον τῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων.

Α΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Δευτέρα, 6η Σεπτεμβρίου 1982)

Πρωϊνή Συνεδρία
(9.30 - 12.30)

Κατόπιν προσευχής, ὁ Σεβ. Πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἑναρξιν τῆς συνεδρίας, ἣτις καὶ διεξάγεται ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον ἡμερησίαν διάταξιν:

1. Εἰσηγητικὴ ὁμιλία Προέδρου.
2. Χαιρετιστήρια μηνύματα Ἀρχηγῶν Ἀντιπροσωπειῶν.
3. Παραυαίσεις ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τοῦ φακέλλου τῆς Διασκέψεως.
4. Γενικὴ συζήτησις ἐπὶ τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης τῆς ὄλης Διασκέψεως, κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν:

α) Κωλύματα γάμου.

β) Τὸ θέμα τοῦ «καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μελλοῦν νὰ χειροτονῶνται Ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα».

γ) Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων.

δ) Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεσις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ.

5. Ἀνακοινώσεις.

Κατὰ πρῶτον, ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἀναγινώσκει τὴν εἰσήγησίν του πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως, ἔχουσαν ὡς ἀκολουθῶς:

«Σεβάσμιοι καὶ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί,

οἱ συγκροτοῦντες τὴν Β΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν,

Καθ' ἣν στιγμὴν εἰσερχόμεθα εἰς τὸ κυρίως ἔργον τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς εὐθύνης ἡμῶν, καὶ πάλιν δοξολογοῦμεν τὸ ὄνομα τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ ἡμῶν καὶ εὐχαριστοῦμεν Αὐτῷ ὅτι ἡ πρόνοια καὶ ἡ χάρις Του ἠϋδόκησε νὰ συναγάγῃ τὴν ἁγίαν ἡμῶν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν, ἐπικαλούμεθα δὲ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὴν ἐπιστοσίαν τοῦ Παρακλήτου.

Εἰθιστοὶ ἀρχομένων τῶν κυρίως ἐργασιῶν τῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἡ προεδρικὴ ἔδρα νὰ προβαίῃ εἰς εἰσηγητικὴν ὁμιλίαν, παρουσιάζουσαν καὶ ἐπεξηγοῦσαν, τρόπον τινά, τὸ περιεχόμενον τοῦ προκειμένου ἔργου.

Τοῦτο καθηκόντως πράττοντες, ἐπιθυμοῦμεν εὐθύς ἀμέσως νὰ εἶπω

μεν ὅτι κατὰ τὴν παρούσαν περίστασιν δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἐκτενοῦς καὶ διεξοδικῆς εἰσηγήσεως, διὸ καὶ αὕτη θὰ εἶναι εὐσύνοπτος.

Ἀδελφοί,

Ἡ Β' αὕτη Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, κατὰ τὰ πανορθόδοξως ὀρισθέντα, ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Α' Προσυνοδικῆς καὶ ἀκολουθεῖ, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καὶ πάλιν ἐγκεκριμένα διαδικασιακά, τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας τὰ πορίσματα καὶ μᾶς εἰσάγουν εἰς τὸ ἔργον μας καὶ εἶναι τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ. Συνέρχεται δὲ ἡ Διάσκεψις αὕτη κανονικῶς κατόπιν τῆς, κατὰ τάξιν, πρωτοβούλου μὲν ἐνεργείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, συμφώνου δὲ γνώμης τῶν Πρακαθημένων τῶν κατὰ τὰ τόπους ἀδελφῶν ἀγίων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ ταῦτα, ἡ Β' αὕτη Προσυνοδικὴ ἡμῶν Διάσκεψις, ἐν κανονικῇ συγκροτήσῃ καὶ ἀντιπροσωπευτικότητι τῆς μιάς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐρχεται νὰ συνεχίσῃ γενικῶς μὲν τὸ ἔργον τῶν προηγουμένων ἐκείνων Πανορθοδόξων Διασκέψεων, αἱ ὁποῖαι συνεκροτήθησαν εἰς ἑκφρασίαν τῆς βουλήσεως τῆς ἀγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας νὰ συνέλθῃ εἰς Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ εἰργασθῆσιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, ἀλλὰ συγκεκριμένως καὶ συστηματικῶς διὰ τὴν ἐξετάσῃ, μελετήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ, προσδίδουσα τὴν τελικὴν εἰσηγητικὴν διατύπωσιν καὶ μορφήν, ἐπὶ ἐνὸς τμήματος τοῦ πανορθόδοξως ἐγκεκριμένου καὶ ὀρισμένου πινακίου θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Αὐτὸς εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς Διασκέψεώς μας. Τὰ πλαίσιά της εἶναι πανορθόδοξως καθωρισμένα, ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον δὲ ἐκ τῶν δέκα θεμάτων τὰ ὁποῖα τελικῶς ὀρίσθησαν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως εἰς τὸ πινάκιον τῆς Συνόδου, ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν τῶρα, ἐδῶ, τὰ ἐξῆς τρία, ἢτοι τὰ θέματα (1) Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διαταγῶν συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, (2) Κωλύματα γάμου, καὶ (3) Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεσις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ (βλ. Πρακτικὰ Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, Σαμπεζύ 1973, σελ. 147, καὶ Πρακτικὰ Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐν *Συνοδικὰ II*, σελ. 98).

Ἐπιπροσθέτως, ἔχομεν νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὸ εἰδικὸν αἴτημα τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, υἱοθετηθὲν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἢτοι νὰ ἐξετάσωμεν τὸ θέμα «τοῦ καθορισμοῦ κατὰ πάσαν εἶναι δυνατόν εἰς τὸ μέλλον ἵνα χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασοφορίας, καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων αἵτινες ἔλαβον τὸ μέγα σχῆμα.

Ἐπὶ τῶν τριῶν πρώτων ἐκ τῶν θεμάτων τούτων προηγήθησαν εἰσηγητικαὶ μελέται ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων εἰργάσθη ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐμπεριστατωμένως καὶ διετύπωσεν

εισηγητικῶς πρὸς τὴν Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐνιαίαν ὀρθόδοξον ἀποψιν. Ὡς πρὸς τὸ τέταρτον εἰδικόν θέμα, τὸ ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ὑπάρχει ἡ σχετικὴ εἰσηγητικὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησίας ταύτης.

Τὰ κείμενα ὄλων τῶν ἐργασιῶν τούτων, ἐπιμελεῖα τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, ἔχουν ἀποσταλῆ ἐν καιρῷ εἰς ὅλας τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας.

Ἀφ' ἑτέρου, ἀποφάσει τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἡ ὁποία προέβη εἰδικῶς εἰς τὴν «ἐξέτασιν τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠριαμένῃ Κυριακῇ» (βλ. Πρακτικά Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐν *Συνοδικῇ II*, σελ. 130), συνεκλήθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, ἐπὶ τούτῳ συνέδριον, καὶ συμπληρωματικῶς καὶ ἐν συνεχείᾳ κατ' ἐκφρασθεῖσαν ὁμόφωνον γνώμην τοῦ συνεδρίου τούτου, καὶ σύσκεψις ἐπιτροπῆς ἀστρονόμων, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος τούτου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, καὶ προσδιορισμὸν τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν πρώτην πανσέλινον τῆς ἐαρινῆς ἡμερίας, δι' ἐν κατὰ τὸ δυνατόν μακρότερον διάστημα.

Καὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων τὰ πορίσματα, ἡ Γραμματεία διεβίβασεν εἰς ἀπάσας τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας.

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐξάρωμεν ἰσοσὴν τὴν φιλοτιμίαν καὶ φιλόπονον συμβολὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἠτοίμασαν καὶ ἀπέστειλαν εἰσηγητικὰς μελέτας ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν θεμάτων, ὅσον καὶ τὸ πολῦτιμον ἔργον τῆς τε Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, διὰ τὴν ἐτοιμασίαν ὅλου τούτου τοῦ ἀνεκτιμῆτου πνευματικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖον ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν καὶ κατ' ἰδίαν μελέτην τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, καὶ τώρα, κατόπιν μακρῆς ἐμβυθύνσεως εἰς αὐτό, πρόκειται ταῦτα ἐνωπιον ἡμῶν πρὸς ὑπεύθυνον ἀξιολόγησιν καὶ ἀξιοποίησιν διὰ τῆς αἰοκρυσταλλώσεως ταύτου εἰς συγκεκριμένας, οὐσιαστικὰς καὶ οἰκοδομητικὰς πινυρῶν δόξους ἀποφάσεις, πρὸς τὸ ἅγιον συμφέρον τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἐπὶ πνευματικῇ ὠφελείᾳ τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ ἡμεῶν.

Ἀδελφοί,

Καλούμενοι νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ σπουδαίου καὶ ἱεροῦ τούτου, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἱστορικοῦ, ἔργου, διότι ἡ Διάσκεψις αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἡ ὁποία θὰ λάβῃ ἀποφάσεις πανορθοδόξους ἐπὶ ὠριαμένων θεμάτων τοῦ πινακίου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, καταννοοῦμεν, βεβαίως, ὁπόσῃν ἱερὰν εὐθύνην ὑπέχομεν διὰ τὴν καλὴν καὶ ἀποδοτικὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ. Διότι, ἐκ τῆς Διασκέψεως ταύτης καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τοῦ κόσμου ἀναμένονται οὐκ ἐπὶ πλέον θεωρίαι, οὔτε ἐπαναλήψεις γνωστῶν πραγμάτων, οὔτε καὶ ὑπεκφυγαί, ἀλλ' ἡ ἐν πιστότητι καὶ σεβασμῷ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν, συγχρόνως δὲ καὶ ἐν ρεαλιστικῇ καὶ φιλανθρωπῇ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν καταστάσεων ἐκτιμήσει, παραγωγῇ καὶ προσφορᾷ καρ-

πῶν τοῦ ἀειζῶου Πνεύματος, οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ζωὴν.

Πρὸς τοῦτο ἐκάστη Ἀντιπροσωπεία καὶ ἕκαστος τῶν συνέδρων ἔχομεν νὰ συνεισφέρωμεν ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους βιωμάτων καὶ ἐμπειριῶν, τῶν προβλημάτων καὶ τῶν συνθηκῶν, καὶ τῶν ἰδιοτύπων παικιλιῶν τὴν συμβολὴν ἡμῶν, πρὸς ἀπάρτισιν τῆς ἐκφράσεως καὶ διατυπώσεως τοῦ ἐνιαίου φρονήματος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐπὶ θεμάτων γενικῶς ἀφορώντων εἰς αὐτήν. Διότι, ἀπὸ ἀπόψεως δομῆς, προερχόμεθα ἐκ τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅμως ὅπως εἶναι *μία* ἡ ἀγία ἡμῶν Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα «εἶς ἄρτος. Ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν» (Α΄ Κορ. 10, 17), καὶ οὕτως ἀποτελοῦμεν τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐνός, τοῦ *ἑνός*. Προσέτι, ὡς σῶμα καλούμεθα νὰ δώσωμεν ἐπιμάρτυριαν τῆς λειτουργικότητος καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῆς συλλογικότητος.

Ἡ κατὰ στάδια προπαρασκευὴ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἀπεκλήθη πορεία πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Καὶ εἶναι πράγματι πορεία. Ἰσως βραδεῖα, μὲ σταθμούς, ὅμως σταθερά, πληροφορημένη, ἐν ὠριμότητι, καὶ, πρὸ παντός, ἐκεῖνο πού ἐπιθυμοῦμεν νὰ τονίσωμεν, ἐν συνοδικῷ κλίματι.

Πορευόμενοι πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πορευόμεθα. Αἱ φάσεις τὰς ὁποίας διανύομεν εἶναι συνοδικαί.

Ὅθεν, ἀδελφοί, μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης, ἐν ἐνότητι καὶ συνοδικῷ πνεύματι, ἐπὶ τὸ ἔργον.

Καὶ ὁ Θεὸς βοηθὸς πᾶσιν ἡμῖν».

Ἀκολουθῶς ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Ἅγιοι ἀδελφοί, συμφώνως πρὸς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ὅσοι ἐκ τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀπευθύνουν χαιρετισμὸν πρὸς τὴν Διάσκεψιν, δύνανται νὰ τὸ πράξουν. Πρὸ τούτου ὅμως, νομίζω, ὅτι θὰ ἔδει ὅπως ἀναγνωσθοῦν τὰ ληφθέντα ἄχρι στιγμῆς τηλεγραφήματα τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Μέχρι στιγμῆς ἐλήφθησαν τηλεγραφήματα τῶν Προκαθημένων τῶν Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, Ρωσσίας, Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Γεωργίας. Παρακαλῶ τὴν Γραμματεῖαν νὰ ἀναγνώσῃ τὰ μηνύματα ταῦτα τῶν Προκαθημένων.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὰ τηλεγραφήματα, ἔχοντα ὡς ἀκολούθως:

«Ἱερώτατον Μητροπολίτην Χαλκηδόνος Μελίτων
Πρόεδρον Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Συγχαίροντες αἰεὶ ἐνάρξει ἐργασιῶν ὑμῶν ἐπικαλούμεθα χειραγωγίαν Παρακλήτου πρὸς πλήρη εὐδόξωσιν αὐτῶν εἰς δόξαν Τριαδικοῦ Θεοῦ, στερέωσιν Ὁρθοδοξίας καὶ σωτηρίαν πιστῶν.

Πατριάρχης Δημήτριος

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 5ῃ Σεπτεμβρίου 1982»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνα
Πρόεδρον Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

*Ἀσμένως ἐλάβομεν Ὑμέτερον Μήνυμα ἐνάρξεως τῆς Β' Προσυν-
οδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ ἀδελφικῶς εὐχαριστοῦντες
εὐχόμεθα εὐδόωσιν τοῦ ἀγῶνος Ὑμῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας συνωδᾶ
τῇ ζώσῃ παραδόσει Αὐτῆς καὶ τοῖς σημείοις τῶν καιρῶν, ἃ ὁ
Κύριος ὀρίζει, πρὸς λύτρωσιν τῶν ἀνθρώπων.*

*Ἀλεξανδρείας Νικόλαος
Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μελίτωνα
Πρόεδρον Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

*Ἐπὶ ἐνάρξει ἐργασιῶν β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
γηθωσύνως χαιρετίζοντες τιμιωτάτους ἐκπροσώπους, κατὰ τόπους
ἀγιωτάτων ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δεόμεθα ἀπὸ Πανα-
γίου Τάφου Οὐρανίου Δομήτορος, ἐνισχύσαι ὑμᾶς, κατευθῆναι δια-
βήματα ὑμῶν χάριτι Παναγίου Πνεύματος, ἐγγύτερον εὐλογημένης
Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς δόξαν ὑπερυμνῆς του ὀνόματος
Ἁγίας Τριάδος ἐπαινον καθόλου Ὁρθοδοξίας.*

*Διόδωρος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων
Ἐν Ἱεροσολύμοις, τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Χαλκηδόνος Μελίτωνα.
Πρόεδρον Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

*Ἀναπέμπομεν εὐχαριστηρίους προσευχὰς καὶ δοξολογίαν τῷ
Θεῷ, τῷ ἐπιτρέποντι τοῖς ἐκπροσώποις τῶν τοπικῶν Ὁρθοδόξων
Ἐκκλησιῶν ὅπως συνέλθωμεν ὁμοῦ εἰς συγκρότησιν τῆς Β' Προ-
συνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Χαιρετίζοντες ἐγκαρδίως
ἀπαντας τοὺς συμμετέχοντες προσευχόμεθα τῷ Κυρίῳ ὅπως
παράσχη αὐτοῖς τὴν οὐράνιον ἄρωγὴν αὐτοῦ καὶ καταστήσῃ
τὴν εὐλογημένην ταύτην Διάσκεψιν, συνεργομένην ἐν ἀγάπῃ καὶ
ἐνότητι, μίαν μεγίστην συνεισφορὰν ἐν τῇ προπαρασκευῇ τῆς
Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκ-
κλησίας, πρὸς δόξαν Θεοῦ, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.*

*Ποιμὴν, Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ῥωσσίας
Ἐν Μόσχᾳ, τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνα.
Πρόεδρον Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐπὶ τῆς
προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου
Ἐκκλησίας.

*Ἑμετέρα Σεβασμιότης, ἀγαπητέ ἀδελφέ Μητροπολίτη.
 Ἀναπέμπομεν εὐχαριστίας τῷ Κυρίῳ Θεῷ ἡμῶν. τῷ
 δωρήσαντι τὴν χάριν Αὐτοῦ, ὅπως ἡ προσεχὴς Β' Προσυνοδικὴ
 Πανορθόδοξος Διάσκεψις, πρὸς προετοιμασίαν τῆς Ἀγίας καὶ μι-
 γάλης Συνόδου τῆς ἁγίας ἡμῶν Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀρξήται
 τοῦ ἔργου αὐτῆς. Ἡμεῖς καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκ-
 κλησίας τῆς Βουλγαρίας διαπύρως προσευχόμεθα ὅπως τὸ ἅγιον
 Πνεῦμα ἐκχύσῃ τὴν εὐλογημένην δύναμιν αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς συμμε-
 τέχοντας εἰς τὴν πανορθόδοξον ταύτην συνάντησιν, πρὸς πλήρη
 ἐπιτυχίαν καὶ πρὸς οὐσιαστικὴν πρόοδον ἐν τῇ προπαρασκευῇ
 τῆς λίαν ποθητῆς Συνόδου. Τυχάνει βαθεῖα πεποίθησις ἡμῶν ὅτι
 ἡ Διάσκεψις αὕτη θὰ διεξαχθῇ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Θεοῦ,
 ἐν ἀδελφικῇ ἀτμοσφαιρᾷ ἀγάπης ἐν Χριστῷ, τῷ ἀνωτάτῳ ποιμε-
 νι, καὶ ἐν ἀμοιβαίῳ σεβασμῷ, σοφίᾳ καὶ ἐπισταμένη προσοχῇ
 πρὸς τὰ ζωτικώτατα προβλήματα, τὰς ἀνησυχίας καὶ τὰς ἐπιδιώ-
 ξεις ἀπασῶν τῶν ἁγίων κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ
 τοῦτο ἤθελε συμβάλλει εἰς μίαν πλουσίαν συνεισφορὰν πρὸς στα-
 θεροποιήσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἁγίας Ὁρθοδοξίας.*

*Μάξιμος, Πατριάρχης Βουλγαρίας
 Ἐν Σόφια, τῇ 2ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

«Μητροπολίτην Τρανουπόλεως Δαμασκηνόν

*Πρὸς τὴν ἐν Γενεύῃ Β' Πανορθόδοξον Προσύνοδον, ἀπὸ τὴν
 ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπευθύνομεν ἐγκάρδιον
 χαιρετισμὸν καὶ ἐν ἀγάπῃ περιπτυσσόμενοι ἀλλήλους ἀδελφικῶς
 ἀποαζόμεθα πάντας. Διαπύρως δὲ πρὸς Κύριον ἰκεσίᾳ ἐκ βαθέων
 εὐχόμεθα ὅπως τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ ἐνόητος ὅπερ ὁ Ἀπό-
 στολος τῶν ἔθνῶν Παῦλος ἀπηύθυνεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς
 Ἀκροπόλεως πρυτανεύσῃ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ συνερχομένη Β'
 Πανορθόδοξος Προσύνοδος ἐν ἀγαστῇ συμπονοίᾳ ἠνωμένη ἀχθῇ
 εἰς ὁμόφρωνον ἀπόφασιν ἐπὶ τῶν συζητηθησομένων θεμάτων, ἐπὶ
 ἀγαθῷ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος συμπάσης τῆς Ὁρθοδο-
 ξίας.*

*Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σεραφεῖμ
 Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

«Μητροπολίτην Τρανουπόλεως Δαμασκηνόν

*Ἐγκαρδίως χαιρετίζομεν τοὺς συμμετέχοντας εἰς τὴν πανορθό-
 δοξον συνάντησιν, εὐχόμενοι ὅπως ὁ Κύριος ἡμῶν εὐλογήσῃ τὰς
 ἐργασίας ὑμῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ συνεισφέρουν μὴ γί-
 λως εἰς τὴν εἰρηνικὴν ζωὴν καὶ τὰς δραστηριότητας τῶν Ὀρθοδόξων*

*ξίων Ἐκκλησιῶν, εἰς ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξύ τῶν Λειῶν καί εἰρη-
νικήν συνεργασίαν μεταξύ αὐτῶν, πρὸς εὐημερίαν τοῦ ἐπιμνησθέντος
κόσμου καὶ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος.*

Ἡλίας Β΄ Καθολικός Πατριάρχης πάσης Γεωργίας
Ἐν Τιφλίδι, τῆ 30ῆ Αὐγούστου 1982»

Ἀκολούθως ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρακαλεῖ τοὺς ἀντιπροσωποὺς οὗτοις
παρουσιάσουν τὰ μηνύματα τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας:

«Ἡ Α. Θ. Μακαριότης ὁ Πατριάρχης μας κ.κ. Νικόλαος, διὰ τῆς ἀντι-
προσωπείας τοῦ Πατριαρχείου μας, τοῦ Μητροπολίτου Καρθανένης κ. Παρθε-
νίου, τοῦ Μητροπολίτου Ἀξώμης κ. Πέτρου καὶ ἐμοῦ, διευβίβασει Σεβασμιω-
τατε Πρόεδρε, ἅγιε Χαλκηδόνας, καὶ ἀγαπητὰ Μέλη τῆς Β΄ Πρασυνυδικῆς
Πανορθόδοξου Διασκέψεως, τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ.

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης μας μετὰ χαρᾶς παρικολουθεῖ πικνιστε
τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν καὶ τὸ ἔργον τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων καὶ ἰδιαι-
τέρως θὰ παρακολουθήσῃ καὶ θὰ προσευχηθῇ διὰ τὴν Β΄ Πρασυνυδικὴν Παν-
ορθόδοξον Διάσκεψίν μας, καὶ ἀναμένει τὰς προτάσεις καὶ εἰσηγήσεις αὐτῆς
ἐπὶ τῶν θεμάτων, τὰ ὅποια θὰ ἐξετάσῃ.

Εὐχεται ἐν Κυρίῳ, ὅπως τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεώς μας εὐαδοῦθῇ ἐν κᾶ-
σι, καὶ ἡ πορεία αὐτῆς ἀκολουθήσῃ τὰ βήματα τῆς διὰ μέσου τῶν αἰῶνων
ζωντανῆς καὶ δημιουργικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ τὴν λυτρω-
σιν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν ταῖ ὅποια Αὐτοῦ ὁ Κύριος ὀρι-
ζει πάντοτε.

Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἐλάβομεν ἐντολήν, ἵνα προσφέρωμεν κειμενὴ τὴν
διακονίαν μας ὡς δυνάμεθα».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου:

«Ἀναπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί

Ἄγιε Πρόεδρε, Ἀρχηγοὶ καὶ Μέλη τῶν Ἀντιπροσωπειῶν
τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν,

Τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῶν ψυχῶν ἡμῶν Ἀρχιποίμενος Χριστοῦ ἐμπιστευ-
θὲν σήμερον τῷ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας καὶ τῇ περὶ Αὐτὸν Ἱερᾷ Συνόδῳ μι-
κρὸν ποίμνιον ἔχει τὰ ὄμματα αὐτοῦ ἐστραμμένα πρὸς ὑμᾶς, κεκλημένους ὡ-
πως διὰ τῆς χάριτος προετοιμάσητε τὴν ὁδὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡμῶς τὴν
Σύνοδον, ἧς τὴν σύγκλησιν ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ αἰῶνων ἀναμένει. Συμπικνισαί
κατὰ τάπους Ἐκκλησίαι χειμᾶζονται. Ἡ ἐνότης ὁμως ἐνισχύει τὴν ἐλπίδα. Ἡ
ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως θεωρουμένη ἐνότης, νέαι ὁδοὶ ποιμαντικῆς
διακονίας, τελειώτερα λειτουργικὰ καὶ κανονικὰ σχήματα θὰ διευκολύνουν
τὴν πνοὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀναγγεῖλουν καλλίτερον τὴν ἐλευσίαν τοῦ
Κυρίου. Μάλιστα! Εἶμεθα οἱ φύλακες μίας ἀδιακώπου παρρησίας. Καὶ α-

μως: «ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμα σου, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (ψαλμ. 103, 30). Παράδοσις εἶναι ἡ πιστότης εἰς τὸ Πνεῦμα, διὰ μέσου νέων λέξεων. «Ἡ ἐνότης τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρηνης» ἀνευ ὁμως ἐλλείψεως τόλμης, τῆς παρρησίας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, κατὰ πάντα ἐλευθερῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς των. Τολμηρὰ ποιμαντικὴ μέριμνα δεόν ὡπως διορθώσῃ τὰς συντηρητικὰς τάσεις τῶν χριστιανῶν. Ἡ συνιήρησις δυνατὰ νὰ ἀποβῇ ἠθικὴ βία, ἐνοχος ἀμέλεια καὶ ἀπραξία. Ὁ τρόπος μεταδόσεως τῆς πιστότητος ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸ ἔργον τῆς Συνόδου καὶ, κατὰ συνέπειαν, τῶν Ἐπιτροπῶν αἰτίνες προετοιμάζουν ταύτην. Κύριος ἀδηγήσαι ἡμᾶς».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας:

«Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἄντιπρόσωποι τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Μὲ συγκίνησιν, προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα ἀλλὰ καὶ μὲ πλήρη συναίσθησιν εὐθύνης ἤλθομεν καὶ πάλιν εἰς τὴν σταυροπηγιακὴν ταύτην Μονήν, εἰς τὸ σέπτον τοῦτο Κέντρον τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἵνα, ἐξ ὀνόμιτος τῶν Ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας ἀντιπροσωπεύομεν, ἐκφράσωμεν τὰς ἀπόψεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων, τὰ ὁποία ἀναγράφονται εἰς τὴν ἡμερησίαν διαταξιν.

Ἄν εἰς τὴν προσαλατιάν, τὴν ὁποίαν ἀπηυθύνωμεν πρὸς τὴν ὀλομέλειαν τῆς Ἀ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐδηλώσωμεν ὅτι τὸ ἔργον ἡμῶν δὲν εἶναι εὐχερές, σήμερον λέγομεν ὅτι ταῦτο εἶναι σοβαρώτατον, ἀποφασιστικόν καὶ ἀκόμη ταῦτο ὑπόκειται εἰς καλόπιστον καὶ κακόπιστον κριτικὴν καὶ ἐκ παραλλήλου πρὸς τυχόν ὀφελήματα ἐγκυμονεῖ πλείστους ὄσους κινδύνους διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Καλούμεθα πλέον ἐνταῦθα ὄχι νὰ μελετήσωμεν θέματα ἀλλὰ νὰ εἰσηγηθῶμεν ταῦτα πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ὅποτε εὐδακῆσιν ὁ Θεὸς νὰ συνέλθῃ αὕτη καὶ κατὰ τινὰ τρόπον δεσμεύομεν τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Ἡ ἀγιωτάτη Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων καὶ ἴδια ὁ Προκαθήμενος αὐτῆς ἐν Συνόδῳ συνέστησαν εἰς ἡμᾶς ἵνα εἴμεθα λίαν ἐπιφυλακτικοὶ εἰς τὰς ἐκφραζόμενας ὑφ' ἡμῶν ἀπόψεις, σταθμίζωμεν μὲ συναίσθησιν εὐθύνης τὰς ἐναντι τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ἐπιπτώσεις οἰασθῆτινος ἀποφάσεως ἡμῶν ἐτι δέ, λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς εἰδικὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας διαβιοῖ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων τῆς ἡμερησίας δικιτάξεως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων θὰ ἐκφράσουν μὲ σαφήνειαν καὶ διεξοδικῶς τὰς ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Καὶ τώρα, διαβιβάζοντες πρὸς ὑμᾶς τὰς εὐχὰς τοῦ Μακαριωτάτου Πατρὸς καὶ Πατριάρχου ἡμῶν κ. Διοδώρου καὶ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱεράς Συνόδου καὶ μεταλαμπαδεύοντες ἐξ Ἱεροσολύμων τὴν χάριν τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ τῶν λοιπῶν παναγίων σεβασμάτων τῆς πίστεως ἡμῶν εἰς ἐνίσχυσιν καὶ φωτισμὸν ἡμῶν ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῆς

ἀποστολής ἡμῶν, ὡς χωρήσωμεν ἐπὶ τὸ ἔργον μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ πανσθενῆς δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπεκαλέσθημεν κατὰ τὴν κήρυξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως, θὰ ὀδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου καὶ Γαλικίας:

«Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,
Σεβασμιώτατοι ἅγιοι Ἀδελφοί,
Τιμιωτάτη Ὁμήγυρις.

Ἐξ ὀνόματος τῆς Αὐτοῦ Ἀγιότητος, τοῦ Πατριάρχου Μόσχας καὶ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν κ. Ποιμένος, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν Ἐπισκόπων, τοῦ Κλήρου, τῶν Μοναχῶν καὶ τοῦ Λαοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, χαιρετίζω ἐκ βάθους καρδίας τοὺς σεβασμιωτάτους ἱεράρχας καὶ ἅπαντας τοὺς ἐκπροσώπους τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τοὺς συνηγμένους, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐν τῷ φιλοξενῷ τοῦτῳ Ὀρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Σαμπεζύ Γενεύης.

Εἶναι ὁμοφωνος γνώμη ὅτι ἅπασαι αἱ τοιαύτης φύσεως Ὀρθόδοξοι συνάξεις, ἀφιερωμέναι εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, κέκτηνται μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος καὶ αποτελοῦν πολυτίμους κρίκους εἰς τὴν ὅλην διαδικασίαν προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου. Ἡ παρούσα ὁμως Διάσκεψις ἰδιαιτέραν λαμβάνει δι' ἡμᾶς σημασίαν, δεδομένου ὅτι, ὡς δευτέρα, καθιστᾷ ἐκδηλον τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου καὶ τὸ ἐγγυῆ τῆς συγκλήσεως αὐτῆς, τοῦ Θεοῦ εὐδοκοῦντος.

Ὀλιβόμεθα, ἐν τούτοις, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ὑφ' ὄλων ἡμῶν τοσοῦτον ποθουμένη στιγμή τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θὰ καθυστερήσῃ ἀναμφιβόλως λόγῳ τῶν ἀπακλινουσῶν ὡς πρὸς τὴν προπαρασκευὴν αὐτῆς ἀπόψεων, καί, συγχρόνως, ὅτι εἰς τὴν διαδικασίαν προπαρασκευῆς, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν παρούσαν Διάσκεψιν, δέν μετέχει τὸ σύνολον τῆς Ὀρθοδοξίας: ἀπουσιάζουν ἡ Αὐτακέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ Αὐτόνομος Ἐκκλησία τῆς Ἰαπωνίας.

Εἶχομεν ἀναφερθῆ εἰς τὸ αὐτὸ θέμα καὶ ἐνώπιον τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ ἐνώπιον ἄλλων Πανορθοδόξων ἢ Οἰκουμενικῶν Συνόξεων.

Θεωροῦμεν, ὄντως, ὅτι ἡ ἀπουσία τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων εἶναι ἐπιζημία τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου καὶ ἀνασταλτικός παράγων τῆς συγκλήσεως αὐτῆς.

Θὰ ἐπεθύμουν ὅπως ὑπογραμμίσω τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς παρουσίας Ἱεροσυνοδικῆς Διασκέψεως δεδομένου ὅτι τὰ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ αὐτῆς διατάξει θέματα τῆς νηστείας, τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, τοῦ ἡμερολογίου, τοῦ πασχαλίου καὶ τοῦ μοναχισμοῦ, καίτοι δέν θὰ προκαλέσουν κατὰ τὴν ἐπικει-

μένην ουζήτησιν αὐτῶν σοβαρὰς διαφορὰς ἀπόψεων, ἐπειδὴ ἅπαντες κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατανοοῦμεν τὴν σπουδαιότητα καὶ ἐπικαιρότητα αὐτῶν, ἐν ταῦτοις εἶναι ἀρκούντως περίπλοκα, ὡς ἄλλωστε μαρτυρεῖ ἡ ἐμπειρία ἐκάστης τοπικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς τοῦτο δέον ὅπως ὀδηγῆ ἡμᾶς εἰς τὴν μετὰ λεπτότητος καὶ ἐν ἀδελφικῇ κατανοήσει ἀντιμετωπῶσιν τῶν θέσεων τῶν ἀδελφῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν ἀναφορᾷ πάντοτε πρὸς τὰ ὑπὸ συζήτησιν θέματα. Ὡς ἐκ τούτου, ἐλπίζω ὅτι τὸ τοσοῦτον παθητὸν πνεῦμα ἀμοιβαίας κατανοήσεως, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν συνδεομένων πρὸς τὰ θέματα ταῦτα προβλημάτων, μάλιστα δὲ ἐκεῖ ἐνθα δικηστούται διαφορὰ τις ἐν τῇ πράξει τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, θὰ ἐπικρατήσῃ κατὰ τὴν παρούσαν Διάσκεψιν. Τοῦτο θὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς ὅπως ἐπιτύχωμεν καὶ διαφυλάξωμεν τὴν ἀδελφικὴν ἐνότητα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πορείας ἡμῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὑπὸ τοιούτων σκέψεων καὶ συναισθημάτων διακατεχόμενος, χαιρετίζων δὲ καὶ αὐθις ἐγκαρδίως ἅπαντας τας συνηγμένους ἐν τῇ παρουσίᾳ Διασκέψει, εὐχομαι πᾶσιν ἡμῖν ἐπιτυχίαν ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν ἀνατεθεισῇ ἀποστολῇ πρὸς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι δοξαζομένου Θεοῦ καὶ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς ἀγιωτάτης Ὁρθοδοξίας».

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Σουμαδίας:

«Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Σεβασμιώτατοι, Αἰδεσιμολογιώτατοι Πατέρες καὶ ἀγαπητοὶ Κύριοι,

Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὸ ὁποῖον ἐμπνέει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν παρόντα κόσμον καὶ «ὄλον συγκροτεῖ τὸν Θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας» συνήγαγεν ἡμᾶς ἐκ σύμπαντος τοῦ Ὁρθοδόξου κόσμου ἵνα εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας παράσχωμεν συμβολὴν τῆς ἐποχῆς μας εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ποιεῖ τὰ πάντα καινά.

Συνηγμένοι εἰς τὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὡς μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας — τῆς Ἐκκλησίας ἡ ὁποία φέρει εἰς τὸ σῶμα τῆς τραύματα, τῆς Ἐκκλησίας ἡ ὁποία καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς υπάρξεώς της πίνει τὸ ποτήριον τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου — ἠσθάνθημεν χθὲς εἰς τὸν ναόν τοῦτον «τὴν αὐραν, τὴν θείαν πνοήν, ἡ ὁποία εἰσέρχεται εἰς τὴν ζωὴν μας, τὴν περιβάλλει διὰ πυρὸς καὶ ἀγάπης, καὶ τὴν κινεῖ εἰς θείαν δρᾶσιν, πληροῦσα τὰ πάντα χαρᾶς καὶ ἐλπίδος».

Μένοντες πιστοὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἁγίων Πατέρων τῶν Ἐπιὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἡμεῖς θέλομεν τὸ μυστήριον τῆς Θεολογίας σαφῶς νὰ τὸ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας, διότι ὁ ἀνθρώπος εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς ναὸς τοῦ Θεοῦ, μέσῳ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ὄλος ὁ κόσμος.

Χαιρετίζοντες τὴν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἐκ μέρους τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου τῶν Σέρβων κ. Γερμανοῦ καὶ

τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας, εὐχόμεθα εἰς αὐτὴν πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως καὶ πνεῦμα φόβου Θεοῦ, διότι μόνον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὡς ἡ ἐν χάριτι ψυχὴ τῆς Ἐκκλησίας θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πραγματικὴν ζωὴν».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μολδαβίας καὶ Σουτσάβης:

«Ἐν χαρᾷ πολλῇ καὶ ἀγάπῃ ἀσπαζόμενοι ἐν Κυρίῳ ἄπαινται τοὺς εκπροσώπους τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων ἐκκλησιῶν, συνηγμένους ἐν Σαμπεζῦ ἐπὶ εὐκαιρίᾳ τῆς Β' Πανορθοδόξου Πανορθοδόξου Διασκεψέως, προφητικῆς ἐκκλησιαστικῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ἀπευθύνομεν αὐτοῖς θερμὸν ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν.

Χαιρετίζομεν ἅμα τὰς προσπάθειάς τῶν ἐργαζομένων διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧς αἱ ἀποφάσεις, καλύπτουσαι τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν τῶν Ὁρθοδόξων ἡμῶν Ἐκκλησιῶν, θὰ προσφέρουν θετικὴν συμβολὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑφ' ὄλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ποθουμένης ἐνότητος.

Εὐχόμεθα ὅπως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον φωτίσῃ, ἐνδυναμώσῃ καὶ ὀδηγήσῃ τὴν συνείδησιν τῶν σεβασμίων συνελθόντων εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀναλλοιώτου διαφυλάξεως τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως, τοῦ σεβασμοῦ τῶν παραδόσεων καὶ διατάξεων τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, προκειμένου ἵνα εὐρεθῶν λύσεις δυνάμεναι νὰ γίνουν ὑφ' ὄλων ἀποδεκταὶ καὶ, ἐν πλήρει ἐνότητι, τοῦ θησαυροῦ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως τηρουμένου ἀμωμου, ὀδηγηθῶν οἱ πιστοὶ ἡμῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ προαχθῶν τὰ ἰδεώδη τῆς εἰρήνης καὶ καταλλαγῆς τῆς συγχρονου ἀνθρωπότητος.

Πεποιθᾶμεν ὅτι ἡ παρούσα Πανορθόδοξος Θεολογικὴ Σύναξις πολὺτιμον θὰ προσφέρῃ συμβολὴν τόσον εἰς τὴν προώθησιν τοῦ ἰδεώδους τῆς διορθοδόξου ἐνότητος ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κλίματος ἐμπιστοσύνης, προσεγγίσεως καὶ συνεργασίας τῶν ἀπανταχοῦ ἀνθρώπων.

Ἡ ἀνθρωπότης ἀναζητεῖ σήμερον, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, τὴν καλλιτέραν ἀλληλογνωριμίαν καὶ τὴν ἐμπρακτὸν ἐφαρμογὴν εὐγενῶν ἐπιδιωξέων ὡς ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ ἁρμονία καὶ ἡ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν εἰρήνη. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξ ἄλλου ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, δεδομένου ὅτι ἡ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος οὐδέποτε ὅσον σήμερον ἠπειλεῖται εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐκ τοῦ φάσματος τοῦ θανάτου. Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, ὁ τεράστιος πολιτιστικὸς, καλλιτεχνικὸς καὶ πνευματικὸς πλοῦτος, ὡς καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀνθρωπότητος κινδυνεύουν νὰ ἐκμηδενισθῶν. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀπειλεῖται μὲ πλήρη καταστροφὴν, ἐὰν δὲν ἐπέμβωμεν μετὰ παρησίας, προκειμένου ἵνα ἀνατρέψωμεν τὰ ἐγκληματικὰ σχέδια ἐνὸς νέου πολέμου.

Ὡς ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὑπηρεταὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐλθόντος ἐπὶ τῆς γῆς ἵνα ὁ κόσμος ζῶσιν ἐξῆ καὶ περισσοῦν

ἐχη (πρβλ. Ἰω. 10,10), ἀφείλομεν ὅπως ἐκμετολλευθῶμεν πᾶσαν εὐκαιρίαν δράσεως διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ πολυτιμωτέρου δώρου τοῦ Θεοῦ: τῆς ζωῆς. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ παρούσα Πανορθόδοξος Διάσκεψις θά δώσῃ νέαν ὠθησιν εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως τῆς εἰρήνης, τῆς προστασίας τῆς ζωῆς τῶν ἀπανταχοῦ ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς.

Τὴν ἀγιωτάτην ἡμῶν Ἐκκλησίαν θά ἐκπροσωπήσῃ εἰς τὴν Διάσκεψιν ταύτην Ἀντιπροσωπεία ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Μολδαβίας καὶ Σουτσάβας κ. Θεοκτίστου καὶ Βανάτου κ. Νικαλάου, τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Τιργοβιστίου καὶ Πρωτοσυγκέλλου τοῦ Πατοιαρχείου κ. Βασιλείου ὡς καὶ ἐνὸς συμβούλου, ἀντικαθιστῶντος τὸν Αἰδεσιμολ. Καθηγ. κ. Ἐνε Μπράνι-στε.

Προσευχόμενοι ὅπως ὁ Παντοδύναμος Κύριος στέψῃ μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας τὰς ἐν πνεύματι κατανοήσεως καὶ ἐνότητος πάντων τῶν ἐκπροσωπῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διεξαχθησάμενας ἐργασίας τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐπικαλούμεθα τὴν ἄρωνὴν καὶ εὐλογίαν τοῦ Ουρανοῦ Πατρός ἵνα ἡ Διάσκεψις αὕτη ἀποβῇ ἀκρογωνιαίος λίθος ἐν τῇ καθ' ὅλου προπαρασκευῇ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ἰουστίνος

Πατριάρχης τῆς Ὀρθοδόξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς:

«Σεβασμιώτατε, ἀδελφέ ἅγιε Πρόεδρε,

Σεβασμιώτατοι, Θεοφιλέστατοι,

Αἰδεσιμολογιώτατοι Πατέρες, Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ Ἀδελφοί,

Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ οἰκοδομοῦσα καὶ ἀνακαινίζουσα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ὁδηγεῖ διὰ μίαν εἰσέτι φοράν τὰ βήματα ἡμῶν εἰς τὸν οἶκον τοῦτον τὸν ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀγιώτατον Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, προκειμένου ἵνα μετάσχωμεν τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Ἔργον αὐτῆς θά εἶναι ἡ ἐκφρασις τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ὁμονοίας ἡμῶν ὡς καὶ ἡ κοινὴ ἡμῶν ὀρθόδοξος μαρτυρία καὶ καρποφόρος χριστιανικὴ διακονία ἐντὸς τῆς πολυκυμάντου ἐποχῆς ἡμῶν, ἣν χαρακτηρίζουν αἱ πολλαπλῆς κοινωνικαί, πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ μεταβολαί, αἱ πλήττουσαι τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν καὶ ἀπαιτοῦσαι νέους τρόπους διακονίας, αὐξημένον αἰσθημα ποιμαντικῆς εὐθύνης καὶ ἱεραποστολῆς τῆς Ὀρθοδοξίας ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Ἐξ ὀνόματος τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Μαξίμου τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς ἀντιπροσωπείας ἡμῶν, ἔχω τὴν ἰδιοτέραν τιμὴν καὶ χαρὰν νὰ χαιρετίσω ὑμᾶς ἐγκαρδίως καὶ ἐκφράσω τὰς προσευχὰς καὶ εὐχὰς ἡμῶν ὅπως αἱ ἐργασίαι τῆς ὑψηλῆς ταύτης προσυνοδικῆς συνάξεως στεφθοῦν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἡ φλόγα τῆς λαμπάδος τῆς ἀς ἀναζωπυρώνῃ ἐτι περισσώτερον τὸ πνεῦμα τῆς ὀρθοδόξου συνοδικότητος

Ἰὸ φῶς τῆς ἀς φωτίξῃ ἔτι περισσότερο τὴν δύσβατον ἀλλ' ὀρθὴν σωτήριον ὁδὸν τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, εἰς ἣν ὀφείλουσαν ὅπως μετὰσχουν ὅσασαι αἱ ἀγιώταται Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἀνευ ἐξαιρέσεως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς Πατριαρχικῆς αὐτῶν ἀξίας.

Μεγίστην σημασίαν ἀποδίδει ἡ Ἀντιπροσωπεῖα ἡμῶν εἰς τὰ ἀπασχολοῦνται τὴν παροῦσαν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν θέματα, ἢ ἐπὶ τῶν Ἀπορίων τοῦ Θεοῦ εἰδικοῦντος, ἐπίτευξις τελικῆς διατυπώσεως οὐ μόνον θὰ συνεβαλλε σημαντικῶς εἰς τὴν ἡμοιογραφικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ταυτὴν τὴν ἐπίσπευσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογημένης στιγμῆς τῆς συγκλησεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῆς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Παρὰ τὰς ἐλαχίστους δυνατὰς διαφορὰς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θεώρησιν ἢ, ἀκόμη καί, εἰς τὰ καθοριστικὰ κριτήρια τοῦ βαθμοῦ προτεραιότητος ὡς καὶ εἰς τὴν μέθοδον ἐπεξεργασίας τῶν διαφόρων θεμάτων — συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ θέματος τοῦ Μοναχισμοῦ —, οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὴν ὁμόφωνον ἐπιθυμίαν ἐπιλύσεως πάντων τῶν προβλημάτων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπασχολοῦν ἔν ἡ περισσότερα μέλη τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κατευθυνθῶμεν, λοιπόν, μὲ βάσιν τοὺς στόχους τούτους πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐπικαιρότητος τοῦ θεματολογίου ἡμῶν, ὃ ὁποῖος καὶ θὰ ἐπηρεάσῃ τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῆς Συνόδου ὡς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μελλοντικῆς ἀποστολῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ πολυσυνθέτῳ καὶ πολυπλόκῳ κόσμῳ.

Ἐάν, συνωδᾷ τῇ ἀποστολικῇ προτροπῇ, ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἣτις «οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ» (πρβλ. Α' Κορ. 13, 1-6) καὶ ἐργασθῶμεν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἢ συνάντησις αὕτη θὰ φέρῃ νέους καὶ εὐλογημένους καρποὺς ὁμονοίας καὶ συνεργασίας καὶ θὰ ἐπισφραγίσῃ ἔτι περαιτέρω τὸ πνεῦμα τῆς ἀμοιβαίας ἀδελφικῆς ἀγάπης.

Φυλάξωμεν οὖν τὸ πνεῦμα τῆς ἐνότητος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης (πρβλ. Ἐφ. 4, 3) καὶ ἐνισχύσωμεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν συνάνθρωπον ἀγάπην καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀγιωτάτης Ὁρθοδοξίας, ἵνα οἱ πάντες πιστεύσουν καὶ γνωρίσουν ὅτι εἴμεθα οἱ πραγματικοὶ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου καὶ οἱ οἰκοδόμοι τῆς Βασιλείας Του, ἢ ὁποῖα εἶναι Δικαιοσύνη καὶ Ἀλήθεια (πρβλ. Ἰω. 13, 25).

Αὗται αἱ διὰ τὴν παρούσαν Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας δοθεῖσαι τῇ Ἀντιπροσωπεῖα ἡμῶν ὁδηγίαι. Αὗται, ἐπίσης, αἱ σκέψεις εἰς τὰ μύχια τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας ἡμῶν, τὴν ὁποῖαν καὶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης ἀνοίγωμεν ἐνώπιον τῆς τιμίας ταύτης συνάξεως τῶν ὑψηλῶν ἐκπροσώπων τῶν κατὰ τόπους ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰη μετὰ πάντων ὑμῶν, ἀδελφοί (Β' Κορ. 13, 13). Ἀμήν».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου:

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἀναπέμπομεν καὶ ἡμεῖς τῷ ἀπειραγάθῳ Θεῷ ὀλόθυμον δοξολογίαν καὶ θερμὴν εὐχαριστίαν, διότι ἤξίωσεν ἡμᾶς, ἵνα μετὰ τῶν παρισταμένων συνεργατῶν ἡμῶν ἐκπροσωπήσωμεν τὴν Ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου εἰς τὴν παρούσαν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, τὴν ὁποῖαν συνεκάλεσεν ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, συμφῶνῳ γνώμῃ καὶ τῶν Μακαριωτάτων Προκαθημένων τῶν λοιπῶν ἀγιωτάτων κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς ἐξέτασιν, κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως ὀρισθεῖσαν διαδικασίαν, «ἐκ τῶν τελικῶς ἐπιλεγέντων δέκα θεμάτων, τῶν τριῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔτυχον τῆς ἐπιμελοῦς ἐπεξεργασίας τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὑπέβαλεν ἤδη διὰ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τὰς εἰσηγήσεις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ πρώτου θέματος τῆς ἡμερησίας διατάξεως. «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφῶνῳς τοῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς» καὶ τὰ ἀπόψεις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ δευτέρου θέματος «Κιτλόμενα νόμου». Ἡ δὲ διατύπωση δε δι' ἡμῶν τὴν γνώμην αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου θέματος «Τὰ κοινὸν ἡμερολόγιον», ὅταν τοῦτο ἀχθῆ πρὸς συζήτησιν ἐν τῇ παρούσῃ Διασκέψει.

Ἐν χαρᾷ πολλῇ χαιρετίζομεν καὶ ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ κατασπασόμεθα τοὺς παρισταμένους Σεβασμιωτάτους Ἀρχιερεῖς, Εὐλαβεστάτους Ἱερεῖς καὶ Ἐλλογιμωτάτους Καθηγητάς, ἐκπροσώπους τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ὡσαύτως κομίζομεν πρὸς πάντας τὸν χαιρετισμὸν καὶ τὸν ἀσπασμὸν τῆς ἀγάπης τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου, τῶν λοιπῶν συναδελφῶν Ἀρχιερέων καὶ ἀμπαντος τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, οἵτινες μετ' εὐλικρινοῦς ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦσι τὰς ἐργασίας τῆς Πανορθόδοξου ταύτης Διασκέψεως.

Ἐν ταύτῳ ἐπιθυμοῦμεν, ἵνα παράσχωμεν τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ ἐργασθῶμεν δι' ὅλων ἡμῶν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων καὶ ἐν ἀγαστῇ συμπνοῇ τόσοσιν μεθ' Ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, ὅσων καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν τιμιωτάτων ἐκπροσώπων, πρὸς ἐπιτυχῆ διεκπεραίωσιν τοῦ ἀπὸ τῆς χθὲς ἀρξαμένου ἱεροῦ ἔργου τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐν τῷ ἀπὸ 1ης Μαρτίου ἐνεστῶτος ἔτους γράμματι Αὐτοῦ, δι' αὐτὸ εἰσηγεῖτο πρὸς τοὺς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὴν σύγκλησιν τῆς Διασκέψεως, ἔγραφε: «Ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν τούτῳ ὁ κόσμος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς παντοειδοῦς συγχύσεως, τῶν ποικίλων πικριῶν καὶ δοκιμασιῶν καὶ τοῦ φόβου τῶν ἐπερχομένων, ἀποκαταδοκεῖ σωτηρίαν. Καὶ καλούμεθα ὡς Ἐκκλησία, ἵνα δώσωμεν εὐαγγελισμὸν καὶ μαρτυρίαν». Συμφωνοῦντες πλήρως πρὸς τὴν διαπίστωσιν ταύτην τοῦ Παναγιωτάτου καὶ προθύμως ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν

Αὐτοῦ, θά πράξωμεν πᾶν τὸ ἀφ' ἡμῶν δυνατόν, ἵνα «κηρύξωμεν καὶ διὰ τῆς Διασκέψεως ταύτης τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ δώσωμεν ἐλπίδα, χαρὰν καὶ εἰρήνην εἰς σωτηρίαν, οὕτω δὲ δοξασθῆ ὁ Πατὴρ σὺν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι».

Συνευόυντες ὁ ἐν κατακλείδι μετὰ πάντων ὑμῶν τὰς εἰνάς ἡμῶν καὶ πρᾶσσευχας πρὸς πραγματωσιν του κοινου ποθου απασων των αδελφων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, «ὅπως ἐν οὐ μακρῷ χρόνῳ ἀξιωθῶμεν, ἵνα ἀχθῶμεν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», δεόμεθα ὀλοψύχως τοῦ οὐρανόυ τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορος καὶ Κυβερνήτου, ὅπως φωτίζη, ἐνισχύη καὶ κατευθύνῃ τὰς διανοίας, τὰς βουλὰς καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν πρὸς δόξαν Αὐτοῦ καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Αὐτοῦ».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους:

«Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἐν συναφείᾳ καὶ πρὸς τὸ προαναγνωσθὲν τηλεγράφημα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκοποῦ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπευθύνει ἐκ προσώπου τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου τὸν ἀκόλουθον χαιρετισμὸν πρὸς τὴν Β' ταύτην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν:

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Σεβασμιώτατοι καὶ ἐντιμολογιώτατοι ἐκπρόσωποι,

τῶν ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν,

Χαιρετίζομεν ἀδελφικῶς καὶ ἐγκαρδίως ἐξ ὀνόματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡμῶν προσωπικῶς τὴν ἐν τῷ ἐν Γενεύῃ Ὁρθόδοξῳ Πατριαρχικῷ Κέντρῳ Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν.

Ἀτενίζομεν μετὰ προσδοκιῶν πρὸς τὴν Διάσκεψιν ταύτην, συνερχομένην εἰς κρίσιμον δι' ὁλόκληρον τὸν κόσμον περίοδον, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἀνά τὴν Οἰκουμένην Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι διασκεπτόμενοι ἐπὶ θεμάτων ἀπομένων ζωτικῶν σημείων τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, θά συμβάλουν διὰ θεοφιλῶν προτάσεων καὶ συμπερασμάτων, ἐρειδομένων ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἀκαταλύτου ἱερᾶς Παραδόσεως, εἰς αὔξησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς καρποφορίαν τῶν μελῶν αὐτῆς.

Ὅθεν, ἐπικαλούμενοι τὴν ἐπίπνοιαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ πάντας ὑμᾶς τοὺς σεβασμίους καὶ ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, ἀπονέμομεν τὸν ἀφειλόμενον φόρον τιμῆς καὶ ἀγάπης καὶ τὸν ἐν Κυρίῳ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν πρὸς ἅπαντας τοὺς ἁγιωτάτους Πατριάρχας καὶ Ἀρχιεπισκόπους προκαθημένους τῶν ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ, ἠνωμένοι μετ' αὐτῶν ἐν Πνεύματι, συνενουομεν τας πρὸς τὸν Κύριον πρᾶσσευχὰς, ὅπως πληρώσῃ ἡμᾶς, τοὺς συνέδρους τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, Πνεύματος σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐν ἐνοτητι νοῦ καὶ καρδίας ὀρθοτομήσωμεν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Γκτάνσκ καὶ Μπιαλιστόκ:

«Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,
Σεβασμιώτατοι, Θεοφιλέστατοι,
Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί,

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας μετὰ τοῦ Προκαθήμενου αὐτῆς Μητροπολίτου Βαρσοβίας κ. Βασιλείου, ἀπευθύνει τῇ ἱερᾷ ταύτῃ Διοικήσει τὸν ἐν Πνεύματι ἀγίῳ χαιρετισμόν, λέγουσα: Εἰρήνη ὑμῖν. «Ὁ Κύριος ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν. Καὶ ἔστι καὶ ἔσται».

Συνήλθομεν εἰς τὴν Β' ταύτην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὅπως ἐξετάσωμεν ἀπὸ κοινοῦ σοβαρὰ θέματα τῆς ζωῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν. Ἄπαντες ἡμεῖς ὡς καὶ σύμπας ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ἀναμένομεν τὴν ἐπίλυσιν σημαντικῶν διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν προβλημάτων, ἀναφερομένων εἰς τὸν γάμον, τὴν νηστείαν, τὸ ἡμερολόγιον καὶ τὴν μοναχικὴν ζωὴν. Ἐκάστη τοπικὴ Ἐκκλησία, ζῶσα ἐντὸς συγκεκριμένου περιβάλλοντος καὶ ἐν μέσῳ ἰδίων εἰς αὐτὴν προβλημάτων, ἀντιμετωπίζει τὰ ὡς ἄνω θέματα κατὰ τὸν ἰδικὸν τῆς τρόπον. Ἐν τούτοις, συνηγμένοι ἐνταῦθα, ἀποτελοῦμεν ὁμοῦ τὸ μοναδικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὅφειλομεν, ὅθεν, νὰ ἀναζητήσωμεν κοινὴν θεώρησιν καὶ ἀνεύρωμεν λύσιν τῶν προβλημάτων τούτων, προκειμένου ἵνα, δι' ἡμῶν, ἀποκαλυφθῇ ἡ «ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης ἐνότης τοῦ πνεύματος», συμφώνως πρὸς τὴν πατερικὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς πληρότητος τῆς πίστεως ἡμῶν, κατὰ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου: «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα» (Α' Κορ. 9,22). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν θὰ ἀποθέσωμεν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ζῶντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὁδηγοῦντος πάντας ἡμᾶς ἀγίου Πνεύματος. Ὡς καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύεται, ἡ Ὁρθοδοξία, ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκεται, φέρει τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου χάριν τῆς ἀληθείας τοῦ Κυρίου. Διὸ καὶ εἶναι εὐκταῖον ὅπως αἱ περὶ τὰ ὡς ἄνω θέματα ἐργασίαι ἡμῶν διεξαχθοῦν ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ. Ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἐγκεῖται ἡ ἀσφάλεια τοῦ μέλλοντος ἡμῶν. Τὸ μαρτύριον τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐπιβάλλει ἡμῖν τὴν ὁμόνοιαν, ἔστω καὶ ἂν ἀντιμετωπίζωμεν πολλὰς δυσκολίας.

Κατ' αὐτὸν μόνον τὸν τρόπον θὰ δώσωμεν μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀσφαλὲς κριτήριον τῆς περὶ ἐνότητος αὐτοσυνειδησίας ἡμῶν ἀποτελεῖ ἡ ἐνσυνειδητος ἐκκλησιολογικὴ μετάνοια, ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου λεχθέντος «ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τόσον δυνατὸς εἰμι» (Β' Κορ. 12, 10). Ἐπὶ τῆς συνειδήσεως ἀκριβῶς ταύτης ὀφείλουσιν ὅπως βασισταθοῦν ἅπασαι αἱ θεολογικαὶ ἡμῶν διατυπώσεις περὶ τῆς ἀληθείας τῆς Ἐκκλησίας. Σκοπὸς ἡμῶν εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τῶν ἀνθρώπων. Πρὸς τοῦτο ὁ βαθμὸς τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν μετανοίας θὰ εἶναι ἴσος πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης, πρὸς τὴν δυνατότητα ἀμοιβαίας κατανοήσεως, καὶ

δή οὐ μόνον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ θεσμικὸν ἐπίπεδον ἀλλ' ἐπίσης εἰς τὸ αὐθεντικόν.

Ἡ ἀμοιβαία κατανόησις καὶ ἐνότης ἡμῶν ἀφείλουν ὅπως ἀναπτυχθοῦν πνευματολογικῶς ἐν τῇ κοινῇ εἰς Χριστὸν πίστει ἡμῶν. Ἡ ἐνότης ἐν τῇ Θείᾳ Εὐχαριστίᾳ, ἐν τῇ προσευχῇ καὶ ἐν τῇ πίστει δὲν δύναται νὰ θεωροῦνται ὑπὸ τὸ πρῶτον τοῦ προσωπικοῦ ἡμῶν ἐγώισμοῦ, ὅστις καὶ ὠθεῖ πολλάκις πρὸς τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ «νοῦς Χριστοῦ».

Τὸ ἀλάθητον τῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συγκαλουμένων καὶ καθοδηγουμένων Συνόδων, δὲν δύναται νὰ ἀναιρέσῃ τὸ ἀλάθητον τῶν συγκροτουσῶν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι διαβιουσῶν ψυχῶν. Τόσον ὁ χαρισματικὸς λόγος τοῦ ἱεράρχου ὅσον καὶ ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ἐκφράζουσι τὴν πίστιν. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐγκεῖται εἰς τὴν ἀλάθητον ὁμολογίαν τῆς πίστεως διὰ μέσου οὐ μόνον τοῦ πρώτου τῶν ἱεραρχῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ τελευταίου τῶν πιστῶν. Ἡ Ἐκκλησία ἀκτινοβολεῖ καὶ ἐκδηλοῦται διὰ μέσου ὁλοκλήρου τοῦ σώματος αὐτῆς. Αἱ ἐκκλησιολογικαὶ ἀρχαὶ τῆς συνοδικότητος καὶ τοῦ προσώπου εἶναι, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἰσοτίμοι. Ἡ Ἐκκλησία ἐξαπλοῦται καὶ προφυλάσσεται ἐντὸς τοῦ κόσμου τῆς συνεργίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κενούσα ἑαυτὴν ἐνώπιον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης καὶ σταυρουμένη ἐν τῇ πρὸς τὸ θέλημα Αὐτοῦ ὑπακοῇ. Ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δύναμις δὲν πηγάζουσι ἐξ αὐτῶν ἢ ἐκείνων τῶν συνθηκῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦτου τοῦ ζῶντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ. Ἡ θεία οἰκονομία ἀπαιτεῖ σήμερον «θεολογικὴν καὶ ἐκκλησιολογικὴν κένωσιν» τῶν Ἐκκλησιῶν προκειμένου ἵνα δεχθοῦν αὐτὰ δαψιλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

Οἱ ὀρθόδοξοι πιστοὶ καὶ αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι αἰσθάνονται σήμερον, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, τὴν ἀνάγκην τῆς μέχρι θυσίας ἀλληλοβοηθείας. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι καὶ εἷς ἐκ τῶν σκοπῶν τῆς παρουσίας συνάξεως. Ἰδοῦ, λοιπόν, διατί εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν ἐκλήθησαν, ὅπως συμμετάσχουν τῆς ἡμετέρας Διασκέψεως ὅπως αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας, ἐκθέτοντες τὰς ὡς ἀνω σκέψεις ἐνώπιον τῆς παρουσίας ἱερᾶς Συνάξεως, ἐπιθυμοῦν ὅπως, ἐν τῷ πνεύματι ἀκριβῶς τούτῳ, συμβάλουν εἰς τὸ κοινὸν τῆς ἀγιωτάτης Ὀρθοδοξίας ἔργον.

Ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων τούτων διακατεχόμενοι, εὐχόμεθα ὅπως οἱ μετέχοντες τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως δεχθοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῶν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ».

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Τσακονδίδης:

«Λίαν ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ.

Ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατριαρχείου Γεωργίας χαιρετίζομεν ὑμᾶς καὶ συχαίρομεν ὑμῖν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Κατανοοῦμεν τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν σπουδαίαν σημασίαν τῆς συγκλήσεως τῆς παρούσης Διασκέψεως, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκείνης τῆς προσεχοῦς Μεγάλης Συνόδου. Ἐνεκα τούτου, θεωροῦμεν ἀπαραίτητον ὅπως συνέλθωμεν ἐν ἀγάπῃ, ἥτις παρεδόθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπιλύσωμεν οὕτω τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐπιχειρήσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ μακρινὸν τοῦτο ταξίδιον ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως προσφέρωμεν τὴν συμβολὴν ἡμῶν — πάντοτε ἐν τῷ πνεύματι τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ — εἰς τὸ κοινὸν ἔργον.

Ἐν τούτοις, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκρύψωμεν τὴν θλίψιν τὴν διακατέχουσιν τὰς καρδίας ἡμῶν ὅταν, ὡς πάντοτε, οὕτω διὰ μίαν εἰσέτι φοράν, παραθεωρεῖται ἡ ἀξία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀριθμούσης ἱστορίαν δύο σχεδὸν χιλιετηρίδων.

Κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἡ Α. Ἀγιότης, ὁ Καθολικὸς Πατριάρχης Ἡλίας Β' καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Γεωργίας ἀπέστειλαν ἐπιστολὴν τῇ Α. Ἀγιότητι τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Δημητρίῳ Α' καὶ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῷ γράμματι τούτῳ καταδεικνύομεν μὲ πόνον τὴν μὴ ὀρθὴν θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἡμῶν ἐν τῷ ζητήματι τῶν διπτύχων. Ἀντίγραφον τοῦ γράμματος τούτου ἀπεστάλη πρὸς ὅλους τοὺς Προκαθημένους τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Ἐκφράζομεν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ μὴ ὀρθὴ αὕτη ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Γεωργίας θέσις θὰ ἀναθεωρηθῇ. Ὅμως, μέχρι τῆς ὀριστικῆς διευθετήσεως τοῦ θέματος τούτου, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Πατριαρχείου ἡμῶν δὲν θὰ καταλάβουν — ἔστω καὶ προσωρινῶς — τὰς θέσεις, αἱ ὁποῖαι μὴ ὀρθῶς προσφέρονται αὐτοῖς· διὰ τὸν λόγον τούτον δὲν λαμβάνομεν θέσιν κατὰ τὰ δίπτυχα, ἀλλὰ κεχωρισμένως.

Ὁ κόσμος ὅλος γνωρίζει ὅτι ἡ ὁμαλὴ διεξαγωγή τῆς παρούσης Διασκέψεως καὶ πασῶν τῶν παρομοίων Συναντήσεων, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς Μεγάλης Συνόδου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς δικαίας ἐπιλύσεως πάντων τῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκκρεμούντων θεμάτων. Ἐλπίζομεν ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ λοιπαὶ ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι θὰ ἐπιδιώξουν τὸν στόχον τούτον, ὥστε ἡ μέλλουσα νὰ συνέλθῃ Σύνοδος μὴ ἀποβῇ αἰτία διαιρέσεων.

Ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς παρούσης Διασκέψεως χαιρετίζομεν καὶ αὐθις πάντας ὑμᾶς καὶ εὐχόμεθα ὑμῖν πλήρη ἐπιτυχίαν».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας:

«Σεβασμιώτατε, λίαν ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἅγιε Πρόεδρε,

Ἱερῶτατοι Ἐπίσκοποι, ἀγαπητοὶ Πατέρες καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,

Ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν,

Ἐπιτραπήτω μοι ὅπως, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐμοῦ προσωπικῶς, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας ἀπευθύνω ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν πᾶσι τοῖς ἐν τῷ Ἱερῷ χώρῳ καὶ ἐν ὄνοματι

τοῦ Κυρίου συνηγμένοι καὶ ἐπιδιώκουσι τὸν ἱερὸν σκοπὸν τοῦ συμφέροντος τῆς ὀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ παρουσία μου ἐνταῦθα, μεταξύ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, μοὶ παρέχει μεγίστην πνευματικὴν χαρὰν, διότι μοὶ δίδεται ἡ εὐχάριστος εὐκαιρία ὅπως χαιρετίσω ὑμᾶς διὰ ζώσης, ἐκθέσω ἐνώπιον ὑμῶν ἐν πάσῃ ἐλικικονείᾳ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἀδελφικὸν ἡμῶν σεβασμὸν καὶ ἐκφράσω προσωπικῶς τὸν ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ἀντιπροσωπείας ἡμῶν.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πάντες γνωρίζομεν καλῶς εἰς ποῖον σπουδαῖον ἔργον ἐκλήθημεν τῇ ἱερᾷ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Παναγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου τοῦ Α΄. Συνήλθομεν ὅπως, τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συζητήσωμεν ἄρισμένα θέματα, τὰ ὁποῖα θὰ ὑποβληθοῦν – τοῦ Θεοῦ εὐδοκοῦντος – τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Συνόδῳ πρὸς λήψιν ἀποφάσεων. Μὴ συνελθοῦσης, ἀπὸ αἰῶνων ἤδη, Οἰκουμενικῆς Συνόδου, συνεσωρεύθη μέγας ἀριθμὸς ζωτικῶν προβλημάτων. Τοῦτα ἀφείλουν ὅπως τύχουν ἐπιλύσεως κατὰ τὴν συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἵνα μὴ παραβιάζονται ἀθαιρέτως οἱ ἱεροὶ τῆς Ἐκκλησίας κανόνες καὶ ἀλλοιοῦνται οὕτως αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ ἐκπαλαὶ ἀγνότης τῆς ἁγιωτάτης Ορθοδοξίας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προηγουμένων Προσυνοδικῶν Διασκέψεων οἱ ἀντιπρόσωποι εἶχον ὡς γνώμονα τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὴν θεῖαν ἀποκάλυψιν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ θὰ βαδίσῃ καὶ ἡ παρούσα Διάσκεψις. Μὴ σιωπήσωμεν ὅμως ἐνώπιον τῶν συγχρόνων ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἶναι αὗται πολυάριθμοι.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν, ἐπεκαλέσθημεν χθὲς ἀπὸ κοινοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Χορηγοῦ παντὸς ἀγαθοῦ, ὅπως παράσχῃ ἡμῖν τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἥτις θὰ συνάξῃ ἡμᾶς «ἐν ἐνότητι τοῦ πνεύματος καὶ τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης», ὅπως ἀξιῶσιν ἡμᾶς νὰ ἐπιστρέψωμεν πλήρεις πνευματικῆς χαρᾶς εἰς τοὺς ἱεροὺς κόλπους τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, κομίζοντες τὰ ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα τῆς παραύσης Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ ὅπως χαροποιήσωμεν οὕτω τοὺς ἐπισκόπους, τὸν κληρὸν καὶ τὸν εὐσεβῆ ἡμῶν λαόν. Πάντες οὗτοι ἀδιαλείπτως προσεύχονται ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐπιθυμοῦν διακαῶς τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐπιδιώκομεν.

Ἐν κατακλείδι, ἐπιτραπήτω μοι ὅπως ἐκφράσω τὴν βαθεῖαν μου εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην κ. Μελίτωνα καὶ πρὸς τὸν Γραμματέα τῶν Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, Σεβ. Μητροπολίτην Τρανουπόλεως κ. Δαμασκηνόν, διὰ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσαν ὡς καὶ διὰ τὸ ἐμπνευσμένον τηλεγράφημα πρὸς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι μετέχουν τῆς παραύσης ἱερᾶς Διασκέψεως. Πάντες, ἐν προσευχῇ, αἰτούμεθα μετὰ τοῦ ψαλμωδοῦ: «Κύριος ἰσχύϊν τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσῃ· εὐλογῇ Κύριος τὸν λαόν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλαιγκίου:

«Σεβασμιώτατε καὶ λίαν ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἅγιε Πρόεδρε,
Σεβάσμιοι ἀδελφοί,

Ἐχω τὴν χαρὰν καὶ τὴν τιμὴν ὅπως διαβιβάσω ὑμῖν τὸν ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν καὶ τὰς εὐχὰς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Φιλανδίας καὶ τοῦ Προκαθημένου αὐτῆς, Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καρελίας καὶ πάσης Φιλανδίας κ. Παύλου.

Ὡς ἀντιπρόσωπος μιᾶς μικρᾶς Ἐκκλησίας δὲν ἔχω ἀσφαλῶς τὸ δικαίωμα νὰ διδάξω εἰς τοὺς σεβασμίους συνέδρους, ἀντιπροσώπους τῶν ἀρχαίων καὶ μεγάλων Ἐκκλησιῶν. Ἐν τούτοις λαμβάνω τὰ θάρρος ἵνα τονίσω τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου ἡμῶν καὶ ὑπογραμμίσω ἰδιαιτέρως ὅτι ὁ εὐσεβὴς ἡμῶν λαὸς καὶ ὁ ἀπανταχοῦ λαὸς τοῦ Θεοῦ μετ' ἐλπίδος καὶ προσδοκίας ἀποβλέπει εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν. Καὶ οὐ μόνον ὁ ὀρθόδοξος λαός, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ ἔχουν προσδοκίας. Ἀναμένουν θετικὰ ἀποτελέσματα. Ἐὰν ἡ παροῦσα Διάσκεψις οὐ καταλήξει εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα, τοῦτο θὰ σημαίῃ διὰ τὸν κόσμον καὶ ἔτι περισσότερο διὰ τὸν ὀρθόδοξον λαὸν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὲν ὑπάρχουν συγκεκριμέναι ἐλπίδες ἐπιτυχίας τῆς μελλούσης Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ἐκ τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν θὰ ἐξαρτηθῇ ἐὰν θὰ δώσωμεν ἐλπίδας εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ἢ θὰ ἀπογοητεύσωμεν αὐτόν. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔχει ἀνάγκην νεωτερισμῶν. Ἡμεῖς ὅμως χρειαζόμεθα πνευματικὴν καὶ πρακτικὴν ἀνανέωσιν καὶ ἐπανεδυνάμωσιν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς αὐσίας τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ κόσμου. Τοῦτο ἐν πλῆρει ἀρμονίᾳ μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, ἰδίως δὲ ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀληθοῦς συνοδικότητος.

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Σεβάσμιοι ἀδελφοί,

Ταῦτα ἐν πάσῃ συντομίᾳ θὰ ἤθελον νὰ ἐκφράσω, ταπεινῶς καὶ μετὰ σεβασμοῦ, κομίζων τὰ σέβη καὶ τὸν θερμὸν χαιρετισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Φιλανδίας πρὸς τὰ σεβάσμια μέλη τῆς Β' ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ τώρα, παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν Διάσκεψιν τὸν φάκελλον τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Β' ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

«Ἄγιε Πρόεδρε,

Κατ' ἀρχὴν ὡς πρὸς τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τὰ ὁποῖα καὶ συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰ δεκα θέματα τῆς ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κα-

ταρτισθείσης ήμερησίας διατάξεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου (Πρακτικά-Κείμενα τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐν *Συνοδικῶν II* σ. 125), ἤτοι (α) Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφωνῶς ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, (β) Κωλύματα γάμου, καὶ (γ) τὸ ζήτημα τοῦ κοινοῦ ἡμερολογίου, ἐπιθυμῶ νὰ παρῶσχω, πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου ὑμῶν, τὰς ἀκολουθῶν ἐνημερωτικὰς πληροφορίας:

1. *Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφωνῶς ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.*

Ὡς τυγχάνει εἰς ἄλους γνωστὸν, τὸ εἰσηγητικὸν κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔτους 1971 ἐστηρίχθη ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος θεολογικὴν ἔρευναν καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου καὶ Τσεχοσλοβακίας (Πρακτικά Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, Σαμπεζύ-Γενεύης, 1973, σ. 64).

Τὸ κείμενον τοῦτο ἐμπεριέχεται εἰς τὸν φάκελλον σας εἰς ἑλληνικὴν, ρωσικὴν, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Ἐπὶ πλέον, διαρκούσης τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, αἱ Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιοχείας, Σερβίας, Βουλγαρίας, Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Πολωνίας ἐδήλωσαν εἰς τὴν Γραμματεῖαν (Ἐπισκεψίς, Ἄρ. 163/1.3.1977) ὅτι πρατίθενται νὰ ἀναλάβουν τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὡς ἀνω θέματος καὶ προσφέρουν αὐτὴν εἰς τὴν περαιτέρω διορθοδόξον ἐπεξεργασίαν ὡς καθαρῶς πόρισμα ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καὶ οὐχὶ ὡς ἰδίαν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀποψιν, τοῦτο δὲ ἵνα ὑπάρχη ἑλευθερία διαλόγου ἐπὶ τοῦ διορθοδόξου ἐπιπέδου (πρβλ. *Συνοδικῶν II*, σ. 127).

Ἐξ αὐτῶν, αἱ ἐργασίαι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιοχείας, Κύπρου καὶ Πολωνίας, ὡς καὶ τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ὡς ἀνω θέμα ἀπόσπασμα τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 27 πρωτοκόλλου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ἐμπεριέχονται εἰς τὸν φάκελλον σας.

Ἐπιθυμῶ ἐνταῦθα νὰ σημειώσω ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας ὑπεγράμμισεν ὅτι διετύπωσεν ἤδη ὡς πρὸς τὸ ἐν λόγω θέμα τὰς θέσεις αὐτῆς εἰς τὴν εἰσηγητικὴν τῆς μελέτην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη κυρίως ἡ κατάρτισις ἐνιαίας πανορθοδόξου ἀπόψεως ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

2. *Κωλύματα γάμου.*

Τὸ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰσηγητικὸν κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ὡσαύτως εἰς τὸν φάκελλον σας μετὰ τῶν σχετικῶν μεταφράσεων, συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰσηγητικῶν μελετῶν τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος, κεχωρισμένως.

ὡς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν παρατηρήσεων τῶν Ἐκκλησιῶν Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Κύπρου, Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας (Πρακτικά Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, σ. 53).

Κατὰ τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ αὐτοῦ θέματος ἀνέλαβον αἱ Ἐκκλησίαι Κύπρου καὶ Ἑλλάδος (Ἐπισκεψίς, Ἄρ. 163/1.3.1977). Ἡ ἄρτι ἀποσταλεῖσα τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τοῦ θέματος ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ὡς καὶ τὸ διαπραγματευόμενον τὸ αὐτὸ θέμα ἀπόσπασμα τοῦ προειρημένου ὑπ' ἀριθμ. 27 πρωτοκόλλου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, ἐμπεριέχονται εἰς τὸν φάκελλόν σας.

3. Τὸ ζήτημα τοῦ κοινοῦ ἡμερολογίου.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἠτοίμασε τὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος θέματος εἰσηγητικὸν κείμενον αὐτῆς, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς εἰσηγητικὰς μελέτας τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος, κεχωρισμένως, ὡς καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν παρατηρήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Κύπρου καὶ Τσεχοσλοβακίας (Πρακτικά Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, σ. 58).

Τὸ κείμενον τοῦτο ἐμπεριέχεται εἰς τὸν φάκελλόν σας, ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν εἰσηγητικῶν κειμένων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἄφ' ἐτέρου, ὁ φάκελλος ἐμπεριέχει τὰς μέχρι τοῦδε ἀποσταλείσας τῇ Γραμματείᾳ συμβολὰς τῶν Ἐκκλησιῶν Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Πολωνίας, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, ἀναλαβοῦσα κατὰ τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τὴν κατάρτισιν εἰσηγητικῆς ἐπὶ τοῦ θέματος μελέτης (Ἐπισκεψίς, Ἄρ. 163/1.3.1977), δὲν ἀπεστείλεν εἰσέτι αὐτὴν τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, ἴσως ὡς περιττὴν, ἐφ' ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ κοινοῦ ἡμερολογίου ἐτηρήθη ἡ πανορθόδοξως ἀποφασισθεῖσα διαδικασία προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι προφανῶς δεόν νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀπέστειλε τὰς ἀναληφθείσας συμβολὰς τῆς ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς νηστείας καὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου.

4. Τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ.

Ὡς πρὸς τὸ εἰδικὸν θέμα «ταῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ», ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάσισεν ὡς μελετηθῆ τοῦτο ἐμπεριστατωμένως καὶ ἀνέθεσε τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου τὴν ἐπὶ τοῦτῳ σύγκλησιν Συνεδρίου (πρβλ. *Συνοδικὸ II*, σσ. 128-129 καὶ 132).

Τὰ Πρακτικά-Κείμενα τοῦ ἀπὸ 28ης Ἰουνίου ἕως 3ης Ἰουλίου 1977

συγκληθέντος υπό τῆς Γραμματείας Συνεδρίου εὐρίσκονται ὡσαύτως εἰς τὴν διάθεσίν σας.

Ἡ ὑπό τῆς Γραμματείας ἐν ὀλομελείᾳ ἐνημέρωσις ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο θὰ πραγματοποιηθῆ διαρκούσης τῆς παρουσίας Διασκέψεως.

5. Καθορισμὸς τοῦ θέματος κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχήμα.

Γνωρίζετε ὅτι ἡ Α΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, κατόπιν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἐνέχει ζωτικὴν σημασίαν δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ μέλλον τῆς τοπικῆς ταύτης Ἐκκλησίας, ἐδέχθη, διὰ τὸ ἔκτακτον τῆς περιστάσεως, κατ' ἐξαιρέσιν, ὅπως τοῦτο παραπεμφθῆ εἰς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἀπόφασιν, ὥρισε δέ, ὅπως αἱ ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίαι μελετήσωσιν, ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ, τὸ θέμα, ἡ δὲ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας ἐτοιμάσῃ τὴν ἐπ' αὐτοῦ εἰσήγησιν αὐτῆς, πάντα δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα συγκεντρωθῶσιν ἐν τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου πρὸς παρουσίας ἐνώπιον τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (πρβλ. *Συνοδικὰ II*, σσ. 125-126).

Ὁ φάκελλός σας ἐμπεριέχει τὴν ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος μελέτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία, ἅμα τῇ ἀποστολῇ αὐτῆς τῇ Γραμματείᾳ, ὑπεβλήθη καθηκόντως ὑπ' αὐτῆς εἰς ἀπάσας τὰς κατὰ τόπους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἐξ ἄλλου, διενεμήθη σήμερον καὶ δευτέρα ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος μελέτη, ἣν προσεκομίσειν μετ' αὐτῆς ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος εὐχαριστεῖ τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν παρουσίαν καὶ συνεχίζει: Σεβασμίαι σύνεδροι, καὶ τώρα εἰσερχόμεθα εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἔργου ἡμῶν, ἥτοι εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐνὸς πρὸς ἕν τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς παρουσίας Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Εἶναι χρήσιμον ὅπως ἐνταῦθα, ἐν Ὀλομελείᾳ, διατυπωθοῦν ὠρισμένοι γενικαὶ σκέψεις, ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ, ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων. Ἡ λεπτομερεστέρα ἐξέτασις αὐτῶν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐν Ὀλομελείᾳ θὰ γίνῃ, ὡς γίνεται πάντοτε εἰς τὰς Πανορθοδόξους Διασκέψεις, εἰς τὰς ἐπὶ τούτῳ κατὰ θέμα Ἐπιτροπὰς. Ἐπομένως, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ λάβουν τὸν λόγον καὶ νὰ διατυπώσουν γενικὰς ἀπόψεις, δύνανται νὰ τὸ πράξουν, οὕτως ὥστε αἱ Ἐπιτροπαὶ νὰ ἔχουν ὑπ' ἄψιν αὐτῶν τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς παρουσίας Ὀλομελείας.

Ἐπὶ τῇ εισόδῳ εἰς τὴν γενικὴν συζήτησιν τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν θεμάτων

ὑπὸ τὴν διπλὴν ιδιότητά μου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί, ὡς ἐκ τούτου, ὡς προέδρου τῆς ἡμετέρας Διασκέψεως, θεωρῶ χρήσιμον νὰ εἶπω τὰ ἀκόλουθα:

Οὔτε ὑπὸ τὴν μίαν οὔτε ὑπὸ τὴν ἄλλην ιδιότητα προτίθεμαι νὰ ἐπηρεάσω οἰονόμητινα τῶν συνέδρων ἢ τὴν παρούσαν Ὀλομέλειαν ἐν τῷ συνάλῳ τῆς ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπόψεως, ἀλλὰ νὰ ἐκπληρώσω, ὡς τὸ ἐτόνισα καὶ χθὲς, τὸ χρέος μου, νὰ προστατεύσω τὴν ἐλευθερίαν ἐκφράσεως γνώμης καὶ νὰ ὑπηρετήσω τὴν ἁρμονίαν τοῦ διαλόγου τῶν γνωμῶν. Καὶ νὰ προσπαθῆσω, ὥστε ἐκ τοῦ διαλόγου τούτου νὰ πρακύψῃ ὀρθόδοξος συμφωνία.

Βεβαίως, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔχει ἐν πλαίσιον ἀπόψεων ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Διασκέψεως, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου θὰ συζητήσουν οἱ ἐν τῇ Ἀντιπροσωπείᾳ συνάδελφοί μου, τόσον ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ ὅσον καὶ ἐν ταῖς Ἐπιτροπαῖς.

Ὅμως ἡ ταπεινότης μου, ὑπὸ τὴν προηγουμένως διατυπωθεῖσαν διπλὴν ιδιότητά μου ὡς φορέως τόσον τοῦ πνεύματος τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ὅσον καὶ τῆς ἐμπειρίας ἐκ τῶν προηγουμένων Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ὀφείλω νὰ εἶπω ὅτι προτίθεμαι νὰ διαφυλάξω, ἐν τῇ ἀσκῆσει τῶν καθηκόντων μου, τὰ πλαίσια τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἢ ὅποια συνδυάζει τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν ὅπου ἐπιβάλλεται μὲ τὴν οἰκονομίαν ὅπου καὶ ὅσον ἐγχωρεῖ.

Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, διατηρῶν εὐαίσθητον τὴν ἀκοὴν εἰς τὰς ἐπὶ τῶν θεμάτων μας ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐρχομένης εἰλικρινεῖς ἢ ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς πραγματικότητος φωνᾶς, ἐν συνεργασίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ μετὰ τοῦ γενικοῦ πνεύματος τῆς Διασκέψεως, προτίθεμαι νὰ καταβάλω πᾶσαν προσεκτικὴν προσπάθειαν, οὕτως ὥστε ὄχι μόνον νὰ ἀποφευχθῇ τὸ ὑπὸ πάντων, ὡς πιστεύω, ἀνεπιθύμητον, τ.ε., ἐνῷ ἐπιζητοῦμεν τὴν ἐπίλυσιν προβλημάτων, νὰ δημιουργήσωμεν νέα προβλήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ, ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας καὶ δυνατότητας, καλύτερον πραγματοποιήσιμον, ὡς ἐκφρασις τῆς κοινῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ τῶρα ἀρχεται ἡ διατύπωσις γενικῶν γνωμῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων. Καὶ πρῶτον, ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου. Ὁ ἅγιος Κιέβου ἐζήτησε καὶ ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Πρὶν ἢ εἰσέλθω εἰς λεπτομερικὰς ἐρωτήσεις θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ θέμα τοῦ κύρους τῶν ἐγγράφων, τὰ ὅποια ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν. Ὡς γνωστόν, τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως συνίσταται εἰς τὴν προετοιμασίαν ἐνὸς τελικοῦ κειμένου, πρὸς παρουσίᾳ αὐτοῦ εἰς τὴν μέλλουσαν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὰ ὑποβληθησόμενα κείμενα δὲν δύνανται νὰ φέρουν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐννοιαν τελικῶν ἐγκεκριμένων ἀποφάσεων ἢ λύσεων, παρὰ μόνον τὸν χαρακτῆρα ἀπλῶν προτάσεων ἢ ὑποδείξεων πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐρωτήσω τούτα, διὰ τὸν ἐξῆς λόγον: Ὑπάρχει μία λάν-

θασμένη ὀρολογία, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν εἰς μέγα ἀριθμὸν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ὅθεν, προνοητικῶς, καὶ ὡς ἀνέφερε καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας ἐν τῇ χαιρετιστηρίῳ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ, νομίζω, ὅτι θὰ πρέπει νὰ συμφωνήσωμεν ὅτι τὰ ἐγκριθησόμενα τελικὰ κείμενα θὰ φέρουν τὸν χαρακτήρα προτάσεων, δηλαδὴ προτεινομένων ἐγγράφων πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀσφαλῶς αἱ διεξαχθησόμεναι ἐργασίαι ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν ὑπὸ μελέτην θεμάτων, ὡς περαιτέρω ἐργασίαι ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τυγχάνουν εἰσηγητικαὶ πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ὅταν καθωρίσθησαν πανορθόδοξως τὰ στάδια τῆς προετοιμασίας τῆς Συνόδου, κατόπιν πολλῆς σκέψεως καὶ βασάνου, ὠρίσθη νὰ γίνῃ ἐπιμελής προεργασία διὰ τῆς μελέτης τῶν θεμάτων ὑπὸ μιᾶς ἢ περισσοτέρων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἴτα νὰ ἀκολουθήσῃ ἐπεξεργασία ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἢ διατύπωσις τῆς ἐνιαίας ὀρθοδόξου ἀπόψεως ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν θεμάτων, καὶ τελικῶς ἡ κρίσις τῆς Προυσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἡ ὁποία καὶ προσδίδει τὴν τελικὴν μορφήν τῆς εἰσηγήσεως πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Αἱ εἰσηγήσεις εἶναι AD REFERENDUM πρὸς τὴν Σύνοδον, ἥτις καὶ μόνη δικαιούται νὰ ἀποφανθῇ τελικῶς.

Ὅμως ἀποφασίζομεν δι' αὐτὴν τὴν διατύπωσιν. Λαμβάνεται μία ὁπόφασις. Ἡ Διάσκεψις αὕτη, ὡς ὑπεύθυνον σῶμα, ἀντιπροσωπευτικὸν τῆς ὅλης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐξ ἐπισήμων ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν συγκροτούμενον, ἀποφασίζει τὴν παραπομπὴν ἢ μὴ ἐνὸς κειμένου εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἡ ἀπόφασις ἀνήκει εἰς τὴν Προυσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Δὲν εἶναι ἀπόφασις τῆς Συνόδου, οὔτε καὶ δεσμεύει αὐτήν, ἥτις καὶ δύναται νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ὑποβαλλομένην εἰς αὐτὴν εἰσηγήσιν ἢ καὶ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ ἄρδην. Ἡμεῖς, συμφώνως πρὸς ὁμοφώνως δεκτὴν γενομένην ὑφ' ὄλων ἡμῶν διαδικασίαν, ἔχομεν τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀποστολήν νὰ ἐτοιμάσωμεν εἰσηγήσιν ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου θέματος καὶ νὰ λάβωμεν ἀπόφασιν, ὅτι ἐγκρίνομεν ἵνα παρπεμφθῇ αὕτη εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, πρόθεσις μου ἦτο νὰ ὁμιλήσω, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ προεδρείου καὶ ὡς προβλέπει ἡ ἡμερησία διάταξις, ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου. Ἀλλὰ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ εὐχαριστήσω τὸσον τὸν ἀδελφὸν ἅγιον Κιέβου, ὅσον καὶ ἡμᾶς, ἅγιε Πρόεδρε, διὰ τὰς ἐπεξηγήσεις τὰς ὁποίας ἐδώσατε ἀναφορικῶς πρὸς τὰ διαδικασιακά. Εἰς τὴν Δ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ὠρίσθη σαφῶς τί θὰ κάμῃ, σταδιακῶς, ἕκαστον διορθόδοξον σῶμα, τὸ ὁποῖον συνέρχεται. Εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς εἰρημένης Διασκέψεως λέγεται σαφῶς, ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι ἐτοιμάζουν τὰς εἰσηγήσεις των, αὐταὶ παραπέμπονται εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, λαμβάνουν μίαν πρώτην διατύπωσιν — ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει γίνεῖ μέχρι σήμερον — καὶ τὸ διορθόδοξον πλέον

τοῦτο κείμενον, ἐν συνεχείᾳ, παραπέμπεται εἰς τὴν Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Αὕτη ἐξετάζει, κρίνει, θεωρεῖ ὡς ἐπαρκῆ ἢ μὴ τὴν ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς γενομένην ἐργασίαν, καὶ ἐὰν μὲν θεωρήσῃ ταύτην ἀρκετὴν καὶ ἱκανοποιητικὸν τὸ κείμενον, τὸ ἐπευλογεῖ, τὸ ἀναγνωρίζει, τὸ δέχεται, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸ παραπέμπει πλέον εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ὡς φάκελλον πρὸς τελικὴν ἐπιψήφισιν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἐὰν μία Προσυνοδικὴ Διάσκεψις δὲν θεωρήσῃ ἐπαρκῆ τὰ γενόμενα, δύναται νὰ ἀναζητήσῃ ἀναθεώρησιν, ἀναψηλάφησιν, ἐπανεξέτασιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐπανασύναξιν νέου κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος ἐκείνου. Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι μετὰ τὰ ὑφ' ἡμῶν λεχθέντα καθίσταται σαφές ὅτι δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ ἀποφάσεων, ὄχι ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τῶν μελλόντων νὰ ἀποφασισθῶν, τὰ ὁποῖα θὰ δεσμεύσουν τὰς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπὶ αὐτῶν τούτων τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα θὰ παραπέμψωμεν ἢ ὄχι εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐνταῦθα, ὡς πληρεξούσιοι ἀντιπροσωποὶ ἰῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, ἔχομεν νὰ ἀποφανθῶμεν ἐπὶ τῶν ἐνώπιον ἡμῶν κειμένων. Καὶ ἀποφαινομαί σημαίνει ἀποφασίζω.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐζήτησαν τὸν λόγον οἱ Σεβ. Μητροπολιταὶ Καρθαγένης, Στάρας Ζαγοράς καὶ Κίτρους. Τὸν λόγον ἔχει ὁ ἅγιος Καρθαγένης.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαναλάβω ὅσα ἐλέχθησαν ὑφ' ἡμῶν καὶ τοῦ ἁγίου Μύρων ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀναληφθέντος ὑφ' ἡμῶν ἔργου. Διευτυπώθη ὡς ἄριστα εἰς τὴν ἀναγνωσθεῖσαν σήμερον εἰσήγησίν σας, ὅτι ἡ Προσυνοδικὴ Διάσκεψις ἡμῶν συγκεκριμένως καὶ συστηματικῶς θὰ ἐξετάσῃ, θὰ μελετήσῃ καὶ θὰ ἀποφασίσῃ, προσδίδουσα τὴν τελικὴν εἰσηγητικὴν διατύπωσιν καὶ μορφήν τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν. Δὲν τυγχάνει ὀρθόν, νομίζω, νὰ συζητῶμεν περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ἀποφάσεων, τὰς ὁποίας θὰ λάβωμεν καὶ αἵτινες θὰ εἶναι ἀποφάσεις πρὸς εἰσήγησιν τῶν θεμάτων εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐπιτρέψατέ μοι, ἅγιε Πρόεδρε, νὰ προσθέσω ὅτι διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν τριῶν μειζόνων θεμάτων καὶ τοῦ τετάρτου, τὸ ὁποῖον τυγχάνει αἶτημα τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι θὰ συζητήσωμεν ἐπὶ ὑφισταμένων κειμένων, τὰ ὁποῖα ἠτοίμασεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἀποφανθῶμεν καὶ θὰ ἀποφασίσωμεν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ προκύψουν ἀπορίες καὶ ἀμφιβολία ἐμερίμνησα νὰ ἐτοιμασθῇ ἐν κείμενον, περιγράφον τὰ διαδικασιακὰ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὡς ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ τῶν προγενεστέρων Πανορθοδόξων Διασκέψεων, τὸ ὁποῖον καὶ εὐρίσκεται εἰς τοὺς φακέλλους ὑμῶν. Τὸν λόγον ἔχει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ἁγίε Πρόεδρε, ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας θὰ ἐπεθύμει νὰ ἐκφράσῃ

εὐχαριστίας πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς λοιποὺς ὁμιλήσαντας διὰ τὰς δοθείσας ἐπεξηγήσεις ἐπὶ τοῦ θιγέντος θέματος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου. Οὗτος ἐθίξεν ἐν σημαντικὸν θέμα διαδικασίας, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν οὐσίαν δὲν μεταβάλλει τὴν ἀπόφασιν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία καὶ κατήρτισε τὰ ὑπὲρ ὧν ἡμῶν κείμενα, ἔχουσα ὡς βάσιν τὰς ὑποβληθείσας ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν μελέτας. Τὸ θέμα ἐνταῦθα ἀφορᾷ εἰς τὴν διατύπωσιν, ἣτις καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ μεγάλην σύγχυσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἀκόμη συγκληθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, ἣτις καὶ θὰ ἀποφασίσῃ διὰ τὰ θέματα ταῦτα. Ἡ Διάσκεψις αὕτη πρέπει νὰ προετοιμάσῃ τὰ θέματα διὰ τὴν Σύνοδον, καὶ, ὡς παρετηρήθη, ταῦτα ἔχουν ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν τῶν τοπικῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ Διάσκεψις ἡμῶν παρακολουθεῖται τόσον ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Συνόδων καὶ τοῦ κλήρου τῶν Ἐκκλησιῶν μας, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν διεθνῶν ὀργανώσεων καὶ ὑπὸ συνόλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸν τύπον ὠρισμέναι ἐκφρασεις ἐνταῦθα ἀπόψεις. Ἡ πρότασις ἀκριβῶς τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου ἔχει στόχον τὴν ἀποφυγὴν ἐξαγωγῆς λελινθισμῶν συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναιτο νὰ μεταφέρουν τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως, τοῦτο δὲ ἠθέλεν ὁδηγήσει εἰς σύγχυσιν τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα. Συνεπῶς, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ χρῆσις τῆς λέξεως «ἀπόφαισις» δύναται νὰ δημιουργήσῃ προβλήματα. Δὲν θὰ ἀλλάξῃ τὴν οὐσίαν τῶν ἀποφάσεων ἢ χρῆσις τῆς λέξεως «πρότασις», καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἀντιπροσωπεία ἡμῶν προτείνει ὀπως χρησιμοποιηθῇ ἡ λέξις αὕτη, δηλοῦσα ἐπακριβῶς τὴν ἐννοίαν τῶν ἀποφάσεων, καὶ τοιοῦτοιρῶς ἀποφεύγωνται, ἀνεπιθύμητοι καταστάσεις. Ἐάν διατηρηθῇ ἡ λέξις «ἀπόφαισις», μοιραίως ὁδηγούμεθα εἰς δημιουργίαν προβλημάτων. Τὸ θέμα εἶναι ζωτικῆς σημασίας. Ὡς ἐκ τοῦτου, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Βουλγαρίας ὑποστηρίζει τὴν ὑποβληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου πρότασιν.

Ὁ Σεβ. Πρὸς δρως: Ἐρωτῶ τὸν ἅγιον Στάρις Ζαγοράς, πρῶτον, ἡ πρότασις ἢ εἰσαγγελίσις τὴν ὁποίαν θὰ κάμῃ ἡ Προσυνοδικὴ αὕτη Πανορθόδοξος Διάσκεψις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον θὰ ἀποφασισθῇ ἐδῶ ἢ ὄχι; Καί, δεύτερον, ἐρωτῶ διὰ τὸ εἰδικὸν θέμα τῆς Βουλγαρίας, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἀποφασίσωμεν ἐδῶ, ἐπιθυμῶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἁπλῶς τὴν λέξιν «πρότασις»; Θὰ ἀποφύγωμεν τὴν λέξιν «ἀπόφαισις»; Κατόπιν ἐν ὁλομελείᾳ συζητήσεων καὶ ἐργασίας κατ' ἐπιτροπὰς εἰς τί θὰ καταλήξωμεν; Εἰς μίαν ἀπόφασιν, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Τὸ πόρισμα τῶν ἐργασιῶν τούτων δὲν θὰ εἶναι ἀπόφαισις; Θὰ εἶναι ἀπόφαισις ἢ ὄχι τὸ τελικὸν συμπέρασμα μας ἐπὶ τοῦ αἰτήματος τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας; Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Στάρις Ζαγοράς νὰ ἀπαντήσῃ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρις Ζαγοράς: Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐριτύθειαν ὑμῶν, ἄγιε Πρόεδρε, καὶ ἔχω ὑποχρέωσιν νὰ ἀπαντήσω. Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἔχει ὡς ἔργον νὰ μελετήσῃ ὠρισμένα θέματα καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ὀριστικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ὀνομασθοῦν «πρότασις» τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως πρὸς τὴν

Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον». Τοῦτο ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ τρία θέματα. Ὡς πρὸς τὸ ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν εἰδικὸν θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, τοῦτο θὰ συζητηθῇ ἐνταῦθα καὶ ἐπ’ αὐτοῦ πρέπει νὰ ληφθοῦν ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι καθοδηγητικαὶ διὰ τὴν ἡμετέραν καὶ διὰ τὰς ἄλλας τοπικὰς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐξάγεται, λοιπόν, τὸ συμπέρασμα, ὅτι διὰ τὸ εἰδικὸν θέμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας — καὶ ἐπιβεβαιώνεται οὕτω καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως — θὰ ληφθῇ ὑπὸ τῆς Διασκέψεως ταύτης ὀριστικὴ ἀπόφασις, ἡ ὁποία καὶ θὰ δεσμεύῃ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην. Ὡσαύτως, ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀπαντήσεως καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅτι φυσικῶς τῷ λόγῳ, αἱ προτάσεις τὰς ὁποίας θὰ κάμῃ ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον θὰ εἶναι προαίοντα ἀποφάσεων αὐτῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κιέβου ἀνακινήθην θέμα, θὰ ἐπεθύμουν νὰ παρατηρήσω ὅτι ἤδη ἐπ’ αὐτοῦ, κατὰ τὴν προλαβοῦσαν σύσκεψιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν, ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ διατυπώσω ἔκτενῶς, προλαβόντως μάλιστα, τὴν ἀποψίν μου, ὅτι δὲν θὰ ἔδει ὅπως τὰ συμπεράσματα τῆς Διασκέψεως ταύτης, ὡς καὶ ἄλλων μελλουσῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, χαρακτηρισθοῦν ὡς «ἀποφάσεις». Ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, καθ’ ὅτι τὸ θεωρῶ οὐσιαστικὸν τῆς ὅλης διαδικασίας καὶ τῆς καλῆς πορείας τῆς Διασκέψεως ταύτης. Καὶ ἀκόμη, πρὸς διασφάλισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος. Πρῶτον σημεῖον τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ ὑπογραμμίσω εἶναι ὅτι εἰς ὅλας τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους ὁ ὅρος «ἀπόφασις» ἐπεφυλάχθη μόνον διὰ τὰ πορίσματα τῶν Συνόδων. Διότι, εἶμαι βέβαιος, καὶ τῶν Συνόδων ἐκείνων προηγήθη σχετικὴ προεργασία. Ἡ προεργασία ὅμως ἐκείνη καὶ αἱ διατυπωθεῖσαι γνώμαι οὐδέποτε ἐχαρακτήρισθησαν ὡς ἀποφάσεις. Ἡ Σύνοδος ἀπεφάνητο, καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων ἀποτελοῦν ἢ τοὺς Ὅρους ὅταν πρόκειται περὶ δογματικῶν θεμάτων, ἢ τοὺς Κανόνας διὰ θέματα ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας.

Ἐτερον σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφέρω, εἶναι ὅτι θὰ διηκάλυψε τὸ ἔργον τῆς Προσυνοδικῆς ταύτης Διασκέψεως ὁ μὴ χαρακτηρισμὸς τῶν πορισμάτων αὐτῆς ὡς «ἀποφάσεων», διότι οὕτω παρέχεται μείζων εὐλυγισία καὶ ἐλευθερία εἰς τὴν ὅλην δομὴν τῶν συζητήσεών μας. Ἐν τῇ πεποιθήσει καὶ τῇ ἐκ τῶν προτέρων γνώσει ὅτι τὰ συμπεράσματα τῆς Διασκέψεως δὲν θὰ εἶναι ἀποφάσεις, ἀλλὰ θὰ εἶναι γνώμαι καὶ εἰσηγήσεις, ὁμοφώνως ληφθεῖσαι ἐὰν θέλετε, πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, θὰ ἐκφρασθῶμεν ἐν περισσοτέρῳ ἀνέσει. Καὶ ἀναφερόμενος, τέλος, εἰς τὸ θιγὲν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Στάρας Ζαγορᾶς σημεῖον, τονίζω ὅτι οὐδεμίαν Σύνοδον ὠνομάσθη Οἰκουμενικὴ ἄνευ τῆς παγκοίνου ἀποδοχῆς τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς ὑπὸ τοῦ

κλήρου καὶ τοῦ πληρώματος, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Συνῆλθον ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολλαὶ σύνοδοι, ἔχουσαι ὅλας τὰς προϋποθέσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἱ ὁποῖαι ὁμως δὲν ἐχαρακτηρίσθησαν οἰκουμενικαί, διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς ὅτι δὲν ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐδῶ ὁμιλοῦμεν περὶ ἀποφάσεων. Ποίας ἀποφάσεις θὰ λάβωμεν καὶ θὰ ἐξαγγείλωμεν, ὥστε αὗται νὰ γίνουιν ἀποδεκταὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ; Νὰ ἴδωμεν δηλαδὴ ἂν ὁ λαὸς συνευδοκεῖ ἢ ἀντιδρῶ. Τοιοῦτοτρόπως εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσωμεν σκανδαλισμὸν συνειδήσεων, ἢ μίαν ἀδράνειαν τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ληφθησομένας ἀποφάσεις. Διὰ τοῦτο προτείνω νὰ χαρακτηρισθοῦν αἱ διατυπούμεναι γνώμαι «προτάσεις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», καὶ ἐάν οὗτος τυγχάνει ἀνεπαρκῆς, τότε ἄς χαρακτηρισθοῦν αὗται «ἀποφάσεις εἰσηγητικαί», ὑπὸ τὴν σαφῆ ὁμως αἴρεσιν ὅτι αὗται ὑπὸ αὐδεμιᾶς Ἐκκλησίας θὰ εἶναι ἐφαρμόσιμοι πρὸ τῆς τελικῆς καὶ ὀριστικῆς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Δευτέρα, 6η Σεπτεμβρίου 1982)

Απογευματινή Συνεδρία
(16.30 - 18.30)

Ο Στβ. Πρωτόδρος: Ἀδελφοί, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεσοβηθαιαντοῦ χρονικοῦ διαστήματος μεταξύ τῆς προσηνῆς συνεδρίας καὶ τῆς παρουσίας ἀφ᾽ ἑρῶσα τὴν σκέψιν μου εἰς τὴν μελέτην τοῦ προτάσει τοῦ ἁγίου Κίτρου καὶ τῆ ἀποστριβῆς τοῦ ἁγίου Κιέβου, ἐγερθέντος θέματος ἦτοι νὰ μὴ ἀποκαλύδωνται, ὡς μέχρι τοῦδε εἰς τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις, τὰ ἀποστρέφονται τῶν ἐργασιῶν ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως, ἀλλὰ προτάσεις, πορίσματα ἢ καὶ εἰ τι ἄλλο. Ἐμελέτησα τὸ διαδικαστικὸν τοῦτο θέμα καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῷ καθήκοντι μου νὰ ἐξέτωρᾳ λύσιν, ὥστε νὰ μὴ καταναλωθῇ ὁ πολιτικὸς χρόνος τῆς Διασκέψεως ταύτης περὶ τὰ λειτουργικῶν τοῦτο θέμα, ἀλλὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν οὐσίαν. ἔχω νὰ κάμω πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν μίαν πρότασιν, τὴν ἑξῆς: νὰ χαρακτηρίζωνται τὰ ἀποστρέφονται τῆς Διασκέψεως ὡς ἀποφάσεις εἰσηγητικαὶ πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον». Κάμω τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἐρωτῶ εἴαν τὴν δέχεται ἡ σεβαστὴ Ὀλομέλεια ἢ ἐπιθυμῇ τὴν συνεχίωσιν τῆς συζητήσεως διὰ τῆς διατυπώσεως γνωμῶν καὶ ὑπὸ τῶν μὴ ὁμιλοῦντων. Ἡ προεδρικὴ ἔδρα κάμει τὴν κατηγορηματικὴν, σαφῆ καὶ ἐξυπηρετικὴν τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως ἡμῶν πρότασιν ταύτην καὶ τὴν θέτει εἰς ψηφοφορίαν. Παρακαλῶ νὰ ἀποφανθῆτε, εἰδ' ἄλλως τὰ ἀπουσία τὴν πρότασιν μου. Ὁ ἅγιος Ὅρος Λιβάνου ἔχει τὸν λόγον.

Ο Στβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Δὲν γνωρίζω εἴαν ἡ πρότασις ἡμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, περὶ τῆς χρησιμοποήσεως τοῦ ὄρου ἀποφάσεις εἰσηγητικῆς δύναται νὰ μεταφρασθῇ εὐχερῶς εἰς δυτικὴν γλῶσσαν. Τοῦλάχιστον εἰς τὴν γαλλικὴν δὲν ἀποδίδεται. Ἐξ ἄλλου, νομίζω, ὅτι ὁ ὄρος ἀποφάσεις» εἰς τὴν γαλλικὴν, γλωσσικῶς, σημαίνει τὸ ἀμέσως ἐκτελεστέον, τὸ παρῶν, κατὰ τὸ ὅτιον ἔχει ἀμέσως ἐκτελεστικὴν ἰσχύν. Προσωπικῶς δὲν ἔχω ἀντιρρήσιν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὄρου, ὅμως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωση δὲν πρόκειται περὶ ἀποφάσεως ἀμέσως ἐκτελεστέας. Τὸ θέμα εἶναι νὰ ἐρωτησθῶμεν λύσιν εἰς τὸ ἐγερθέν διαδικαστικὸν πρόβλημα.

Ο Στβ. Πρωτόδρος: Δὲν πρόκειται νὰ ἐνδιαιτηθῶμεν περὶ τὴν ἀκριβῆ μετάφρασιν τοῦ ὄρου εἰς τὴν δυτικὴν γλῶσσαν. Τὸ θέμα, τὸ ὅποιον ἠγέρθη, εἶναι διαδικαστικὸν καὶ καλοῦμαι νὰ ἐρωτησθῶμεν λύσιν. Ὁ ἅγιος Κιέβου ἔχει τὸν λόγον.

Ο Στβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Ἄγιε Πρόεδρι, ἀφ᾽ ἑρῶσα νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν με ἱκανοποιεῖ ὁ ὄρος ἀποφάσεις εἰσηγητικῆς. Νομίζω ὅτι εἶναι ἀσάφης. Σημῶσιον ἔχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι ἀπαντες συμφωνοῦμεν ὅτι ἡ Πανορθόδοξος αὕτη Διασκέψις ἔχει νὰ ἐγκρίνη τελικὰ κείμενα ἐπὶ τῶν ὑπ' ὄψει

θεμάτων, υπό τὴν ἐννοίαν ὅτι δὲν θὰ ἀσχοληθῆ μετὰ τὰ συγκεκριμένα ταῦτα θέματα ἕτερα Προσυνοδικὴ Διάσκεψις, ἀλλὰ θὰ παραπεμφθοῦν ταῦτα ὡς ὀριστικά κείμενα εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, πρὸς τελικὴν ἀποφάνειαν. Τὰ ἀποφασισθησόμενα κείμενα τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς νηστείας, τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου κ.λπ., δὲν θὰ ἔχουν κανονικὴν ἰσχὺν μετὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ ἀποδοχὴν αὐτῶν ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως. Θὰ καταστοῦν κανόνες μόνον μετὰ τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, καὶ τότε θὰ ἔχουν ἄμεσον ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τυχάνει, λοιπόν, ἀπαραίτητον καὶ οὐσιαστικὸν νὰ ἔχωμεν ἀπολύτως σαφῆ ὁρολογίαν. Πρὸς ταῦτο προτείνω τὴν διατύπωσιν, ὅπως τὰ ἔγκριθησόμενα κείμενα ἀποκληθοῦν «προτάσεις ἐπὶ τῶν θεμάτων α) νηστεία, β) κωλύματα γάμου, γ) ἡμερολογιακὸν ζήτημα τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον». Ἡ διατύπωσις αὕτη ἂν ἐνός δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ μελετηθέντων καὶ τυχόντων ἐπεξεργασίας θεμάτων, καὶ ἂν ἕτερου ὅτι ταῦτα δὲν ἔχουν κανονικὴν ἰσχὺν καὶ ἐφαρμογὴν πρὸ τῆς ἀποφασίσεως ἐπ' αὐτῶν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κύπρου: Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι προσωπικῶς θὰ ἤμην ἱκανοποιημένος διὰ τὰ χαρακτηρισμῶν τῶν συμπερασμάτων τῆς Διασκέψεως ἡμῶν ὡς «προτάσεων», ἐν τούτοις δὲν θὰ εἶχον οὐδεμίαν δυσκολίαν νὰ δεχθῶ τὸν ὄρον «ἀποφασίς εἰσηγητικὴ» πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ὑπὸ τὴν ρητὴν ὁμῶς προϋποθέσιν ὅτι σαφῶς θὰ ἀναγραφῆ ὅτι αἱ ἀποφάσεις αὗται δὲν θὰ εἶναι ἐφαρμόσιμοι εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας πρὶν ἢ καταστοῦν αὗται Ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βασιλείου: Ἁγιε Πρόεδρε, θὰ ἐπεθυμοῦν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῆς Διασκέψεως ἐπὶ τῆς ἐγκεκριμένης διαδικασίας παρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἡ κατωθὶ ἀπόφασις τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως καθορίζει τὸν ἔργον τῆς Προσυνοδικῆς ἡμῶν Διασκέψεως ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν ὅλων ἡμῶν, ὡς ἑξῆς: «Ἡ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις προβαίνει εἰς τὴν θεώρησιν καὶ ἐξετάσιν τῶν ὑπὸ τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐτοιμασθέντων κειμένων καὶ καταρτίζει τὸν ὀριστικὸν φακέλλον ἐνός ἑκάστου θεματος, ὅστις καὶ ἀκολουθῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου παραπέμπεται τῇ μελλοῦσῃ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Συνόδῳ, κατατιθέμενος εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ οἴκειου Γραφείου». Ἡ Διάσκεψις, λοιπόν, καταρτίζει «ὀριστικούς φακέλλους» θεμάτων, περιεχόντας ὠρισμένα πορίσματα. Τὰ προτεινόμενα δὲν εἶναι τὰ συμπεράσματα τῶν συζητήσεων ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν ἐξεταζομένων εἰς καθὲ Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν. Νομίζω, ὅτι ἐάν ἐπιθυμοῦμεν νὰ εὐρωμεν λυσιμ, πρέπει νὰ χαρακτηρίσωμεν τὰς ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως ταυτῆς ὡς «συμπεράσματα», τὰ ὁποία καὶ θὰ παραπέμψωμεν εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Διότι ἐάν χρησιμοποιήσωμεν διὰ τὰ θέματα ταῦτα τὸν ὄρον «ἀποφασίς» ταῦτο σημαίνει, ὅτι ἐξ ἐπαφίσεως ὁρολογίας δίδομεν εἰς αὐτὰ χαρακτηρισμὸν ὑπο-

χρεωτικόν καί ἀμέσῳ ἐκτελέσει. Διὰ τοῦτο πιστεύω ὅτι ἡ ὡς ἄνω ἀπόφασις τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως μᾶς παρέχει τήν δυνατότητα διατυπώσεως ἀρθῆς ὀρολογίας. Δέν κάμω πρότασιν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐφιστῶ τήν προσοχήν ἡμῶν ἐπὶ μιᾶς διαδικασίας, ἣτις μᾶς ὑπεβλήθη.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας: Τυχάνει αὐτονόητον, σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων τόν τελικόν λόγον θά ἔχη ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος. Τυχάνει ὁμοίως ἐπίσης αὐτονόητον, ὅτι διὰ νά εἰσηγηθῆ πρός αὐτήν ἡ Διάσκεψις δέον νά λάβῃ ἀπόφασιν. Ἐπομένως, καὶ ἡ εἰσήγησις θά εἶναι ἀποτέλεσμα ἀποφάσεως. Μακρηγοροῦμεν διὰ τὸ τίποτε. Πρατείνω νά τεθῆ εἰς ψηφοφορίαν ἡ πρότασις ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, συμφωνῶ ἀπολύτως πρός τήν γνώμην τοῦ ἁγίου Πέτρας. Ὅμως ἐπιθυμῶ νά μὴ τεθῆ πρός τὸ παρὸν ἡ πρότασις σας εἰς ψηφοφορίαν. Κάμω ἐκκλησίαν πρός τόν ἅγιον Κιέβου νά ἀντιληφθῆ ὅτι δέν πρόκειται περὶ θέματος ἀνησυχητικοῦ, περὶ θέματος σοβαροῦ, τὰ ὁποῖον θά προκαλέσῃ διαίρεσιν εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θά ἀποφασίσωμεν, δέν λέγομεν νά ἐφαρμοσθῆ. Κάμωμεν μίαν εἰσηγητικὴν πρότασιν πρός τήν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τίποτε ἄλλο.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Ἐάν θά ἀδεύσωμεν εἰς τήν ἀποδοχήν τῆς προτάσεως ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, ἔχει καλῶς. Ἄλλως, ἐάν δέν πρόκειται νά προχωρήσωμεν, ἔχω νά κάμω μίαν ἐτέραν πρότασιν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, τὰ ὑπό συζήτησιν θέματα πιστεύω, ὅτι εἶναι ἐπουσιῶδες. Πάσης προτάσεως πρός τήν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον προηγεῖται ἀπόφασις. Ἡ πρότασις ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, τυχάνει μερικωτέρα τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κιέβου, διότι ἡ «πρότασις» σημαίνει ὅτι ἔχει προηγηθῆ ἡ «εἰσηγητικὴ ἀπόφασις». Καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ φράσις «ἀπόφασις εἰσηγητικὴ πρός τήν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», ὁ τίτλος εἶναι σαφῆς καὶ περιέχει τὰ πάντα. Καὶ νομίζω ὅτι, ἐν ἀγάπῃ, ἐννοοῦμεν πλήρως τὸ νόημα τοῦ ὄρου καὶ ὅτι οὗτος καλύπτει ἀπολύτως τὸ ἔργον ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας: Ἐχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ συζήτησις μᾶς ὀδηγεῖ εἰς διαίρεσιν, πράγμα ὅπερ δέν θά ἐπεθύμουν. Ποία εἶναι ἡ σημασία τῶν ὄρων; Εἶναι σαφές ὅτι ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος πιθανώτατα δέν θά ἀποδεχθῆ ὠρισμένα τῶν πορισμάτων τῶν Πανορθοδόξων Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, καὶ ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τούτων θά ἠδύναντο νά ἀποκληθοῦν ἀποφάσεις, νά μὴ γίνουν ὁμοίως ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῆς Συνόδου. Τοῦτο δέν θά πλήξῃ τὸ κύρος τῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων; Διατί, ἐφ' ὅσον θά ἠδύναντο νά χρησιμοποιηθῆ ἄλλος τις χαρακτηρισμός; Ἐπιθυμῶ τήν μὴ χρησιμοποίησιν οἰασδήτινος λέξεως, δηλοῦσης ἀμεσον ἐκτελεστικότητος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου: Ἁγίε Πρόεδρε, ἐκπλήττομαι, διατί μᾶς φοβίζει ὁ ὄρος «ἀπόφασις». Ἐάν αἱ ληφθησόμενα ἀποφάσεις ἐτύγχανον ἀμέσως ἐφαρμοστέαι, νομίζω, ὅτι τότε θά ἐπερίττειεν ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη

Σύνοδος. Ἄφοῦ πρόκειται νά συγκληθῆ ἡ Σύνοδος, ἐξυπακούεται ὅτι αἱ ἀποφάσεις αὐταὶ θὰ λάβουν τὴν τελικὴν αὐτῶν μορφήν καὶ θὰ εἶναι ἐφαρμοστέαι μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Συνόδου. Συνεπῶς δὲν πρέπει νά μᾶς φοβίξῃ ὁ ὄρος αὐτός.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας: Ἐφ' ὅσον αἱ ληφθησόμεναι ἀποφάσεις δὲν θὰ εἶναι ἀμέσως ἐκτελεστέαι καὶ θὰ κρίνῃ καὶ θὰ ἀποφασίσῃ τελικῶς ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος διατὶ νά καταναλίσκωμεν τόσον χρόνον ἀσκόπως. Φρονῶ ὅτι καλῶς ὁμιλοῦμεν περὶ «ἀποφάσεων» τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σουχούμης καὶ Ἀμπχαζίας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, προτείνω ὅπως χρησιμοποιηθῆ ὁ ὄρος «προκαταρκτικὴ ἀπόφασις», δεδομένου ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ἐχαρακτηρίζομεν τυχόν ὡς «ἀπόφασιν» θὰ ἠδύνατο νά ἀπορριφθῆ ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἐνῶ ἐάν διατυπώσωμεν τοῦτο ὡς προκαταρκτικὴν ἀπόφασιν, ἡ ὁποία θὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν Σύνοδον, νομίζω, ὅτι ἀποδίδομεν πλήρως τὸ νόημά τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἴτε τὸ θέλωμεν εἴτε ὄχι, ἡ ἐργασία ἡμῶν ἐνταῦθα κέκτηται τὸν ἐξῆς διπλοῦν χαρακτήρα. Ἄφ' ἑνὸς μὲν ἔχομεν τὴν εὐθύνην νά ἐξετάσωμεν καὶ νά προωθήσωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν ὠρισμένα κείμενα, ὅτινα θὰ παραπεμφθοῦν ἀκολούθως εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ἀφ' ἑτέρου ὁμοίως, ὡς προβλέπει ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις, πρέπει νά λάβωμεν ἀποφάσεις καὶ νά καθορίσωμεν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Πρασυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὡς καὶ διὰ τὸ εἰδικόν θέμα τὸ ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας. Προκειμένου περὶ τῶν τριῶν θεμάτων, ταπεινῶς προτείνω τὴν διατύπωσιν «κείμενα ὑποβαλλόμενα ὑπὸ τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον ἐπὶ τῶν θεμάτων, α, β, γ, κ.λπ.», μένει δὲ πάντοτε ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος νά ἔχωμεν τὴν δυνατότητα νά λάβωμεν πρακτικὰς ἀποφάσεις διαδικασιακὰς ἢ ἄλλης φύσεως, ἐπὶ θεμάτων εὐρισκομένων ἐντὸς τῆς ὑφῆς τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι τὸ συζητούμενον. Τὸ θέμα εἶναι ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως, ἐάν δηλαδὴ θὰ λάβωμεν ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα θὰ παραπέμψωμεν εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τὸ θέμα ἐγείρεται, ἐπαναλαμβάνω, ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως. Δὲν τίθεται ἐπὶ τοῦ παρόντος διαδικασιακόν θέμα.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων διαφωνεῖ πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Μύρων, καθ' ὅτι ἡμεῖς ἐνταῦθα δὲν θὰ ἐκπονήσωμεν νέα κείμενα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἤδη ὑφισταμένων κειμένων θὰ ἀχθῶμεν εἰς ὠρισμένας προτάσεις ἢ ἀποφάσεις. Ἡ διατύπωσις αὕτη δὲν ἀποδίδει τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως. Δι' ἡμᾶς τοὺς ἑλληνοφώνους, ὁ ὄρος «πρότασις» τυγχάνει εὐρύτερος καὶ δεσμευτικώτερος τοῦ ὄρου «ἀπόφασις». Πρότασις σημαίνει καὶ ἀποδοχὴν καὶ ἀπόφασιν, ἀλλὰ καὶ

αίτημα πρὸς τὴν Σύνοδον. Προσωπικῶς τάσσομαι ὑπὲρ τῆς μέσης ὁδοῦ τῆς προτάσεως ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, ἣτις διευκολύνει ἅπαντας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίτσκις καὶ Κολόμνας: Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ συζήτησις, ἅγιε Πρόεδρε, χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔλλειψιν σαφηνείας. Διότι ἡ στάσις ἡμῶν ἐναντι τῶν τριῶν θεμάτων ἐπιηρεάζει καὶ τὴν στάσιν ἡμῶν ἐναντι τοῦ τετάρτου, τοῦ μοναχισμοῦ. Προσπαθοῦντες νὰ ἐπιλύσωμεν τὸ πρόβλημα τοῦ μοναχισμοῦ, διατὶ δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιλύσωμεν καὶ τὰ τρία ἄλλα ζητήματα: Νομίζω ὅτι εἶναι δύο ἐντελῶς διαφορετικὰ ζητήματα. Τὰ τρία πρῶτα εἶναι θέματα ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ληφθῇ ἀπόφασις ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἐνῶ ἡ Α΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, εἰς ἣν παρουσιάσθη τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, ἀπεφίηνατο ὅτι δὲν θὰ ὑποβληθῇ τοῦτο εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ ὅτι ἡ παρούσα Διάσκεψις θὰ ἀποφασίσῃ ὀριστικῶς ἐπ' αὐτοῦ. Συνεπῶς πρέπει νὰ ἐπιτύχωμεν δύο διαφοροὺς στόχους. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν τριῶν θεμάτων, ταῦτα πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν «προτάσεις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», ὡς πρὸς δὲ τὸ ἕτερον, τοῦτο τυγχάνει ὅλως διάφορον καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὰ δύο. Δὲν θὰ ἐπεθύμουν νὰ λάβωμεν ἀποφάσεις διὰ τὰς δύο ταύτας κατηγορίας θεμάτων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πληροφορῶ τὸν ἅγιον Κρουτίτσκις, ὅτι διὰ τὸ ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας ζήτημα τῆς ἐκ μικροσχημῶν μοναχῶν χειροτονίας ἐπισκόπων, κατόπιν καὶ τῆς πρωϊνῆς διευκρινίσεως, θὰ ληφθῇ ἀπόφασις ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως καὶ θὰ εἶναι αὕτη ὀριστικὴ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγενῆς: Ἄγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἐπαναλάβητε ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας τὴν πρότασιν σας καὶ νὰ ἀποφανθῇ αὕτη ἐὰν τὴν δέχεται ἢ ὄχι.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπειδὴ παρατηρῶ ὅτι παρατείνεται ἡ συζήτησις χωρὶς νὰ καταλήγωμεν, ἐπαναλαμβάνω τὴν πρότασιν μου ὅπως τὰ παρίστατα τῆς Διασκέψεως χαρακτηρισθοῦν «ἀποφάσεις εἰσηγητικαὶ πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον». Προσφέρεται ἡ μέση αὕτη διατύπωσις πρὸς ἐξυπηρέτησιν συμφωνίας. Παρακαλῶ δι' ἀνατάσεως τῶν χειρῶν νὰ δηλιώσουν ποῖα τὴν δέχονται καὶ ποῖα τὴν ἀπορρίπτουν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Ἡ Ἀντιπροσωπεία ἡμῶν πιστεύει ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιλύσωμεν τὰ προβλήματα δι' ἀνατάσεως τῶν χειρῶν. Διότι, ὡς ἐτονίσθη εἰς τὰ χαιρετιστήρια μηνύματα ἀπασῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν καὶ εἰς τὴν πρακαταρκτικὴν συνάντησιν τῶν Ἀρχηγῶν, ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ ὑπαρξὶς ἀπολύτου συμφωνίας μεταξὺ ἡμῶν, καὶ συνεπῶς, εἴμεθα ἐναντίον τῆς ψηφοφορίας ἐπὶ τῶν συζητηθησομένων κατὰ τὴν Διάσκεψιν ταύτην θεμάτων, καὶ ἄρα καὶ ἐπὶ τῆς προκειμένης περιπτώσεως. Ὡσαύτως εἴμεθα ἀντίθετοι πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ τρόπου ψηφοφορίας ἐπὶ παντός θεματος οὐσίας, συζητηθησομένου τυχόν ἐνταῦθα. Ἐπὶ βασικῶν θεμάτων, ὡς τυγχάνει ἡ πρότασις ἑνὸς θέματος πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, τυγχάνει ἀπαραίτητος ἡ ὁμοφωνία. Τοῦτο εἶναι σημαντικώτατον καὶ ἀπαιτοῦμεν πλήρη

συμφωνούν. Εάν άρχισαμεν διά ψηφοφορίας δέν θά έχομεν καρποφόρα άποτελέσματα. Η πρότασις αύτη περί ψηφοφορίας δέν γινεται, ώς έκ τούτου, άποδεκτή υπό τής Ρωσσοικής Ορθοδόξου Έκκλησίας.

Ο Σ. Β. Προς Όμιλον: Θά μοι επιτρέψη ό άγιος Κυβου νά παρατηρησω τό έξής, ότι άρχή και έπιθυμία ήμϊν είναι, ώς έδηλώθη επανειλημμένως υπό τής έδρας ταύτης, νά υπάρχη συμφωνία, νά επιδιώξωμεν τήν άπορξην όμοφωνίας. Τοϋτο όμως επί θεμάτων σοβαρών και εύσιας. Άλλωστι, και τίς τας Οικουμενικές Συνόδους, ώς γνωστόν, τό CONSENSUS επιδικαίει τό επί δογματικών ζητημάτων μόνον, επί θεμάτων πίστειως. Είς όλας τας λοιπάς περιπτώσεις ίσχυει ή ψηφοφορία. Τοϋτο είναι δημοκρατική παράδοσις τής Ορθοδόξου ήμϊν Έκκλησίας, τήν όποιαν και ή όλοκληρωτική άκόμη Έκκλησία τής Αυστίας, ή Ρωμοκαθολική, έδέχθη και εφαρμόζει έν μέτρα. Και οι επίσκοποι της ψηφίζουν.

Λοιπόν, ένταϋθα πρόκειται περί ένός διαδικασιακού θέματος, διά μίαν λέξιν, ή όποια άπασχολεί τήν όλην Διασκέψιν, και διά τήν όποιαν υπάρχουν δύο άπόψεις. Πώς νά λυθί διαφόρως τό θέμα, έφ' όσον δέν δέχασθι τήν ψηφοφορίαν. Όμως, αύτή είναι ή κανονική παράδοσις τής Έκκλησίας, ήτις ή διά ψηφοφορίας λήψις άποκράσιων, ώς τοϋτο συμβαίνει μέχρι σήμερον τίς τας τοπικάς ήμϊν Συνόδους, είς ός άπόφασίς τις λαμβάνεται διά πλειοψηφίας. Έξ άλλου, και τίς τας άρχαίας Συνόδους ίσχυει, και μέχρι σήμερον ίσχυει, ή άρχή αή ψήφος των πλειόνων κρατείτω.

Κάποτε πρέπει νά λήξη ή συζήτησις. Η προεδρική αύτη έδρα έχει χρέος και καθήκον νά υπηρετήσθι τήν άρμονίαν τής Διασκέψιως. Ός έκ τούτου, επειδή δέν δύναται νά διαπισωθί ή συζήτησις, ή Έκκλησία Γερουσιαστικην προσέβη είς μίαν πρότασιν, δηλαδή, νά έρωτηθί ή Όλομέλεια ποίσι δέν δέχονται τήν γενομένην μέσσην πρότασίν μου, όσον άφορᾷ τίς τήν διατύπωσιν των πορισμάτων τής Διασκέψιως ταύτης. Κάτι όλιγώτερον δηλαδή από ψηφοφορίαν. Τήν δέχασθε, άγιε Σάρας Ζαγοράς, ή όχι τήν πρότασιν τής προεδρικής έδρας;

Ο Σ. Β. Μητροπολίτης Σάρας Ζαγοράς: Ηοθάνθημεν μεγάλην χαιρον, όταν ήκούσαμεν παρ' όμϊν, ταϋ Προέδρου τής Πρωσανοδικής ταύτης Διασκέψιως, ότι θά στηριχθώμεν είς τήν άρχήν τής άδιαικτικής άγάπης και θά σεβασθώμεν τας προτάσεις των κατά τόπους Ορθοδόξων Έκκλησιϊν. Κατά τήν διάρκειαν όμως των συζητήσεων έτέθη έν θέμα άρχής. Τά όποια λέγεται των έργασιϊν ήμϊν, τά όποια θά άποκληθούν «πρότασις», «άποκράσις» κ.λπ., θά παραπεμφθούν είς τήν Άγίαν και Μεγάλην Σύνοδον, ήτις και θά άποφανθί επί αυτών τελικώς. Η άποψις νά αντικατασταθί ή λέξις «άπόφασις» διά τά συμπεράσματα τής Διασκέψιως διά τής λέξιως «πρότασις», τυχάνει όρθή και ξεξηγήθη όρκοσντως, Δέν ύφίσταται ούσιαστική διαφορά επί των άπόψεων τής όλης Διασκέψιως. Πιστεύω ότι αναζητούμεν τήν καλύτεραν δυνατήν έκφρασιν, ήτις δέν θά όδηγήσθι είς σύγκλισην τοϋ όρθοδόξου πληρώματος. Η μέθοδος τής ψηφοφορίας, δυστυχώς, όδηγεί είς τήν άπόρρι-

ψιν τῆς ἀρχῆς τοῦ σεβασμοῦ καί τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης πρὸς τὰς ἀπόψεις τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν τοπικῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐδέχθημεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, τῆς συναινέσεως κατὰ τὴν συζήτησιν ὄλων τῶν θεμάτων. Καί δὲν θά πρέπει νὰ γίνῃ οἰαδῆτις προσπάθεια, ὥστε νὰ ψυχρανθοῦν τὰ ἀδελφικά αἰσθήματα τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι πιστεύουν ὅτι πρέπει νὰ ἀνευρεθῇ μία πληρέστερον ἀποδίδουσα τὸ νόημα τοῦ ἔργου ἡμῶν ἐκφρασίς. Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας δὲν δύναται νὰ δεχθῇ ὅπως εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν γίνεται χρῆσις τοῦ CONSENSUS καὶ εἰς τὴν ἑτέραν τῆς ψηφοφορίας. Αὕτη ὑποστηρίζει τὴν ἀποψιν νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «ἀπόφασις» διὰ τῆς λέξεως «πρότασις», ὡς τοῦτο ὑπεστηρίχθη ὑπὸ πολλῶν ἀδελφῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναμαι νὰ δεχθῶ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Στάρας Ζαγοράς, ὅτι ὅταν ἀντικρούεται πρότασις τις Ἀντιπροσωπείας ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τοῦτο σημαίνει ἔλλειψιν ἀγάπης. Ἐδῶ γίνεται ἔλευθέρα συζήτησις. Τότε καὶ ἐγὼ προτείνω μίαν ἀποψιν, καὶ ἐάν αὕτη δὲν γίνῃ δεκτὴ ὑφ' ὑμῶν, τότε καὶ τοῦτο σημαίνει ἔλλειψιν ἀγάπης. Τότε νὰ ὑπαγορευώμεν ἀπόψεις καὶ αὗται ἐν ὀνόματι τῆς ἀγάπης νὰ γίνωνται ἀποδεκταὶ ὑφ' ἀπάσης τῆς Ὁρθοδοξίας. Δὲν δύναμαι, λοιπὸν, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, νὰ δεχθῶ ὅτι ἀπόρριψις προτάσεως τινος ἀποτελεῖ ἔλλειψιν ἀγάπης πρὸς τὴν προτεινοῦσαν Ἐκκλησίαν καὶ προσβολὴν αὐτῆς. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν προσβάλλονται καὶ θίγονται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν καὶ ὑποστηρίζουν τὴν παράδοσιν τῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων διὰ τῆς προτεινομένης ἀντικατάσεως τοῦ ὅρου «ἀπόφασις» ὡς πρὸς τὰ συμπεράσματα τῆς Διασκέψεως διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν ὡς «προτάσεων», «πορισμάτων» κ.λπ. Ἐζητήθη μία μέση λύσις, τὴν ὁποῖαν καὶ προέτεινα καὶ ἐζήτησα τελικῶς τὴν ἐγκρισιν ἢ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας. Καὶ νομίζω ὅτι οὕτε ἡ ψηφοφορία εἶναι ἐκτὸς τῆς τάξεως καὶ πράξεως τῆς Ἐκκλησίας, οὕτε δὲ καὶ δηλοῖ ἔλλειψιν ἀγάπης, ἰδίως μάλιστα ὅταν πρόκειται περὶ ἐποικισμῶν ζητημάτων τοιοῦτου εἴδους. Ὁ ἅγιος Ἀμπαζίας ἐζήτησε καὶ ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σουχούμης καὶ Ἀμπαζίας: Ἄγιε Πρόεδρε, ἤδη ἐξέφρασα τὴν γνώμην μου. Καὶ τώρα ἐπιθυμῶ νὰ ὑποστηρίξω τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης. Δηλαδή, τὰς ἀποφάσεις τὰς ὁποίας θὰ λάβωμεν ἐπὶ τῶν θεμάτων, νὰ διατυπώσωμεν κατὰ τοιοῦτόν τρόπον, ὥστε νὰ μᾶς ὀδηγήσουσιν εἰς μίαν λύσιν. Οὕτω, νομίζω, ὅτι τὰ πορίσματα ἐπὶ τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ παραπέμψωμεν εἰς τὴν Σύνοδον, θὰ πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν «προκαταρκτικὸς προτάσεις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», ἐνῶ διὰ τὰ λοιπὰ θὰ πρέπει νὰ ἐξεύρωμεν λύσεις καὶ νὰ λάβωμεν ἀποφάσεις.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι δὲν ἔχει δίκαιον ὁ ἅγιος Κιέβου ὑποστηρίζων ὅτι πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ψηφοφορίας, καθ' ὅσον καὶ εἰς τὰς Συνόδους αὕτη τυγχάνει ἀπαραίτητον στοιχεῖον διευκρινήσεως τῆς θέσεως τῶν μελῶν τῶν συγκροτούντων ἐν ὁμα. Φρονῶ ὁμῶς, ὅτι μετὰ τὴν γενομένην ὑφ' ὑμῶν συμβιβαστικὴν δια-

τύπωσιν τό πρόβλημα λύεται. Ἐκεῖνο τό ὁποῖον θά ἐπεθύμουν ὅπως ἀποφύγωμεν εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἀμέσως ἐκτελεστέου. Πιστεύω ὅτι ἐάν εἰς τήν πρότασιν ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, προστεθῆ ἡ διευκρίνησις «ἀποφάσεις εἰσηγητικαί τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως μὴ ἐκτελεστέαι πρό τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου», τότε δέν ὑφίσταται θέμα καί οὐδεὶς τῶν ἀδελφῶν θά ἔχη ἀντίρρησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Προτείνω, ἅγιε Πρόεδρε, νά διακόψωμεν τήν συζήτησιν καί νά συναντηθῶμεν οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἀντιπροσωπειῶν, καί νά προσπαθῶμεν νά ἐπιλύσωμεν τό ζήτημα. Ἄλλως θά συνεχίσωμεν τήν συζήτησιν ἀεννάως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, καί οὕτω γίνεται ἀπώλεια χρόνου, ἐνῶ θά πρέπει νά εἰσέλθωμεν εἰς τήν οὐσίαν τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως, ἤτοι εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν θεμάτων τῆς νηστείας, τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου κ.λπ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπιθυμῶ, ὅσον τό δυνατόν περισσότερον, κατὰ τόν δημακρατικώτερον ἐλεύθερον τρόπον νά διεξαχθοῦν αἱ ἐργασίαι τῆς παρούσης Διασκέψεως. Καί δέν θά ἐπεθύμουν ἡ γνώμη τῶν ὀλίγων νά δεσμεύσῃ τήν γνώμην τῶν πολλῶν. Δέν εἶναι ὀρθόν νά ὑπαγορεύωνται ἐκ τῶν συσκέψεων τῶν ἀρχηγῶν ἀποφάσεις εἰς τήν Ὁλομέλειαν. Πρέπει, ἐλευθέρως, δημοκρατικῶς, κατὰ τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν, νά ἐπιλύωνται τὰ θέματα. Ἐφ' ὅσον τό θέμα εὐρίσκεται ἐνώπιον τῆς Ὁλομελείας, δέν πρέπει νά δεσμεύσωμεν αὐτήν. Ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου ἔχει τόν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Ἄγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά παραμείνω ἐντός τῶν πλαισίων τοῦ συμβιβασμοῦ, τόν ὁποῖον ἔχετε προτείνει. Θά ἐζήτησιν ὅμως ὅπως τροποποιηθῆ κάπως, διὰ νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὅλαι αἱ ὑποβληθεῖσαι προτάσεις καί ἀπόψεις. Ἡ ἀπόφασίς τῆς Δ΄ Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι σαφῆς καί δεσμευτική. Ὁ χαρακτηρισμός ὅμως «εἰσηγητικῆ ἀπόφασίς» εἶναι μία βελτιωμένη πρότασις. Αὕτη σημαίνει ὅτι ἔχομεν τήν δυνατότητα νά εἰσηγηθῶμεν τὰ κείμενα εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ἥτις καί θά ἠδύνατο ὅπως τὰ ἀπορρίψῃ. Διὰ τοῦτο προτείνω νά διατηρηθῆ ἡ λέξις «ἀπόφασίς» διευκρινιζομένη ὅμως ὡς ἐξῆς: «Ἀποφάσεις τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ὑποβαλλόμεναι εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον». Ἡ λέξις «ὑποβαλλόμεναι» σημαίνει ὅτι ἡ τελικῆ ἀπόφασίς ἐπὶ τῶν κειμένων ἀπόκειται εἰς τήν Σύνοδον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως καί Πρεβέζης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐγένετο μακρὰ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος ἐάν πρέπει νά ὀνομάζωνται τὰ πορίσματα τῆς Διασκέψεως ταύτης «ἀποφάσεις», «συμπεράσματα» κ.λπ. Ἡ διαφωνία τῆς Διασκέψεως ἔγκειται εἰς τό ἐάν αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς πρὶν ἢ συνέλθῃ ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά εἶναι ἐφαρμοστέαι ἢ ὄχι. Βεβαίως, ἴσως εἶναι δύσκολον νά συμπεριληφθῆ καί ἡ ἔκφρασις «μὴ ἐκτελεστέαι» εἰς τήν ἐπικεφαλίδα τοῦ κειμένου τῶν ἀποφάσεων. Θά ἦτο ὅμως καλόν, κατόπιν ὑμετέρας προτάσεως, ἅγιε Πρόεδρε, νά ἐλαμβάνετο μία ὁμόφωνος ἀπόφασίς, ὅτι μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου, αἱ ἀποφάσεις αὗται

δέν θά εἶναι ἐκτελεσταί, καί ἕς ἀνομασθοῦν πλέον τὰ πορίσματα τοῦ ἔργου ἡμῶν «εἰσηγητικαί ἀποφάσεις».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγίνης: Ἄγιε Πρόεδρε, θά ὀμιλήσω εἰς κρινῶς. Βασιζόμεθα ἐπὶ ἀποφάσεων Πανορθόδοξων Διασκέψεων, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν σαφῶς πῶς πρέπει νά πορευθῶμεθα. Συμφώνως πρὸς τὴν διαδικασίαν, τὴν καθορισθεῖσαν ὑπὸ τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων παραπέμπονται εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐάν δὲν ἐμπιστευθῶμεθα εἰς τὰς λέξεις, τοῦλάχιστον νά ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς πανορθόδοξους ἀποφάσεις καὶ νά μὴ ζητῶμεν διὰ τῆς προσθήκης λέξεων, ὡς «ἐκτελεστέαι – ἐκτελεσταί», «ἐφαρμοστέαι – ἐφαρμοσταί» κ.λπ. νά θέλωμεν ἐν ἀμφιβολίᾳ τὴν πίστιν μας εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Νά πιστεύωμεν εἰς κρινῶς ὃ εἰς εἰς τὸν ἄλλον καὶ νά μὴ θέλωμεν μὲ διαφόρους χαρακτηρισμοὺς, νά δεσμεύωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δεσμευμένα παρὰ μόνον ὑπὸ πανορθόδοξων ἀποφάσεων.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγητὴς κ. Γαλιτῆς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι διαφωνοῦμεν ἐπὶ ἑνὸς λεπτομερειακοῦ θέματος, ἐνῶ, κατὰ βάσιν, ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν συμφωνοῦμεν ὅπαντες. Δὲν ὑπάρχει διαφωνία εἰς τὸ ὅτι τὰ εἰσηγηθησόμενα πρὸς τὴν Σύνοδον δὲν εἶναι ἀμέσως ἐφαρμοστέα. Ἐφ' ὅσον συμφωνοῦμεν εἰς τοῦτο, δὲν ὑπάρχει λόγος νά συμπεριληφθῇ εἰς τὰ τελικὸν κείμενον, ἢ λέξεις «ἀποφάσεις μὴ ἐφαρμοστέαι», ὡς προέτεινεν ὁ ἅγιος Νικόπολις. Τὸ πραγματοποιηθησόμενον ἐνταῦθα θά εἶναι μία εἰσηγησις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Καὶ εἰς τοῦτο, νομίζω, ὅτι ὅλοι συμφωνοῦμεν. Καὶ ἐφ' ὅσον ἀποφασίζομεν νά εἰσηγηθῶμεν, ἢ πράξις αὕτη ὀνομάζεται εἰσηγησις, ὡς ὅταν ἀποφασίζομεν νά διακηρύξωμεν ὀνομάζεται διακηρυξίς κ.α.κ., προηγουμένως ὁμοῦ θά ἀποφασίσωμεν διὰ νά εἰσηγηθῶμεν. Καὶ ἀποφασίζοντες λαμβάνομεν «ἀπόφασιν». Τὸ πρᾶγμα, εἴτε τὸ θέλωμεν εἴτε ὄχι, μοιχαλίως θά εἶναι ἀπόφασις. Συνεπῶς, ἔχομεν μίαν ἀπόφασιν περὶ μιᾶς εἰσηγήσεως. Καὶ μέχρι τοῦ σημείου τούτου, νομίζω, ὅτι συμφωνοῦμεν ὅλοι. Ὅμως τίθεται τὸ ζήτημα πῶς θά χαρακτηρίσωμεν τὰ συμπεράσματα τοῦ ἔργου ἡμῶν. Προσωπικῶς, ἂν καὶ δὲν θά εἶχον ἀντίρρησην ὅπως χαρακτηρισθῶν τὰ πορίσματα «εἰσηγητικαί ἀποφάσεις», ἂν καὶ προτιμῶ προσωπικῶς τὸν ὄρον «ἀπόφασις», ἐν τούτοις θεωρῶ ὅτι θά ἠδυνάμεθα νά προσθέσωμεν κάτωθεν τοῦ τίτλου Ἐποφάσεις, ὅτι «ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διασκέψις ἀποφασίζει νά εἰσηγηθῇ πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τὰ κάτωθι», διατύπωσις, ἣτις θά ἱκανοποιεῖ ἁπαντίας ἀπολύτως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βρεῖτοης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἤκουσα μετὰ πρῶσσχῆς τοὺς προλαλήσαντας καὶ ἀναφερθέντας εἰς τὰ διαδικασιακὰ τῆς παρουσῆς Διασκέψεως. Διαπιστῶ, δυστυχῶς, ἑλλειψὶν σεβασμοῦ καὶ ἀδελφικῆς ἀγάπης, περὶ τῆς ὁποίας τόσα πολλά ἐλέγχθησαν. Νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις ὀδηγεῖται εἰς ἐπικίνδυνον κατεύθυνσιν. Ἐντυπωσιακίστην τόσον ἐκ τῆς τελευταίας προτάσεως τοῦ ἁγίου Κιέβου, ὅπως τὸ θέμα συζητηθῇ ὑπὸ

τιών Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν, ὅσων καὶ ἐκ τῆς ἀμέσου ἀπορριφείας ταύτης ὑφ' ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, Νομίζω, ὅτι καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἀποτελεῖ παραβίασιν τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν. Καθοδηγούμεθα ὑπὸ τῆς ἡμερησίας διατάξεως, χωρὶς νὰ ἔχωμεν λάβει ἅπαντες μέρος εἰς τὸν καθορισμὸν αὐτῆς. Ἡ πρότασίς μου εἶναι νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν εὐρεσίαν τρόπου πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ θέματος, υἱοθετοῦντες τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὅρου «πρότασις» ἀντὶ ἐκείνου «ἀποφασίς», ὥστε νὰ καταστή σαφές ὅτι τὰ ἐγκριθέσμενα κείμενα νὰ ἀποτελοῦν προτάσεις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, καὶ μὴ κατηγορηθῆ ἢ Διάσκεψις ὅτι ἔλαβεν ἀποφάσεις, αἵτινες καὶ δύνανται νὰ γίνουσι ἀποδεκταί, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπορριφθοῦν ὑπὸ τῆς Συνόδου. Ἄς προσποιηθῶμεν, λοιπόν, νὰ εὐριώμεν τρόπους ἐκφράσεως τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ αἰσθανθῶμεν ἐτι ἐμπλουτισμένοι καὶ ὅτι κατευθυνόμεθα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Ἁγιε Πρόεδρε, ἤκουσα μετὰ προσοχῆς τὰς διατυπωθείσας γνώμας. Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας φρονεῖ ὅτι ὁ ὅρος «ἀπόφασίς» θὰ ἠδύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸς ἐάν διηκρινιζέται ὑπὸ ἐπιπροσθέτου τινὸς ὅρου. Ἐν συνδυασμῷ, λοιπόν, πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου, προτείνω ὅπως γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑφ' ἄλλων ἢ διατύπωσις «προκαταρκτικαὶ ἀποφάσεις ὑποβαλλόμεναι εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον». Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην τῆς πλειοψηφείας τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπάρχει μία πρότασις τροποποιούσα τὴν ἰδικὴν μου. Ἐν συνδυασμῷ τῶν ὁσων εἶπεν ὁ ἅγιος Βανάτου καὶ τῆς προτάσεως τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου, ὅπως ἀντὶ τῆς λέξεως «εἰσηγητικαί» χρησιμοποιηθῆ ἡ λέξις «προκαταρκτικαί», προτείνεται ὅπως τὰ παρίσματα τῆς Διασκέψεως ἡμῶν χαρακτηρισθῶσι ὡς «ἀποφάσεις προκαταρκτικαί, ὑποβαλλόμεναι εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον». Τί φρονεῖτε ἐπ' αὐτοῦ;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Ἁγιε Πρόεδρε, θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσθέσω εἰς τὰς προτάσεις τῶν Μητροπολιτῶν Ὁρους Λιβάνου καὶ Βανάτου μίαν διατύπωσιν, ἣτις, νομίζω, ὅτι ἐκφράζει τὰ ἀναφερθέντα ἐνταῦθα. Θὰ ἤμην τῆς γνώμης νὰ διατηρηθῆ ἡ λέξις ἀπόφασίς, ἀλλὰ νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν ὡς ἑξῆς: «σχέδιον προτάσεως ἀποφάσεως, ὑποβαλλόμενον εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡρώτησα τί φρονεῖτε ἐπὶ τῆς συνδεδεασμένης προτάσεως τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ὁρους Λιβάνου καὶ Βανάτου. Δὲν ἐζήτησα τὴν διατύπωσιν νέας προτάσεως διατυπώσεως τῶν πορισμάτων.

Ὁ Ἑλλαγιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν, ἅγιε Ὁρους Λιβάνου, ὅτι ἡ προτεινόμενη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Προέδρου διατύπωσις εἶναι ἡπιωτέρα τῆς ἰδικῆς σας. Ἐχετε καὶ σεῖς τὴν ἴδιαν ἐντύπωσιν; Προσωπικῶς εἶμαι ἕτοιμος νὰ τὴν ἀποδεχθῶ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, λίαν εὐχαρίστως ἀποδέχομαι τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου νὰ χαρακτη-

ρισθοῦν τὰ πορίσματα τῆς Διασκέψεως ταύτης «προκαταρκτικοί ἀποφάσεις ὑποβαλλόμενοι εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», ἀλλὰ φοβοῦμαι ὅτι διὰ τοῦ ὄρου τούτου «προκαταρκτικοί» δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις ὅτι θὰ ὑπάρξουν καὶ ἄλλαι ἀποφάσεις. Προτιμῶ τὴν διατύπωσιν «ἀποφάσεις ὑποβλητέαι εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλσιγκίου: Ἅγιε Πρόεδρε, ἂν καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ προτάσεων, καὶ καθίσταται σαφές ὅτι αὗται λαμβάνονται ἐπὶ τῇ βάσει ἀποφάσεων, καὶ τοιοῦτοτρόπως πάντοτε πράκεται περὶ ἀποφάσεων, ἐν τούτοις, ἡ προτεινομένη ὑφ' ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, διατύπωσις, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι σαφῆς καὶ δὲν ὑπάρχει δυνατότης παρανοήσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχω νὰ κάμω μίαν ἐτέραν πρότασιν. Προτείνω νὰ λήξῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ συζήτησις, νὰ μελετήσωμεν τὸ θέμα, καὶ αὐριον νὰ συζητήσωμεν ἐν ὁλομελείᾳ καὶ νὰ λάβωμεν ὀριστικὴν ἀπόφασιν.

Ἡ Ὁλομέλεια τῆς Διασκέψεως ὁμοφώνως ἀποδέχεται τὴν πρότασιν τοῦ Σεβ. Προέδρου περὶ ἀναβολῆς τῆς συζητήσεως καὶ λήψεως τελικῆς ἐπὶ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος ἀποφάσεως εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ τώρα, εἰσερχόμεθα εἰς τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως μὲ πρῶτον θέμα τὸ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου. Ἡ εἰσήγησις εἰς τὸ θέμα τοῦτο εἶναι τὸ κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τὸν λόγον ἔχει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων, καὶ ὡς διατελέσας Πρόεδρος τῆς εἰρημένῃς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, ἵνα προβῇ εἰς σχετικὴν εἰσήγησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὡς ὀρθῶς παρετηρήσατε, τὸ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν κείμενον ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ἀποτελεῖ κοπιῶδες κείμενον ἐξεληθὸν ἐκ τῶν χειρῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὡς διαπιστοῦται ὑπὸ πάντων, εἰς τὸ κείμενον τοῦτο οἱ ὀρθόδοξοι ἐπεδείξαμεν πιστότητα πρὸς τε τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς τὸ γράμμα τῶν ἱερῶν κανόνων, ἔχοντες ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν ὅτι οἱ κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ εἰς τὸν χώρον αὐτὸν τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, θὰ πρέπει νὰ παραμείνουν ἀπολύτως σεβαστοί. Ἐπομένως, ἐὰν μή τι ἄλλο, τοῦλάχιστον οἱ κανόνες 53 καὶ 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τοῦ κειμένου ὡς κανόνες βασικοὶ καὶ μὴ μεταβλητοί. Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀντιμετώπισεν ἐκάστοτε προβλήματα, προσεπάθησε καὶ προσπαθεῖ πάντοτε νὰ τηρήσῃ τοὺς κανόνας τούτους ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου μὲ πιστότητα, σταθερότητα καὶ ἐμμονήν. Ἐπομένως ἡ ἀποψις τῆς Ἐκκλησίας μου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸν χώρον αὐτὸν εἶναι ὅτι οἱ κανόνες γενικῶς τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων μένουσιν ἀμετακίνητοι. Οἱ κανόνες 53 καὶ 54 τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου μένουσιν ὡσαύτως ἀμετακίνητοι.

Ἐν τούτοις ἀναγνωρίζεται, ὅτι δι' ὠρισμένως τούλάχιστον Ἐκκλησίας, ἐνταῦθα τῶν ἀντιμετωπιζομένων περιπτώσεων ἀπαιτοῦν ποιάν τινα χρῆσιν τῆς οἰκονομίας. Καί φυσικά αἱ ἀδελφαί Ἐκκλησίαι ὀφείλουν νά ἀνταποκρίνωνται εἰς τήν «χρείαν τῶν Ἐκκλησιῶν» καί νά ἀντιμετωπίζομεν εἰδικῶς τούλάχιστον περιπτώσεις ἐμφανιζομένης παρ' αὐταῖς, μέ τό πνεῦμα αὐτό τῆς ἐξυπηρετήσεως καί τῆς κατ' οἰκονομίαν ἀντιμετώπισεως ὠρισμένων τούλάχιστον καταστάσεων, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ τὸ πολιτειακόν καθεστῶς ἢ αἱ εὐρύτεραι συνθήκαι, ὑφ' ἃς διαβιοῖ ἐκάστη Ἐκκλησία. Ἐπομένως, ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως εἶναι πρόθυμος νά ἀντιμετωπίσῃ ὠρισμένα τούλάχιστον αἰτήματα ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, αἰτήματα, τὰ ὁποία ἀπαιτοῦν εὐμένειαν πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸν χώρον αὐτὸν θά πρέπει νά ἐπιδειχθῇ ὅλη ἡ ἀπαιτουμένη εὐρύτης, εἰς τρόπον ὥστε νά ἀποφεύγωνται καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦν προβλήματα εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Καί τίθεται μὲν ἡ βᾶσις, ὅτι οἱ κανόνες 53 καί 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου θά μείνουν ἀμετακίνητοι, καί ὅτι ὠρισμένοι καταστάσεις ἀντιμετωπιζόμενοι ὑπὸ τῶν κανόνων τούτων ὡς πρὸς τοὺς βαθμοὺς συγγενείας ἐξ αἵματος, ἐξ ἀγχιστείας καί ἐκ πνεύματος, εἶναι τοιαύτης φύσεως ὥστε νά μὴ ἐπιτρέπηται ὑπαναστροφή, ὁμοίως πέραν τούτου, ὠρισμένοι ἄλλαι καταστάσεις, εἴτε εὐρίσκονται δεδημιουργημένοι εἰς τὰς Ἐκκλησίας, εἴτε ὀφείλουν νά ἀντιμετωπισθοῦν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, γάμοι μετὰ μὴ ὀρθοδόξων, μετ' ἀθέων, μετὰ μὴ χριστιανῶν, καί ὠρισμένοι ἕκτακτοι περιπτώσεις ὑπαγορευόμενοι ἢ ἐπιβαλλόμενοι ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος τῶν Ἐκκλησιῶν, αὐταὶ θά πρέπει νά ἀντιμετωπισθοῦν μέ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην εὐρύτητα. Τὸ κείμενον τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, τούλάχιστον εἰς τὸν χώρον αὐτὸν, δεικνύει ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην κατανόησιν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοιούτων καταστάσεων.

Θά παρουσιασθοῦν ἀσφαλῶς καί ἄλλα ζητήματα ἐνώπιον τῆς Διασκέψεως ταύτης, ἡ ὁποία ἀκριβῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνήλθεν, νά θεωρήσῃ, νά ἐξετάσῃ τὰ ἤδη ἀπαρτισθέν κείμενα, καί νά κρίνῃ ἐπὶ ὠρισμένων περιπτώσεων τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία. Καί εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν θά πρέπει ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι νά ἐπιδείξουν ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην εὐρύτητα καί κατανόησιν, πάντοτε ἔχουσαι ὡς ἀρχὴν καί βᾶσιν τὸ ἀμετακίνητον τῶν κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἐπὶ τούτοις καί περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐγγωρεῖ οἰκονομία ἢ ἐλευθεριότης πνεύματος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ τέταρτος γάμος, περὶ τοῦ ὁποίου καί τὸ κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ καί ὅλαι αἱ ἀντιπροσωπεῖαι τότε συνεφώνησαν ὅτι αὐτὸς ὀφείλει νά ἀποκρουσθῇ ἐντὸς τῆς Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας. Φρονῶ, ὅτι αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι πρέπει νά μείνουν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν ἀπόφασίν των ταύτην. Πιθανόν νά ὑπάρχουν ἄλλοι τομεῖς εἰς τοὺς ὁποίους θά χρειασθῇ μεγαλυτέρα «ἐλαστικότητα», ἀλλὰ οὗτοι ὡς μεμονωμένοι περιπτώσεις θά πρέπει νά παραπεμφθοῦν εἰς τὴν συσταθησομένην εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν.

Ἐν τέλει ἡ ἀποφίς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως εἶναι πιστότης εἰς τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνοδῶν, ἀλλὰ καὶ πιστότης εἰς τὸν τὰ μέγα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ ὅπου ἐγχαυρεῖ φιλανθρωπία, κατανόησις, συγκατάβασις, οἰκονομία.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐκφράζονται θερμαὶ εὐχαριστίαι πρὸς τὸν ἅγιον Μύρων διὰ τὴν ὠραίαν παρουσίαν. Ὅπως ἀνέφερον καὶ κατὰ τὴν πρωΐνῃν συνεδρίαν, ὅτε παρουσίαζον τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, θὰ ἐκφρασθοῦν ἐπὶ τῶν θεμάτων γενικαὶ ἀπόψεις ἐνταῦθα καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ γίνῃ διεξοδικώτερα συζήτησις ἐν ταῖς συσταθησομέναις εἰδικαῖς ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου θεματος Ἐπιτροπαῖς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Ἄγιε Πρόεδρε, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐρωτήσω τὸν ἅγιον Μύρων ἐὰν ἐχῇ συζητηθῆ εἰς τὴν Διορθόδοξαν Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ἡ συνεχὴς ὑποχρεωτικὴ σημασία ὠρισμένων κανόνων. Γνωρίζω καλῶς ὅτι τὰ δογματα εἶναι ἀενάως ἀναλλοίωτα καὶ ὅτι ὠρισμένοι κανόνες ἔχουν θεολογικὴν τινα ἀξίαν, ἀλλὰ οἱ κανόνες ἐκεῖνοι δὲν ἀναφέρονται βεβαίως εἰς ὅλα τὰ κωλύματα τοῦ γάμου, προσδιορίζουν μόνον τοὺς βαθμοὺς συγγενείας. Οἱ κανόνες αὗτοι, ἐνεκα τοῦ ὅτι ἔχουν καθορισθῆ ὑπὸ μιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔχουν ὑποχρεωτικὴν ἰσχύν. Ἀναφερομαι εἰς τὴν ἀκολουθουμένην ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρακτικὴν, ἥτις ἐφαρμόζεται ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος, καὶ καθ' ἣν ἀνεχεται τοῦτο γάμος ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων. Νομίζω ὅτι ὠρισμένοι προτάσεις ἔχουν ὑποβληθῆ διὰ νὰ καταστῆ δυνατὸς ὁ γάμος μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ μὴ πιστευόντων, ἀγνωστικιστῶν κ.λπ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Ἄγιε Πρόεδρε, εἰς τὸ κείμενον τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ πάλιν θὰ ἀναφερθῶ, ἐξητάσθησαν καὶ ἀναφέρονται αἱ περιπτώσεις αὗται, παρέχεται δηλαδὴ ἐλευθερία ποιᾶς τινος οἰκονομίας πρὸς ἀντιμετώπισιν ὠρισμένων περιπτώσεων. Εἰδικώτερον, ἐξητάσθησαν αἱ περιπτώσεις τῶν γάμων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι συνάπτονται ἢ καλοῦνται αἱ ἐκκλησίαι νὰ εὐλογήσουν μεταξὺ ὀρθοδόξων μελῶν καὶ μὴ χριστιανῶν, ἁθέων, ἄθρησκων ἢ ἀγνωστικιστῶν. Τὸ ἐν λόγῳ κείμενον καλυπτει καὶ τὰς περιπτώσεις ταύτας, μὲ πολλὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῶν πραγμάτων πιέζονται νὰ ἀντιμετωπίσουν τοιαύτας περιπτώσεις χωρὶς ὁμῶς νὰ θεσμοθετῆ, δηλαδὴ νὰ ὀρίξῃ εἴτε διὰ κανόνος, εἴτε διὰ μιᾶς ὁποιασδήποτε εὐαγγελικῆς ἀποφάσεως ὑποχρεωτικὴν τινα ἀπόφασιν, καὶ ὅτι ἅπαξ ἢ κατ' οἰκονομίαν γινόμενον δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῆ εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ὡς κανονικὴ καταστάσις γενικῶς ἀποδεκτὴ ὑπ' αὐτῆς. Νομίζω, ὅτι τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἐνώπιόν μας, ἐκτὸς ὠρισμένων ἐλαχίστων περιπτώσεων, ἐνθα διαπιστοῖ μιαν ἀσάφειαν εἰς τὴν στάσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ ὠρισμένων θεμάτων, ὡς ἐπὶ παραδειγματι εἰς τὴν περιπτώσιν τῶν μικτῶν γάμων, τῶν τελευτημένων ὑπὸ τῆς Ρωμιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους ὠρισμέναι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀποδέχονται, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν δὲν ἔχει ληφθῆ ἐπὶ τοῦ θεματος πα-

νορθόδοξος απόφασις, ἀντιμετωπίζει ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις μετὰ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς κατανοήσεως καὶ τῆς δι' ἀγάπης καλύψεως τῶν κατωτασιῶν ταυτιῶν. Ἐπομένως τὸ κύρος τῶν σχετικῶν κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων παραμένει σταθερὸν, αἱ δὲ παρουσιαζόμεναι μεμονωμέναι περιπτώσεις ἐπιλύονται διὰ τῆς χρήσεως τῆς οἰκονομίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Ἄγιε Πρόεδρε, ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς συζητήσεως ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν, ἂν καὶ τὸ πρόβλημα εἶναι γνωστὸν, ὁ ἅλιος ἡμῶν ἐπὶ τῆς στενῆς σχέσεως ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἀστικοῦ δικαίου ἐπὶ τοῦ γάμου. Κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν αἰώνων ἠγνοήθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὸ γεγονός ὅτι οἱ πιστοὶ τῆς ὑποκρίνται ὄχι μόνον εἰς ἐκκλησιαστικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀστικούς, πολιτειακοὺς νόμους. Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι παγκοσμίως γνωστὴ. Ἐπὶ παραδείγματι, διαζύγιον τὸ ὁποῖον χορηγεῖ ἡ Πολιτεία, εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀρνεῖται ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δεῖκνυσι πάντοτε εὐρύτητα καὶ προσπαθεῖ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὴν νομοθεσίαν τῆς Πολιτείας. Λοιπὸν, ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας φρονεῖ ὅτι, τὴν στιγμὴν καὶ ἢν ὑπάρχουν ὑποχρεωτικοὶ νόμοι τῆς Πολιτείας, οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὸ γαμικὸν δίκαιον, ὀφείλομεν νὰ διατηρώμεν κανονισμοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦν εἰς τὸν γάμον καὶ τὰ κωλύματα, οὕτως ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἁρμονία μεταξὺ τῶν δύο θεσμῶν, Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἔχοντες βεβαίως πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπικρατοῦσας ἑκασταχοῦ συνθήκας. Ἐπομένως, θὰ πρέπει νὰ ἀποδώμεν τὴν αὐτὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὸ ἀστικὸν γαμικὸν δίκαιον, ἢν ἀποδίδομεν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικόν, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς μεζονίας.

Ὁ Σεβ. Πρωτοδρος: Τὰς ἀπόψεις αὐτὰς θὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ἡ μέλλουσα νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα τοῦτο εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ. Τὸν λόγον ἔχει ὁ ἅγιος Κιβου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κεβου: Ἄγιε Πρόεδρε, ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐμελέτησε τὰ προβλήματα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰ κωλύματα τοῦ γάμου. Εἰμεθα σύμφωνοι πρὸς τὸ κείμενον τῆς Ὀρθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ ἁγίου Βανάτου ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ πολιτικοῦ γάμου, καὶ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἀφίσταται παραλλήλως πρὸς τὸν Ὀρθόδοξον καὶ ὁ πολιτικὸς γάμος, συναντῶμενος πολλάκις μεταξὺ ὀρθόδοξων μελῶν καὶ ἀθέτων, ἢ ἑβραίων ἢ βουδδιστῶν. Τοιοῦτοτρόπως εὐρισκόμεθα ἀντιμετώπιαι δυο ζητημάτων, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς νομιμοῦ γάμου τοῦ πολιτικοῦ τοιοῦτου μεταξὺ ἑνὸς ὀρθόδοξου καὶ ἑνὸς ἀθέτου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς παροχῆς τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ ὀρθόδοξα μελη ἑνὸς τοιοῦτου γάμου. Ἐάν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζῃ τὴν νομιμότητα ἑνὸς τοιοῦτου γάμου, τότε εὐρισκόμεθα ἀντιμετώπιαι τοῦ ζητήματος ἔάν ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐπιμείνῃ νὰ λυθῇ εἰς τοιοῦτος γάμος καὶ νὰ καταστραφῇ ἢ οὐκ ἔσται. Ἐρωτῶ, λοιπὸν, ἂν ἡ Ἐκκλησία εἰς τοιαύτας περιπτώσεις θὰ πρὸ

πει νά προσεγγίση τὸ θέμα μὲ κατανόησιν, μὲ ἀναχὴν καὶ νά ἐπιδείξη συγκατάβασιν καὶ οἰκονομίαν καὶ νά ἀναγνωρίση ἕνα τοιοῦτον γάμον ὡς νομίμως τελεσθέντα, ἐὰν βεβαίως, δὲν ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, οἱ ὁποῖοι προσδιορίζουν τοὺς βαθμοὺς συγγενείας, καὶ νά ἐξακολουθῆ νά παρέχη εἰς τὸν ὀρθόδοξον σύζυγον τὰ ὀρθόδοξα μυστήρια, ἢ νά ἀποκρούσῃ ἕνα τοιοῦτον γάμον καὶ νά προκληθῆ μείζον κακὸν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν καὶ τὸ πληρωμὰ τῆς:

Εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις πρόσωπα μὴ συνάψαντα εἰσέτι γάμον, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν μέλος πιστεύει καὶ τὸ ἕτερον εἶναι ἀδιάφορον, προσέρχονται καὶ ὁ πιστεύων ζητεῖ νά τελεσθῆ γάμος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Δύναται ἡ Ἐκκλησία νά εὐλογῆσῃ ἕνα τοιοῦτον γάμον μεταξὺ ἑνὸς ὀρθοδόξου καὶ ἑνὸς ἀθέου, ἢ ἑβραίου, ἢ ἀγνωστικιστοῦ:

Ἡ ἀπόψις τῆς ρωσικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι ἀπὸ ποιμαντικῆς ἀπόψεως πρέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν νά θεωρηθῆ ὡς ἐγκυρος εἰς πολιτικὸν γάμον διὰ νά μὴ διαλυθῆ ἡ οἰκογένεια, καὶ ἀφ' ἑτέρου νά μὴ στερηθῆ τὸ ὀρθόδοξον μέλος τῆς ἀγιαστικῆς χάριτος τῶν μυστηρίων. Δὲν θὰ πρέπει ὁμοίως νά εὐλογῆται μυστήριον τοῦ γάμου μεταξὺ ἑνὸς ὀρθοδόξου καὶ ἑνὸς ἀθέου, διότι ὁ δεύτερος ἀρνεῖται τὴν σημασίαν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, καὶ οὕτω ἡ ὅλη ἱερολογία καθίσταται βλασφημία.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ αἱ ἀπόψεις αὗται παραπέμπονται εἰς τὴν μελέτην ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου Ἐπιτροπῆς. Ἐπειδὴ δὲν ὑφίσταται χρόνος πρὸς συνέχισιν τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῶν ὑπολοίπων θεμάτων, παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τὸ καταρτισθὲν σχέδιον συνθέσεως τῶν διαφόρων Ἐπιτροπῶν. Ὡς συμβαίνει συνήθως ἡ Γραμματεία, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, κατήρτισε σχεδιάγραμμα τῆς συνθέσεως τῶν Ἐπιτροπῶν, τὸ ὁποῖον παρακαλῶ νά ἀναγνωσθῆ καὶ ἐγκριθῆ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὴν σύνθεσιν τῶν Ἐπιτροπῶν ἔχουσαν ὡς ἀκολούθως:

Α' Ἐπιτροπὴ

Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Μητροπολίτης Νέας Ἱερσῆς κ. Σίλας
 Μητροπολίτης Νουβίας κ. Συνέσιος
 Καθηγητὴς κ. Γεώργιος Γαλίτης
 Μητροπολίτης Μίνακ καὶ Λευκορωσσίας κ. Φιλάρετος
 Ἐπίσκοπος Τυργοβιστίου κ. Βασίλειος
 Μητροπολίτης Βράτσης κ. Καλλίνικος
 Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόσταμος
 Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιος

Πρωτοπρεσβύτερος κ. Α. Σεμενιούκ
 Ἀρχιεπίσκοπος Τσασκονδίδης κ. Ἰωάννης
 Πατήρ Δρ Στέφαν Προυζίνσκυ
 Μητροπολίτης Ἐλσιγκίου κ. Ἰωάννης

Β' Ἐπιτροπή

Κωλύματα γάμου.

Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος
 Δρ Σαμίρ Γκολάμ
 Καθηγητής κ. Βλάσιος Φειδᾶς
 Πρωτοπρεσβύτερος κ. Βιτάλιος Μπαροβᾶι
 Μητροπολίτης Βανάτου κ. Νικόλαος
 Σταυροφόρος Οἰκ. Καθηγ. κ. Νικόλαος Σιβάρωφ
 Μητροπολίτης Κυρηνείας κ. Γρηγόριος
 Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος
 Ἐπίσκοπος Γκτάνακ καὶ Βιαλιστόκ κ. Σάββας
 Ἐπίσκοπος Μετοχέτης καὶ Δζεβαχέτης κ. Ἀνανίας
 Πρωτοπρεσβύτερος Δρ Γιαροσλάβ Σουβάρσκυ
 Ἐπίσκοπος Ἰοένσου κ. Ἀλέξιος

Γ' Ἐπιτροπή

*Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν
 περὶ Πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεσις τρό-
 που συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὡς ἐπίσης
 καὶ τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα
 ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ.*

Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος
 Μητροπολίτης Ἀξώμης κ. Πέτρος
 Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου κ. Γεώργιος
 Μητροπολίτης Πέτρας κ. Γερμανὸς
 Μητροπολίτης Κιέβου καὶ Γαλικίας κ. Φιλάρετος
 Ἐπίσκοπος Σουμαδίας κ. Σάββας
 Μητροπολίτης Μολδαβίας καὶ Σουτσάβας κ. Θεόκτιστος
 Μητροπολίτης Βιδύνης κ. Φιλάρετος
 Δρ Ἀνδρέας Μιτσιδης
 Μητροπολίτης Κίτρους κ. Βαρνάβας
 Δρ Ἰωάννης Ἀντσιμιούκ
 Ἀρχιεπίσκοπος Σουχούμης καὶ Ἀμπαζίας κ. Δαυῖδ
 Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος
 Πρωτοπρεσβύτερος Καθηγητής κ. Μάττι Σιντόρωφ

Δ' Έπιτροπή

Τὸ θέμα τοῦ «καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα».

Πρωτοπρεσβύτερος κ. Μπόρις Μπαμπρίνσκοϊ
 Μητροπολίτης Καρθαγένης κ. Παρθένιος
 Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Σπυρίδων
 Μητροπολίτης Κρουτίσκης καὶ Κολόμνας κ. Ἰουβενάλιος
 Καθηγητῆς κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς
 Δρ Ντάν-Ἡλιε Τσομποτέα
 Μητροπολίτης Στάρας Ζαγορᾶς κ. Παγκράτιος
 Καθηγητῆς κ. Ἰωάννης Καλογήρου

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συμφωνεῖτε ἐπὶ τῆς συνθέσεως τῶν Ἐπιτροπῶν;
 Ἡ σύνθεσις τῶν Ἐπιτροπῶν ὡς καθωρίσθη ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐγκρίνεται ὁμοφώνως.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Β΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 7η Σεπτεμβρίου 1982)

Πρωινή Συνεδρία
(9.30 - 10.45)

Κατόπιν τῆς προσευχῆς, ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Σεβάσμιοι ἀδελφοί, ἡ συνεδρία ἀρχεται. Ἐλήφθη τηλεγράφημα τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καρελίας καὶ πάσης Φιλλανδίας κ. Παύλου, τὸ ὁποῖον παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὀπως ἀναγνώσῃ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸ τηλεγράφημα, ἔχον ὡς ἀκολούθως:

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Χαλκηδόνος Μελίτωνα

Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ βοηθήσῃ καὶ εὐλογῆσῃ τὴν συνελθοῦσαν Διάσκεψιν πρὸς προετοιμασίαν τῆς ὁδοῦ τῆς προσεχοῦς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τῆς ὁποίας ἐνδιαφέροντα θέματα συζητοῦνται νῦν καὶ εἶθε αὕτη νὰ καταλήξῃ εἰς ὁμοφώνους λύσεις. Ὡσαύτως ἐλπίζω ὅτι αἱ ἐνέργειαι αὗται τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν θὰ συντελέσουν, ὥστε καὶ ζωτικά προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ὡς ἡ Διασπορά, δυνηθοῦν συντόμως νὰ ἐπιλυθοῦν διὰ τῆς ἀρωγῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν ὁμοφωνίᾳ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ.

Παῦλος Ἀρχιεπίσκοπος Καρελίας καὶ πάσης Φιλλανδίας
Ἐν Κουόπιο, τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου 1982».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συνεχίζεται ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Ἐνώπιον ἡμῶν, ἀδελφοί, εὐρίσκεται πρὸς ἐξέτασιν τὸ εἰδικὸν θέμα τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἥτοι τὸ θέμα τοῦ «καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα» (πρβλ. *Συνοδικὰ II*, σελ. 125). Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις κατ' ἐξαιρέσιν καὶ μόνον ἐκ μεγάλου ἐνδιαφέροντος διὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, ἐδέχθη καὶ ἀπεφάσισεν ὁπως ἐξετασθῇ τοῦτο πανορθόδοξως, διότι ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐπεθύμει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ πανορθόδοξον γνώμην καὶ κάλυψιν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἐπομένως, παρακαλῶ καὶ ἡ Διάσκεψις ἡμῶν αὕτη νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰδίαν τακτικὴν ἀγάπης καὶ συμπαιθείας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας καὶ μὲ καλὴν διάθεσιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ θέμα τοῦτο. Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Στάρας Ζαγοράς νὰ κάμῃ μικρὰν εἰσήγησιν ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου τούτου θέματος. Βεβαίως, διενεμήθη ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας ταύτης μακρὰ εἰσηγητικὴ μελέτη τῆς

Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, ἡ ὁποία ἐμελετήθη, πιστεύω ὑφ' ὧν. Ἐδῶ ἄμως θά μᾶς ἀπασχολήσῃ τὸ ἀναφερθὲν συγκεκριμένον θέμα, καὶ παρακαλῶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ μόνον νά κάμῃ μίαν βραχεῖαν εἰσήγησιν ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἅγιος Στᾶρας Ζαγορᾶς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας εἶναι εὐγνώμων πρὸς τὰς ἀδελφὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, διότι ἐπέδειξαν κατανόησιν, δεχθεῖσαι νά ἐγγραφῆ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Διασκέψεως ταύτης τὸ θέμα τοῦ Μοναχισμοῦ, καὶ ἐν ἀτμοσφαιρᾷ ἀδελφικῆς ἀλληλεγγύης νά συζητηθῆ τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἤδη ἐκ τῶν προτέρων ἡ ἡμετέρα Ἀντιπροσωπεία ἐπεξεργάσθη. Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι τὸ θέμα τοῦτο τυγχάνει ἰδιαζούσης σημασίας διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς συνέχισιν μιᾶς μακροαιῶνος μοναχικῆς παραδόσεως. Ἐκφράζω εὐχαριστίας, ἐξ ἀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπείας, πρὸς τὴν Γραμματεῖαν τῆς Διασκέψεως ταύτης διὰ τὴν ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως διευκόλυνσιν τῆς διανομῆς τῆς εἰσηγήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν πρὸς τοὺς συνέδρους. Θεωροῦμεν ὅτι οἱ ἀδελφοὶ σύεδροι τῆς Διασκέψεως ταύτης γνωρίζουν ἤδη τὸ περιεχόμενον τῆς εἰσηγήσεως ἡμῶν καὶ διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὅπως ἐπιτραπῆ ἡ παρουσίαις ὠρισμένων βασικῶν μόνον στοιχείων τῆς εἰρημένης εἰσηγήσεως.

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀρχίζει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εἰσηγήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ὡς ἐξῆς: «Ὁ μοναχικὸς βίος εἶναι μία ἐκ τῶν μορφῶν καὶ μία ἐκ τῶν ὁδῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ χριστιανικοῦ ἰδανικοῦ...».

Παρεμβαίνων ὁ Σεβ. Πρόεδρος διακόπτει τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Στᾶρας Ζαγορᾶς λέγων: Τὰ ἀναγινωσκόμενα εἶναι ἐκτὸς θέματος. Παρεκόλεσα νά γίνῃ εἰσήγησις ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος. Καὶ ὑμεῖς, ἅγιε Στᾶρας Ζαγορᾶς, ἐτονίσατε ὅτι θά προβῆτε εἰς εἰσήγησιν ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος, τὸ ὁποῖον καὶ τίθεται πρὸς συζήτησιν ἐνταῦθα. Τὰ λεγόμενα περὶ μοναχισμοῦ εἶναι ἐκτὸς θέματος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἶπον εἰσαγωγικῶς ὅτι θά κάμωμεν μόνον μίαν σύντομον περιγραφὴν τοῦ κειμένου ἡμῶν. Καὶ συνεχίζω τὴν ἀνάγνωσιν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὅχι, ἡ εἰσήγησις ἔχει μελετηθῆ ὑφ' ὧν. Ἐζητήσατε κατὰ τὴν Σύσκεψιν τῶν Ἀρχηγῶν νά προβῆτε εἰς εἰσήγησιν καὶ τὸ ἐπέτρεψα ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θά ἀμιλήσατε ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς: Εἶναι ἀπαραίτητον νά κάμωμεν μικρὰν εἰσαγωγὴν, ἥτις ἤθελε βοηθήσει εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ὑπ' ὄψιν κειμένου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὰ ἀναγινωσκόμενα ὁμῶς περιλαμβάνονται εἰς τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχουν μελετήσῃ ἤδη οἱ σύεδροι. Παρακαλῶ, ἔλθετε ἐπὶ

τοῦ θέματος. Γνωρίζετε τὴν ὑφισταμένην καλὴν διάθεσιν τῆς Διασκέψεως διὰ τὸ συγκεκριμένον καὶ μόνον θέμα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Παρακαλῶ νὰ μοῦ δοθῇ ἡ δυνατότης νὰ κάμω μίαν σύντομον παρουσίαν τοῦ κειμένου ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος 15 λεπτῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νὰ ἀποφανθοῦν οἱ σύεδροι. Ἡ τάξις εἶναι νὰ εὑρισκώμεθα ἐντὸς τοῦ θέματος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ἐάν ἀνευ εἰσηγήσεως διατυπώσω τὰς προτάσεις μου αὐταὶ δὲν θὰ γίνουιν ἀντιληπταί. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ μοῦ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναγνώσω τὸ κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀπὸ ἀπόψεως τάξεως ἡ προεδρική ξέδρα δὲν δύναται νὰ δεχθῇ τοῦτο. Ἐάν ὁμως ἐπιθυμοῦν οἱ σύεδροι, ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς δύναται ἵνα προβῇ εἰς εἰσήγησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἀφείλομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν ἀκριβῶς μὲ τὸ θέμα, ὡς ὠρίσει τοῦτο ἡ Ἀ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Πιστεύω ὅτι αἱ τελευταῖαι σελίδες 12-17 τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς εἰσηγητικῆς μελέτης τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ἀφοροῦν εἰς τὸ θέμα καὶ δύναται ὁ ἀδελφός ἅγιος Στάρας Ζαγοράς νὰ ἀναγνώσῃ αὐτάς, ἂν καὶ τὰς ἔχομεν μελετήσει.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Ἄγιε Πρόεδρε, ἅπαντες ἐνθυμούμεθα τὸ ζήτημα, ὅπερ μὲ ἰδιαίτεραν ἔμφασιν ἔθεσεν ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας κατὰ τὴν Ἀ΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καὶ τὴν κατανόησιν καὶ καλὴν διάθεσιν ὑμῶν προσωπικῶς, ἅγιε Πρόεδρε, ὅπως ἐξετασθῇ τὸ εἰδικὸν καὶ συγκεκριμένον τοῦτο θέμα ὑπὸ προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Τὴν στιγμὴν ὁμως ταύτην, διὰ τῆς ἔκτενουσας εἰσηγήσεως τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀναφερομένης εἰς γνωστὰ εἰς πάντας θέματα, τίθεται ἓν γενικώτερον θέμα, τὸ τοῦ μοναχισμοῦ, ὅπερ ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Διασκέψεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ συζητήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ, καθ' ὅτι τὰ ἀναφερόμενα ἐν αὐτῷ παντοειδῆ θέματα ἀπτονται αὐτῆς ταύτης τῆς κανονικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διότι δὲν ἔχομεν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσιοδότησιν καὶ χρόνον πρὸς τοῦτο. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, νομίζω, ὅτι οὔτε αἱ σελίδες 12-17 τῆς εἰσηγήσεως ἔχουν θέσιν, διότι ἐν αὐταῖς τίθενται ἀπειράριθμα θέματα μοναχισμοῦ, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἐτοιμῆ, φρονῶ, ἡ Πανορθόδοξος αὕτη Διάσκεψις νὰ ἀντιμετωπίσῃ. Κατ' ἐμὲ εἶναι ἀδιανόητον νὰ συζητηθῇ τὸ κείμενον τοῦτο ἐνταῦθα. Μόνον τὸ εἰδικὸν θέμα δυνάμεθα νὰ συζητήσωμεν ἐδῶ, τὸ ὅποιον καὶ μόνον ἔθεσεν ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας καὶ ἔθεώρησε μάλιστα ὡς ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου δι' αὐτὴν κατὰ τὴν προηγουμένην Ἀ΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, αἱ σελίδες, αἱ ὅποια προέτεινεν ὁ ἅγιος Καρθαγένης ὅπως ἀναγνωσθοῦν περιλαμβάνουν διάφορα θέματα ἀφορῶντα εἰς τὸν μοναχισμόν, τὰ ὅποια, κατὰ τὸ

κείμενον τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, θὰ ἔδει νὰ μελετηθοῦν ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Πλὴν ὅμως, ὅταν ἡ Α΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις κατήρτισε τὸν τελικὸν κατάλογον τῶν δέκα θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, μεταξύ αὐτῶν δὲν περιέλαβε τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ. Τοῦτο, ἐπομένως, ἐκφεύγει τῶν ὀρίων τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τῆς ὁποίας τὰ θέματα εὐρίσκονται ἐνώπιον ἡμῶν σαφῶς καὶ πανορθόδοξως καθωρισμένα καὶ εἶναι ἀνεπίδεκτα προσθαφαιρέσεων. Τὸ ἐν προκειμένῳ θέμα τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας εἶναι περιορισμένον καὶ συγκεκριμένον καὶ καλεῖται ἡ Διάσκεψις αὕτη, κατὰ τὰ προαναφερθέντα, νὰ λάβῃ ἐπὶ αὐτοῦ τελεσιδικικὸν ἀπόφασιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας: Ἐὰν ἀντελήφθην καλῶς, τὸ τεθὲν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ἐρώτημα εἶναι ἂν δύνανται νὰ χειροτονηθοῦν ἐπίσκοποι οἱ λαβόντες ἀπλῶς εὐχὴν ρασσοφορίας ἢ οἱ μικρόσχημοι μοναχοί. Ἐπὶ αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀποφανθῶμεν: ἢ νὰ συγκατατεθῶμεν ἢ νὰ ἀρνηθῶμεν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίτσκης καὶ Κολόμνας: Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον συζητεῖται, κατόπιν αἰτήσεως τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, νομίζω ὅτι δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς αὐτήν. Εἰς πολλὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας ὑπάρχει μακραίων πρῶξις νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ ρασσοφόρων μοναχῶν, καὶ ἄρα δὲν πρόκειται περὶ ἀπλοῦ θέματος ἀφορῶντος μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰς πολλὰς Ἐκκλησίας. Ἐζητήθη ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας νὰ προετοιμάσῃ μίαν εἰσήγησιν. Ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν εἰσηγήσεις. Ἐκαστος ὁμιλητῆς ἔχει ἴδιον τρόπον παρουσιάσεως τοῦ θεματός του. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὅμως, ὁ ὁμιλητῆς διεκόπη ἐπανειλημμένως καὶ διεξήχθη συζήτησις. Τοῦτο προδίδει ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τε τὸν ὁμιλητὴν καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ. Νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπομονὴν νὰ ἀκούσωμεν, καὶ κατόπιν, κατὰ τὴν συζήτησιν, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν δύνανται νὰ ἀναλύσουν τὴν προσωπικὴν αὐτῶν θέσιν. Διακόπτοντες ὅμως συνεχῶς τὸν ὁμιλητὴν δὲν καταλήγομεν εἰς ἀποτέλεσμα καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξῃ τάξις εἰς τὴν συζήτησιν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφήσωμεν τὸν ἅγιον Στάρας Ζαγορῶς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ θεματος, ἀλλὰ νὰ παρακαλέσωμεν αὐτὸν νὰ παρουσιάσῃ τὸ ὑπ' ὧσιν συγκεκριμένον θέμα. Τὸ νὰ εὐρισκώμεθα ἐντὸς τοῦ θεματος, ταῦτα ἀποτελεῖ καθήκον ὄλων, καὶ ἰδιαίτερος τῆς ἕδρας ταύτης. Νομίζω, ὅτι τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ οὔτε ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τὸν ὁμιλητὴν, οὔτε καὶ περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Ἄλλωστε, ἐὰν θὰ ἔπρεπε νὰ τηρήσω τὴν πραγματικὴν τάξιν ἐν προκειμένῳ θὰ ἔδει ὅπως ἡ Γραμματεία παρουσιάσῃ τὴν εἰσηγητικὴν ταύτην μελέτην, καὶ ὄχι ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγορῶς. Τοῦτο ἐγένετο κατόπιν θερμῆς παρακλήσεώς του πρὸς ἐμέ, ἐὰν δηλαδὴ θὰ ἠδύνατο καὶ οὗτος νὰ κάμῃ μίαν μικρὰν εἰσήγησιν ἐπὶ τοῦ θεματος, καὶ ἐκ καλῆς διαθέσεως ἐδέχθην τοῦτο. Οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν δικαιούται νὰ προέλθῃ εἰς εἰσηγήσεις ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν θεμάτων, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται κατατεθειμέναι εἰς τὴν Γραμματεῖαν σχετικαὶ εἰσηγήσεις τῆς Διορθόδοξου Προπαρα-

οκευαστικής Ἐπιτροπῆς, καί αὐταί ἀναγινώσκονται. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οὔτε ἐγώ, καθ' ὃ ἄλλωστε εἶχον δικαίωμα καί καθῆκον, προέβην εἰς εἰσήγησιν. Τὸ συγκεκριμένον θέμα τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι ἔτοιμον πρὸς συζήτησιν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἐφ' ὅσον ἀπεστάλη εἰς τὴν Γραμματεῖαν καί ἐν συνεχείᾳ ἡ Γραμματεία ἐκοινοποίησε τοῦτο εἰς ἀπάσας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἐνθα καί ἔτυχεν ἐπιμελοῦς μελέτης. Μίαν σύντομον παρουσίαν ἐδικαιοῦτο νὰ κάμῃ μόνον ἡ Γραμματεία. Ἐγὼ ὅμως προσεφέρθη ἐν τὸν ἀγαπητὸν ἅγιον Στᾶρας Ζαγορᾶς νὰ κάμῃ, ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου ὅμως θέματος, μίαν μικρὰν εἰσήγησιν. Τοῦτο εἶναι ὄχι ἔλλειψις σεβασμοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐκδήλωσις μεγάλου σεβασμοῦ καί πολλῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν καί τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὁποῖαν ἐκπροσωπεῖ. Ἐξ ἄλλου, γνωρίζει καλῶς ὁ ἅγιος Κρουτίτακης, ὅτι τὸ ὅτι ἀνεγράφη τὸ θέμα τοῦτο — δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἀναφέρω τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅμως ἀναγκάζομαι καί λυποῦμαι διὰ τοῦτο — εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Πανορθοδόξου ταύτης Διασκέψεως ὀφείλεται εἰς ἰδικὴν μου προσωπικὴν ἐπέμβασιν πρὸς τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν Πρακτικῶν αὐτῆς (πρβλ. *Συνοδικὰ II*, σσ. 101-105 καὶ 124-125). Τότε, ἡ ἁρμοδιὰ ὑπὸ τὸν νῦν Μακαριώτατον Πατριάρχην Ρουμανίας Ἰουστίνον Ἐπιτροπὴ ἀπέρριψε τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, ὡς θέμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἐπομένως δὲν ὑπῆρχε δυνατότης, τότε, οὔτε τὸ συγκεκριμένον θέμα τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας περὶ τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων, ὡς ἐντεταγμένον, ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς, εἰς τὸ θέμα περὶ μοναχισμοῦ, νὰ γίνῃ ἀντικείμενον πανορθοδόξου συζητήσεως. Κατόπιν ὅμως ἐπιμόνου παρακλήσεως τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σλίβεν κυροῦ Νικοδήμου, προέβην εἰς παράκλησιν καὶ ἐκκλησίαν πρὸς τὴν Διάσκεψιν ἐκείνην, ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, ἥτις Διάσκεψις καὶ ἀπεφάσισε τὴν κατ' ἐξαιρέσιν μελέτην καὶ ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ εἰρημένου συγκεκριμένου σημείου ὑπὸ προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Εἶναι ἔτσι, ἅγιε Στᾶρας Ζαγορᾶς, ἡ ὄχι; Ὁ ἅγιος Βανάτου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Ἔχω νὰ ὑποβάλω τὴν ἐξῆς πρότασιν: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς ἐζήτησε τὴν παροχὴν αὐτῷ δεκαλέπτου προθεσμίας πρὸς παρουσίαν τῆς εἰσηγήσεώς του. Προτείνω, λοιπόν, διὰ νὰ παράσχωμεν εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἵνα ἐτοιμασθῇ, νὰ συζητήσωμεν τώρα τὸ θέμα τῆς νηστείας καὶ ἀργότερον τὸ θέμα τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐάν πρόκειται νὰ διευκολύνωμεν τὸν ἅγιον Στᾶρας Ζαγορᾶς καὶ τὸ ἐγκρίνει ἡ Ὀλομέλεια δὲν θὰ εἶχον ἀντίρρησιν. Ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγορᾶς ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ἐπιτακτικῶς παρακαλεῖ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὴν ἡ δυνατότης νὰ προβῇ εἰς σύντομον εἰσήγησιν 15 λεπτῶν. Γνωρίζομεν νὰ τηρῶμεν τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορ-

Θαδόξου Διασκέψεως. Τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον προτείνομεν καὶ ἀναπτύσσομεν ὑφ' ὄψιν αὐτοῦ τὰς πλευράς, στρέφεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐνοποιήσεως τῆς πράξεως τῶν ἐπὶ μέρος Ἑκκλησιῶν ἐπὶ τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων ἐν σχέσει πρὸς τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ὡς ἐκ τούτου τυγχάνει αὐτονόητον ὅτι πρέπει νὰ προβῶμεν εἰς θεώρησιν τοῦ ὅλου θέματος τοῦ μοναχισμοῦ, πάντοτε βεβαίως ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τῆς χειροτονίας εἰς τὸν τρίτον βαθμὸν τῆς Ιερωσύνης. Ἐάν περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν ἐκ ρασσοφόρων χειροτονίαν ἐπισκόπων, τότε ἀπομονώνομεν τὸ θέμα. Καὶ ὡς θὰ διαπιστώσῃτε ἐκ τῆς γενησομένης περιλήψεως, τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὴν εἰσήγησιν ἀναφέρονται εἰς τὸ συγκεκριμένον θέμα. Δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ συζητήσῃ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων πρὶν ἢ ἐξετασθῇ τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τὸν μοναχισμόν. Καὶ ἐπιμένω εἰς τὴν παράκλησίν μου ὅπως μοι δοθῇ εὐκαιρία ἵνα προβῶ εἰς περιλήψιν τῆς εἰσηγήσεώς μου. Ἐάν μοι εἴχετε παράσχει τὴν δυνατότητα ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου, θὰ εἶχον ἤδη τελειώσει, ἐνῶ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν συζητῶμεν ἀσκόπως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δὲν τίθεται θέμα χρόνου. Δύνασθε νὰ ἀμιλήτε, ἅγιε Στάρας Ζαγοράς, καὶ ἐπὶ μίαν ὥραν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ θέματος. Δὲν εἶναι τὸ θέμα τοῦ χρόνου, διὰ τὸ ὁποῖον περιώρῃσα τὴν εἰσηγήσίν σας, ἀλλὰ δι' ὅτι εὕρισκασθε ἐκτὸς θέματος. Ὁ ἅγιος Κιέβου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ὄλην αὐτὴν τὴν συζήτησιν. Πράγματι, πρόκειται διὰ κάτι φοβερὸν. Συζητοῦμεν περὶ τοῦ ἐάν θὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸν Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς νὰ παρουσιάσῃ τὴν εἰσηγήσίν του, ἐνῶ αὕτη τυπικῶς περιελήφθη εἰς τὸ πινάκιον τῆς παρουσίας Διασκέψεως. Αὕτη ἀποτελεῖ ὑλικὸν πρὸς ἐπεξεργασίαν ἐν τῇ Διασκέψει ταύτῃ. Ἐάν δὲν εἶχε τὸν χαρακτήρα τοῦτον, τότε θὰ ἠδυνάμεθα νὰ συζητήσωμεν ἂν ὁ Μητροπολίτης δύναται νὰ ἀμιλήσῃ περὶ τοῦ θέματος τοῦ μοναχικοῦ βίου ἢ ὄχι. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Γραμματεία διένειμεν τὸ κείμενον, ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ἀκούσωμεν μίαν εὐσύνοπτον περιλήψιν τοῦτου. Ἐάν φρονήτε ὅτι ἡ εἰσηγήσιν αὕτη δὲν ἔπρεπε νὰ συζητηθῇ διατὶ τότε διενεμήθη: Ἐπίσης, ἐνῶ ἐξ ἀρχῆς συνεφωνήσαμεν καὶ ὑπεσχέθημεν ὅτι θὰ τηρηθοῦν οἱ δημοκρατικοὶ κανόνες καὶ δὲν θὰ ἀσκηθῇ ἐπὶ οὐδενὸς πίεσις, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἔχομέν τι διάφορον. Δηλαδή, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς λέγομεν ὅτι τηροῦμεν τοὺς δημοκρατικούς κανόνες, ἀφ' ἑτέρου δὲν παρέχομεν τὸν λόγον εἰς τὸν ἐκπρόσωπον τῆς Ἑκκλησίας Βουλγαρίας. Καὶ μεταξύ ἄλλων δὲν γνωρίζομεν καὶ περὶ τίνος πρόκειται νὰ ἀμιλήσῃ. Ἐν τέλει, φρονῶ, ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο διενεμήθη καὶ συνεπῶς ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ τὸ ἀκούσωμεν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ διανεμηθὲν κείμενον ἔχει βοηθητικὸν χαρακτήρα διὰ τὴν συζήτησιν. Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ τὴν εἰσηγήσιν θὰ ἔδει νὰ κάμῃ ἡ Γραμματεία. Ἀντὶ τούτου ἐπετράπη εἰς τὸν ἅγιον Στάρας Ζαγοράς νὰ προβῇ εἰς εἰσηγήσιν ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τὴν Ἑκκλησίαν αὐτοῦ θέματος τοῦτου. Νομίζω ὅτι δὲν ἠρνήθημεν εἰς τὸν ἅγιον Στάρας Ζαγοράς νὰ κάμῃ εἰ-

σήγησιν. Ἐφ' ἑτέρου ὁμως ὑπάρχει πανορθόδοξος ἀπόφασις νὰ μὴ συζητηθῇ τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ. Ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγορᾶς ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τοῦ εἰδικοῦ θέματος καὶ ἐπεκτείνεται εἰς τὸ γενικὸν θέμα τοῦ μοναχισμοῦ. Τοῦτο δὲν ἐπέτρεψα. Ὑπάρχει παρεξήγησις ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Σέβομαι καὶ προφυλάττω τὰς πανορθόδοξους ἀποφάσεις καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπέτρεψα νὰ ἀμιλήσῃ ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγορᾶς ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ μοναχισμοῦ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου: Σεβασμιώτατε Πρόεδρε, ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγορᾶς ἐπιθυμεῖ συζητήσῃν ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ θέματος εἰς βάθος καὶ πλάτος. Ὡς συνέβη ὁμως καὶ περὶ τοῦ θέματος τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, ἐφ' οὗ προέβη εἰς σύντομον ἀνάλυσιν ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων, κατόπιν συντόμου παρουσιάσεως, δεόν νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν, ἥτις καὶ θὰ τὸ ἐξετάσῃ, ἐφ' ἧσον τυγχάνει γνωστὴ καὶ ἐμελετήθη ἢ διανεμηθεῖσα σχετικὴ εἰσήγησις τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Ὡς ἀνεπτύξατε ἤδη, ἅγιε Πρόεδρε, ὑπάρχει ἱστορικὸν τοῦ καθορισμοῦ τοῦ θέματος τοῦτου. Ἐάν εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, φοβοῦμαι ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ἐπιζητηθὲν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκεψέως, ἥτοι νὰ βοηθηθῇ ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας εἰς μίαν ποιμαντικὴν αὐτῆς ἀνάγκην διὰ μίαν ἀποφάσεως ἥτις θὰ ἐνισχύσῃ αὐτήν, διότι θὰ εὐρεθῶμεν ἀντιμέτωποι πολυπλόκων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ ἐπιλύσωμεν καὶ θὰ διστάσωμεν πρὸς τοῦτο. Τὸ πρᾶγμα ὁμως, ὅπως τὸ διετύπωσεν ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, εἶναι ἀπλοῦν. Δὲν εἶναι τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων ἐν σχέσει πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τοῦ μοναχισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων, ὁπότε, νομίζω ὅτι περιπλέκεται τὸ θέμα, ἀλλὰ τὸ θέμα τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων. Ἐάν πράγματι ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ἐπιθυμῇ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος, ὀφείλει νὰ διατυπώσῃ σαφῶς τὸ ἐρώτημα: «δύναται νὰ χειροτονηθῇ ἐκ ρασσοφόρων ἐπίσκοπος», ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι, ὅπως τὸ πράττομεν ἡμεῖς, δύνασθε ὡσαύτως νὰ πράξητε καὶ ὑμεῖς, διότι ἐάν ἀκαλουθήσωμεν τὴν ἄχρι τοῦδε τακτικὴν θὰ εἰσέλθωμεν εἰς δογματικὰ ζητήματα. Κάμω ἐκκλησίαν πρὸς τὸν ἅγιον Στᾶρας Ζαγορᾶς νὰ ἀντιληφθῇ τὸ θέμα καὶ νὰ προβῇ εἰς σύντομον ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου: Ἄγιε Πρόεδρε, περιεπλάκημεν εἰς ἀτέρμονα συζητήσῃν. Ἐμελέτησα μετὰ προσοχῆς τὴν εἰσηγητικὴν μελέτην τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας καὶ εἰλικρινῶς ἐξεπλάγην ἐκ τῶν περιλαμβανομένων ἐν αὐτῇ. Θίγονται ἐν τῷ κειμένῳ θέματα εὐρισκόμενα ἐκτὸς τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Διασκεψέως ταύτης.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἐξέρχεσθε τοῦ θέματος. Συγκεκριμένως νὰ μᾶς εἴπητε, ἅγιε Πάφου, νὰ προβῇ εἰς ἐκτενὴ εἰσήγησιν ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγορᾶς ἢ νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ συγκεκριμένον θέμα;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου: Θὰ ἤθελον ὁπλῶς νὰ διασκεδάσω τοὺς

φόβους τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας. Διότι καί εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου χειροτονοῦνται ἐπίσκοποι ἐξ ἀπλῶν ρασοφόρων. Ἄς θέσῃ, λοιπόν, συγκεκριμένως καὶ ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας τὸ θέμα καὶ θὰ λάβῃ θετικὴν ἀπάντησιν ἀμέσως, καὶ οὕτω θὰ λήξῃ τὸ ὅλον ζήτημα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Οὐδεὶς νὰ προδικάζῃ τὰς πανορθόδοξους ἀποφάσεις. Ὁ ἅγιος Ἀζώμης ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀζώμης: Φρονῶ, Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη, ἣτις ἐπιδεικνύεται ὑπὸ τῆς Ἀ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας ἐκδηλοῦται α) ἐκ τῆς συμπεριλήψεως τοῦ εἰδικοῦ θέματος αὐτῆς εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, β) ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ ὑπὸ τῆς σεβαστῆς προεδρίας τῆς παρούσης Διασκέψεως εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς μελέτην τοῦ θέματος τούτου, γ) ἐκ τῆς διανομῆς ὑπὸ τῆς Γραμματείας εἰς ἅπαντας τοὺς συνέδρους τοῦ εἰσηγητικοῦ κειμένου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, καὶ δ) ἐκ τῆς προτάξεως τοῦ θέματος τούτου τῶν ἄλλων τῆς ἡμερησίας διατάξεως πρὸς συζήτησιν, μὴ τηρουμένης ἐν προκειμένῳ τῆς ὀρισθείσης σειρᾶς. Ἡ Ἀντιπροσωπεία, ἐπομένως, καλεῖται νὰ διατυπώσῃ, ὡς ἐτόνισαν καὶ ἄλλοι ἄδελφοί, συγκεκριμένως τὸ θέμα αὐτῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, δὲν δύναμαι νὰ ἀποφύγω ἐν αἴσθημα ὀχλήσεως διὰ συζήτησιν ἀρξαμένην πρὸ μιᾶς περίπου ὥρας. Νομίζω ὅτι, παρ' ὅλον τὸν σεβασμὸν τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν ἵνα τρέφωμεν ὅλοι, ἡ Προεδρία θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ 15 λεπτά διὰ τὴν παρουσίαν ἐκάστου θέματος. Δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς νὰ ὑπαγορεύσωμεν εἰς ἕκαστον τῶν συνέδρων τὸν τρόπον, καθ' ὃν θὰ ὀμιλήσῃ. Εἶναι σαφές ὅτι δὲν πρόκειται νὰ λάβωμεν ἀποφάσεις ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ μοναχισμοῦ. Τοῦτο εἶναι ἐκτὸς τῶν πλαισίων τῆς παρούσης Διασκέψεως. Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας πιστεύει ὅτι δύναται νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀποψιν αὐτῆς, ἐκκινούσα ἐξ ὀρισμένων σκέψεων ἐπὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα νὰ τὸ πρόξῃ. Διὰ τοῦτο προτείνω νὰ τερματισθῇ ἡ συζήτησις διὰ τὸ διαδικασιακὸν τοῦτο θέμα καὶ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Ἀντιπροσωπείαν τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀπόψεις αὐτῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρου: Ἄγιε Πρόεδρε, τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα ἔχει τεθῆ εἰς τὴν παρούσαν Διάσκεψιν κατ' ἐξαίρεσιν, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἀ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Καὶ εἶναι ἄξια ἐκτιμῆσεως ἡ πράξις αὕτη τῆς Διασκέψεως ἐκείνης, ἐκκινούσης πράγματι ἐξ αἰσθημάτων ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος πρὸς ἐπίλυσιν ἐνὸς συγκεκριμένου θέματος, ἀπασχολοῦντος καὶ πέζοντος τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας. Νομίζω, ὅτι εἰς τοιαῦτα κατ' ἐξαίρεσιν θέματα, ἐμφανιζόμενα ἐνώπιον Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἢ Συνόδων θὰ πρέπει νὰ τηρηθῇ ἡ γνωστὴ εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας διαδικασία, καθ' ἣν ἐτίθετο ἐν θέμα ἐκ μέρους τῆς ἐνδιαφερομένης πλευρᾶς καὶ ἡ Σύνοδος εἴτε δι' ἐκτενεστέρας ἀποφάσεως, εἴτε μονολεκτικῶς «ἀρέσκει» ἀπεφάσιζε. Φρονῶ, λοιπόν, ὅτι καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ Ἐκκλησία

Βουλγαρίας θά πρέπει νά θέση συγκεκριμένως τὸ ἐρώτημα αὐτῆς καί ἡμεῖς, στοιχοῦντες τοῖς κρατοῦσιν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, θά ἀπαντήσωμεν ἐάν ἀρέσκη ἢ ἀπαρέσκη. Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Διασκέψεως θά ἰκανοποιηθῇ ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου: Σεβασμιώτατε Πρόεδρε, ἐπειδὴ ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας δέν ἔχει ἐτοιμάσει τὴν ἐπί τοῦ θέματος περίληψιν αὐτῆς, προτείνω νά ἀναγνώσῃ ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγοράς, ὡς εἰσήγησιν ἐπί τοῦ θέματος, τὰς σελίδας 15-16 τοῦ κειμένου τῆς σχετικῆς μελέτης τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, αἵτινες ἀναφέρονται ἀκριβῶς εἰς τὸ θέμα. Ἐάν εἶναι σύμφωνος ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγοράς, νά συνεχίσωμεν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τι φρονεῖ ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγοράς ἐπί τῆς προτάσεως τοῦ ἁγίου Περιστερίου:

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, θά ὁμιλήσω τὴν γλώσσαν τῆς εἰλικρινείας, καὶ ζητῶ διὰ τοῦτο συγγνώμην. Ἀποτελεῖ μοναδικὴν περίπτωσιν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὅταν πρόκειται νά συζητηθῇ εἰς μίαν συγκεκριμένην στιγμὴν ἐν θέμα νά μὴ δίδωμεν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν εἰσηγουμένην πλευρὰν νά παρουσιάσῃ τοῦτο ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας. Τὸ θέμα συζητεῖται διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Διάσκεψιν. Τὰ συζητηθησόμενα ἐνταῦθα θέματα ἔχουν προπαρασκευασθῆ ὑπὸ μιᾶς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς. Καὶ δι' ἕκαστον ὑπάρχει πληρὴς κείμενον. Ἀκολουθῶς ἐπί τῶν κειμένων τούτων ἐδόθη ἡ δυνατότης εἰς τὰς Ἐκκλησίας νά κάμουν ἐπί πλέον εἰσηγήσεις. Διὰ τὸ εἰδικὸν θέμα ὑπάρχει μόνον ἡ εἰσηγητικὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, καὶ πρὸς ἐμβάθυνσιν εἰς τοῦτο ἐδήλωσα ὅτι θά περιορισθῶ εἰς τὰς πλευράς ἐκείνας τῆς μελέτης αἱ ὁποῖαι ἀδικοῦν εἰς καλυτέραν διασάφην καὶ κατανόησιν τοῦ ζητήματος. Τὸ αἶτημα ἡμῶν δέν ἰκανοποιήθη καὶ διαπιστῶ ὅτι ὑπάρχει ἐπιθυμία νά μὴ συζητηθῇ τοῦτο ἐν τῇ Διασκέψει καὶ νά ὑπάρξῃ μία ἀπλὴ μόνον τυπικὴ καταγραφή τοῦ θέματος. Νομίζω, ὅτι ἅπαντες ἔχομεν δικαίωμα νά ὁμιλήσωμεν ἐν τῇ Διασκέψει. Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας αἰσθάνεται προσβεβλημένη ἐάν δέν δοθῇ εἰς αὐτὴν ἡ εὐκαιρία παρουσιάσεως μιᾶς συντόμου εἰσηγήσεως ἐπί τοῦ θέματος τούτου. Παρακαλῶ τοὺς ἀδελφοὺς νά ἀποφανθοῦν τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐάν ἐπιθυμοῦν νά δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τὴν Ἀντιπροσωπείαν τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας νά παρουσιάσῃ βραχεῖαν εἰσήγησιν ἢ ὄχι. Παρακαλῶ νά μὴ διακοπῇ ἡ συνεδρία καὶ νά δοθῇ ἡ εὐκαιρία αὕτη εἰς ἡμᾶς, δηλῶ δέ ὅτι θά ἐκκινήσω ἐκ τῶν σελίδων ἐκείνων ἐνθα γίνεται σαφὴς ἀναφορὰ εἰς τὸ θέμα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τὴν λύπην μου διὰ τὴν αὐθαίρετον ἐντύπωσιν ἣτις ἐδημιουργήθη εἰς τὸν ἀδελφὸν ἅγιον Στᾶρας Ζαγοράς, τὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν πραγματικότητά, ὅτι διαβλέπει διάθεσιν νά μὴ συζητηθῇ τὸ θέμα τοῦτο καὶ ληφθῇ ἀπόφασις ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως. Λυποῦμαι διότι τοῦτο εἶναι ἐκτὸς τῆς ἀληθείας. Καὶ καλὴ διάθεσις ὑπάρχει καὶ ἐπιθυμία ἐπιλύσεως τοῦ θέματος τούτου, καὶ, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ ἅγιος Καρθαγένης, πρέπει νά μὴ ἐμπλέξωμεν τοῦτο μετ' ἄλλων συναφῶν ζη-

τημάτων, τὰ ἅποια θὰ καταστήσουν δυσχερεστέραν τὴν ἐπίλυσίν του. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς δηλοῖ ὅτι θὰ περιορισθῇ εἰς τὸ συγκεκριμένον θέμα παρέχομεν τὴν δυνατότητα ὅπως μετὰ τὸ διάλειμμα προβῇ εἰς εἰσήγησιν, περιοριζόμενος ὅμως, ἐπαναλαμβάνω, εἰς τὸ συγκεκριμένον θέμα.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 7η Σεπτεμβρίου 1982)

Πρωϊνή Συνεδρία
(11.15 - 12.30)

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Αρχεται ή συνεδρία. Ό άγιος Στάρας Ζαγοράς έχει τόν λόγον.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε άγιε Πρόεδρε, έξ όνόματος τής Άντιπροσωπείας τής Έκκλησίας Βουλγαρίας έκφράζω έγκάρδιον ευγνωμοσύνη διά τήν δυνατότητα ήτις παρεσχέθη όπως προβώμεν εις σύντομον παρουσίασιν του κειμένου επί του μοναχισμού, τό όποϊον ήτοίμασεν ή Έκκλησία Βουλγαρίας. Παρακαλώ νά έχω τήν προσοχήν σας.

«Σήμερον, δυστυχώς, ό μοναχικός βίος εύρίσκεται εις γενικήν άίσθητην πτώσιν. Όπως άνεφέρθη, σημαντική είναι ή μείωσις του άριθμου των μοναχών. Η γενική κατάπτωσης του μοναχισμού όφείλεται πρό παντός εις τό γενικόν πνεύμα τής έποχής — πνεύμα έξασθενήσεως τής πίστεως, πνεύμα έκκοσμικεύσεως — και εις τήν άποξένωσιν έκ τής Έκκλησίας.

Ένεκα τούτου άπαραίτητος είναι ή μέριμνα διά μίαν κατά τό δυνατόν άνανέωσιν του σημερινού μοναχικού βίου, ή λήψις αναλόγων μέτρων και ιδιαιτέρως ή αύξησις του άριθμου των μοναχών εις τό Άγιον Όρος, έκ του όποιου θά ήδύνατο, με τήν βοήθεια του Θεού, νά έλθη ή επιθυμητή άνανέωσις και εις τας έπιμέρους τοπικάς Όρθοδόξους Έκκλησίας. Τοϋτο όμως δέν είναι έργον μιås έκάστης τοπικής Έκκλησίας ούτε έξαρτάται έκ των δυναμειων και δυνατοτήτων αύτης.

Η άνανέωσις όμως δέν πρέπει νά γίνη διά τής έξασθενήσεως τής μοναχικής πειθαρχίας, ήτις είναι ήδη λίαν έξησθημένη, ουδέ διά τής παραβιάσεως των μοναχικών ύποσχέσεων, αλλά, άντιθέτως, δι' αύστηράς τηρήσεως των καθιερωμένων κανόνων και παραδόσεων του άρχαίου κλασσικού μοναχικού βίου.

Έν έκ των πλέον δυσκόλων προβλημάτων σήμερα είναι τό ζήτημα του οϋτω καλουμένου διοικητικού μοναχισμού. Ό ιδιότυπος οϋτος μοναχικός βίος προεκλήθη έκ τής ανάγκης νά καταληφθοϋν μερικά άνώτατοι ύπεύθυνοι ύπηρεσίαι εις τήν διοίκησιν τής Έκκλησίας και νά έξασφαλισθη προσωπικόν δι' άνωτάτας έκκλησιαστικάς θέσεις, ως: μητροπολιτών, βοηθών επισκόπων, άρχιγραμματέως τής Έρας Συνόδου, πρυτάνειων των θεολογικών σχολών κ.ά.

Λαμβαναμένου ύπ' όψιν ότι ή πλήρωσις θέσεων εις τοιαϋτας ύπηρεσίας συνδέεται με μεγάλας δυσκολίας και μάλιστα με τήν άδυναμίαν τηρήσεως ένίων έκ των δοθέντων κατά τήν κουράν μοναχικών όρκων και ιδιαιτέρως τής ύποσχέσεως διά συνεχή διαμονήν εις τήν μονήν, δι' ύπακοήν και άκτημο-

σύνην, τίθεται τὸ ἐρώτημα ἐὰν εἶναι δικαιολογημένη ἢ παράβασις αὕτη καὶ ἂν ὄχι μήπως ἐπιβάλλεται νὰ εὑρεθῇ ἄλλος τρόπος πληρώσεως τῶν θέσεων αὐτῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι διὰ προσώπων, τὰ ὅποια ἔδωσαν ὑπόσχεσιν μόνον δι' ἀγαμίαν, συνδεομένην μὲ τὴν ἀγνότητα. Κατὰ τὴν ἰδικὴν μας ἐκτίμησιν εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀποφανθῇ ἡ μέλλουσα Ἁγία καὶ Μεγάλη Πανορθόδοξος Σύνοδος.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ἦτο προσιτόν εἰς τοὺς ἐγγάμους. Τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς σαφοῦς ἐντολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νὰ εἶναι ἀνὴρ μὶς γυναικός (Α' Τιμ. 3,2). Οἱ Πατέρες τῆς ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁμῶς, λαβόντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ οἱ ἀγαμοὶ ἐπίσκοποι ἐτύγχανον μεγαλυτέρας ἐκτιμήσεως παρὰ οἱ ἐγγαμοί, ὅτι ὁ ἐγγαμὸς ἐπίσκοπος συνήθως ἐμερίμνα περισσότερον διὰ τὰ κοσμικὰ καὶ οἰκογενειακὰ ἔργα παρὰ διὰ τὰ θεῖα (Α' Κορ. 7, 33-34), ὡσαύτως καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἶχε καθιερωθῆ ἡ πρᾶξις ὅπως οἱ ἐπίσκοποι ἐκλέγωνται μεταξὺ τῶν ἀγάμων μοναχῶν, ἐπεκύρωσε τὴν πρᾶξιν ταύτην διὰ τοῦ 12ου κανόνος, ὅστις ἀναφέρει ἐπὶ λέξει:

«Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνώσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἐν τε τῇ Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ, καὶ ἑτέροις τόποις, οἱ τῶν ἐκείσε θεοφιλεστάτοι πρόεδροι, συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς προελθοῦσαν χειροτονίαν, οὐ παραιτοῦνται, πρόσκομμα τοῖς λαοῖς ἐντεῦθεν τιθέντες καὶ σκάνδαλον. Πολλῆς οὖν ἡμῖν σπουδῆς αὐσῆς, τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων διαπράττεσθαι, ἔδοξεν, ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι. Τοῦτο δὲ φομεν οὐκ ἐπ' ἀθετήσει ἢ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμηθεύμενοι, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος: «Πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ὀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν» μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ (Α' Κορ. 10, 31 - 11, 1). Εἰ δὲ τις φωραθῆ τὸ τοιοῦτον πράττων, καθαιρεῖσθω».

Ὁ κανὼν αὗτος λέγει, ὅτι μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐπίσκοπος δὲν δύναται νὰ διάγη πλέον ἐγγαμον βίον, δὲν λέγει ὁμῶς ὅτι πρὸ τῆς χειροτονίας τοῦ οὗτος πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι μοναχός. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐὰν ὁ ἐκλεγείς ἐπίσκοπος εἶναι ἐγγαμὸς πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γυναῖκα του, ἐνῶ ἐὰν εἶναι ἀγαμὸς, εἴτε μοναχός εἴτε λαϊκός, θὰ πρέπει νὰ παραμείνῃ ἐφεξῆς γιὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἀγαμίας. Σημαίνει, δηλαδὴ, ὅτι καὶ ἀγαμὸς δύναται νὰ χειροτονηθῇ εἰς ἐπίσκοπον καὶ νὰ παραμείνῃ ἀγαμὸς καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν. Ἄντι τῆς ὑποσχέσεως δι' ἀκτημοσύνην θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ δώσῃ μόνον ὑπόσχεσιν δι' ἀφιλοκτημοσύνην. Ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι πλήρης πτωχεία, μὴ κατοχὴ οἰασδῆποτε προσωπικῆς περιουσίας, ἐνῶ ἡ ἀφιλοκτημοσύνη μόνον ἢ μὴ προσκόλλησις εἰς τὰ γῆινα ἀγαθὰ, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ πλήρης ἀκτημοσύ-

νη. Καί ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος δέον νά ἀποφανθῆ ἡ μέλλουσα Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος.

Τίθεται εἰσέτι τὸ ἐρώτημα: ἀπελευθερώνει τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ἐκ τῶν δοθέντων μοναχικῶν ὄρκων; Διότι ὁ ἐπίσκοπος, ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν καθηκόντων του ὡς ἱεράρχου, δέν δύναται πλέον νά ὀφείλῃ ὑπακοήν. Ὅμοίως, πρέπει αὐτός νά ἐγκαταλείψῃ τήν μονήν εἰς τήν ὁποίαν ἐκόρη καί ἔδωσε μάλιστα ὑπόσχεσιν, ὅτι θά παραμείνῃ εἰς αὐτήν μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς. Οὗτος δέν θά ἠδύνατο νά ἐκτελέσῃ οὔτε τήν ὑπόσχεσιν δι' ἀκτημοσύνην, διότι λαμβάνει μισθόν. Ἐπί τῶν προβλημάτων αὐτῶν ὠρισμένοι εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ὑπάρχουν πρόσκαιροι καί μόνιμοι μοναχικαί ὑποσχέσεις. Πρόσκαιροι εἶναι αἱ ὑποσχέσεις τῆς ὑπακοῆς καί τῆς μονίμου διαμονῆς εἰς μονήν. Οὕτω ὁ μοναχός δύναται νά φθάσῃ εἰς τελειότητα εἰς τοιοῦτον βαθμόν ὥστε αἱ δύο αὐταί ὑποσχέσεις νά καθίστανται περιτταί. Εἶναι δυνατόν ὁ κόσμος νά μῆ εἶναι πλέον ἐπικίνδυνος δι' αὐτόν καί μάλιστα αὐτός νά εἶναι ἀναγκαῖος εἰς τόν κόσμον ὡς «φῶς τοῦ κόσμου». Ὁ μοναχός, ὁ ὁποῖος ἔχει σταθεροποιηθῆ εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀρετάς, δέν ἔχει πλέον ἀνάγκην ἀπό πνευματικῆν καθοδήγησιν καί, ἐπομένως, ἡ ὑπόσχεσις τῆς ὑπακοῆς καταπίπτει καί πᾶσα ξένη ἐπέμβασις καθίσταται περιττή. Πάντα ταῦτα ὁμῶς ἀποτελοῦν προσωπικάς ἀπόψεις. Τὸ πρόβλημα εἶναι οὐσιώδες καί πρέπει νά ἐξετασθῆ καί ληφθῆ ἐπ' αὐτοῦ ἀπόφασις ὑπό τῆς μελλούσης Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ἐπῆρξαν ἄντως καί περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας μοναχοὶ ἐγκατέλειψαν τήν μονήν, διὰ νά ἐνδυναμώσουν τήν πίστιν τοῦ λαοῦ, νά τόν στηρίξουν εἰς περιόδους σκληρῶν διωγμῶν ἢ νά κηρύξουν φανερώς τήν ἀρθρὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ εἰς περίπτωσιν ἀκραΐας καί ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης ἐξόδος τῶν μοναχῶν ἐκ τῆς μονῆς ρυθμίζεται ὑπό τοῦ 4ου κανόνος τῆς Ἀοικουμενικῆς Συνόδου, ὁ ὁποῖος λέγει μεταξύ ἄλλων: «...τούς δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν καί χώραν μονάζοντας ὑποτετάχθαι τῷ ἐπισκόπῳ καί τήν ἡουχίαν ἀσπάξεσθαι, καί προσέχειν μόνη τῇ νηστείᾳ καί προσευχῇ, ἐν οἷς τόποις ἀπετάξαντο προσκαρτεροῦντες, μήτε δὲ ἐκκλησιαστικοῖς μήτε βιωτικοῖς παρενοχλεῖν πράγμασιν ἢ ἐπικοινωνεῖν, καταλιμπάνοντες τὰ ἴδια μοναστήρια εἰ μὴ ποτε ὄρα ἐπιτροποῖεν διὰ χρεῖαν ἀναγκαίαν ὑπό τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου...». Ἐπομένως, ὅταν ἡ ἐγκατάλειψις τῆς μονῆς γίνεται μόνον μέ τήν συγκατάθεσιν καί τήν ἄδειαν ἢ καί κατ' ἐντολήν καί ἀπόφασιν τῆς οἰκείας πνευματικῆς ἀρχῆς, εἶναι δυνατόν νά θεωρῆται τοῦτο ὡς ὑπακοή καί μὴ παράβασις τῆς ὑποσχέσεως διὰ διαμονήν εἰς τήν μονήν. Ὁρισμένοι ὁμοίως νομίζουν ὅτι ὁ κανὼν οὗτος πρέπει νά ἐννοῆται κατὰ λέξιν καί εἶναι ἔτοιμοι νά δικαιώσουν τήν ἐγκατάλειψιν τῆς μονῆς ὑπό μοναχῶν ἀπεσπασμένων εἰς τὸ διοικητικὸν καί ἐκπαιδευτικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι αἱ κατοικίαι των ὀργανοῦνται ὡς μοναί, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τοὺς ρωσικοὺς ἀρχιερατικοὺς οἴκους, καί ὅπως εἶναι ὀργανωμένοι αἱ ἐξαρχαί καί τὰ μετόχια μέ σκοπὸν τὴν διαμονήν εἰς αὐτὰ μοναζόντων (Ἄρχιμ. Καθηγ. Εὐθυμίου.

ψευδομοναχισμός. Ἐπετηρίς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σόφιας, τ. 18, 1940-41).

Ἡ ἀποψις κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μοναχὸς δύναται νὰ ἀνέλθῃ πνευματικῶς μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ πλέον ἀνάγκην νὰ δεικνύῃ εἰς κάποιον ὑπακοήν καὶ ὅτι ἡ ὑπακοή εἶναι προσωρινὸν καὶ μεταβατικὸν στάδιον τῆς μοναχικῆς ζωῆς ἐπιδέχεται καθ' ἡμᾶς κριτικὴν. Ὑπακοὴν ὀφείλουν ὅλοι οἱ μονάζοντες, ἀνεξαρτήτως τῆς ὑπηρεσιακῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἀξιώματός των. Οὕτως, ὁ ἀπλὸς μοναχὸς ὀφείλει ὑπακοὴν εἰς τὸν πνευματικὸν του γέροντα καὶ εἰς τὸν ἡγούμενον του, αὐτὸς εἰς τὸν ἀρχιερέα τῆς ἐπαρχίας, καὶ ὁ τελευταῖος εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαμβάνων τὸ μέγα σχῆμα δίδει ὁμοίως ὑπόσχεσιν ὑπακοῆς, ἂν καὶ εἰς τὸν βαθμὸν αὐτόν, ὡς εἶναι γνωστὸν, ἀφιερῶνται συνήθως οἱ πλέον διακεκριμένοι πνευματικῶς μοναχοί.

Ἔτερον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάγκην διασαφήσεως εἶναι τὸ ἑξῆς: Ὅταν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπιθυμῇ νὰ ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπαρχίας του καὶ ἀφιερῶθῃ εἰς τὴν μετόνοιον μὲ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ μεγάλου σχήματος, δὲν δύναται πλέον, κατὰ τὸν 2ον κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, νὰ διεκδικῇ τὰ ἀρχιερατικὰ του δικαιώματα καὶ ἐκτελῇ τὰ ἀρχιερατικὰ του καθήκοντα. Ἀνακύπτει εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, σοβαρὸν πρόβλημα. Μία ἱεροτελεστία, ὡς εἶναι ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγάλου σχήματος, εἶναι εἰς θέσιν νὰ κενώσῃ καὶ ἐξασθενίσῃ ἐν μυστήριον, ὡς εἶναι ἡ ἱερωσύνη, καὶ μάλιστα εἰς τὸν ὑψηλότατον αὐτῆς βαθμὸν, εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν δηλαδὴ ἀξίωμα: Δὲν δύναται, ἄρα γὰρ ὁ ἀρχιερεὺς αὐτὸς νὰ ἀποσυρθῇ μὲν ἐθελουσίως εἰς πλέον αὐστηρὰν ζωὴν, νὰ μὴ καθίσταται ὅμως ἀναγκαῖον νὰ λαμβάνῃ τὸ μέγα σχῆμα καὶ νὰ δύναται καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐξασκῇ ὠρισμένως ἐκ τῶν ἀρχιερατικῶν του ὑπηρεσιῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ τέλεις ἱερῶν ἀκολουθιῶν, θείας λειτουργίας, ἐξομολογήσεως, ἀκόμη δὲ καὶ χειροτονίας κατόπιν ἀδείας τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως τῆς ἐπαρχίας: Ὡς γνωστὸν, ὁ ἅγιος Τύχων ὁ ἐν Ζαντόνσκ καὶ Θεοφάνης ὁ Ἐγκλειστος δὲν ἐστερήθησαν τοῦ δικαιώματος τούτου καὶ δὲν ἔλαβον τὸ μέγα σχῆμα μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀρχιερατικῆς καθέδρας ἀποχώρησίν των. Ὅμοίως ἱερομόναχοι καὶ ἀρχιμανδρίται διατηροῦν τὸ δικαίωμα τῆς τελέσεως τοῦ μεγάλου σχήματος. Πρέπει, ἀκόμη, νὰ δοθῇ ἀπάντησις καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα: δύναται ὁ μεγαλόσχημος, ἀφοῦ ἔδωκε ὑποσχέσεις αὐστηρᾶς ὑπακοῆς καὶ ἀκτημοσύνης, νὰ χειροτονηθῇ ἀρχιερεὺς, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς περιπτώσεις μικροσχῆμων μοναχῶν: Κατὰ τὴν ἀποψίν μας, τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας καθορισθῶν καὶ ἐνοποιηθῶν οἱ συνδεδεμένοι μὲ τὸν μοναχικὸν βίον βαθμοὶ καὶ τίτλοι. Ὁ τίτλος τοῦ «ἀρχιμανδρίτου» ἔχει ποικίλας σημασίας εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας. Οὗτος ἦτο κάποτε διοικητικὸς τίτλος καὶ ἐδίδοτο εἰς ἡγουμένους μεγάλων μονῶν (λαυρῶν), ἐνῶ σήμερον εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν κατέστη ἀφῆκτον διδόμενον συχνάκις εἰς ἱερομόναχους. Ὁ τίτλος οὗτος ἐδόθη ὑπὸ

τῆς Ζ' Οικουμενικῆς Συνόδου μόνον εἰς τοὺς ἡγουμένους δύο μονῶν, τοῦ Σακκωδίωνος καὶ τοῦ Στουδίου.

Εἰς τὴν Ρωσικὴν καὶ τὴν Ρουμανικὴν Ἐκκλησίαν ἢ «ἡγουμενία» εἶναι ὀφθαλκίον, ἐνῶ εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας εἶναι διοικητικὴ θέσις. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸν τίτλον τοῦ «συγγέλλου» καὶ τοῦ «πρωτοσυγγέλλου».

Ἐπιβάλλεται νὰ καθορισθῇ καὶ ἡ θέσις τῶν ρασσοφόρων, ἐὰν δηλαδὴ εἶναι μοναχοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἔδωσαν μοναχικὴν ὑπόσχεσιν ἢ εἶναι δόκιμοι ἢ, ἐπὶ τέλους, εὐρίσκονται εἰς μέσῃν τινα καὶ μεταβατικὴν κατάστασιν τοῦ σταδίου τῆς πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον δοκιμασίας. Πρέπει ὁμοίως νὰ ὀρισθῇ εἰς ποῖον, πότε καὶ εἰς ποίας περιπτώσεις δίδεται ὁ τίτλος αὐτός. Ὅταν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ μοναχισμὸς εἶναι πρὸ παντός ἄθλος καὶ ὄχι μέσον ἀποκτήσεως τίτλων.

Ἐν κατακλείδι θὰ εἰπωμεν, ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ εἰσηγήσει ἐκτεθέντα προβλήματα εἶναι ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν ὑπὸ τῆς μελλούσης Ἁγίας καὶ Μεγάλης Πανορθόδοξου Συνόδου καὶ εὐρουν οὕτω τὴν αὐθεντικὴν των λύσιν, ἰσχύουσαν δι' ὅλας τὰς κατὰ τόπους ἀγιωτάτας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον Στάρας Ζαγοράς διὰ τὴν παρουσίαν. Τίθεται, κατόπιν τούτου, ἐνώπιον τῆς Διασκεψέως τὸ συγκεκριμένον θέμα τοῦ «καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἁπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα», ἐπὶ τοῦ ὁποίου καλεῖται ἡ Διάσκεψις νὰ ἀποφανθῇ. Ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὅρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐφ' ὅσον τὸ θέμα τοῦτο ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω εἰσαγωγικῶς ὅτι αἱ ληφθησόμεναι ἐνταῦθα ἀποφάσεις δὲν θὰ εἶναι δεσμευτικαὶ διὰ τὰς ἄλλας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας. Συνεπῶς οἱ θεωροῦντες ὠρισμένα στοιχεῖα ἀπαραίτητα πρὸς χειροτονίαν ἐπισκόπων, δύνανται νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἀποψιν ταύτην. Ἐν τούτοις, πιστεῦω ὅτι τὸ τεθὲν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας θέμα παρουσιάζει βασικὸν ἐνδιαφέρον, ὡς ὀδηγοῦν εἰς εὐρυτέρας σκέψεις πρὸς ἐξέτασιν τούτου μελλοντικῶς. Ὅταν ἢ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος ἐθέσπισε τὴν ἀρχὴν ὅτι οἱ ἐπίσκοποι θὰ ἐχειροτονοῦνται ἐκ μοναχῶν, τότε ὑπῆρχον πολλοὶ μοναχοὶ. Καὶ πολὺ ἀργότερον, εἰς μεταγενεστέρας ἐποχάς, εἰς τὸν Ἄθω ὑπῆρχον ἀπειράριθμοι μοναχοὶ. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ἠδύναντο νὰ λαμβάνωνται μόνον ἐκ τῆς τάξεως τῶν μοναχῶν. Ἀντιμετωπιζόμεν ὁμῶς σήμερον ἐν τραγικὸν πρόβλημα: δὲν ἔχομεν μοναχοὺς. Ἐχομεν ἀγάμους ἱερεῖς, οἵτινες καὶ χειροτονοῦνται ἐπίσκοποι. Θὰ ἐπεθύμουν ἁπλῶς νὰ τονίσω, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι αὐνόλος ἢ Ὁρθοδοξία θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κανονικὴν ταύτην δομὴν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου πρὸς τὸ ἐπι-

σκοπικόν ἀξίωμα, καί ὅτι δέν εἶναι ἀπαραίτητον νά «βαπτίζωμεν» τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὸν μοναχισμόν διὰ μίαν ἡμέραν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Θά ἤθελον νά συνεχίσω, Σεβασμιώτατε ἄγιε Πρόεδρε, τὸν συλλογιαμὸν τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς δύο τελευταίας παραγράφους τοῦ παρουσιασθέντος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Στάρας Ζαγοράς κειμένου. Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε συζητήσεως καὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐξάγεται ὅτι τὸ ὑπὸ συζητήσιν θέμα εἶναι ἡ ἐξέτασις τοῦ σημείου ἐάν ἐκ ρασσοφόρων, εἰδικῶς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, δύνανται νά χειροτονῶνται ἐπίσκοποι. Εἰς τὴν προτελευταίαν παράγραφον τοῦ ἀναγνωσθέντος κειμένου ὑπογραμμίζεται ὅτι «Ἐπιβάλλεται νά καθορισθῇ καὶ ἡ θέσις τῶν ρασσοφόρων», ἐάν δηλαδὴ εἶναι μοναχοὶ ἢ ὄχι, καὶ ἀναπτύσσεται ἕνας συλλογιαμὸς ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου, εἰς δὲ τὴν ἀκριβῶς τελευταίαν παράγραφον, σημειοῦται ὅτι «ἅπαντα τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ εἰσηγήσει ἐκτεθέντα προβλήματα εἶναι ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ πρέπει νά ἐξετασθοῦν ὑπὸ τῆς μελλούσης Ἁγίας καὶ Μεγάλης Πανορθόδοξου Συνόδου καὶ εὔρουν οὕτω τὴν αὐθεντικὴν τῶν λύσεων, ἰσχύουσαν δι' ὅλας τὰς κατὰ τόπους ἀγιωτάτας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας». Ἐάν ἔχω ἐννοήσῃ καλῶς, μέχρι τώρα ἐλέγομεν νά δοθῇ μία κάλυψις εἰς αἴτημα μιᾶς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας ἐνταύθα, εἰς τὴν Β΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καὶ ὑπὸ τὴν προοπτικὴν ταύτην ἐγένετο ἡ εἰσήγησις καὶ ἡ ἐγγραφή τοῦ θέματος εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Μήπως ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας δέν ἀρκεῖται σήμερον εἰς μίαν τῶν αὐτῆς κάλυψιν, τὴν ὁποίαν διδὲι ἢ θά δώσῃ ἢ παροῦσα Διάσκεψις καὶ ἔχει ὑπ' ὄψιν ὅτι θά χρειασθῇ ἀπόφασις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου; Ἀπλῶς θέτω εἰς ἑμαυτὸν τὸ ἐρώτημα, πῶς εἶναι ὁ ἀκόπως τῆς τῶν αὐτῆς παρουσιάσεως τοῦ θέματος; Νομίζω ὅτι εἶναι ἀρκαῦντως σημαντικὸν νά καθορισθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο. Διότι μέχρι στιγμῆς ὠμιλοῦμεν διὰ κάλυψιν τὴν ὁποίαν εἴμεθα διατεθειμένοι νά δώσωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου, ἐάν ὁμως μὲ τοῦτο, οὐκ προτείνεται, θά ἀσχοληθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, τότε ὑπάρχει μία ἀντίφασις. Ἴσως ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς θά ἦτο δυνατόν νά παράσχῃ μίαν ἐξήγησιν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Φοβοῦμαι ὅτι θά εἰσέλθωμεν εἰς νέαν συζήτησιν καὶ θά ἐμπλέξωμεν ἐτι περισσώτερον τὸ θέμα. Θά ἀπαντήσω, προσωπικῶς, ἄγιε Μύρων, εἰς τὴν ἀπορίαν σας; Δέν θέλω νά νομίζω ὅτι ἐπιθυμεῖ ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας νά μὴ ληφθῇ ἀπόφασις διὰ τὸ πρόβλημα τῆς περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων καὶ νά παραπεμφθῇ τοῦτο εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐάν συμφωνῇ ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας καὶ ἐάν ἰσχύῃ ἢ κατ' ἐπανάληψιν γενομένη δῆλωσις τῆς ὅτι πρόκειται περὶ θέματος ζωτικῆς σημασίας δι' αὐτὴν καὶ ὅτι θά ἔπρεπε νά δοθῇ σήμερον μία λύσις, παρακαλῶ νά παραπεμφθῇ τοῦτο ἀμέσως εἰς τὴν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν, καὶ αὕτη νά ἐξετάσῃ τοῦτο μὲ θετικότητα καὶ καλὴν διά-

θεσιν, εις τρόπον ὥστε νά διευκολυνθῆ ἡ Διάσκεψις εις τὴν ἐξεύρεσιν θετικῆς λύσεως καὶ οὕτω βοηθηθῆ ἀδελφικῶς ἢ ἐνδιαφερομένη Βουλγαρικῆ Ἐκκλησία εις τὸ πρόβλημα αὐτῆς τοῦτο.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ὁ περιορισμὸς τοῦ ζητήματος ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας καὶ μόνον δὲν διασφαλίζει τὴν ὀρθὴν προσέγγισιν τῆς ἀντιμετωπίσεώς του. Τὸ τεθὲν θέμα ἐνδιαφέρει ἀπάσας τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας. Διότι τοῦτο εἶναι ζήτημα ἀρχῆς, καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων ἐν σχέσει πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον. Συνεπῶς, παρακαλῶ νά ἀπορριφθῆ τὸ λανθασμένον τοῦτο συμπέρασμα, ὅτι τὸ θέμα τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων ἀφορᾷ εἰς μόνην τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας. Προσωπικῶς εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἅπαντες οἱ συμμετέχοντες θά συμφωνήσουν ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ ζήτημα συνόλης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὡς ἐκ τούτου ἀνεφέρθημεν εἰς τὸ θέμα τοῦτο καὶ παρεκαλέσαμεν νά συνεχισθῆ ἡ συζήτησις ἐν ὁλομελείᾳ ὥστε νά κατανοήσουν καὶ αἱ λοιπαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι τὴν ἀπουδαιότητα τοῦτου.

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Σουμαδίας: Ἐκάστη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γνωρίζει ἢ ἰδία ἐάν ἐνδιαφέρῃ αὐτὴν τὸ θέμα τοῦτο. Διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας δὲν ὑφίσταται τοιοῦτον πρόβλημα. Αὕτη ἄχρι τοῦδε ἐχειροτόνει καὶ χειροτονεῖ ἐπισκόπους ἐκ ρασσοφόρων καὶ τοῦτο πιθανῶς θά συνεχίσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας δὲν ὑφίσταται ζήτημα. Ἀπαρῶ διότι ἐνῶ συνήλθομεν, κατὰ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, διὰ νά ἐξετάσωμεν ἐν συγκεκριμένον θέμα, ὀριζόμενον σαφῶς, περιέργως πῶς ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα παράλληλα θέματα. Δὲν δυνάμεθα νά εἰσέλθωμεν εἰς ἄλλα θέματα, πλὴν τοῦ ἐιδικοῦ τούτου θέματος, διότι δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι νά τὰ ἀντιμετωπίσωμεν καὶ θά πελαγοδρομήσωμεν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Θά ἐπεθύμουν νά συμφωνήσω μὲ τὸν ἀδελφὸν ἅγιον Στάρας Ζαγοράς, δεδομένου ὅτι ἡμῖν παρῶν κατὰ τὴν Α' Πρασυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καὶ γνωρίζω ὡς ἐκ τούτου τὴν προῖστορίαν τοῦ θέματος, ἐπιδεικνύων ἐλαστικότητα καὶ ἐπιείκειαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας ζητήματος τούτου. Ἡ λύσις θά ἦτο δυνατόν νά ἐπεκταθῆ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὡς ἐφαρμόζεται ἤδη, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας. Ἐχω ὁμῶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἐπεθύμει μίαν πανορθόδοξον ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ θέματος, καὶ κατὰ συνέπειαν μία Διάσκεψις, εἰς τὴν ὁποίαν μετέχουν ἅπασαι αἱ κατὰ τῶν Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, θά ἠδύνατο νά βοηθήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεως ὑπ' αὐτῆς τῆς ἰδίας. Καὶ βεβαίως τὸ θέμα εἶναι ἐλάσσονος σημασίας, ἐφ' ὅσον ἐφαρμόζεται ἤδη ἀπὸ 50ετίας εἰς πλείστας Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας. Νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς πράξεως ὁλονῆν καὶ περισσότερον ἐπεκ-

τεινομένης, ἐκ τῆς ὁποίας καί ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας λαμβάνει τὴν δυνατότητα ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος, ἔχουσα πλήρη τὴν ἀδελφικὴν συμπάθειαν καὶ κατανόησιν πάντων ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν Ρωσσίας ἐπεκράτησε μακραίων παράδοσις νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν. Καὶ βεβαίως ὑποστηρίζομεν τὸν σχετικὸν κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου. Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐπιμένει ὅπως οἱ μέλλοντες ἐπίσκοποι προέρχωνται ἐκ τῆς τάξεως τῶν μοναχῶν. Τὸ τιθέμενον ὁμως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας θέμα πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ὅτι οὔτε ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις δύναται νὰ δώσῃ ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ ἐάν ἡ ἀκολουθουμένη πρᾶξις τυγχάνει ἀρθῆ ἢ ὀχι. Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἔχει τὰ αὐτὰ δικαιώματα ὡς καὶ ἐκάστη τοπικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ληφθῇ ἀπόφασις τῆς Διασκέψεως μόνον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην. Ἐάν τὸ θέμα ἔχη ἤδη ἐπιλυθῇ ὑπὸ ἄλλων Ἐκκλησιῶν, τότε καὶ ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐντὸς τῶν πλαισίων βεβαίως μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Πιστεῦω ὅτι ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἔθεσε τὸ θέμα πρὸς συζήτησιν ἐκκινουῦσα ἐκ τῆς ἀκολουθουμένης πράξεως ἐν αὐτῇ, καὶ συνεπῶς ὑπάρχει τὸ πλεονέκτημα τῆς ἐκζητήσεως τῆς γενικῆς γνώμης ἀπασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐάν τυγχάνῃ ἀποδεκτὴ ὑφ' ὠρισμένων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἡ χειροτονία ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων, δὲν παραβιάζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ σχετικὸς κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου; Ἐπιμένω, λοιπόν, ὅτι τὸ θέμα δὲν τίθεται μόνον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, ἀλλ' εὐρύτερον ὑφ' ὅλης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐλέχθη ὅτι δι' ὠρισμένους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας δὲν ὑφίσταται πρόβλημα, διότι αὐταὶ χειροτονοῦν ἐπισκόπους καὶ ἐκ ρασσοφόρων καὶ ἐκ μοναχῶν. Αὕτη ὁμως τυγχάνει πρᾶξις μεμονωμένων Ἐκκλησιῶν. Διὰ τοῦτο τὸ θέμα πρέπει νὰ ἐπιλυθῇ ἐντὸς πανορθοδόξου πλαισίου. Δὲν ἐπιμένω ὅτι πρέπει νὰ συζητηθῇ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, νομίζω ὁμως ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἔκφρασις γνώμης ἀπασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ λύσις τοῦ θέματος δὲν ἐγκρίνεται μόνον εἰς συγκεκριμένην τινὰ ἀπάντησιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας. Ἐάν ἐγκρίνωμεν ἐνταῦθα τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων, πρέπει νὰ ἀναλογισθῶμεν τὰς ἐπιπτώσεις μιᾶς τοιαύτης ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Δὲν θὰ ἀποτελέσῃ τοῦτο μείωσις τοῦ ρόλου τοῦ μοναχοῦ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ὁρθοδοξίας γενικῶς; Θὰ πρέπει νὰ κατανοήσωμεν ὅτι τοιαύτη ἀπόφασις θὰ ἀπετέλει αἰτίαν ὑποβαθμίσεως τοῦ μοναχισμοῦ. Διὰ ταῦτα πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τὸ θέμα ἐν συναφεῖᾳ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς μοναχικῆς ζωῆς, διότι τυγχάνει γνωστὸν ὅτι ὁ μοναχικὸς βίος, κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν αἰώνων, δὲν ἀπετέλεσε μόνον πηγὴν πρσελεύσεως τῆς ἱεραρχίας, ἀλλ' ἀπετέλεσεν ἐπίσης καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ἀναπτύξεως τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτου, μία θετικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ θέμα δὲν τυγχάνει ἐπαρκῆς. Πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν,

επαναλαμβάνω, και αι επιπτώσεις τής τσιαούτης αποφάσεως. Βεβαίως σήμερα παρατηρείται κατάπτωσης του μοναχικού βίου, τούτο όμως δεν θά συνεχισθῆ ἐπ' ἀπειρον. Καί δὲν ἀποκλείεται μία ἀνθησις τού μοναχισμοῦ νά πραγματοποιηθῆ ὡς δυναμικόν κίνημα καί ἐντός τῶν κόλπων τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων, εἰς ἃς παρατηρεῖται σήμερα λειψανδρία μοναχῶν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε, ἤδη ἔχω ὑπερκαλυφθῆ ἐκ τῆς παρεμβάσεως τού ἁγίου Ὁρους Λιβάνου. Ὑπενθυμίζω μόνον ὅτι ἡ Α' Προσυναδικῆ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἔλαβε δύο αποφάσεις, ἤτοι, πρῶτον, νά ἐξετασθῆ κατὰ παραχώρησιν τὸ εἰδικόν θέμα τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασοφόρων ὑπὸ τῆς ἐπομένης Προσυναδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, καί, δεύτερον, νά μὴ συμπεριληφθῆ τὸ θέμα τού μοναχισμοῦ εἰς τὸν κατάλογον θεμάτων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Κατὰ συνέπειαν, νομίζω, ὅτι τὴν στιγμὴν ταύτην καταβάλλεται προσπάθεια ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ἀναθεωρήσεως τού ἐγκεκριμένου καταλόγου θεμάτων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Οὕτω, δημιουργεῖται θέμα οὐσιαστικόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν καί, ὡς ἐκ τούτου, δὲν δυνάμεθα, ἀλλ' οὔτε καί ἔχομεν ἐξουσιοδότησιν, νά συζητήσωμεν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά παρατηρήσω ὅτι ἡ ἀνάμιξις καί ἄλλων θεμάτων εἰς τὴν συζήτησιν ἐπὶ τού τεθέντος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας συγκεκριμένου θέματος θά πρέπει ὅπωςδῆποτε νά ἀποφευχθῆ, καί διὰ λόγους τακτικῆς καί διαδικασίας, ὡς ἐτόνισε προλαβόντως ὁ καθηγητῆς κ. Φειδᾶς, ἀλλὰ καί διότι μία τιαούτη εὐρεῖα συζήτησις θά περιπλέξῃ τὸ θέμα καί δὲν θά ἐπιτευχθῆ ὁ ἐπιδικώμενος σκοπός. ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγορᾶς ἀντελήφθη τὸ ἐνδιαφέρον καί τὴν ἀγάπην ὄλων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τού ζωτικῆς σημασίας καί πιεστικοῦ διὰ τὴν ζωὴν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας θέματος τούτου. Κατὰ τὴν συζήτησιν ὁμως ὁδηγούμεθα εἰς θέματα ἀλλότρια. Ἐπανερχομαι, λοιπόν, ἐπὶ τῆς προτάσεώς μου, καί φρονῶ, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐτέθη τὸ θέμα κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὴν Διάσκεψιν ἡμῶν ταύτην, νά διατυπωθῆ σαφῶς τούτο, εἴτε ὑπὸ τῆς Γραμματείας εἴτε ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας, κατὰ τὴν κρίσιν ὑμῶν, ἅγιο Πρόεδρε, καί ὡς τοιοῦτον νά παραπεμφθῆ εἴτε εἰς τὴν Ὀλομέλειαν εἴτε εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ὡστε νά μὴ πελαγοδρομῶμεν καί νά καταλήξωμεν εἰς συγκεκριμένα ἀποτελέσματα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας: Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε, νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει καί ἕτερα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζουσα τοιοῦτον ζήτημα, οἷον τὸ ἀπασχολοῦν τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας. Κατηγορηματικῶς ἐδήλωσαν ἄλλαι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, καί δηλοῖ καί ἡ Ἐκκλησία μου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι δὲν ἀντιμετωπίζουν τοιοῦτον πρόβλημα, διότι τὸ ἐπισκοπικόν ἀξίωμα δὲν εἶναι συνδεδεμένον ἀπαραιτήτως μετὰ τού μοναχικοῦ σχήματος, ὡς δεικνύει καί ἡ πράξις τῆς Ἐκκλησίας πρὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅτε ὑπῆρχον καί ἔγγαμοι ἐπίσκοποι.

Διὰ τὴν ἐκλεγῆ τιν ἐπίσκοπος ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἀγάμος κληρικός καὶ νὰ ἔχη εὐχὴν ρασσοφορίας. Ἐπομένως δὲν βλέπω τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ «βαπτίζωμεν» εἰς μοναχοὺς διὰ μίαν ἡμέραν τοὺς ἀγάμους κληρικούς πρὶν ἢ τοὺς χειροτονήσωμεν εἰς ἐπισκόπους, ὡς εἶπεν ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου. Τὰ ζητούμενα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας εἶναι συγκεκριμένον καὶ δύναται αὕτη νὰ ἔχη πανορθόδοξον κάλυψιν ὑπὸ τῆς παρούσης Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ὥστε νὰ δύναται καὶ αὕτη νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους δεχθέντας μόνον εὐχὴν ρασσοφορίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀζώμης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, σιωπῶντὴ πρὸς τὰς ἀπόψεις τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Μύρων, Φιλαδελφείας, Καρθαγένης καὶ Ὅρους Λιβάνου. Ἐφ' ὅσον τὸ θέμα τοῦτο τυγχάνει ἐπεὶγον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, καὶ ἐάν ἀντιμετωπίζουσι τοῦτο καὶ ἄλλοι τυχόν Ἐκκλησῖαι, ἢ ληφθησαμένη ἀπόφασις νὰ ἰσχύσῃ καὶ δι' αὐτάς. Κατὰ συνέπειαν δὲν ὑπάρχει λόγος οὔτε νὰ παραπεμφθῇ τοῦτο εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον οὔτε εἰς ἄλλην Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἀλλὰ νὰ ἐξετασθῇ τοῦτο ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως ἐν ὀλομελείᾳ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, συγκρίνοντες τὴν γενομένην πρότασιν τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν Ἀ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς τὴν σήμερον ὑπ' αὐτῆς διατυπωμένην, βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει βασικὴ καὶ θεμελιώδης διαπλάτυνσις. Τότε ὑπῆρχεν ἐν συγκεκριμένον θέμα, τὸ ὁποῖον ἀπασχόλει αὐτὴν, σήμερον ἄμως ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐμφανίζει τὸ θέμα ὑπὸ πλατυτέραν ἔννοιαν καὶ ζητεῖ ὅπως καθορισθῇ ὁ ρόλος τῶν μοναχῶν τόσο εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ κυρίως εἰς τὸν τομέα τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ ἐπιμένει ὅπως καθορισθῇ τὸ περιεχόμενον τῶν βαθμῶν καὶ τῶν τίτλων τῶν μοναχῶν. Ἐπομένως ὑπάρχει παρέκκλισις ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς αἰτήσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου νομίζω ὅτι τὸ θέμα δὲν πρέπει νὰ συζητηθῇ ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ νέον πρῖσμα καὶ περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον δίδουν εἰς αὐτὸ οἱ ἐκπράσωποι τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, καὶ διὰ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας δὲν ὑφίσταται θέμα. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἀκολουθεῖται μακραίων παράδοσις χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων κληρικῶν. Ἡδύνατο ἢ Ἐκκλησία Βουλγαρίας νὰ ἐπιλύσῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ θέμα τοῦτο, ὡς ἐπραξεν καὶ ἄλλαι Ἐκκλησῖαι, ἐφ' ὅσον ἄμως ἐτέθη, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τὴν συγκεκριμένην αὐτοῦ μορφήν καὶ νὰ παραμερισθοῦν ὅλαι αἱ ἄλλαι πλευραὶ καὶ νὰ ἀποφανθῇ ἡ Διάσκεψις αὕτη ὀριστικῶς ἐπὶ ταύτου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Γαλίτης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἀνεξαρτήτως ἀν τὸ ὑπ' ὄψιν θέμα ἐνδιαφέρει καὶ ἄλλας Ἐκκλησίας, τοῦτο εἶναι καθαρῶς τυπικὸν καὶ διαδικασιακόν. Εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς παρούσης Διασκέψεως ὑπάρχουν τρία θέματα ἐγγεγραμμένα, διὰ τὰ ὁποῖα ἠκολούθηθη ὠρισμένη διαδικασία, δηλαδὴ ἐπελέγησαν ἐκ τῶν δέκα θεμάτων, ὅτινα ὡσαύτως ἐπελέγησαν ἐκ τοῦ γενικοῦ καταλόγου θεμάτων τῆς Ρόδου. Εἰς τὸ

τέλος τῆς ἡμερησίας διατάξεως ὑπάρχει τὸ «ἐμβόλιμον» ταῦτο θέμα, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἠκολουθήθη ὠρισμένη διαδικασία, διότι ὑπῆρχεν εἰδικὸς λόγος. Καὶ ὁ λόγος οὗτος περιλαμβάνεται εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐνθα περιγράφεται ἐπακριβῶς τὸ πῶς εἰσήλθε πρὸς συζήτησιν τὸ θέμα τοῦτο. Καὶ ἀναγινώσκω τὴν σχετικὴν περικοπὴν ἐκ τῶν Πρακτικῶν (*Συνοδικὰ II*, παράγρ. 3, σελ. 125): «Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, καίτοι τοῦτο αὐτε ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ οὔτε ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ ἔλαβεν, ἐν ἀναλογίᾳ κριτηρίων, προτεραιότητὰ τινα ὅπως τύχη ἀμέσως ἐξετάσεως, ἐν τούτοις ἡ Διάσκεψις, κατόπιν τῶν ἐπιμόνων ἐκκλήσεων τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἐνέχει ζωτικὴν σημασίαν δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ μέλλον τῆς τοπικῆς ταύτης Ἐκκλησίας, καὶ κατόπιν τῆς δηλώσεως τῆς Ἀντιπροσωπείας ταύτης ὅτι ἡ ζωτικὴ αὕτη ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας διὰ πανορθόδοξον ἀπόφασιν ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο περιορίζεται εἰς μόνον τὸ σημεῖον "τοῦ καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα", ἐδέχθη, διὰ τὸ ἔκτακτον τῆς περιπτώσεως, κατ' ἐξαιρέσειν τὴν, τὸ ταχύτερον δυνατόν, πανορθόδοξον ἐξέτασιν τοῦ σημείου τούτου καὶ ἀπόφασιν ἐπ' αὐτοῦ».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κ. Καθηγητὴν, διὰ τὴν ὑπόμνησιν. Ἐμελέτησα τὰ Πρακτικὰ καὶ εἶχον τὰ ἀναγνωσθέντα ὑπ' ὄψιν. Διὰ τοῦτο καὶ προσέφυγον εἰς αὐτὰ κατὰ τὴν πρῶτὴν συνεδρίαν διὰ νὰ προφυλάξω ἀκριβῶς τὴν Διάσκεψιν. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ νὰ μὴ ἐκφύγη ἡ Διάσκεψις τοῦ κυρίως ἔργου αὐτῆς. Ἐδέχθη δὲ καταιγισμὸν κρίσεων ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μου νὰ παραφυλάξω αὐτὴν ταύτην τὴν Διάσκεψιν καὶ τὸν ἀγαπητὸν ἅγιον Στάρας Ζαγορῆς ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ περὶ μοναχισμοῦ θέμα καὶ περιπλέξῃ τὸ κυρίως ἐπιδιωκόμενον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τσοκονδίδης ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Τσοκονδίδης: Ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω, Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν δὲν χειροτονοῦμεν ἐπισκόπους ἐκ ρασσοφόρων. Ὅμως, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ἀναθεωρήσωμεν τοῦτο. Εἶμαι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐπιθυμοῦν τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦ μοναχικοῦ βίου, διότι ἡ ἀνάγκη χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων πηγάζει ἐκ τῆς καταπτώσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἀνθισις τοῦ μοναχισμοῦ εἰς τὴν ἐποχὴν μας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ συνοψίσω τὰς διατυπωθείσας ἐνταῦθα γνώμας μετὰ τὴν εἰσήγησιν τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, νομίζω ὅτι θὰ ἡδυνάμην νὰ καταλήξω εἰς τὰ ἑξῆς:

α) ὅτι ὑπάρχει συμφωνία πνεύματος τῆς Διασκέψεως ταύτης, ὅτι τὸ θέμα περιορίζεται εἰς τὸν καθορισμὸν κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐ-

χὴν τῆς ρασοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σῆμα. Τὸ θέμα εἶναι αὐτὸ καὶ μόνον.

β) ὅτι τοῦτο δὲν ἀπασχολεῖ τὰς ἄλλας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καὶ ὅτι εἶναι θέμα ζωτικῆς σημασίας μόνον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας. Καὶ πρὶν ἢ διατυπώσω ἕν τρίτον σημεῖον, ἐπιθυμῶ νὰ ἐρωτήσω τὸν ἄγιον Στᾶρας Ζαγορᾶς καὶ τὸν παρακαλῶ νὰ ἀπαντήσῃ δημοσίᾳ: ἐπιθυμεῖ ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας νὰ ἰσχύσῃ ἡ ἀπόφασις τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διάσκεψεως, ἣτις ἐλήφθη τότε κατόπιν ἐπιμόνου παρακλήσεως τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, ἥτοι ἡ παρούσα Διάσκεψις νὰ ἐξετάσῃ τὸ θέμα τοῦτο καὶ νὰ λάβῃ ἀπόφασιν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ εἶναι αὕτη ἀρκετὴ καὶ ὀριστικὴ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας: Ἐρωτῶ, λοιπόν, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀσχοληθῶμεν ἢ νὰ ἀποστῶμεν τῆς ἐξετάσεως;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς: Σεβασμιώτατε ἄγιε Πρόεδρε, εἶναι εὐχάριστον ὅτι πολλοὶ σύνεδροι ἐκ τῶν ἐνταῦθα συμμετέσχον καὶ εἰς τὴν Α΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Τυχάνει, ὡς ἐκ τούτου, ἀρθὸν ὅτι ὑφίσταται ἀλληλουχία ἐπὶ τοῦ θέματος μεταξύ τῶν δύο Διασκέψεων. Εἰς τὴν Α΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἀνεφέρθημεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀνεφερόμεθα καὶ σήμερον. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει καμμία ἀλλαγὴ. Ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τοῦ θέματος εἰς τὴν Α΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καὶ τῆς ἐκ νέου ὑποβολῆς εἰς τὴν παρούσαν, ἡ μόνη διαφορὰ ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι ἐξεφράσθη ἐπιθυμία ὠρισμένων Ἐκκλησιῶν ὅπως ἀποκλεισθῇ ἐντελῶς τὸ θέμα τοῦτο τῶν συζητήσεων. Κατόπιν μακρᾶς συζητήσεως, ὑμεῖς, ἄγιε Πρόεδρε, συμφωνήσατε νὰ ὑπαβληθῇ τὸ θέμα τοῦτο πρὸς συζήτησιν εἰς τὴν Β΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, κατόπιν προετοιμασίας εἰσηγητικῆς τινος μελέτης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας. Τότε εἶχομεν δηλώσει ὅτι δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ πλήρως ἡ τοιαύτη λύσις, καθ' ὅτι εἶχε διατυπωθῇ τὸ θέμα κατὰ τρόπον περιορίζοντα τοῦτο κατὰ πολὺ. Πλὴν τούτου, τὸ θέμα τοῦτο ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἐχει καθολικὴν ἕφην. Τὸ ἐπιδιωκόμενον εἰς τὴν Διάσκεψιν ταύτην εἶναι μία ἀδελφικὴ συμφωνία ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων τὴν Ὁρθοδοξίαν ζητημάτων. Θὰ πρέπει μήπως νὰ εἰσαγάγωμεν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν διαφόρους τρόπους πρακτικῆς ἐπιλύσεως ζωτικῶν ζητημάτων τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον, ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο, νὰ λάβωμεν τὴν αὐθεντικὴν γνώμην τῆς Ὁρθοδοξίας; Φρονῶ ὅτι μόνον ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Συνόδου ἐκφράζεται ἡ αὐθεντικὴ γνώμη τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ Διάσκεψις αὕτη συγκαλεῖται διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ ἄρα δὲν δύναται νὰ ἀποφανθῇ. Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας πιστεύει ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ μοναχισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων εὐρίσκεται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Συνόδου, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιμένομεν νὰ συζητηθῇ ὑπὸ μιᾶς Πανορθόδοξου Συνόδου καὶ αὕτη μόνον νὰ ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Γκόσεβιτς: Ἐπειδὴ διετέλεσα, ἅγιε Πρόεδρε, γραμματεὺς τῆς Α΄ Ἐπιτροπῆς, ἣτις καθώρισε τὸν κατάλογον θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ὑπὸ πρόεδρον τὸν τότε Μητροπολίτην Μολδαβίας καὶ νῦν Μακ. Πατριάρχην Ρουμανίας, κ. Ἰουστίνον, ἐπιθυμῶ νὰ ὑπενθυμίω εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς παρούσης Διασκέψεως ὠρισμένας χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι, νομίζω, ὅτι θὰ ὑποβοηθήσουν εἰς τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τοῦ ἀπασχολούντος ἡμᾶς προβλήματος. Διὰ νὰ περιληφθῇ τὸ ζήτημα τοῦ μοναχικοῦ βίου — οὕτως εἶχε τεθῆ τότε — εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἐψήφισαν τότε μόνον δύο Ἐκκλησίαι, ἡ τῆς Ρουμανίας καὶ ἡ τῆς Βουλγαρίας. Εὐθὺς ἀμέσως ἡ Ἐκκλησία Ρουμανίας ἀπέσυρε τὴν πρότασιν αὐτῆς ταύτην καὶ ἔμεινεν μόνον ἡ ψήφος τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας καὶ τοιοιτοτρόπως ἀπερρίφθη ἡ πρότασις ὅπως ἀποτελέσῃ τοῦτο θέμα πρὸς ἐξέτασιν ὑπὸ τῆς μελλοῦσης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Λοιπὸν, τὸ θέμα τοῦτο περὶ μοναχισμοῦ — ὡς τίθεται σήμερον — μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα, ἀποκλείεται νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅπως ἐπιθυμῶ νὰ παρουσιάσῃ τοῦτο ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, μὴ σεβομένη τὴν ἐν προκειμένῳ πανορθόδοξον ἀπόφασιν τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἣτις ἐδέχθη μόνον τὸ συγκεκριμένον θέμα, τὸ ἐκφραζόμενον διὰ τῆς γνωστῆς ἐρωτήσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ συνεδρία θὰ ἐπαναληφθῇ τὸ ἀπόγευμα μὲ περαιτέρω συζήτησιν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας. Καὶ διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῶ καὶ αὐθις ὅτι περιορίζω τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, δὲν θὰ προφυλάξω πλέον τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, καὶ θὰ ἀφήσω ἀπεριόριστον τὸν λόγον.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Β΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 7η Σεπτεμβρίου 1982)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(16.30 - 18.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ συνεδρία ἀρχεται. Σεβάσμιοι σύνοεδροι, συνεχίζεται ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας περὶ τοῦ ἂν δύνανται νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα. Καὶ εὐρισκόμεθα ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον νὰ συνοψισθῇ ἡ διεξαχθεῖσα ἐνταῦθα γενικὴ συζήτησις καὶ προσεπάθησα κατὰ τὴν πρωϊνὴν συνεδρίαν νὰ πράξω τοῦτο, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὠλοκληρώθη ἡ προσπάθειά μου αὕτη συνεχίζω.

Καὶ πρῶτον, διεπιστώθη ὅτι τὸ θέμα, ὅπερ κατ' ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως παρεπέμφθη εἰς τὴν ἀμέσως ἐπομένην, κατὰ τὴν ἀκριβείαν τῶν Πρακτικῶν, Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἣτις τυγχάνει ἢ παροῦσα, πρὸς ἐξέτασιν, εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ καὶ μόνον τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἀνέγνωσα προηγουμένως καὶ εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, οὐχὶ δὲ ἐν συναφείᾳ πρὸς τοῦτο καὶ τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὁμοφώνως κατὰ τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καὶ κατὰ τὴν ἐπιλογὴν ὑπὸ τῆς Διασκέψεως ἐκείνης τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ ἀποτελέσουν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἀπερρίφθη. Οὔτε κὰν δι' ἄλλην μέλλουσαν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον ἔχει ἐπιλεγῆ. Καὶ παρακαλῶ καὶ πάλιν τοὺς σεβασμίους συνέδρους νὰ συμβουλευθοῦν τὰς ἀποφάσεις τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Καὶ ἐν τῷ σημείῳ τοῦτω ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς ἐκ τῶν συνέδρων ἔλλογιμ. Καθηγητὰς Γαλίτην καὶ Γκόσεβιτς, οἱ ὁποῖοι μὰς ὑπέμνησαν ἐν μέρει, ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο, τὰ Πρακτικά, καὶ μὰς ἐβοήθησαν.

Δεύτερον, ὅτι τὸ θέμα αὐτὸ δὲν ἐνδιαφέρει τὰς ἄλλας Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας, ὡς ἐδήλωσαν οἱ ἐκπρόσωποι αὐτῶν ἐνταῦθα, καὶ

Τρίτον, ἐὰν ἢ ἐδῶ παροῦσα σεβασμία Ἀντιπροσωπεῖα τῆς ἀδελφῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας ἐπιθυμῇ νὰ ἐξετασθῇ τὸ θέμα τοῦτο διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην καὶ μόνον ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως καὶ νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ὑπ' αὐτῆς, καλεῖται ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπροσωπεῖας ταύτης νὰ δηλώσῃ τοῦτο εὐθέως, ὥστε ἀναλόγως τῆς ἀπαντήσεως νὰ χωρήσωμεν περαιτέρω. Καὶ ἀναμένω τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπάντησιν. Ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγορᾶς ἔχει τὸν λόγον καὶ παρακαλῶ, χωρὶς νὰ περιορίζω τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, νὰ ἀπαντήσῃ σαφῶς καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο διὰ νὰ τὸ λύσωμεν ἢ νὰ τὸ ἐγκαταλείψωμεν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στᾶρας Ζαγορᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

εις τὴν πρωτὴν συνεδρίαν ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐξ ὀνόματος αὐτῆς, ἐδήλωσεν ὅτι θεωρεῖ τὸ θέμα τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν, ὡς ζήτημα ἀφορῶν ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, ἀλλὰ εἰς συνόλην τὴν Ὁρθοδοξίαν. Τὸ θέμα δὲν εἶναι νὰ ἐπικυρώσωμεν μίαν πρᾶξιν χειροτονίας ἐπισκόπων, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ ρασσοφόρων, ἀλλὰ πρόκειται διὰ θέμα ἀρχῆς ὅλης τῆς Ὁρθοδοξίας. Διὰ τοῦτο πιστεύομεν ὅτι πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τοῦτο ἐκτεταμένως καὶ ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ὄψεις. Ὡς ἐκ τούτου δέ, ἀκριβῶς, ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ὑπέβαλεν εἰσήγησιν περιλαμβάνουσαν ὁπάσας τὰς πλευρὰς τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν προβλήματος. Καὶ δηλῶ, ὅτι ἡ ἀναγνωσθεῖσα εἰσήγησις ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ὡς ἀκριβῶς ἔχει καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸ Κέντρον τοῦ Σαμπεζύ. Μᾶς ἐκπλήττει τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα, καὶ βεβαίως πράπτουσα τοῦτο βασιίζεται ἐπὶ ὠρισμένων στοιχείων, καθ' ὅτι αἱ προσπάθειαι τῆς ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τοῦτου ἐν τῷ συνόλω του, καὶ ἐνῶ πολλοὶ ἀσχολοῦνται σήμερον μὲ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν Προσυνοδικὴν ταύτην Διάσκεψιν ὑπάρχει ἡ τάσις, σχετικῶς πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον, νὰ ὑποβαθμισθῇ οὗτος εἰς ἐπίπεδον ἐνὸς θεσμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαφάνισίν του, καὶ, δυστυχῶς, ὄχι τὴν ἀναζωπύρωσίν του. Ἐξ ἄλλου, θὰ πρέπει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ νὰ ὑπάρχη σεβασμὸς τῶν ἱερῶν κανόνων. Τῶν κανόνων ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ρυθμίζουν θεμελιακῆς κανονικῆς φύσεως ζητήματα. Ἰδιαιτέρως ἐπίσκοποι πρέπει νὰ χειροτονῶνται μόνον μοναχοί, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας φρονεῖ ὅτι τοῦτο εἶναι κανονικὸν θέμα καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν καὶ δὲν δύναται μία Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἴναι Προσυνοδική, νὰ ἀποφασίσῃ ὀριστικῶς ἐπὶ ἐνὸς τοιοῦτου θέματος. Δὲν ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα πρὸς τοῦτο. Ἡ ἀρμοδιότης ἀποφάνσεως ἐπὶ κανονικῶν θεμάτων ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Πανορθόδοξον Σύνοδον. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν, ἐθεώρει καὶ θεωρεῖ ὅτι διὰ κανονικὰ θέματα ἀρμοδία ἵνα ἀποφασίσῃ τυγχάνει μόνον ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος. Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἐπιμένει ὅπως τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων συζητηθῇ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν, ἀλλ' ὑποβληθῇ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν Σύνοδον. Οἰαδῆτις ἄλλη ἀπόφασις δὲν θὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτήν, διότι αὕτη θεωρεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ δοθῇ ἀριστικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ αἶτημα τοῦτο ὑπὸ τῆς παρούσης Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐρίσκομαι ὄχι ἐνώπιον ἐκπλήξεως, ἀλλὰ πρὸ καταπλήξεως. Δηλαδή ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Σεβ. ἀγίου Στάρας Ζαγοράς ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι μὲ τὸ εἰδικὸν τοῦτο θέμα δὲν πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ ἡ Διάσκεψις, ἀλλ' ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Δὲν θεωρεῖ ὁ ἀδελφὸς ἐπαρκές νὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν καὶ νὰ λάβωμεν ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσο-

φόρων, πράγμα τό ὁποῖον ἐζήτησεν αὐτή αὐτή ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας, λόγῳ τοῦ ἐπείγοντος καί ζωτικοῦ τοῦ θέματος τούτου, κατὰ τήν προηγουμένην Διάσκεψιν, καί ἀξιοῖ σήμερον νά ἀνατρέψωμεν καί νά ἀναθεωρήσωμεν τήν ὁμάφωνον ἐκείνην πανορθόδοξον ἀπόφασιν, καθ' ἣν ὁ μοναχισμός δέν τυγχάνει θέμα ἐξεταστέον, ὡς ἐλέχθη τότε, καί δέν πρέπει νά ταραξώμεν τήν ἡσυχίαν τῶν μοναχῶν, ἀνατρέποντες καί ἀναθεωροῦντες τούς περί μοναχισμοῦ κανόνας. Καί αὐτῶ, ἡ Ὁρθοδοξία, τῆς ὁποίας ἰσχυρίζεται σήμερον ὁ ἀδελφός Στάρας Ζαγοράς ὅτι εἶναι πρόβλημα, ὁμοφώνως ἀπέκρουσε τοῦτο προσυνοδικῶς διά τῶν ἐκπροσώπων της. Καί ζητεῖ σήμερον αὐτός νά ἐξετασθῇ τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ ὑπὸ τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Πῶς ὁμοῦ θά γίνῃ τοῦτο, ἐφ' ὅσον τὰ διαδικασιακά τῆς Συνόδου δέν περιλαμβάνουν τήν ἐξέτασιν τοιοῦτου θέματος. Κατὰ τὰ Πρακτικά, οὔτε κἀν καί δευτέρῃ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος δύναται νά ἀσχοληθῇ μὲ τοῦτο. Τήν ἐρμηνείαν ταύτην ἐξάγω ἐκ τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ ἁγίου Στάρας Ζαγοράς. Καί κατ' αὐσίαν, ὡς ὑπευθύνως καί ἐξ ὀνόματος ὑμῶν διευθύνων καί πονῶν τήν Διάσκεψιν ταύτην, κρίνω ὅτι ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἀποσύρει τὸ αἴτημα ἐξετάσεως τοῦ συγκεκριμένου θέματος τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων, μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπησχόλησεν ἀπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καί μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς. Παρακαλῶ νά μὴ θεωρηθῇ ὡς αὐθαίρετος ἡ ἐρμηνεία αὐτή.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Θά ἐπεθύμουν νά θέσω μίαν ἐρώτησιν πρὸς ὑμᾶς, ἅγιοι Πρόεδρε, καί πρὸς τὰ μέλη τῆς Διασκέψεως: Μία Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἔχει δικαίωμα νά ἐκδώσῃ ὀριστικὴν ἀπόφασιν ἐπὶ θεμάτων κανονικῆς φύσεως; Θά ἤθελαν νά τύχῃ ἀπαντήσεως ἐπὶ τῆς συγκεκριμένης ταύτης ἐρωτήσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ ἀπάντησίς μου εἶναι ὄχι. Μία Πανορθόδοξος Διάσκεψις δέν ἔχει δικαίωμα νά λάβῃ τελεσιωτικὴν ἀπόφασιν ἐπὶ ἑνὸς θέματος κανονικῆς φύσεως. Τὸ παρὸν ὁμοῦ θέμα ἐθεσεν ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία καί ἐζήτησε νά ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Καί ἡ Α' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐνέκρινε νά ἐξετασθῇ, μεμονωμένως καί περιωρισμένως, ὑπὸ προσεχούς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Ἡ παρούσα Διάσκεψις, ἐνώπιον τῆς ὁποίας τίθεται τοῦτο, ἔχει τήν εὐθύνην ὄχι νά ἀπαντήσῃ ἂν ἔχη ἀρμοδιότητα νά λάβῃ ὀριστικὴν ἀπόφασιν, ἀλλὰ νά τὸ ἐξετάσῃ, κατὰ τήν ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, καί νά λάβῃ ἀπόφασιν. Δέν δυνάμεθα ὁμοῦ νά προδικάσωμεν τί εἶδους ἀπόφασις θά εἶναι αὕτη, θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ. Εἰς τὸ εὐθέως ὁμοῦ ἐρώτημα τοῦ ἁγίου Κιέβου, ἂν δικαιούται μία Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις νά λάβῃ μίαν ἀπόφασιν ὀριστικὴν καί τελεσιδικὴν ἐπὶ κανονικῶν θεμάτων, καί νά ἀνατρέψῃ τοιοῦτοτρόπως κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, κατηγορηματικῶς λέγω ὅτι δέν δύναται. Δύναται ὁμοῦ αὕτη ἐν θέμα εὐρισκόμενον ἐνώπιόν της νά ἐξετάσῃ ἂν εἶναι τοιαύτης φύσεως καί ἀναλόγως νά ἐκφέρῃ γνώμην. Τὰ γεγονόσ' ὁμοῦ ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ μιάς πανορθόδοξου ἀποφάσεως ὅπως ἐξετασθῇ ἐν θε-

μα έπειγούσης φύσεως και ζωτικής σημασίας, και διά τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἔκκλησις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας πρὸς τὴν Διάσκεψιν ἐκείνην, μέχρι τοῦ σημείου ὅτι ἂν δὲν ἐδίδοτο λύσις νὰ ὀδηγηθῆ εἰς καταστροφὴν ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη — ἔτσι ἐτέθη τότε τὸ θέμα — ἕνεκα τοῦ γεγονότος, λοιπόν, τούτου ὑπερασπίζομαι τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, τὴν ὁποῖαν καὶ ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐψήφισε καὶ ἐδέχθη καὶ ὑπεστήριξε, χάριν ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης πρὸς ἓν μέλος τῆς Ὁρθοδοξίας. Καὶ ἀσχολούμεθα ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης μὲ τὸ θέμα τοῦτο ἐξ ἀγάπης καὶ μόνον. Διστί, λοιπόν, συγκέομεν τὰ πράγματα. Ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς τονίζω ὅτι οὐδεμία πανορθόδοξος Διάσκεψις εἶναι δυνατόν νὰ ἀνατρέψῃ κανόνας τῆς Ἐκκλησίας μὲ ἀποφάσεις τελεσιδίκους ἡθῶν ἐπὶ κανονικῶν ζητημάτων. Ὁ ἅγιος Καρθαγένης ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε Πρόεδρε, ὀρθῶς, ὀρθότατα, ἀπαντήσατε εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ρωσικῆς Ἀντιπροσωπείας Μητροπολίτου Κιέβου. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι καὶ θέσις παντός μέλους πάσης Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀποφάσεις ἐπὶ κανονικῶν θεμάτων. Εἰς τὴν προκειμένην ὁμως περίπτωσιν τὸ θέμα δὲν εἶναι τοῦτο, εἶναι ἔάν μία ἐπὶ μέρους Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἀνατρέψῃ τὰ Πρακτικά καὶ τὰς ἀποφάσεις μιᾶς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἔάν ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίξῃ νέα θέματα καὶ ἂν ἔχη δικαίωμα νὰ ἀνατρέψῃ ἓν καθορισθὲν ὑπὸ Πανορθόδοξου Διασκέψεως θέμα πρὸς συζήτησιν συγκεκριμένως καὶ περιωρισμένως. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην μὲ πολλὴν λύπην τονίζω ὅτι ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας δὲν τηρεῖ τὰ Πρακτικά καὶ δὲν σέβεται τὰς ἀποφάσεις τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Ὁθεν ἀπορρίπτεται ἡ πρότασις αὕτης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ νομίζω καὶ ὑπὸ πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας ἣτις σέβεται καὶ τηρεῖ τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰ Πρακτικά τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων. Μία εἶναι ἡ ἀπόφασις ἓν προκειμένῳ καὶ ταύτην θέλομεν νὰ τηρήσωμεν καὶ νὰ βοηθήσωμεν εἰς ἐπίλυσιν τοῦ θέματος ὅσον δυνάμεθα. Τὴν στιγμὴν ὁμως κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας παρουσιάζει νέον θέμα, τὸν μοναχισμόν, τότε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι παραβαίνονται αἱ πανορθόδοξοι ἀποφάσεις καὶ ἐπομένως ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτα τὰ ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας.

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου ζητεῖ ὅπως δευτερολογηθῇ, ὁ Σεβ. Πρόεδρος ὁμως δὲν παρέχει τὸν λόγον, λέγων ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὁμιλήσουν καὶ ἄλλοι σύεδροι.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, πρὸ ὀλίγου εἶχον τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ὁ ὁποῖος μὲ ἠρώτησε τί ἐκάμαμεν. Ἀπήντησα ὅτι μέχρι στιγμῆς οὐδὲν ἔχομεν πράξει. Πιστεύω ὅτι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, πρέπει νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὰ ἐνώπιον ἡμῶν Πρακτικά. Ἐξ ὁ-

σων ένθυμούμαι, τό θέμα ήτο νά έξετασθῆ τό ζήτημα μέ κατανόησιν, φιλάδελφον διάθεσιν καί συμπάθειαν πρὸς τήν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας ἢ ὁποία ἔθεσε τοῦτο εἰς τήν Διάσκεψιν. Δηλαδή ήθέλωμεν νά βοηθήσωμεν εἰς τήν επίλυσιν ἑνὸς προβλήματος, τό ὁποῖον, τότε διὰ τήν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας εἶχε ἰδιάζουσας σημασίαν. Καί ἀκριβῶς ἔνεκα τῆς ἀγάπης πρὸς τήν εἰρημένην Ἐκκλησίαν δέν ἐσεβάσθημεν τό ἐπιβαλλόμενον πρόγραμμα τῆς προπαρασκευαστικῆς διαδικασίας τῆς Συνόδου. Καί ἐνομίσαμεν τότε ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὕτη θά ἦσθάνετο περισσότερο ένδυναμωμένη πνευματικῶς ἂν ἐδίδετο λύσις εἰς τό πρόβλημα αὐτῆς τοῦτο. Νομίζω, ὅτι δέν δυνάμεθα νά μὴ σεβασθῶμεν τήν πανορθόδοξον ἀπόφασιν καί νά παραπέμψωμεν τό θέμα τοῦτο εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, διότι τό ἔργον αὐτῆς εἶναι ἤδη καθωρισμένον ὑπὸ τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Βεβαίως αὕτη, ὅταν συγκληθῆ, δύναται, ὑπὸ τήν καθοδήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νά ἀπορρίψῃ τήν γενομένην προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν καί νά εἰσαγάγῃ καί ἄλλα θέματα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τό θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, τὰ ὁποῖα δέν ὑπάρχουν εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος δέν δυνάμεθα νά συζητήσωμεν τό σκόπιμον ἢ μὴ τοῦ θέματος. Ἐχομεν πλήρη συνείδησιν ὅτι ὑπάρχουν πλεῖστα ὄσα θέματα ποιμαντικῆς προνοίας, ὡφέλιμα πρὸς οἰκοδομήν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἔνεκα ὁμως τῶν ἱστορικῶν ἀναγκῶν καί τῶν δυνατοτήτων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἔθεωρήσαμεν ἀπαραίτητον νά ἀσχοληθῆ ἡ Σύνοδος μέ τὰ καθορισθέντα ἤδη θέματα. Τοῦτο βεβαίως δέν σημαίνει ὅτι ἀμφισβητοῦμεν τήν μεγάλην σημασίαν τοῦ θέματος τοῦ μοναχισμοῦ, ὁμως δέν δυνάμεθα νά τό συζητήσωμεν, διότι δέν ἔχει περιληφθῆ εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Διασκέψεως καί δέν ἔχομεν καμμίαν ἀρμοδιότητα νά τό εἰσαγάγωμεν. Διὰ τοῦτο, ἐν σεβασμῶ καί ἐν ταπεινότητι, παρακαλῶ τήν Ἀντιπροσωπείαν τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας νά περιορισθῆ εἰς ὄσα ὑπέβαλε κατὰ τήν Α΄ Προσφυνοδικὴν Διάσκεψιν. Ἐν τῷ πνευματικῷ ένθουσιασμῷ τῆς, πιστεύει αὕτη ὅτι τό θέμα τοῦτο τυγχάνει πανορθόδοξου σπουδαιότητος. Παρακαλῶ νά περιορίσῃ τὸν ένθουσιασμόν τῆς τοῦτον καί νά δεχθῆ νά έξετάσωμεν μέ συμπάθειαν καί κατανόησιν τό συγκεκριμένον πρόβλημά τῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, καί νά ἤθελον νά ὁμιλήσω διαφόρως δέν δύνamai μετὰ τήν θαυμασίαν καί κρυσταλλίνην θέσιν, ἦν ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ θέματος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου. Ἐπομένως, νομίζω, ὅτι ἅπαντες θά συμφωνήσωμεν ἐπὶ ὠρισμένων ἀπλῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἤδη ὑπεγραμμίσθησαν ὑπὸ τῶν προλαλησάντων ἀδελφῶν. Καί πρῶτον μὲν ὅτι ὑπάρχουν τὰ Πρακτικά τῆς Α΄ Προσφυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, τὰ ὁποῖα καί περιορίζουν τό θέμα εἰς ἐκεῖνο, τό ὁποῖον ἀκριβῶς μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἐξ ἑτέρου μία Πανορθόδοξος Διάσκεψις δέν δύναται νά μεταβάλλῃ κανόνας καί νά ἀνατρέψῃ τήν καθεστηκυῖαν τάξιν εἰκῆ καί ὡς ἔτυχε, θεσμοθετοῦσα ἢ ἰδίᾳ. Τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Τοῦτου τεθέντος, ὑπενθυμίζω ἅπαξ ἔτι τήν φύσιν τοῦ τεθέντος θέματος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας. Αὕτη ἦτο νά εὔρεθῆ τρόπος, ὡστε

τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὰς περισσότερας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, δηλαδή τὸ νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι καὶ ἐκ ρασσοφόρων, τοῦτο νὰ ἀναγνωρισθῆ καὶ νὰ διακηρυχθῆ ἐνταῦθα, καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποσαφηνίσεως τοῦ ζητήματος ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας νὰ ἔχη τὴν ἑαυτῆς κάλυψιν. Μίαν κάλυψιν, δηλαδή, διορθόδοξον. ὥστε νὰ μὴ φανῆ ἐναντι τοῦ ποιμνίου τῆς πράττουσά τι τὸ ἀπᾶνδον πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν κανόνων. Ἐπομένως, ὡς πολὺ ὀρθῶς ἐτόνισατε ἅγιε Πρόεδρε, μία Διάσκεψις δέν δύναται νὰ ἐκδώσῃ κανόνας, ὅμως δύναται θαυμασίως νὰ παράσχη κάλυψιν εἰς τι θέμα ἐπιθυμούμενον ἢ δικαιολογούμενον ἐκ τῶν πραγμάτων, καθ' ὅτι αἱ περισσότεραι Ἐκκλησίαι ἐφαρμόζουν τοῦτο ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν. Ἐκ τῆς πλευρᾶς ταύτης, ὡς ἐτόνισεν καὶ ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου, τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ εἶναι ζωτικὸν δι' ἀπάσας τὰς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐ τοῦ παρόντος. Καὶ ὄχι μόνον οὐ τοῦ παρόντος, ἀλλ' οὔτε καὶ τοῦ μέλλοντος κατὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἀ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ὅτε ὡς γνωστόν, ἐζητήθη μὲν νὰ ἐγγραφῆ τοῦτο μεταξὺ τῶν θεμάτων τῆς μελλούσης Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, κατόπιν ὅμως μακρᾶς διαδικασίας, ἐθεωρήθη ὡς ἓν ἐκ τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα οὔτε εἰς τὴν β' ἢ τὴν γ' ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὴν δ' κατηγορίαν δύναται νὰ συμπεριληφθοῦν. Κατὰ ταῦτα, πρέπει νὰ δοθῆ ὑπὸ τῆς Πανορθόδοξου ταύτης Διασκέψεως ἡ δυνατότης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας νὰ ἐφαρμόζῃ καὶ αὕτη τὸ ὑπὸ πλείστων Ἐκκλησιῶν ἐφαρμοζόμενον. Ἀπορῶ μόνον ὡς πρὸς ἓν σημεῖον, ὅτι ἐνῶ ἡ εἰσήγησις καὶ ἡ ὅλη ἀξιοπρόσεκτος προσπάθεια καὶ διάθεσις τοῦ ἁγίου Στάρας Ζαγορᾶς ἀποβλέπει εἰς ἔξαρσιν τοῦ μοναχισμοῦ, λέγει δὲ ὅτι δέν πρέπει οὗτος νὰ ὑποτονισθῆ ἐντὸς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὅτι πρέπει νὰ παραμείνῃ ἀμείωτος ἡ ἠθικὴ ἀξία του ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, προβάλλει ἐν τούτοις τὸ αἴτημα τῆς μόνης ἐκ ρασσοφόρων χειροτονίας ἐπισκόπων. Τὸ ἀντίθετον θὰ μὲ ἱκανοποιεῖ, ἐάν δηλαδή ἐπέμενεν ὅπως αἱ χειροτονία ἐπισκόπων γίνωνται μόνον ἐκ μοναχῶν, διὰ νὰ διατηρηθῆ ὁ μοναχισμὸς εἰς τὸ ὕψος του. Ἐν συνδυασμῶ ὅμως πρὸς τοὺς ἐνθουσιώδεις λόγους περὶ μοναχισμοῦ, τὸ νὰ ἐπιζητῆται καὶ ἡ χειροτονία ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων, τὸ ὀλιγώτερον ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν. Παρ' ὅλα ταῦτα, ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι διαδικασιακῶς, ὅπως μία Ἐκκλησία ἐζήτησε τὴν ἐγγραφὴν, ἔστω καὶ κατ' ἐξαιρέσιν, ἐνὸς θέματος εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν καὶ ἐγένετο ἐπίσης κατ' ἐξαιρέσιν δεκτὴ ἡ ἐξέτασίς του, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πρέπει νὰ ἐπιτραπῆ εἰς τὸ σῶμα τῆς Διασκέψεως ταύτης, ἐάν ἡ ἐνδιαφερομένη Ἐκκλησία, ὡς ὀρθῶς ἠρμηνεύσατε, ζητῆ νὰ ἀποσύρῃ σήμερον τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τούτου, ἀπλῶς νὰ δεχθῶμεν τοῦτο καὶ νὰ θεωρήσωμεν τὸ θέμα ὡς κεκλεισμένον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, συμμετεῖχον καὶ εἰς τὴν Ἀ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἐλέχθη ἐνταῦθα ὑπὸ πολλῶν ὅτι πρέπει νὰ μᾶς ὑπομνησθοῦν τὰ Πρακτικὰ τῆς Διασκέψεως ἐκείνης — ὡς νὰ μὴ τὰ ἐγνωρίζομεν — καὶ ὅτι ὠρισμένοι ἀδελφοὶ ἠσθάνθησαν οἶκτον δι' ἡμᾶς, καὶ ἄλλοι, τέλος, εἶπον, ὅτι δέν σεβάμεθα τὰς

πανορθοδόξους αποφάσεις. Γνωρίζομεν καλῶς τὰς ἐξελίξεις ὅσας ἀφορᾷ εἰς τὸ τεθὲν θέμα. Γνωρίζομεν τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, ἥδη ἀπὸ τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὡς καὶ τὸν περιορισμὸν τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν προτείνει τότε ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν. Ἐδέχθημεν μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν ἀπόφασιν τῆς Διασκέψεως ἐκείνης καὶ ἐπεφορτίσθημεν μὲ τὸ καθήκον νὰ ἐξετάσωμεν τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, καὶ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ, ἐντὸς ἐξαμήνου, ἀπεστείλαμεν τὴν σχετικὴν εἰσήγησιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ κατ' ὀρθοδοξίαν μοναχικὸς βίος». Ἐπιθυμῶ νὰ ἐρωτήσω: Διατί ἔκτοτε καὶ ἐπὶ ἕξ ἔτη αὐδεῖς προέβη εἰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ὑποβληθείσης εἰσηγήσεως; Διατί δὲν ἐπεστήθη ἡ προσοχὴ ἡμῶν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐκτὸς θέματος; Τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ ἔχει καὶ ὠρισμένα κανονικὰ στοιχεῖα, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ὑποβληθέντα πρὸς συζήτησιν εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν θέματα. Τοῦτων αὐτως ἐχόντων, διατί τὸ θέμα τοῦτο τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφάρων νὰ μὴ τοποθετηθῆ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ μὴ θεωρηθῆ κανονικὸν θέμα καὶ προσεγγισθῆ καὶ τοῦτο κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον; Ἐξετάζοντες πανορθοδόξως τὸ θέμα τοῦτο, θέλομεν αἰσθανθῆ περισσώτερον ἐμπλουτισμένοι ἐκ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ τοιουτοτρόπως θὰ ἐνδυναμωθῆ καὶ ἡ πανορθόδοξος συνείδησις. Μία τοιαύτη ἐξέτασις δὲν θὰ ἀπετέλει ἀπλῶς βοήθειαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, ἀλλὰ πρὸς συνόλην τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἀποτελεῖ μέλος τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπροσωπείας αὐτῆς ὀρθῶς ἐπιμένει ὅπως τὸ ὑποβληθὲν ὑφ' ἡμῶν θέμα ἐξετασθῆ ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὴν συμβολὴν εἰς τὴν συζήτησιν. Ὁ ἅγιος Ἀξιώμης ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀξιώμης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ τῆ ἐπικλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνήλθαμεν εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον χώρον, πρὸς ἐπίλυσιν ὠρισμένων ζητημάτων τῆς Ὀρθοδοξίας. Δοκιμάζομεν ὁμῶς πικρίαν καὶ λύπην ὅταν εὐρισκόμεθα εἰς δύσκολον θέσιν νὰ εἴμεθα συνεπεῖς πρὸς τὰς ἀποφάσεις μιᾶς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ νὰ δυνάμεθα νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὰ αἰτήματα μιᾶς ἢ δύο ἀδελφῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Τρέφομεν σεβασμὸν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτάς. Πλὴν ὁμῶς, ὡς ὀρθῶς ἀνέπτυξαν ἡ ὑμετέρα γεραρὰ Σεβασμιότης καὶ οἱ ἅγιοι Μύρων, Φιλαδελφείας, Καρθαγένης καὶ Ὁρους Λιβάνου, εἶναι ἀδύνατον νὰ πράξωμέν τι ἐπὶ πλέον. Διότι κατὰ τὴν συζήτησιν εὐρισκόμεθα πρὸ θέσεων καὶ ἀντιθέσεων, φάσεων καὶ ἀντιφάσεων. Ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Α΄ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἐτονίσθη τὸ κατεπεῖγον τοῦ ἀπασχολοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας θέματος τοῦτου καὶ ἐπέμενεν αὕτη εἰς τὴν λύσιν του καὶ ἐτέθη τοῦτο εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν προσεχοῦς Διασκέψεως, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν κατακλειδα τῆς ἀναγνωσθείσης μελέτης τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας λέγεται ὅτι θεωρεῖ αὕτη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς καὶ τὴν

ειρημένην ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἀκατάλληλον τὴν Διάσκεψιν ταύτην νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τοῦ ζωτικῆς τούτου δι' αὐτὴν θέματος καὶ ζητεῖ τὴν παραπομπὴν τούτου εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τοῦτο δημιουργεῖ καὶ ἄλλο θέμα: ἐάν καὶ κατὰ πόσον δύναται μία Πανορθόδοξος Διάσκεψις νὰ ἀναθεωρῇ τὸν κατάλογον θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Πρέπει νὰ ἐξαντληθοῦν τὰ καθορισμένα ἤδη θέματα, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ γίνῃ περαιτέρω σκέψις δι' ἄλλα θέματα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, τὰ λεχθέντα ἐνταῦθα ἐμπλουτίζουν τὸ θέμα καὶ δεικνύουν τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς διαστάσεις αὐτοῦ. Ἐν ἀρχῇ εἶχον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ θέμα τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων ἦτο ἀπλαῦν. Νῦν ἀντελήφθην τὰς προεκτάσεις του. Ἐνῶ εὐρισκόμεθα εἰς τὴν τρίτην ἡμέραν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως καὶ ἐνῶ ἔπρεπε, κατὰ τὸ πρόγραμμα, νὰ εἶχον ἀρχίσαι τὰς ἐργασίας αὐτῶν αἰσυσταθεῖσαι Ἐπιτροποὶ, συνεχίζομεν τὴν γενικὴν ἐν ὀλομέλειᾳ συζήτησιν ἐπὶ ἐνὸς μόνον θέματος, ἐξεθέσαμεν δηλαδὴ ἄλλην τὴν προβληματικὴν τοῦ θέματος, ἣτις τυγχάνει ἔργον τῆς ἐιδικῆς Ἐπιτροπῆς. Νομίζω, ὅτι τὸ θέμα τοῦτο συζητήθη ἐπαρκῶς, καὶ μὲ βάσιν τὰς ἀνταλλαγείας ἐνταῦθα ἀποφύεις, δύναται ἡ ἐιδικὴ Ἐπιτροπὴ νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα καὶ νὰ φέρῃ τὸ πόρισμα αὐτῆς εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Ὅθεν, προτείνω νὰ τερματισθῇ ἡ γενικὴ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ νὰ προχωρήσωμεν εἰς ἄλλα θέματα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐρισκόμεθα ἐνώπιον μίας συγκεκριμένης προτάσεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βανάτου νὰ λήξῃ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων, τὸ ὁποῖον νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς μελέτην καὶ νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Καὶ ἐρωτῶ: Πρῶτον, δέχεσθε τὴν πρότασιν ταύτην, ἢ ἐπιθυμεῖτε τὴν συνέχισιν τῆς συζητήσεως; Καί, δεύτερον κατόπιν τῶν συζητηθέντων ἐνταῦθα παραμένει ἐκκρεμὲς τὸ θέμα τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων; Παραμένει τοῦτο εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Διασκέψεως; Θὰ συζητηθῇ εἰς τὴν ἐιδικὴν Ἐπιτροπὴν; Θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Πρέπει νὰ παραπεμφθῇ, ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, διότι δὲν δύναται νὰ διαγραφῇ ἐν θέμα ἀνευ ψηφοφορίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐννοῶ, ἐάν τὸ ἀποσύρῃ ἀφ' ἑαυτῆς ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας. Ἐπιθυμεῖ αὕτη νὰ συζητηθῇ τὸ θέμα ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἢ τὸ ἀποσύρει;

Ὁ Σεβ. Στᾶρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε, ἐξέθεσα εἰς τὴν ὀλομέλειαν τὸ ζήτημα ὑφ' ὅλας τὰς ὄψεις του. Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας συμφωνεῖ νὰ παραπεμφθῇ τὸ θέμα εἰς τὴν ἐιδικὴν Ἐπιτροπὴν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Λοιπὸν, λήγει ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ παραπέμπεται πρὸς μελέτην εἰς τὴν ἀρμοδίαν Ἐπιτροπὴν καὶ ὑποβολὴν ἐν συνεχείᾳ, ὑπ' αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν σχετικῆς εἰσηγήσεως. Καὶ τώρα, προχωροῦμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐπομένου θέματος, κατὰ τὴν ἡμερησίαν

Διάταξιν, ἥτοι Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Παρακαλεῖται ὁ Σεβ. Γραμματεὺς νὰ ἀναγνώσῃ, ὡς εἰσήγησιν, τὸ πόρισμα ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὰ πορίσματα τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας, ἔχοντα ὡς ἀκόλουθως:

«Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ διαπιστοῖ, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν πιστῶν ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ δὲν τηροῦν πάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, λόγῳ τῶν συγχρόνων συνθηκῶν ζωῆς καὶ τῶν δυσκολιῶν αὐτῆς.

Πάντα ταῦτα ἐπιβάλλουν ὅπως ἡ νηστεία καταστῇ ἡπιωτέρα καὶ ὅπως συντομευθῇ χρονικῶς. Τοῦτο δέ, ἵνα μὴ δημιουργῶνται προβλήματα συνειδήσεως ἐκ τῆς παρεμβάσεως τῶν αὐστηρῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, δηλητηριάζοντα τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν πιστῶν.

Ἡ μεταβολὴ τῶν σήμερον ἰσχυόντων ἐν σχέσει πρὸς τὴν νηστείαν δὲν προσκρούει εἰς τὰς περὶ νηστείας ἀρχάς. Αἱ διαφοραὶ αἱ ὑφιστάμεναι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς νηστείας ἢ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, ὡς καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς νηστείας, ὡς εἶδομεν, δὲν ἔθετον ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν. «Ὅρα μὴ τις σε πλανήσῃ ἀπὸ ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδασχῆς... εἰ μὲν γὰρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσῃ, εἰ δ' οὐ δύνασαι, ἃ δύνη τούτο ποίει. Περὶ δὲ τῆς βρώσεως, ὃ δύνασαι βάσταςον...» (Διδαχὴ 12 Ἀποστ., VI, 1-3).

Τὸ δικαίωμα τῆς τροποποιήσεως τῶν περὶ νηστείας διατάξεων καὶ τῆς προσαρμογῆς αὐτῶν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς ἀνήκει εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ τοῦ θέματος εἰσήγησιν τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, τὰς παρατηρήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου καὶ Τσεχοσλοβακίας καί, κατόπιν συζητήσεως, προτείνει διὰ τὰ περαιτέρω τὰ ἑξῆς:

1. Πάσας τὰς περὶ νηστείας ἰσχυούσας σήμερον διατάξεις τηροῦσιν ἀνελλιπῶς οἱ μοναχοί, καὶ ὅσοι ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς Λαοῦ ἐπιθυμοῦν καὶ δύνανται νὰ πράξωσι τοῦτο.

2. Διὰ τοὺς λοιποὺς Χριστιανοὺς, τοὺς ἔχοντες δυσκολίας ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἰσχυουσῶν αὐστηρῶν διατάξεων περὶ νηστείας, λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν, ἐπικρατουσῶν ἐκασταχοῦ, ἀπὸ τε πλευρᾶς κλίματος ἢ τρόπων ζωῆς ἢ δυσκολιῶν διαιτήσεως καὶ ἐξευρέσεως τῶν καταλλήλων νηστησίμων ἐδωδύμων κ.λπ., προσέτι δὲ καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα μὴ καταλυθῇ παρὰ τῷ Λαῷ τοῦ Θεοῦ ὁ Ἱερός Θεσμός τῆς νηστείας, προτείνει καὶ τὰ ἀκόλουθα:

3. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ προβαίνωσιν εἰς μερικὴν κατάλυσιν ἀρτυσίμων τροφῶν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν χριστιανῶν, ἢ δὲ κατάλυσις

αὕτη δέον νά ἐκλαμβάνηται ὡς βαθμιαία ἐλάφρυνσις ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ὡς ἐπιείκεια ἢ ἠπιωτέρα μορφή νηστείας.

4. Προτείνει ὅπως τηρῆται ἡ νηστεία τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἀλλά μὲ κατάλυσιν ἐλαίου καὶ ἰχθύων, πλὴν τῶν συμπεριλαμβανομένων εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν νηστειῶν. Ἐξαιροῦνται τῆς διατάξεως αὐτῆς ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευή, ἐάν κατ' αὐτὰς ἐορτάζωνται ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ ἀποτομὴ τῆς Τιμίας Κεφαλῆς τοῦ Πραδρόμου, ἡ παραμονὴ τῶν Θεοφονειῶν, καὶ αἱ Τετάρται καὶ Παρασκευαὶ τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς.

5. Ἰσχύουν αἱ περὶ καταλύσεως τῆς νηστείας διατάξεις τοῦ τυπικοῦ περὶ Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς τῶν ἐβδομάδων ἐκείνων, καθ' ἃς καταλύεται ἡ νηστεία. Κατάλυσις πάντων ἐπιτρέπεται ὡσαύτως καὶ καθ' ὅλας τὰς Τετάρτας καὶ Παρασκευὰς τοῦ διαστήματος ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμῶ μέχρι τῆς Ἀναλήψεως.

6. Ἡ διάρκεια τῆς νηστείας τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς νά διατηρηθῆ ὡς ἔχει, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Πασχαλίου καὶ τοῦ Τυπικοῦ. Νά διατηρηθοῦν αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παρότητα καὶ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, κατὰ τὴν πρώτην ἐβδομάδα καὶ τὴν ἐβδομάδα τῶν Παθῶν. Τὰς λοιπὰς ἡμέρας, ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν μέχρι καὶ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων συμπεριλαμβανομένης, νά ἐπιτραπῆ ἡ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου ἐκτὸς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς (ἴδε 4).

7. Περὶ τῆς νηστείας τῶν Χριστουγέννων ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ προτείνει δύο τινὰ (α) ἢ νά συντηρηθῆ αὕτη εἰς τὸ ἡμισυ (20 ἡμέρας), ἀρχομένη τὴν ἐπομένην τῆς ἐορτῆς τῆς Ἁγίας Βαρβάρας καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα νά ἐπιτρέπηται ἡ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου, ἢ (β) νά παραμείνῃ αὕτη 40νθήμερος, καταλυομένων ἰχθύων καὶ ἐλαίου καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας πλὴν τῶν τριῶν πρώτων καὶ τῶν τριῶν τελευταίων ἡμερῶν, καθ' ἃς δέον νά τηρῆται αὐστηρὰ νηστεία.

8. Ἡ νηστεία τῶν Ἀποστόλων νά περιορισθῆ εἰς ὀκτὼ ἡμέρας πρὸ τῆς ἐορτῆς ὅταν μεταξὺ τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ τῆς ἐορτῆς τῶν Ἀποστόλων παρεμβάλλεται χρονικὸν διάστημα πλεόν τῶν 8 ἡμερῶν. Κατὰ τὴν νηστείαν ταύτην νά ἐπιτρέπηται ἡ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου.

9. Ἡ νηστεία τοῦ 15/Αὐγούστου, ὡς πρὸς τὴν διάρκειάν της νά διατηρηθῆ ὡς ἔχει, νά ἐπιτραπῆ ὁμως ἡ κατάλυσις ἰχθύων καὶ ἐλαίου πάσας τὰς ἡμέρας, ἐκτὸς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς.

10. Ἐὰν αἱ ἐορταὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἢ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τύχουν Τετάρτην ἢ Παρασκευὴν νά καταλύεται ἡ νηστεία, καθ' ὅσον πρὸ αὐτῶν προηγήθη νηστεία διὰ τὸν ἐορτασμὸν τῆς ἐορτῆς.

Ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Πανορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Διάσκεψις δεχθῆ τὰ προτεινόμενα νά διαφωτισθῆ ὁ λαὸς καταλλήλως περὶ τῶν τροποποιήσεων» (*Πρὸς τὴν Σύνοδον Ι*, Σαμπεζύ-Γενεύης, 1971, σσ. 41-42).

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πορισμάτων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας. Ἐπιθυμεῖτε, σεβάσμιοι ἀδελφοί, νὰ γίνη ἐδῶ ἐν ὁλομελείᾳ συζήτησις ἢ νὰ παραπεμφθῆ τὸ θέμα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ συζητήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ ἀκολούθως ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Θὰ ἐπεθύμουν, κατὰ τὴν ἀκολουθηθεῖσαν μέχρι τοῦ νῦν διαδικασίαν, Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, νὰ προβῶ εἰς ὠρισμένας προκαταρκτικὰς παρατηρήσεις. Παρ' ὅλον τὸν σεβασμὸν ποῦ ὀφείλω πρὸς τὸ ἀναγνωσθὲν εὐσύννοπον κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἂν καὶ προσωπικῶς συμφωνῶ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἐν τούτοις ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τοῦτο εἶναι μονομερές, ὅτι ἀντικαθιστᾷ ἐν εἴδους διατροφῆς μὲ ἐν ἄλλο εἶδος περισσότερον ἐλαστικόν. Βεβαίως ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θρησκεία συμπαθείας καὶ φιλανθρωπίας πρὸς τὸν πιστόν. Ὅμως, πιστεύω, ὅτι ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποῦ πάσχει τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα εἶναι ἡ ἄλλειψις πνευματικότητος τῆς νηστείας. Κατὰ τὰς περιόδους τῶν νηστειῶν ἔχομεν ἀνάγκην ποιμαντικῆς φροντίδος, κηρύγματος, διότι οἱ πιστοὶ ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὐθαιρέτως ἀπαγορεύει ὠρισμένα εἶδη διατροφῆς. Ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὴν πατερικὴν γραμματολογίαν, δὲν βλέπει τις τὴν πνευματικὴν ἀνάγκην διατὶ νὰ νηστεύωμεν τὸ κρέας, γνωρίζοντες ὅτι τοῦτο δὲν συνέβαινεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν. Ὑπῆρχεν ἡ κρεωφαγία. Ἡ νηστεία τοῦ κρέατος ἐπεβλήθη ἀργότερον, τῇ ἐπιδράσει τοῦ μοναχισμοῦ, μετὰ τὴν ἐν Τρούλλῳ Σύνοδον. Καὶ ἂν ἡ νηστεία τυγχάνει θέμα ἀσκήσεως, διατὶ ἐσθίωμεν ὀστρακοειδῆ, ἰχθεῖς κ.λπ., τροφὰς ἰσοδυνάμους καὶ θρεπτικωτέρας τοῦ κρέατος; Δὲν παρέχεται ἐν τῷ κειμένῳ αἰτιολογία τῆς νηστείας. Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἔδει νὰ διευκρινισθῆ ὑπὸ τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς. Καὶ νὰ ὑποβάλλῃ αὕτη πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ ποιᾷν τινα πνευματικὴν ἐμβάθυνσιν τῆς νηστείας, πλὴν τῆς καθαρῶς διαιτητικῆς πλευρᾶς.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν ἅγιον Ὁρους Λιβάνου διὰ τὴν θαυμάσιαν ποιμαντικὴν διάστασιν, τὴν ὁποῖαν ἔδωκεν εἰς τὸ θέμα. Ὁ ἅγιος Βράτσης ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας, ὡς μέλος τῆς Μῆς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, πάντοτε ἐπίστευε καὶ ἐκήρυττεν, ὅτι ἡ χριστιανικὴ νηστεία ἔχει θεοσύστατον χαρακτήρα. Ἡ ἅγια Ὁρθοδοξία ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸν χαρακτήρα τοῦτον τῆς νηστείας καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς διὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ὥρισε πολὺπλοκον ἀσκημα νηστειῶν. Ἡ νηστεία δι' ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους ἀποσκοπεῖ εἰς συγκεκριμένον ὑψηλὸν θρησκευτικὸν σκοπὸν καὶ ἀποτελεῖ μίαν μορφήν συνεχοῦς ἀσκήσεως, καὶ τοῦτο ἰδίως παρατηρεῖται εἰς τὴν μοναχικὴν ζωὴν. Ἡ νηστεία δὲν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπὸν, ἀλλὰ μέσον διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν ὑψηλῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν. Ἐχουσα ὑπ' ὄψιν ἅψιν ἄψιν ἐνός μὲν τὴν σημασίαν καὶ ἐπιτακτικότη-

τα τῆς ὀρθοδόξου νηστείας εἰς τὰ ἔργον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας καὶ ἀφ' ἐτέρου τὰς τάσεις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου πρὸς αὐστηρὰν τήρησιν τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ προταθέντα ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας κατέληξε κατὰ τὰς θερινὰς συνεδρίας τῶν ἐτῶν 1974 καὶ 1982 εἰς τὰ κάτωθι συμπεράσματα:

- α) διαπιστοί μεθ' ἱκανοποιήσεως ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς περὶ νηστείας καὶ διέτύπωσεν αὐτὰς εἰς συγκεκριμένους προτάσεις,
- β) ἐκφράζει πλήρη συμφωνίαν ἐπὶ τῶν σημείων 1, 3, 4, 5, 8 καὶ 10 τῶν πορισμάτων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἅπασαι αἱ λοιπαὶ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι θὰ τηρήσουν θετικὴν στάσιν ἐπ' αὐτῶν, καὶ
- γ) ἐπὶ τῶν σημείων 2, 6, 7 καὶ 9 ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἔχει ὠρισμένους συγκεκριμένους παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας θὰ θέσωμεν ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς, πρὸς συζήτησιν.

Ὡσαύτως ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας θεωρεῖ ἀπαραίτητον νὰ προστεθοῦν τέσσαρα εἰσέτι συμπληρωματικὰ στοιχεῖα, ἅτινα δύναμαι νὰ ἀναφέρω εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καλύτερον ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίσκης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐφ' ὅσον ἡ εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ θὰ συζητήσῃ τὸ θέμα ἐν λεπτομερεῖα δὲν θὰ ἀναφερθῶ ἐκτενῶς εἰς τοῦτο. Ἄλλ' ἡ γενομένη ἐργασία ἀποδεικνύει ὅτι εἰς ὠρισμένους περιπτώσεις, ἐξ αἰτίας ἀνεπαρκοῦς τυχόν διατυπώσεως, δυνάμεθα νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς παρεξηγήσεις. Πρὸς ἀποφυγὴν ταιούτων δυσκολιῶν ἐπιθυμῶ νὰ ὑποβάλω δύο οὐσιαστικὰ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δέκα τούτων σημείων τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

- α) εἰς τὴν γ' παράγραφον τοῦ κειμένου λέγεται ὅτι: «Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ προβαίνωσιν εἰς μερικὴν κατάλυσιν ἀρτυσιμῶν τροφῶν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν χριστιανῶν». Ἐπιθυμῶ νὰ γνωρίζω ἀκριβῶς τί ἐννοεῖται διὰ τούτου. Τί εἶδος τροφῆς, ὑπὸ ποίας συνθήκας καὶ διὰ πόσον διάστημα ἐπιτρέπεται ἡ μερικὴ κατάλυσις τούτων. Ἡ παράγραφος αὕτη τυγχάνει γενικὴ καὶ ἀσαφὴς καὶ ἀπαιτεῖται διευκρίνησις ἵνα εὐκόλυνθῇ καὶ τὸ ἔργον τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ
- β) ἐὰν ἡ Προσυνοδικὴ αὕτη Διάσκεψις δεχθῇ τὸ κείμενον τοῦτο, ἀν καὶ δὲν ἔχομεν καταλήξει πῶς θὰ ἀποκαλέσωμεν τὰ πορίσματα αὐτῆς, ἀποφάσεις ἢ προτάσεις, ἢ πορίσματα, ἢ συμπεράσματα, νομίζω ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐνημερωθῇ πλήρως ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐστω καὶ ἀν ἡ Διάσκεψις διατυπώσῃ εἰσηγητικὰς προτάσεις, πῶς θὰ ἐνημερωθοῦν οἱ πιστοί; Ὑπὸ ποίους ὄρους θὰ πληροφορηθοῦν, θὰ προετοιμα-

σθοῦν καὶ θὰ ἐννοήσουν τὰς ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως; Ποία θὰ εἶναι ἡ μορφή τῆς πληροφορήσεως ταύτης; Θὰ λεχθῆ ὅτι τελικῶς θὰ ἀποφασίσῃ ἡ Σύνοδος; Αἱ ἀποφάσεις αὗται θὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν ἢ ἀπλῶς θὰ ἐνημερώσωμεν τοὺς πιστοὺς ἡμῶν; Τὰ σημεῖα ταῦτα τυγχάνουν οὐσιαστικὰ καὶ πρὶν ἢ προχωρήσωμεν ὀφείλομεν νὰ τὰ διευκρινήσωμεν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Μύρων, ὡς Πρόεδρον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις καὶ ἠτοίμασε τὸ ὑπ' ὄψιν κείμενον, νὰ παράσχῃ τὰς σχετικὰς διευκρινήσεις.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, θὰ εἶμαι σύντομος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ ἁγίου Κρουτίσκης ὡς πρὸς τὸ σημεῖον 3 τοῦ κειμένου τῶν εἰσηγήσεων περὶ νηστείας τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Πράγματι, ὑπάρχει ἀσάφεια ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν ὠρισμένων τροφίμων ὡς ἀρτυσίμων ἢ μὴ, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπαφίεται ταῖς κατὰ τύπους Ἐκκλησίαις νὰ κάμουν ἢ νὰ μὴ κάμουν εὐρυτέραν χρῆσιν. Τὸ θέμα ἐδημιουργήθη ἐν τῇ Διορθοδόξῳ Ἐπιτροπῇ κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ ποῖα ἐδέσματα τυγχάνουν ἀρτύσιμα καὶ ποῖα ὄχι. Τότε ὠρισμένοι Ἀντιπροσωπεῖοι Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ὑπὸ τὸν ἀειμνηστον Μητροπολίτην Λένινγκραντ κυρὸν Νικόδημον προέβησαν εἰς τὴν ἐξῆς θετικὴν καὶ σημαντικωτάτην διαπίστωσιν: δεδομένου ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἐκτείνεται εἰς ὅλα τὰ μῆκη καὶ πλάτη τῆς ὑφ' ἡλίου, ἐδέσματα τινα δι' ὠρισμένας περιοχάς, εἶναι ἐδέσματα τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ καθωρίσθησαν ἀρχῆθεν ὡς νηστήσιμα, ἐνῶ εἰς ἄλλας περιοχάς ταῦτα τελείως ἔλλειπουν, καὶ ἐτονίσθη τότε ὅτι τὰ νηστήσιμα ἐδέσματα τῶν μὲν εἶναι ἀρτύσιμα διὰ τοὺς δέ. Κατόπιν, λοιπόν, μακρὰς συζητήσεως ἐνομίσαμεν ὅτι πρέπει νὰ εἰσαγάγωμεν αὐτὴν τὴν παράγραφον 3, καθ' ἣν ἐπαφίεται ταῖς ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις ὅπως κάμουν χρῆσιν τῆς οἰκονομίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, προσδιορίσαντες εἰς τὸ δεύτερον σκέλος τῆς παραγράφου ὅτι «ἢ κατὰ λυσις αὕτη δέον νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς βαθμιαία ἐλάφρυνσις ἀναλόγως τῶν περιστάσεων». Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐνεμίναμεν τότε εἰς τὴν ἀσάφειαν ταύτην, διότι ἐὰν εἰσερχώμεθα εἰς λεπτομερεῖας, ἴσως ἢ ἀπόφασίς μας νὰ προσέκρουεν εἰς ἄλλας ἀντιδράσεις.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δεύτερον σημεῖον τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἁγίου Κρουτίσκης, ἂν καὶ δέν εἶμαι ὁ ἀρμόδιος, φρονῶ ὅτι τὰ πορίσματα τῆς Διασκέψεως ταύτης, θὰ ἔδει, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ὀνομασίας τῶν κειμένων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι κείμενα AD REFERENDUM πρὸς τὴν Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν, ὡς καὶ τὰ κείμενα τῆς Προσυνοδικῆς Διασκέψεως εἶναι AD REFERENDUM πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, καὶ ἐφ' ὅσον ταῦτα ἀπεκλήθησαν «εἰσηγητικὰ κείμενα», κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, νομίζω ταπεινῶς, καὶ τὰ πορίσματα τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως δύνανται νὰ ὀνομασθοῦν «εἰσηγητικὰ κείμενα

τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ὁ ἅγιος Κρουτίτακης θέτει τὸ ἐρώτημα, ὅτι ἀνεξαρτήτως τοῦ πῶς θὰ ἀποκαλέσωμεν τὰ πορίσματα τῆς Διασκέψεως ἡμῶν ταύτης, καὶ ἐφ' ὅσον ταῦτα ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι AD REFERENDUM πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ εἰσηγεῖται τὴν διαφώτισιν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ἐπὶ ληφθησομένων τυχόν ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἀποφάσεων καὶ ἐπενεχθησομένων τυχόν τροποποιήσεων, πῶς θὰ γίνῃ ἡ πληροφόρησις τοῦ πληρώματος καὶ τί γενήσεται ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου. Δηλαδή ἂν αἱ ληφθησόμεναι ἀποφάσεις θὰ ἰσχύσουν ἀπὸ τοῦδε πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου ἢ ὄχι; Παρακαλῶ νὰ μελετηθῇ καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο σημεῖον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Τιργοβιστίου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας ἐμελέτησεν ἅπαντα τὰ ἀποσταλέντα αὐτῇ ἔγγραφα τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ νηστεία ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν τῶν πιστῶν. Πρόκειται περὶ πνευματικοῦ μέσου πρὸς ἀγιοποίησιν, διὸ καὶ θεωροῦμεν ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθωρισμέναι νηστεῖαι δεόν ὅπως παραμείνουν ἀμετάβλητοι ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν αὐστηρότητα. Ἄλλωστε οἱ σχετικοὶ κανόνες δεικνύουν μεγάλην εὐρύτητα πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἕνεκα διαφόρων λόγων δὲν δύνανται νὰ τηρήσουν αὐστηρὰν νηστείαν. Καταργοῦντες δὲ ὠριαμένας νηστείας, φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἐκλείψῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν μέσῳ πνευματικῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Νομίζω, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς νηστείας δύνανται νὰ ἐπιλυθῇ τοπικῶς ὑφ' ἑκάστης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, παρεχομένης μείζονος ἐλευθερίας εἰς αὐτὴν πρὸς ταῦτα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν συντομίαν καὶ τὴν σαφήνειαν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, θὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῶν ἐξῆς σημείων: (α) Ὡς ἀνέφερεν ὁ ἅγιος Ὁρσους Λιβάνου, ἡ πνευματικὴ διάστασις τῆς νηστείας δὲν ἐτονίσθη ἐπαρκῶς ἐν τῷ κειμένῳ. Θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ἡ σχέσις πνευματικῆς καὶ φυσικῆς νηστείας. (β) Ὑπερτονίζεται ἡ προσαρμογὴ τῆς νηστείας εἰς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας. Ὁ ὅρος «ἀναπροσαρμογὴ» ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐπικρίσεων ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πιστοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς σημερινὰς συνθήκας τῆς ἐκκοσμηκευμένης ζωῆς, νὰ προσαρμοσθῇ δηλαδή πρὸς τὸ «κοσμικόν» φρόνημα. Διὰ τοῦτο προτείνω ὅπως ὁ ὅρος «ἀναπροσαρμογὴ» διαγραφῇ ἐκ τοῦ τίτλου, ὥστε νὰ μὴ δημιουργηθῇ σύγχυσις καὶ σκανδαλίζεσθαι ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ. Πλὴν τούτου θὰ ἐπεθύμουν ὅπως περιληφθῇ ἐν τῷ κειμένῳ ὅτι δὲν παραβιάζονται οἱ ἱεροὶ κανόνες, οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν νηστείαν. Δὲν πρέπει δηλαδή νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἀναθεωρεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ

πειθαρχία εις ζητήματα νηστείας. Ἐξ ἄλλου, εις τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐνθα γίνεται διαχωρισμός κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ πιστῶν ἀφ' ἑτέρου, θεωρῶ ὅτι δὲν τυγχάνει ὀρθῆ ἢ διάκρισις αὕτη, δεδομένου ὅτι ἡ νηστεία εἶναι θέμα πειθαρχίας καὶ οὐδεις ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρέωσης τῆς τηρήσεως αὐτῆς. Ἐπομένως πρέπει νὰ διαγραφῇ ἡ ἔκφρασις «ὄσοι ἐπιθυμοῦν καὶ δύνανται νὰ πράξουν τοῦτο», τονιζομένου τοῦ ὑποχρεωτικοῦ τῆς τηρήσεως τῆς νηστείας, καθ' ὅτι δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδυναμώσωμεν αὐτήν. Ἀκόμη καὶ εἰς ἀσθενῆς, ὁ ὁποῖος διὰ λόγους ποιμαντικούς δὲν νηστεύει, δὲν σημαίνει ὅτι ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρέωσης τῆς τηρήσεως τῶν κανόνων τῆς νηστείας. Ἐὰν δὲν δύνανται νὰ νηστεύσῃ φυσικῶς ὀφείλει νὰ νηστεύσῃ πνευματικῶς. Τέλος, τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν νηστειῶν τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς ὠρισμένων ἑσπερίων, παρατηρῶ ὅτι διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως ταύτης, ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Ἀναλήψεως θὰ ἔχωμεν πενήκοντα ἡμέρας, καὶ ὡσαύτως μίαν ἐβδομάδα μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἀνευ νηστείας. Καταλήγομεν ὅθεν εἰς τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους μῆνας νηστείας. Καὶ ἐὰν δεχθῶμεν καὶ σύντημσιν τῆς νηστείας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ἔν τεταρτον τοῦ ἔτους διερχόμεθα ἀνευ νηστείας. Τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥωσσίας τὸ θεωρεῖ ἀρνητικὸν στοιχεῖον καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἐπιβολὴν του. Παρακαλῶ τὴν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν αὐτῆς καὶ τὰ σημεῖα ταῦτα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον Κιέβου διὰ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν συζήτησιν καὶ παρακαλῶ τὴν ἀρμοδίαν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ θέμα τῆς νηστείας, νὰ λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὰς ἐν τῇ ὁλομείρᾳ ἔκφρασεως ἀπόψεις τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας, αἱ ὁποῖαι ἀπηχοῦν τὸ φρόνημα τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ σεβασθῶμεν. Ὡσαύτως παρακαλῶ μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ μέγαν σεβασμὸν πρὸς τοὺς κανόνας τῆς νηστείας καὶ πρὸς τὸ αἶσθημα τοῦ πληρώματος νὰ μελετήσῃ ἡ ἀρμοδία Ἐπιτροπὴ τὸ θέμα τοῦτο. Ὁ ἅγιος Φιλαδελφείας ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας: Εἶπατε, ἅγιε Πρόεδρε, κατὰ τὴν χθεσινὴν συνεδρίαν ὅτι θὰ μείνωμεν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως. Πιστεύω ὅτι αὕτη εἶναι ἡ πρόθεσις καὶ ὅλων τῶν παρόντων σεβασμίων καὶ ἐλλογίμων συνέδρων. Νομίζω ὅμως, ὅτι ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἐννοοῦμεν τὴν δυναμικὴν παράδοσιν, ποῦ εἶναι ζωντανὸν βίωμα τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐχὶ τὴν στατικὴν, τὴν μουσειακὴν. Καὶ διὰ νὰ εἶναι ἀκριβῶς ἡ παράδοσις δυναμικὴ, πρέπει νὰ ἐκφράζη τὰς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν. Τὸ θέμα «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς», διετυπώθη ἤδη ἀπὸ τῆς ἐν Ῥόδῳ Α' Πανορθοδόξου Διασκέψεως τοῦ ἔτους 1961, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο συνειδητὸς ἀπασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅτι αἱ διατάξεις περὶ νη-

στείας πρέπει να τύχουν ποιᾶς τινος ἀναπροσαρμογῆς ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον καὶ φιλανθρωπότερον. Σεβόμεθα τὰς ἑκασταχοῦ τοπικὰς παραδόσεις, ὅμως ἀφ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ὠμίλησε περὶ ἀνάγκης ἀναπροσαρμογῆς καὶ περὶ ἀπαιτήσεων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Καὶ φρονῶ ὅτι ὀρθῶς ἐπραξε τοῦτο τότε ἐν Ρόδῳ καὶ ὀρθῶς ἐν συνεχείᾳ ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξήγησε τὸ θέμα τῆς νηστείας ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦτο καὶ προέτεινε τρόπους καὶ μέσα ἀναπροσαρμογῆς, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἐνταῦθα καλοῦμεθα νὰ ἐξετάσωμεν. Συναφῶς, ἐπιτραπήτω μοι, νὰ ἀναφέρω ἀπόφθεγμα τοπικῆς τινος ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, ἐπὶ Πατριάρχου Μανουήλ, ὃπερ χαρακτηριστικῶς λέγει: «ὃ ἐν σώμασιν αἱ ψυχαί, τοῦτ' ἐν πράγμασιν οἱ καιροί· καὶ κινουῦσιν αὐτά, καὶ ἄλλως ἄλλοτε ταῦτα μετατιθέασιν εὐπροσώποις αἰτίαις ὑπέιοντες» (Ράλλη-Πατλη, Σύνταγμα Ἱερῶν Κανόνων, Ἀθῆναι 1855, τὸμ. Ε', σελ. 117). Καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ὑφίστανται τοιαῦτα «εὐπρόσωποι αἰτίαι», αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουν τὴν τροποποίησιν τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων. Ἐναπόκειται εἰς τὴν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Διασκέψεως ἡμῶν, ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν, καί, τέλος, εἰς τὰς Ἐκκλησίας αἱ ὁποῖαι θὰ λάβουν τὰς ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως νὰ κρίνουν μέχρι ποίου σημείου θὰ προχωρήσωμεν εἰς λελογισμένην μεταβολὴν τῶν ἰσχυουσῶν περὶ νηστείας διατάξεων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐπειδὴ καὶ πάλιν νομίζω ὅτι χρειάζεται μία μικρὰ διαφώτισις πρὸς καλλιτέραν ἐρμηνείαν τοῦ κειμένου περὶ νηστείας τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπιθυμῶ νὰ προβῶ εἰς ὠρισμένας διασαφήσεις. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ πνευματικὴ διάστασις τῆς νηστείας δὲν διαφαίνεται τόσον ὅσον θὰ ἔπρεπε ἴσως ἐν τῷ κειμένῳ. Ἄς μοι ἐπιτραπῆ νὰ δικαιολογήσω τὰ μέλη τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς ἐκείνης. Ἐπεκράτησεν εἰς τὴν πρώτην ἐκείνην φάσιν τῶν ἐργασιῶν ἡ σκέψις ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ συνετάσσωμεν ὡς κείμενον προπαρασκευαστικόν θὰ ἔδει νὰ εὐρίσκειται ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῶν ἀποφάσεων τῶν Συνόδων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ ὅπως αἱ Σύνοδοι διετύπουν κατὰ τρόπον λιτὸν καὶ ξηρὸν — τολμῶ νὰ εἶπω — τὰς διατάξεις των, κυρίως εἰς πρακτικὰ θέματα, οὕτω καὶ ἡμεῖς προσεπαθήσαμεν νὰ λάβωμεν, ἐφ' ὅσον ἐξητάζομεν πρακτικὰ θέματα, τὸ αὐτὸ πρότυπον. Οὕτω δὲν ἐτονίσθη ἐπαρκῶς ἡ ἔκφρασις τῆς πνευματικῆς διαστάσεως τῆς νηστείας, τοῦλάχιστον ὅμως προσεπαθήσαμεν νὰ ἐτοιμάσωμεν καὶ ὑποβάλωμεν κείμενα σαφῆ καὶ συγκεκριμένα, ἀδιάφορον ἂν ταῦτα θὰ ἐγίνοντο δεκτὰ ἢ θὰ ἀπερρίπτοντο. Ἡ εἰσηγητικὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας — καὶ λέγω τοῦτο πρὸς τιμὴν της — ἠτις ἐλήφθη ὡς βᾶσις πρὸς σύνταξιν τοῦ ὑπ' ὄψιν κειμένου τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς περιελάμβανε τέσσαρας ὀλοκλήρους σελίδας περὶ τῆς πνευματικῆς διαστάσεως τῆς νηστείας. Ἡμεῖς ἀπλῶς παρεκάμψαμεν τὴν διατύπωσιν ταύτης. Ἐὰν τοῦτο θεωρητῆται ἑλλειψις, δύναται νὰ συμπληρωθῆ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δευτέρον σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὁ ἅγιος Κιέ-

βου, ὅτι ἀποκλίνομεν ὑπὲρ τὸ δέον πρὸς τὴν σύγχρονον πραγματικότητα, ἢ ἐξήγησις εἶναι ἢ ἀκόλουθος: Ὅταν ἐτέθη τὸ θέμα τῆς νηστείας ἐνώπιον ἡμῶν, ἐτέθη καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὅτι πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσωμεν μίαν πραγματικότητα ὀρθοδόξων πιστῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν ἐκκοσμικευμένην κοινωνίαν τῆς σήμερον. Συγκεκριμένως, ὠρισμένοι ἀδελφοὶ Ἐκκλησιαὶ ἀνέφερον περιπτώσεις ἑκατοντάδων χιλιάδων πιστῶν ζώντων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ βιούντων τὴν ἐκβιομηχανουμένην ζωὴν τῆς σήμερον, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀδύνατον νὰ τηρήσουν νηστείαν καὶ ὑπὸ τὸ εὐσεβέστερον ἔτι πνεῦμα διαπνεόμενοι, ἢ πιστῶν ζώντων εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν κοινωνίαν, ἔνθα ἔν ὠρισμένον εἶδος τροφίμων ἐλλείπει, καὶ ἐλέχθη τότε ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν κυρίως, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδειχθῇ κατανόησις ὥστε νὰ ἀντιμετωπισθοῦν αἱ τοιαύτης φύσεως ἀνάγκαι τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ νηστεύσουν, ὅμως δὲν δύνανται. Νὰ ἐλαφρύνωμεν, λοιπόν, τὴν νηστείαν διὰ νὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν δυνατότητα νὰ εἶναι πιστότεροι πρὸς τὰ θεσπίσματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως καὶ ἐάν ὑπάρχη καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν τίτλον τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῶν «ἀπαιτήσεων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς», ἄς θεωρηθῇ τὸ πρᾶγμα συγγνωστόν, διότι προῆλθεν ἐξ ἀπαιτήσεως περισσοτέρων τῶν τεσσάρων ἢ πέντε ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Διορθοδόξῳ Προπαρασκευαστικῇ Ἐπιτροπῇ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σημεῖον τῆς διακρίσεως ἐν τῷ κειμένῳ μεταξὺ κληρικῶν - μοναχῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ λαϊκῶν ἀφ' ἑτέρου, τοῦτο συνεζητήθη ἐν τῇ Διορθοδόξῳ Ἐπιτροπῇ καὶ διευτυπώθησαν τότε ποικίλοι γνῶμαι, ἐπεκράτησε δὲ ἡ ἀποψὶς ὅτι πάσας τὰς νηστείας τηροῦν ὅπωςδὴποτε ἀπαραιτήτως οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν λαϊκῶν ἐπιθυμοῦν, διὰ νὰ δοθῇ ἀκριβῶς ἢ δυνατότης εἰς τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον τῶν Ἐκκλησιῶν νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῆς νηστείας καὶ τῆς ὀλιγώτερον αὐστηρᾶς. Ἡ διατύπωσις ὅμως, ἂν ἀπαρέσκη, δύναται νὰ ἀπαλειφθῇ.

Ὡς πρὸς τὴν δέμηνα ἀποχὴν πάσης νηστείας, σημεῖον θιγὲν καὶ αὐθὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κιέβου, καὶ τοῦτο συνεζητήθη ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ἀδελφοῦ, ἐπεκράτησεν ὅμως καὶ πάλιν ἡ γνώμη ἐν τῇ Προπαρασκευαστικῇ Ἐπιτροπῇ ὅτι, ἢ πιστεύομεν εἰς τὸν ἀναστάσιμον καὶ χαρωπὸν χαρακτήρα τῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, ὁπότε καὶ δὲν νηστεύομεν, ἢ δὲν πιστεύομεν, ὁπότε ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν νηστείαν. Ἐξ ἄλλου αἱ μετὰ τὸ Πάσχα μὴ νηστήσιμοι ἡμέραι ἀποτελοῦν ἀντιστάθμισμα τῶν πενήκοντα ἡμερῶν νηστείας πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Δὲν μακρηγορῶ καὶ δὲν ἀντιδικῶ πρὸς οὐδένα, ἀπλῶς παρέχω ἐξηγήσεις περὶ τοῦ τρόπου ἐργασίας ἐν τῇ Διορθοδόξῳ Προπαρασκευαστικῇ Ἐπιτροπῇ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παραπέμπεται τὸ θέμα εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν, ἥτις πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν αὐτῆς καὶ τὰς διατυπωθείσας ἐν ὁλομελείᾳ γνώμας. Αὐριον συνεχίζεται ἢ ἐν ὁλομελείᾳ, κατὰ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ἐξέτασις τῶν θεμάτων.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη, 8η Σεπτεμβρίου 1982)

Πρωινή Συνεδρία
(9.30 - 10.45)

Κατόπιν προσευχής ὁ Σεβ. Πρόεδρος κηρύττει τὴν ἑναρξίν τῆς συνεδρίας καὶ λέγει: Σεβάσμιοι ἀδελφοὶ σύνοδροι, ἔχουν ληφθῆ τηλεγραφήματα τῶν Μακ. Πατριάρχων Ἀντιοχείας κ. Ἰγνατίου καὶ Σερβίας κ. Γερμανοῦ, ὡς καὶ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Χρυσοστόμου, καὶ παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ ταῦτα.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὰ τηλεγραφήματα, ἔχοντα ὡς ἀκολούθως:

«Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Μελίτων, εἶθε ἡ θεία χάρις νὰ πλεονάσῃ ἐπὶ τῆς Διασκέψεως. Οἱ πιστοὶ ἡμῶν ἐλπίζουν μεγάλως εἰς τὸ ἔργον ὑμῶν. Ἐνθαρρύνομεν προτάσεις ἀποτελοῦσας ἀξίας ἐκφράσεις ὀρθοδόξου ζωτικότητος. Μετ' εὐλογιῶν.

*Πατριάρχης Ἰγνάτιος
Ἐν Δαμοσκῶ, τῆ 7ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

*«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Χαλκηδόνας Μελίτων
Χαιρετίζομεν ὑμᾶς καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ εὐχόμενοι εἰς αὐτὴν πλήρη ἐπιτυχίαν ἀπονέμομεν τὴν εὐλογίαν ἡμῶν.*

*ὁ Πατριάρχης τῶν Σέρβων Γερμανός
Ἐν Βελιγραδίῳ τῆ 7ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

*«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Χαλκηδόνας κύριον Μελίτων
Πρόεδρον Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
Χαίροντες ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ χαιρετίζοντες Διάσκεψιν Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Ἐπιτροπῆς εὐχόμεθα ὅπως ὁ Οὐράνιος τῆς Ἐκκλησίας Δομήτωρ φωτίζη σκέψεις τιμίων συνόδων καὶ κατευθύνῃ καὶ ἐπευλαγῇ ἐργασίας Διασκέψεως πρὸς δόξαν Ἐκείνου καὶ πρὸς πλήρωσιν ἀνατεθέντος αὐτῇ μεγάλου ἔργου ὥστε εὐθυνθῆναι καὶ λειανθῆναι καὶ συντηθῆναι ὁδὸν πρὸς Μεγάλῃν Πανορθόδοξον Σύνοδον ὁμολογουμένως πολλὰ χρονίσσαν.*

*Κύπρου Χρυσόστομος
Ἐν Λευκωσίᾳ τῆ 7ῃ Σεπτεμβρίου 1982»*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πρὶν ἢ εἰσελθῶμεν εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἡμερησίας διατάξεως καὶ ἐξέτασιν τοῦ ὑπολειπομένου θέματος, ἐπιθυμῶ νὰ πληροφορησῶ τὴν Διάσκεψιν, ὅτι αὐριον, Πέμπτην, ἀγεῖ τὰ ὀνομαστήρια αὐτοῦ ὁ Μακ. Πατριάρχης Μόσχας καὶ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν κ. Ποιμῆν. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ συγχαίρομεν τῇ Ἀντιπροσωπείᾳ τοῦ Πατριαρχείου τούτου. Προτείνω δὲ νὰ ἐκδηλώσωμεν τὰ πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς Α. Μακαριότητος αἰσθήματα ἡμῶν διὰ τῆς ἀποστολῆς πρὸς αὐτὸν συγχαρητηρίου τηλεγραφήματος.

Ἡ Ὀλομέλεια ἐκφράζει τὴν σύμφωνον αὐτῆς γνώμην καὶ ἀνατίθῃσι τῷ Σεβ. Γραμματεῖ τὴν σύνταξιν καὶ ἀποστολὴν τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχην Μόσχας τηλεγραφήματος.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Ἐξ ἄλλου, ὑπενθυμίζω εἰς τὴν σεβαστὴν Ὀλομέλειαν, ὅτι μετὰ τὸ διάλειμμα τῆς πρωΐνης συνεδρίας οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπειῶν, κατόπιν προακλήσεως, θὰ μεταβῶμεν εἰς τὸ Κυβερνεῖον, πρὸς ἐπίσημον ἐθιμοτυπικὴν ἐπίσκεψιν τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Καντονίου τῆς Γενεύης.

Καὶ νῦν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ τελευταίου θέματος τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἤτοι τοῦ θέματος: «Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητηματι τούτῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ». Καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἐξετασθέντος ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὑφίσταται εἰσῆγησις ταύτης πρὸς τὴν Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, τῆς ὁποίας τὰ πορίσματα παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὅπως ἀναγνώσῃ. Ὡσαύτως, ἐπὶ τοῦ ἐτέρου συναφοῦς θέματος τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, κατ' ἀνάθεσιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου διασκέψεως, συνεκάλεσεν εἰδικὸν συνέδριον πρὸς μελέτην τοῦ θέματος τοῦ «κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ», καὶ ὑπάρχουν τὰ πορίσματα τούτου, τὰ ὁποῖα παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὅπως, καθ' ὃ ἄλλωστε ἔχει καθῆκον, παρουσιάσῃ τῇ Ὀλομέλειᾳ τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἶχον τὴν εὐκαιρίαν, κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ φακέλλου τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς παρούσης Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς, τόσον ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ἡμερολογίου — ὑπ' αὐτὴν τὴν διατύπωσιν ἐνεγράφη τὸ θέμα εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως — ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ὑφ'

ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένη Κυριακῇ.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἠτοίμασε τὸ ἐπὶ τοῦ θέματος εἰσηγητικὸν αὐτῆς κείμενον, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς σχετικὰς μελέτας τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος κεχωρισμένως καὶ τὰς ἐπὶ τῶν μελετῶν τούτων παρατηρήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Κύπρου καὶ Τσεχοσλοβακίας. Ἡ εἰσηγήσις τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα τοῦτο ὡς ἀνεγράφη εἰς τὸν κατάλογον θεμάτων τῆς Α' ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1961) καὶ ὡς παρεπέμφθη τοῦτο πρὸς μελέτην εἰς τὰς Ἐκκλησίας Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἥτοι «Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεσις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ». Ἐπιτραπήτω μοι, κατόπιν τῶν εἰσαγωγικῶν τούτων, νὰ ἀναγνώσω τὴν εἰσηγητικὴν πρότασιν τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν:

«Ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα θὰ ἔδει νὰ εἶναι ταυτόχρονος δι' ἄλην τὴν Ὀρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτοι τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον, μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν.

Πρὸς καλυτέραν ἐφαρμογὴν τῶν κανονικῶν διατάξεων περὶ ἐξαρτήσεως τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας χρειάζεται ἡμερολόγιον κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον εἰς τροπικὴν ἀσχέσιν. Τὰ γε νῦν ἔχον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν ἀστρονόμων τὸ νέον ὀρθόδοξον ἡμερολόγιον εἶναι ἀκριβέστερον ἢ τὸ παλαιόν. Ὅθεν, ἡ καλυτέρα ὁδὸς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἡμερολογιακοῦ-πασχαλίου προβλήματος εἶναι ἡ ὑπὸ πασῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἀποδοχὴ τοῦ νέου - ὀρθόδοξου ἡμερολογίου, ὡς πρὸς τὰς ἀκινήτους ἑορτὰς καὶ ὡς πρὸς τὸ πασχάλιον. Ἡ συνοδικὴ πανορθόδοξος ἀπόφασις περὶ ἐνιαίου ἡμερολογίου καὶ ἐνιαίου πασχαλίου θὰ δεῆσῃ νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάσας τὰς ἐπὶ μέρους τοπικὰς Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ὅμως ἀναγνωρίζουσα τὰς εἰς τινὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας ὑφισταμένας ποιμαντικὰς δυσκολίας (ὡς προκύπτουσιν αὐταὶ ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐκθέσεως τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν δῆλωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας καὶ ἀπὸ τὴν εἰδικὴν δῆλωσιν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων) προτείνει, ὅπως ἡ πραγματοποιήσις τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον καὶ τὴν μέθοδον ἐφαρμογῆς, ἀφεθῆ ἢ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τύπους Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ μετ' εὐχαριστήσεως ἐπισημαίνει τὸ κατὰ ἀγαστὴν συνήθειον ἐπικρατήσαν ἐθος, καθ' ὃ ἐν τισὶ περιοχαῖς, ἐνθα μία ἐπὶ μέρους Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐφαρμόζει τὸ Ἑορτολόγιον καὶ Πασχάλιον κατὰ τὸ νέον Ὀρθόδοξον Ἡμερολόγιον καὶ ὑπάρχουσι παρ' αὐτῇ Κοινότητες ἢ παραιοὶ ἐτέρας Ἐκκλησίας, ἀκολουθοῦσας τὸ παλαιὸν Ἡμερολόγιον καὶ Πασχάλιον, αἱ τελευταῖαι αὐταὶ προσαρμόζονται πρὸς

τὸ ἐπιτοπίως κρατοῦν σύστημα. Τοῦτο ἰσχύει καὶ τάνάπαλιν. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συνιστᾷ, ὅπως τὸ ἔθος τοῦτο γενικευθῆ παρὰ πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις, ὡς πρῶτον βῆμα ἐν τῷ ἀπὸ κοινοῦ ἑορτασμῷ τοῦ Πάσχα.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συνιστᾷ ἐπίσης τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν μὴ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν μελέτην τῶν περὶ ἡμερολογίου καὶ πασχαλίου ζητημάτων, ἵνα ἐπιτευχθῆ εἰς τὸ μέλλον ὁ ὑπὸ πάντων ἐπιθυμητὸς ταυτόχρονος ἑορτασμός τῶν μεγάλων χριστιανῶν ἑορτῶν ὑφ' ὄλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου».

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ *Σεβ. Γραμματεὺς* ἀναγινώσκει τὰ πορίσματα τοῦ εἰδικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἔχοντα ὡς ἀκολούθως:

« 1. Ὡς πρὸς τὰς γνωστὰς προτάσεις τὰς σχετικὰς πρὸς τὸν ἑορτασμόν τοῦ Πάσχα εἰς μίαν ὠρισμένην Κυριακὴν: Αἱ δύο σημαντικώτεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἡ ὑπὲρ τῆς δευτέρας Κυριακῆς τοῦ Ἀπριλίου καὶ ὑπὲρ τῆς Κυριακῆς τῆς ἐρχομένης μετὰ τὸ δεύτερον Σάββατον τοῦ Ἀπριλίου. Καίτοι μερικαὶ Ἐκκλησίαι ὑπῆρξαν εὐνοϊκαὶ πρὸς τὰς προτάσεις τούτας, οὐχ ἦττον ὁμως ὑπερίσχυσεν ἡ παιμοντικὴ μέριμνα καὶ παρεμερίσθη αὐτῶ ἡ διπλῆ αὕτη πρότασις, ἡ ὁποία ἐκινδύνευε νὰ προκαλέσῃ σχίσματα ἐντὸς ὠρισμένων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι μία τοιαύτη πρότασις προδίδει τὸ γράμμα τῶσον τῶν διατάξεων τῆς Νικαίας ὅσον καὶ τοῦ συνόλου τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ ἑορτάζειν τὸ Πάσχα τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας.

2. Ὁ σημερινὸς ὑπολογισμὸς τοῦ Πάσχα, θεμελιουόμενος ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, κατέστη εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀνακριβής. Πράγματι, τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἐφθασεν νὰ ἔχῃ ἤδη μίαν καθυστέρησιν 13 ἡμερῶν ὑπολογιζομένων ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ χρόνου: ἡ ἑορινὴ ἰσημερία, ἡ ὁποία δέον νὰ ἀντιστοιχῆ εἰς τὴν 21ην Μαρτίου, ἀντιστοιχεῖ μόνον εἰς τὴν 8ην Μαρτίου τοῦ ἡμερολογίου τούτου.

Ὅμοιως, εἰς τοὺς σεληνιακοὺς πίνακας τοῦ Πασχαλίου, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκόμη ἐν χρήσει διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς Πανσελήνου, διαπιστοῦται ὅτι ἡ ἡμερομηνία αὕτη τῆς Πανσελήνου προσδιορίζεται μὲ μίαν καθυστέρησιν πέντε ἡμερῶν. Δέον ἐπίσης νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ καθυστέρησις αὕτη θὰ αὐξάνῃ μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ Συνέδριον συνέστησεν ὁμοφῶνως εἰς τὴν ἐπομένην Πρασυναδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν νὰ ἀναθέσῃ εἰς μίαν ἐπιτροπὴν ἀστρονόμων τὸν προσδιορισμὸν τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, δι' ἐν, κατὰ τὸ δυνατόν, μακρότερον διάστημα.

Τὸ Συνέδριον διείδεν εἰς τὴν τοιαύτην πρωταβουλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μίαν συμβολὴν εἰς τὸν παγκόσμιον προσδιορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς.

3. Ἀνεκινήθη τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξύ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα. Ἐβεβαιώθη, ὅτι ἡ διατύπωσις τῆς Νικαίας διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα, μνημονεύει τοῦτο ἐμμέσως, ὀρίζουσα τὴν Πανσέληνον μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀκολουθοῦσα Κυριακὴ ἀφείλει νὰ εἶναι τὸ χριστιανικὸν Πάσχα. Ἐπίσης, δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα πρέπει νὰ ἐπιπέτῃ πρὸς τὴν ἔαρινὴν πανσέληνον τὴν ἀκολουθοῦσαν τὴν ἰσημερινὰν καὶ ὅτι τὸ χριστιανικὸν Πάσχα μετὰ βεβαιότητος ἀκολουθεῖ.

4. Τὸ πρόβλημα τῆς Διασπορᾶς καὶ τῶν ὀρθοδόξων μειονοτήτων ἐτέθη ὁμοίως ἐνώπιον τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου.

Οἱ σύεδροι ἐξέφρασαν τὴν ἀποψιν, ὅτι δὲν ἐνδείκνυται ἡ προσαρμογὴ τῶν ἐν τῇ Διασπορᾷ Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα τῶν χωρῶν ἐνθα καὶ διαβιοῦν ὡς μειονότητες. Τοῦτο ἤθελε θέσει εἰς κίνδυνον τὴν συνοχὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς.

5. Τὸ Συνέδριον, ἐν τῷ πνεύματι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς συνελθούσης εἰς τὸ ἐν Σαμπεζῦ Γενεύης Ὀρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸ 1971, ὑπεγράμμισεν, ὅτι εἶναι λίαν εὐκταῖον ὅπως τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα προβλήματα μελετηθοῦν ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐκεῖνας Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐνδιαφέρονται διὰ τὸν συνεορτασμὸν τοῦ Πάσχα» (πρβλ. *Συνοδικὰ* IV, Σαμπεζῦ 1980, σσ. 106-107).

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὑπέβαλε καθηκόντως εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας τὰ πορίσματα τοῦ Συνεδρίου τούτου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Συνεδρίου πρὸς τὴν προσεχῆ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἐπιτροπὴν ἀστρονόμων τὸν προσδιορισμὸν τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν πρώτην Πανσέληνον τῆς ἔαρινῆς Ἰσημερίας δι' ἐν, κατὰ τὸ δυνατόν, μακρότερον διάστημα, ἐπειδὴ ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀνέθηκε τῇ Γραμματείᾳ τὴν σύγκλησιν τοῦ διαγενομένου Συνεδρίου διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὅλου θέματος, ἡ δὲ ἀπόφασις αὐτοῦ νὰ μελετηθῇ τὸ ἀστρονομικὸν μέρος τοῦ θέματος ἦτο τεχνικῆς φύσεως καὶ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς παράρτημα τοῦ ἔργου τοῦ Συνεδρίου καὶ τῆς εὐθύνης τῆς Γραμματείας, αὐτὴ ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ πλείονας ἀστρονόμους, οἵτινες ἀπέστειλαν αὐτῇ γνωματεύσεις καὶ πίνακας ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον τῆς ἔαρινῆς ἰσημερίας Κυριακῆς. Ἐν συνεχείᾳ τὰ ἀστρονομικὰ ταῦτα δεδομένα ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον μελέτης ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς ἀστρονόμων, ἡ ὁποία συνεδρίασεν εἰς τὸ ἐνταῦθα Ὀρθόδοξον Κέντρον τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1979 καὶ ἐπεξεργάσθη δύο προτάσεις προσδιορισμοῦ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιλογῆς τοῦ Μεσημβρινοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ (διὰ τὰ ἔτη 1969-2500) καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τοῦ Greenwich (διὰ τὰ ἔτη 1970-2200).

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, ἀναλαβοῦσα τὴν εὐθύνην ὑποβολῆς τοῦ πλήρους φακέλλου ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ἐξέτασις τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένη Κυριακῇ», ἀπέστειλε καθηκόντως εἰς τοὺς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὰ ἐπὶ τοῦ ὡς ὄνω θέματος νεώτερα ταῦτα στοιχεῖα διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἡ συγκριτικὴ πάντως μελέτη τῶν πασχαλίων, τόσον ὑπὸ τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἀστρονόμων, ὅσον καὶ εἰς τὰς κατ' ἰδίαν μετὰ ταῦτα μελέτας αὐτῶν, ὡδήγησεν εἰς ὠρισμένα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ἡδη ὑπὸ τῆς Γραμματείας (πρβλ. *Συνοδικὰ IV*, ἐνθα παρατίθενται καὶ ἀναλυτικοὶ πίνακες τῶν ἀστρονομικῶν ἡμερομηνιῶν τοῦ Πάσχα, σελ. 111-143) καὶ τὰ ὁποῖα οἱ Ἐλλογιμ. ἀστρονόμοι καθηγηταὶ κ.κ. T. Lederle καὶ Γ. Κοντόπουλος, παρόντες ἐν τῇ παρουσίᾳ Διασκέψεως, θὰ ἐκθέσουν ἀναλυτικῶς ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν, Σεβασμιώτατε Γραμματεῦ διὰ τὴν παρουσίαν τῶν παρισμάτων τοῦ συνελθόντος ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου εἰδικοῦ συνεδρίου περὶ τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένη Κυριακῇ. Ἐπὶ πλέον συγχαίρομεν τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι, ἁγίε Γραμματεῦ, καὶ τοῖς μετ' αὐτῆς συνεργασθεῖσι διὰ τὴν ἀρίστην ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τῆς Ἀ' Προσυναδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ διὰ τὴν τόσον ἐπιμελῶς γενομένην ἐργασίαν, τῆς ὁποίας λεπτομερῶς ἐλάβομεν γνῶσιν ἐκ τῶν Πρακτικῶν τοῦ Συνεδρίου, ἀποσταλέντων ἐν καιρῷ ταῖς κατὰ τόπους Ἐκκλησίαις. Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὸ πνεῦμα τῆς Διασκέψεως ταύτης συγχαίρων καὶ εὐχαριστῶν ὑμῖν δημοσίᾳ. Ὡσαύτως ἐπιθυμῶ νὰ χαιρετίσω ἐξ ὀνόματος τῆς Διασκέψεως τὴν παρουσίαν ἐνταῦθα τῶν ἔλλογιμ. κ.κ. Καθηγητῶν ἀστρονόμων καὶ νὰ ἐκφράσω αὐτοῖς θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν καλωσύνην καὶ εὐγένειαν αὐτῶν ὅπως προσέλθουν εἰς τὴν Διάσκεψιν, πρὸς παροχὴν ἡμῖν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ διαπιστώσεων αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ἐπιστημονικὸν ἀστρονομικὸν μέρος τοῦ προβλήματος τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἐξ ὀνόματος τῆς Διασκέψεως, καλῶς ἦλθατε, ὅς εὐχαριστοῦμεν καὶ ἐκτιμῶμεν μεγάλως τὴν συμβολὴν ὑμῶν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Συμφωνεῖ ἡ Ὀλομέλεια τῆς Διασκέψεως νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῆς παρουσίας τῶν κυρίων ἀστρονόμων καὶ νὰ ἐνημερωθῶμεν ἐπὶ τοῦ ἀστρονομικοῦ μέρους τοῦ ζητήματος καὶ ἐπὶ τῶν σημερινῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο:

Τῆς Ὀλομελείας ἐκφρασάσης τὴν σύμφωνον γνώμην αὐτῆς ὅπως ἐνημερωθῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος ὑπὸ τῶν κ.κ. ἀστρονόμων, ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρέχει τὸν λόγον εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν Καθηγητὴν κ. Γ. Κοντόπουλον, ἵνα παράσχη τῇ Ὀλομελείᾳ πληροφορίας ἐπὶ τῶν καιρίων σημειῶν τῆς ἀστρονομικῆς πλευρᾶς τῆς ὑποθέσεως τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἁγίου Πάσχα.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Κοντόπουλος: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, θὰ προσπαθῶ ἐν συντομίᾳ νὰ ἀναλύσω τὰ ἀστρονομικά δεδομένα, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ὁ περὶ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα κανὼν τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὡς γνωστόν, ὁ κανὼν οὗτος ὀρίζει ὅτι τὸ Πάσχα πρέπει νὰ ἑορτάζεται τὴν Ἀ' Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν. Τὸ θέμα ἀπὸ ἀστρονομικῆς πλευρᾶς εἶναι ἀπλοῦν, ἀρκεῖ νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία, ἐν συνεχείᾳ ἡ πρώτη μετ' αὐτὴν πανσέληνος, καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα ταύτην Κυριακὴ θὰ εἶναι τὸ Πάσχα. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ὑπάρχουν διαφοραὶ ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μεταξὺ Ὁρθόδοξων καὶ Δυτικῶν; Αἱ διαφοραὶ ὀφείλονται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐνὸς κατὰ προσέγγισιν τύπου πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ Πάσχα, καὶ κυρίως πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας. Κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον, αὕτη συμπίπτει πρὸς τὴν 21ην Μαρτίου περίπου, οὐχὶ ὅμως πάντοτε· δύναται ἐπὶ παραδείγματι νὰ τύχῃ καὶ τὴν 20ην Μαρτίου. Τοῦτο δύναται νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς δι' ἐπιστημονικῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν. Κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι καθορίζομεν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία πίπτει 13 ἡμέρας ἀργότερον, λόγω ἐσφαλμένου ὑπολογισμοῦ. Ἐπίσης καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς πανσελήνου, κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο, ὑπολογίζεται ἢ μὲ ἀκριβεῖς ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς, οἱ ὁποῖοι ὅμως παρουσιάζουν καὶ αὐτοὶ μίαν διαφορὰν πέντε ἡμερῶν μεταξὺ τῶν κατ' αὐτοὺς ὑπολογισμῶν καὶ τῶν ἀκριβῶν ἀστρονομικῶν τοιοῦτων. Ἐπίσης, καὶ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον χρησιμοποιεῖ ὠρισμένους προσεγγιστικοὺς τύπους, ὅμως τυγχάνει ἀκριβέστερον τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο παρουσιάζει σφάλματα καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα συμβαίνει νὰ παρεισδύῃ ἐνίστε διαφορὰ μιᾶς ἐβδομάδας. Ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὰ ἔτη 1974, 1981 καὶ 1998 διαπιστοῦται εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα λάθος μιᾶς ἐβδομάδας. Ἐπομένως, ἐάν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν μίαν ἀναμφισβήτητον κοινὴν ἀρχὴν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἡ μόνη ἀπολύτως ἀκριβῆς λύσις εἶναι νὰ ἀκολουθῶμεν ἐπακριβῶς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κανόνος τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ νὰ προσδιορίσωμεν, κατ' ἀκριβῆ ἀστρονομικὸν ὑπολογισμὸν, τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν πρώτην πανσέληνον. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ ἐπιλογὴ ἐνὸς ὠρισμένου μεσημβρινοῦ, τοιοῦτος δὲ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δεῖν νὰ εἶναι ὄχι ὁ μεσημβρινὸς τοῦ Greenwich, ἀλλ' ὁ μεσημβρινὸς τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν κοινὴν χριστιανικὴν συνείδησιν. Λόγου χάριν, ὁ μεσημβρινὸς τοῦ Παναγίου Τάφου τῶν Ἱεροσολύμων καθορίζει τὴν ἡμερομηνίαν, ἡ πανσέληνος ὅμως καὶ ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία θὰ καθορίζωνται παγκοσμίως, ἀνεξαρτήτως τοῦ τόπου, καὶ μόνον ἐάν συμπίπτῃ Κυριακὴν ἢ Σάββατον θὰ ὀρίζεται ἐκ τοῦ τόπου μετρήσεως τοῦ χρόνου, ἴσθαι τῶν Ἱεροσολύμων. Ἄν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς μεσημβρινοὺς Greenwich καὶ Ἱεροσολύμων, βεβαίως θὰ ὑπάρχουν μικραὶ διαφοραὶ, ἔχουσαι ὅμως ὡς συνέπειαν τὴν κατὰ μίαν ἐβδομάδα διαφορὰν ἑορτασμοῦ τοῦ

Πάσχα. Διὰ καὶ υποβάλλεται ἡ πρότασις ὅπως ὁ μεσημβρινὸς τῶν Ἱεροσολύμων καταστή ἡ ἀρχὴ μετρήσεως τοῦ χρόνου τοῦ πασχαλίου. Ἐν τελευταίον σημείον εἶναι τὸ τῆς σχέσεως τοῦ χριστιανικοῦ πρὸς τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα. Τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ἐρωτάζετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἰς ὠρισμένην ἡμερομηνίαν, ἦτοι τὴν 14ην τοῦ Ἰουδαϊκοῦ μηνὸς Νισάν. Ἐκτοτε ὁμως οἱ Ἰουδαῖοι ἤλλαξαν τὴν μέθοδον ὑπολογισμοῦ τοῦ Πάσχα αὐτῶν, ἡ ὁποία ὁμως μέθοδος τυγχάνει λελενθασμένη. Ὁ τρόπος οὗτος, ὁ ἐφαρμοζόμενος σήμερον ὑπὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἡμερολογίου, ἐφηρμόσθη πολὺ μεταγενέστερον τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὄταν, λοιπόν, ζητήται ὁ ἑορτασμός τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα νὰ μὴ συμπίπτῃ πρὸς ἐκεῖνον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, ἀλλὰ νὰ ἐπεται τούτου, προϋποτίθεται ὅτι τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ὑπολογίζεται κατὰ τὸ κρατοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου σύστημα ἑβραϊκοῦ ἡμερολογίου. Συνεπῶς, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι θὰ μετέβαλλον τρόπους ὑπολογισμοῦ τοῦ Πάσχα τῶν, ὥστε νὰ συμπέσῃ πρὸς τὸ ἡμέτερον, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μεταβληθῇ ἐκ νέου ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα διὰ νὰ μὴ συμπίπτῃ πρὸς τὸ τῶν Ἰουδαίων. Λοιπόν, ἐνῶ ἀπὸ ἀστρονομικῆς πλευρᾶς τὸ θέμα εἶναι ἀπλοῦν, ἐν τούτοις ὁμως πολλοὶ πιστοὶ φοβοῦνται ὅτι οἰαδῆτις ἀλλαγὴ θὰ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν σχετικὸν κανὸνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Καὶ πρὸς κατανόησιν τῆς ὀρθότητος τοῦ πράγματος πρέπει αἱ Ἐκκλησίαι καὶ αἱ ποιμένες νὰ διαφωτίσουν τὰ ποιμνία αὐτῶν, ὅτι ὁ μόνος ὀρθὸς ὑπολογισμὸς εἶναι ὁ καθορισθεὶς ὑπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς ἐκείνης Συνόδου. Τοῦτο θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ καὶ διὰ τοῦ ἀπλουστάτου τρόπου τῆς ἐπιδείξεως εἰς τοὺς πιστοὺς τῆς πανσελήνου κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ἦτοι διὰ μιᾶς τελείως ἐμπειρικῆς μεθόδου, ὥστε νὰ καταδειχθῇ αὐτοῖς πλέον ἀπλῶς τὸ λελενθασμένον τῆς ἀκολουθουμένης πράξεως καθορισμοῦ τῆς ἑορτῆς ταύτης.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν, κύριε Καθηγητά, διὰ τὴν σαφήνειαν, πληρότητα καὶ συντομίαν τῆς πληροφορήσεως ὑμῶν. Ὑπάρχει καμμία ἀπορία ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Κοντοπούλου;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Κύριε Κοντόπουλε, ποία εἶναι ἡ ἐγγυτέρα καὶ ποία ἡ ἀπωτέρα πρὸς τὴν πραγματικὴν ἰσημερίαν ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα κατὰ τοὺς νέους ἐπιστημονικοὺς ἀκριβεῖς ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμούς;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Κοντόπουλος: Ἡ ἐγγυτέρα δύναται νὰ εἶναι ἡ 21η Μαρτίου καὶ ἡ ἀπωτέρα ἡ 26η Ἀπριλίου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Πιστεύετε, κύριε Κοντόπουλε, ὅτι αἱ ἐκτιμήσεις αὗται μᾶς ὀδηγοῦν πλησιέστερον πρὸς τὸν χρόνον τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως (τὸ ὁποῖον συνέβη μεταξύ 6ης καὶ 9ης Ἀπριλίου); Αὐτός, ἄλλωστε, πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ λόγος ποὺ λαμβάνετε τὸν μεσημβρινὸν τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι καὶ παναρθόδοξος συνείδησις καὶ κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα, διότι καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Παναρθόδοξον Συνέδριον τοῦ ἔτους 1923 ἔλαβε τὸν μεσημβρινὸν τῶν Ἱεροσολύ-

μων ὡς βάσιν μετρήσεως τοῦ χρόνου. Δηλαδή ἔχομεν τάσιν ἀναφορᾶς πρὸς τὸν χρόνον καθ' ὃν περίπου συνέβη τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἀγωνιζόμεθα νὰ προσδιορίσωμεν μετὰ πάσης ἀκριβείας τὸ ἡμερολόγιον, διὰ νὰ ἐορτάζωμεν τὸ Πάσχα ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔλαβε χώραν ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Κοντόπουλος: Τοῦτο εἶναι θέμα ἱστορικόν. Τὴν στιγμήν ταύτην περιορίζομαι εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν καθορισμὸν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κανόνος τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: ἡ ὁποία Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐφρόντισεν ὅπως ὁ ἐορτασμὸς τοῦ Πάσχα εὐρίσκηται ἐγγύτερον πρὸς τὸν χρόνον τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἶναι ἐκτάκτως ἱκανοποιητικὸν τὸ γεγονός ὅτι κινούμεθα ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Ἱεροσολύμων. Οὐδέν βιβλικώτερον καὶ οὐδέν χριστολογικώτερον τούτου. Δεδομένου ὅτι ἡ Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀνέθεσε τὸν καθορισμὸν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν πανσέληνον μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν εἰς τὸ ἀστρονομικὸν κέντρον τῆς Ἀλεξανδρείας, σὰς παρακαλῶ, κ. Κοντόπουλε, νὰ μᾶς εἰπηται ἐάν ὑφίσταται διαφορά μεταξὺ τῶν δύο ἀστρονομικῶν κέντρων, ἤτοι τῶν κέντρων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, καθ' ὅτι, ὡς γνωστὸν, τὰ Πάσχα, ἐπὶ αἰῶνας, καθορίζετο ὑπὸ τοῦ κέντρου τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Κοντόπουλος: Δὲν ἔχω ἀκριβῶς ὑπ' ὄψιν μου. Ἄλλ' ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα γεωγραφικῶς εὐρίσκονται ἐγγυὺς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς μεσημβρινούς, ὥστε νὰ ὑπάρχη — ἂν ὑπάρχη — ἐλαχίστη διαφορά. Πιθανὸν νὰ ὑπάρχη ποιά τις διαφορά, ἡ ὁποία δὲν γνωρίζω ἂν ποτε ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου: Τὰ θέμα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, νομίζω, δὲν εἶναι μόνον θέμα ἀστρονομικόν, ἀλλὰ καὶ θεολογικόν. Ἦδη αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διέστειλε τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων ἐκείνου τῶν χριστιανῶν. Διὰ λόγους καθαρῶς θεολογικούς, ἐπομένως, ἡ τῆς θεολογίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἂν θέλετε, δὲν δύναται τὸ χριστιανικὸν Πάσχα νὰ συμπέσῃ πρὸς τὸ τῶν Ἰουδαίων. Τὸ χριστιανικὸν Πάσχα εἶναι τὸ καινὸν Πάσχα ὄχι μόνον θεολογικῶς, ἀλλὰ καὶ χρονικῶς, ὡς ρητῶς λέγει ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης «οὐκ εἰσήλθον εἰς τὸ πραιτώριον ἵνα μὴ μιανθῶσι, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα». Νομίζω, ὅτι ἀνέκαθεν ὑπῆρχεν ἡ διαστολὴ μεταξὺ ἐβραϊκοῦ καὶ χριστιανικοῦ Πάσχα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ θεολογικὸν μέρος τοῦ προβλήματος, ἅγιε Περιστερίου, ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς καὶ ὄχι εἰς τὸν κ. Καθηγητὴν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Κοντόπουλος: Ὅταν λέγωμεν ὅτι τὸ χριστιανικὸν Πάσχα ἐπεταὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, ἐννοοῦμεν ὅτι ἐπεταὶ τούτου κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυ-

ρίου. Δηλαδή, κατά τήν ἐτησίαν ἐπανάληψιν τῶν ἐορτῶν, ἐορτάζοντες τὰ ἱερὰ γεγονότα, καθορίζομεν τὰς ἐορτάς τούτων κατά τρόπον τοιοῦτον, ὥστε τὸ χριστιανικὸν Πάσχα νὰ ἔπεται τοῦ ἰουδαϊκοῦ, κατά τὸ ἔτος ὅμως ἐκεῖνο καθ' ὃ ἐπραγματοποιήθη ἡ Σταύρωσις καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Σήμερον οἱ ἰουδαῖοι μεταχειρίζονται ἐσφαλμένας μεθόδους ὑπολογισμοῦ τοῦ Πάσχα των. Ἐάν δὲ εἰς τὸ μέλλον οὗτοι μεταβάλουν τὸν τρόπον ὑπολογισμοῦ τοῦ Πάσχα των, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι θὰ συμβαδίσωμεν μετ' αὐτῶν, διὰ νὰ ἐπηται τὸ ἡμέτερον Πάσχα ἐκείνου τῶν ἰουδαίων. Τὸ ἀκολουθητέον ὑφ' ἡμῶν εἶναι ἡ πιστότης εἰς τὰς ἡμερομηνίας τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἀντιλαμβάνομαι τὰς σκέψεις καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Καθηγητοῦ. Θὰ ἠθέλον ὁμως νὰ γνωρίζω, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς του, μέχρι τοῦ ἔτους 2220, πόσας φορές ὁ ἐορτασμός τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα θὰ συμπίπτῃ ἢ θὰ προηγήται τοῦ ἰουδαϊκοῦ;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Κοντόπουλος: Δὲν εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἀπαντήσω. Ἴσως ὁ Καθηγητὴς κ. Lederle νὰ ἠδύνατο νὰ σᾶς πληροφρήσῃ.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Lederle: Ἡ συνχότης τῆς τοιαύτης συμπτώσεως ἢ προηγέσεως καλύπτει — ὑπὸ τὸ ἐν ἰσχύϊ καθεστῶς — τὸ 1/4 ἐνὸς δεδομένου συνόλου ἐτῶν, καὶ δὴ προκειμένου τόσοσιν περὶ τῆς ἀστρονομικῆς προσδιοριζομένης ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, ὅσον καὶ περὶ τῆς ἐορτῆς ταύτης ὑπολογιζομένης κατὰ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον. Ὁ λόγος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὸ μετερρυθμισμένον ἰουδαϊκὸν ἡμερολόγιον ἡ μέση διάρκεια τοῦ ἔτους εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη, οὕτω δὲ τὸ Πάσχα ἐορτάζεται ἀργότερον τοῦ δέοντος. Ἐπειδὴ, ἐπομένως, ἡ αἰτία ἔγκειται εἰς τὸ ἐσφαλμένον τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἡμερολογίου, ὁ ἀστρονομικὸς ὑπολογισμὸς δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἀτάκτους ταύτας περιπτώσεις.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίσκης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὅταν ὁ καθηγητὴς κ. Κοντόπουλος ἀπήντησεν εἰς τὰς θεολογικὰς ἀμφιβολίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου, εἶπεν ὅτι οἱ ἰουδαῖοι ὑπολογίζουν λελανθασμένως τὸ Πάσχα, δύναται δὲ οὗτοι νὰ ὀρίσουν τοῦτο καὶ κατὰ Φεβρουάριον, Μάρτιον κ.λπ. Μήπως θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς εἴπῃ ποίους τρόπους μεταχειρίζονται οἱ ἰουδαῖοι διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα των;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Κοντόπουλος: Ἦδη ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐν μέρει ὁ Καθηγητὴς κ. Lederle. Δηλαδή, ἡ διάρκεια τοῦ ἔτους, ὡς ὑπολογίζουσι τοῦτο οἱ ἰουδαῖοι, δὲν εἶναι ἡ πραγματικὴ. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς λόγος ποὺ δὲν ἐορτάζουσι εἰς τὴν πραγματικὴν ἡμερομηνίαν τὸ Πάσχα. Ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔτους τούτου, καθορίζεται ἡ ἔαρινή ἰσημερία, ἣτις πίπτει ἀργότερον τῆς πραγματικῆς, καὶ τὸ Πάσχα καθορίζεται βάσει ταύτης. Ὁ Καθηγητὴς κ. Lederle θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ παράσχῃ πλείονας πληροφορίας.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Lederle: Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἡμερολογίου εἶναι τόσο περιπλοκός, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν ἐνταῦθα νὰ ἀναλύσωμεν τοῦτον ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ. Ἡ γενικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Οἱ Ἰουδαῖοι διατηροῦν ἐν ἰσχύϊ τὸ σεληνιακὸν ἔτος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ 12 μηνῶν (κατὰ τὰ συνήθη ἔτη) ἢ ἐκ 13 μηνῶν (κατὰ τὰ δίσεκτα ἔτη). (Μὴν σημαίνει ἐν προκειμένῳ πάντοτε τὸν χρόνον μεταξύ μιᾶς νέας σελήνης καὶ τῆς ἐπομένης). Ἐπειδὴ 12 τοιοῦτοι μῆνες εἶναι βραχύτεροι ἐνὸς ἡλιακοῦ ἔτους, εἶναι ἀνάγκη καθ' ἑκάστην τριετίαν περίπου νὰ εἰσάγηται καὶ εἰς 13ος παρέμβλητος μῆν. Εἰς τὸ μετερρυθμισμένον ἡμερολόγιον τοῦ HILLEL Β' ἡ παρεμβολὴ αὕτη συμβαίνει συχνότατα, εἰς τρόπον ὥστε ἡ μέση διάρκεια ἐνὸς ἔτους νὰ καθίσταται μεγαλυτέρα τοῦ δέοντος κατὰ 6 λεπτά καὶ πλέον. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔτους καθυστερεῖ κατὰ μέσον ὄρον περίπου μίαν ἡμέραν ἀνά δύο αἰῶνας. Ὡς ἐκ τούτου συμβαίνει ὁλονέν καὶ συχνότερον τὸ Πάσχα νὰ ἐορτάζηται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δευτέρας πανσελήνου τῆς ἰσημερίας. Πλὴν τούτου, ἡ ἐορτὴ τοῦ Πάσχα μετατίθεται ἐπίσης συχνὰ καὶ διὰ λειτουργικοῦς λόγους κατὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας. Τὸ ὅτι εἰς τὸ Ἰουλιανόν ἡμερολόγιον δὲν συμβαίνει πλέον νὰ ἐορτάζηται τὸ Πάσχα συγχρόνως πρὸς τὸ Ἰουδαϊκόν ἢ πρὸ αὐτοῦ, ὀφείλεται ἀπλῶς εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀπόκλισις τῆς μέσης ἔτησιος διαρκείας ἀπὸ τοῦ ἀστρονομικοῦ ἡλιακοῦ ἔτους εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅσον εἰς τὸ μετερρυθμισμένον Ἰουδαϊκόν ἡμερολόγιον.

Ὁ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ἡλιουπόλεως: Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν μεσημβρινὸν τῶν Ἱεροσολύμων θὰ ἐπεθύμουν νὰ γνωρίζω ἐὰν τὸ ὀρθόδοξον Πάσχα συμπίπτει πρὸς τὸ Πάσχα τῶν λατίνων καὶ ἐὰν ὑπάρχη διαφορὰ ἐν προκειμένῳ ἐντὸς τῶν προσεχῶν 200 ἐτῶν, ποία εἶναι αὕτη; Τοῦτο δὲ διότι ἐν τῇ Διασκέψει ταύτῃ ἐξετάζομεν τὴν δυνατότητα συναεορτασμοῦ μεθ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Κοντόπουλος: Συμφώνως πρὸς τὸν προτεινόμενον τρόπον ὑπολογισμοῦ, μόνον κατὰ τρία ἔτη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρόντος αἰῶνος δὲν συμπίπτει τὸ ὀρθόδοξον Πάσχα πρὸς ἐκεῖνο τῶν λατίνων. Ἐκτός, ἐὰν κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας, οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ προτεστανταὶ θελήσουν νὰ ἀκολουθήσουν, τοὺς ὀρθοδόξους.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρεσβύτερος Μποροβόϊ: Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε, πιστεύω ὅτι ἅπαντες συμφωνοῦμεν εἰς ὅσα οἱ ἐπιστήμονες ἀστρονόμοι ἐξέθεσαν ἐνταῦθα καὶ ἀποδίδομεν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν. Καὶ δυνάμεθα, ἐν μέρει, κατὰ τὰς δυνατότητάς μας, νὰ παρακολουθήσωμεν τὰ ἐπιχειρήματά των, νὰ τὰ ἐννοήσωμεν καὶ νὰ τὰ δεχθῶμεν. Ὅμως τὰ συζητούμενα, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, δὲν εἶναι προσωπικὸν ἰδικὸν μας πρόβλημα. Ὡς ἀνπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας ἐκπροσωποῦμεν ἑκατομμύρια πιστῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ διερωτηθοῦν διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πασχαλίου. Πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταστήσωμεν σαφῆ εἰς αὐτοὺς τὴν ὀρθότητα τῆς ἐνεργείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας νὰ ὑπολογίῃ τὸ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὰ νέα ἐπιστημονικὰ ἀστρονομικὰ δεδομένα; Μήπως θὰ

ηδύνασθε, κύριε Κοντόπουλε, νά μᾶς παράσχητε ἕνα ἐκλαϊκευμένον τρόπον παρουσιάσεως τῶν ἀναλυθέντων ἀστρονομικῶν στοιχείων πρὸς τὸ σῶμα τῶν ὀρθοδόξων, ὥστε νά μὴ θεωρηθῇ τι τὸ νέον, τι τὸ ἀντίθετον, πρὸς τὰ θέσμια τόσων αἰώνων, ἀλλ' ὡς μία συνέχισις τῆς ὀρθῆς παραδόσεως ὑπολογισμοῦ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ τὴν ἴδιαν ἐρώτησιν ἔθεσα εἰς τὸν κ. Κοντόπουλον ὅτε ἐκαλέσαμεν αὐτὸν εἰς τὸ Οἴκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ νά μᾶς παράσχη ἐνημερωτικὰς πληροφορίας ἐπὶ τοῦ θέματος. Καὶ ἀπήντησε τότε ὅτι ἀσφαλῶς πρέπει νά γίνῃ μία τοιαύτη ἐκλαϊκευμένη παρουσίασις.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγητὴς κ. Κοντόπουλος: Συμφωνῶ ὅτι πρέπει νά γίνῃ μία ἐκλαϊκευμένη παρουσίασις τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἀστρονομικῶν δεδομένων. Ἐπὶ παραδείγματι, νά ἐκδοθῇ διαφωτιστικὸν φυλλάδιον, ὥστε νά δυνηθῇ νά κατανοήσῃ τὸ θέμα καὶ ὁ ἀπλούστερος τῶν ἀνθρώπων. Ἡ παρουσίασις ὁμῶς ἐνὸς πολὺ ἀπλοῦ τύπου τυγχάνει ἀνέφικτος, διότι ἡ κίνησις τῆς σελήνης, βάσει τῆς ὁποίας καθορίζεται ἡ πανσέληνος, εἶναι πολυπλοκώτερη, καὶ ὀρίζεται κατόπιν παρατηρήσεων πολλῶν δεκαετιῶν καὶ ὑπολογισμῶν, γινομένων δι' ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Ἐπομένως δὲν θὰ δοθῇ ἀπλοῦς τις τύπος, ἀλλὰ θὰ ἐξηγηθῇ ἡ γινομένη ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων ἐν προκειμένῳ ἐργασία πρὸς ἀπολύτως ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ νέου Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦν αἱ περισσότεραι Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ὁ καθορισμὸς τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σήμερον ἰσχυόντων πασχαλίων παρουσιάζει τόσον σοβαρὰς ἀποκλίσεις, ὥστε νά χρειάζεται νά καταφύγωμεν εἰς ἄλλους τρόπους ὑπολογισμοῦ;

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγητὴς κ. Κοντόπουλος: Τὸ νέον Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον πρακτικῶς συμπίπτει σχεδὸν πρὸς τὸ γρηγοριανὸν καὶ θεωρητικῶς μόνον ὑπάρχει ἡ δυνατότης, μετὰ τὴν πάροδον πολλῶν αἰώνων, νά ὑπάρξῃ μικρὰ διαφορά. Οὐσιαστικῶς ἐνδιαφέρει τὸ ἀκολουθούμενον πολιτικὸν ἡμερολόγιον, βάσει τοῦ ὁποῖου ὀρίζονται αἱ μὴ κινηταὶ ἑορταί. Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἐάν συνεχίζωμεν νά τὸ καθορίζωμεν κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο, διατρέχομεν τὸν κίνδυνον ὑπάρξεως διαφορᾶς τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ὅποτε θὰ ἔχωμεν σφάλμα ἐνὸς μηνός. Ἐπομένως, πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, καὶ οἰασδήποτε ἄλλης ἀμφισβητήσεως, ἐνδείκνυται νά ἀκολουθησῶμεν τὸν ἀπολύτως ἀκριβῆ ἀστρονομικὸν ἐπιστημονικὸν ὑπολογισμὸν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχουν κληθῆ καὶ ἄλλοι ἀστρονόμοι, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη ἡ μελέτη τοῦ θέματος, καὶ παρακαλῶ αὐτὴν ὅπως μελετήσῃ προσεκτικῶς τοῦτο ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς αὐστηρᾶς ὀρθοδόξου παραδόσεως καὶ ἀπολύτως ἐντὸς τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ὑπὸ τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἴκουμενικῆς Συνόδου ὀριζομένων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσμιοι σύεδροι, ἐλήφθη καὶ τηλεγράφημα ἐξ Ἁγίου Ὁρους, τοῦ ὁποῖου ἐπιθυμῶ νὰ λάβῃ καὶ ἡ Ὀλομέλεια γνῶσιν, καὶ παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νὰ τὸ ἀναγνῶσῃ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινῶσκει τὸ τηλεγράφημα, ἔχον ὧδε:

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον Β' Προσυνοδικῆς

Πανορθοδόξου Διασκέψεως

Διερμηνεύοντες τὸν κοινὸν προβληματισμὸν ὁλοκλήρου τοῦ Ἀγιορειτικοῦ Μοναχισμοῦ, ὅπως ταπεινῶς ἀλλὰ καὶ ἐν ἀμετακινήτῳ φρονήματι, γνωρίζομεν υἱικῶς ὅτι, ἐν τῇ προσπάθειά τῆς Β' Πανορθοδόξου Προσυνοδικῆς Διασκέψεως ὅπως ἐξευρεθῇ τρόπος κοινῶν συνεορτασμοῦ τοῦ Πάσχα μετὰ τῶν ἑτεροδόξων χριστιανῶν, ἀσφαλῶς θὰ ἐπέλθῃ διάσπασις τῆς ἐνόητος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, διὸ καὶ ἀποδοκιμάζομεν οἰανδήποτε ἀλλαγὴν τοῦ Πασχαλίου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάλυσιν, συντημῆσιν ἢ ἀλλοίωσιν τῆς παραδεδομένης ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας νηστείας φρονούμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ οὐδεμία μεταβολή, δεδομένου ὅτι ἡ ἀσκητικὴ παράδοσις τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ οἰκονομίᾳ χρωμένῃ διακανονίζει πᾶσαν ἰδιάζουσα προσωπικὴν περίπτωσιν. Εὐελπιστοῦντες ὅτι χάρις καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν ἐπαινετὴν σταθερότητα δὲν θὰ διαψευσθοῦν αἱ προσδοκίαι μας. Διατελούμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

*Ἄπαντες οἱ ἐν τῇ ἐκτάκτῳ διπλῇ Ἱερᾷ Συνάξει
Κατηγοούμενοι καὶ Προϊστάμενοι
τῶν εἴκοσι Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἄθω»*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσμιοι σύεδροι, εἶναι πολὺ φυσικὸν ἡ τάξις τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν νὰ ἔχῃ ἰδιαιτέραν εὐαισθησίαν διὰ τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἐξετάζομεν ἐνταῦθα. Θεωρῶ φυσικὸν νὰ ἐκφράσουν οὗτοι πρὸς ἡμᾶς εὐλαβῶς τὴν ἀποψιν, τὸ φρόνημα καὶ τὴν γνώμην των. Εἶναι πρὸς τιμὴν των ὅτι δὲν ἐδειξαν ἀδιαφορίαν. Ὅφειλομεν νὰ τοὺς προσέξωμεν. Ἀποδίδομεν ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ προσοχὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν, καὶ ἰδιαιτέρως τῶν σεβασμίων πατέρων τοῦ Ἄθω. Παρακαλῶ ὑμᾶς ὅπως, ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν θεμάτων ἐν ταῖς Ἐπιτροπαῖς, ἔχητε ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἀσκητικὴν ἀποψιν τῶν μοναχῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσμιοι σύεδροι, εὐχαριστῶ καὶ αὐθις τοὺς ἐλλογίμους κ.κ. ἀστρονόμους διὰ τὴν βοήθειάν των καὶ παρακαλῶ αὐτοὺς νὰ παράσχουν τὴν συμβολὴν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν, ἣτις ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τοῦ Ἡμερολογίου. Δηλῶ δέ, ὅτι ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐργασθῶμεν ἐν Ἐπιτροπαῖς. Καί, συμφώνως πρὸς τὰ πανορθοδόξως

120

κρατούντα, ἐκάστη Ἐπιτροπή ἐκλέγει ἐκ τῶν σπλάγχων της τὸν Πρόεδρον καὶ τὸν Γραμματέα αὐτῆς.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία

Δ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη, 9η Σεπτεμβρίου 1982)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(16.30 - 18.30)

Κατόπιν προσευχῆς ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Σεβάσμιοι καὶ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἐπιθυμῶ, πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἐργασίας ἡμῶν, νὰ προβῶ εἰς δύο ἀνακοινώσεις πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν, ἤτοι, πρῶτον, ὅτι, συμφώνως τῷ προγράμματι, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπειῶν ἐπεσκέφθησαν, χθὲς τὴν πρωΐαν, τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως καὶ τοῦ Καντονίου τῆς Δημοκρατίας τῆς Γενεύης, γενόμενοι δεκτοὶ ὑπὸ τῆς τοπικῆς Κυβερνήσεως μετὰ πάσης ἐγκαρδιότητος καὶ τιμῆς καὶ ἐν χριστιανικῷ πνεύματι. Ἐκ τῆς ἐπισκέψεως καὶ ἐπικοινωνίας ταύτης προέκυψεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς πόλεως τῆς Γενεύης εἶναι πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν πρὸς παροχὴν φιλοξενίας ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν, ἔργῳ ἐξυπηρητήσεως τῶν χριστιανικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν ἰδεωδῶν καὶ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου. Καί, δεύτερον, ἐπίσης οἱ ἀρχηγοὶ ἐπραγματοποιήσαμεν ἐπίσκεψιν πρὸς τὴν ἔδραν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἐνθα ἐγενόμεθα δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ ἀναπληρωτοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως ἀπουσιάζοντος ἐπὶ ἀποστολῇ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς. Κατὰ τὴν ἐπικοινωνίαν ταύτην, ἐκπροσωπῶν ὁ ἐλάχιστος ἐγὼ τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀπαντῶν εἰς τὴν προσφώνησιν καλωσορισμοῦ τοῦ ἀναπληρωτοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, ἐτόνισα ὅτι ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἡ συμμετοχὴ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν εἶναι πληρεστέρα καὶ ἀποφασιστικωτέρα. Ἐκτοτε ἐμεσολάβησαν ὡς πρὸς τὴν κατεύθυναι ταύτην ἐξελιξίς — εἶπον, ἐρμηνεύων τὸ πνεῦμα τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν Μίαν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν — καὶ ὅτι τὴν φορὰν ταύτην δὲν ἐκφράζομεν ἀπλῶς ἐπιθυμίαν, ἀλλ' ἀπόφασιν ὅπως συμμετέχωμεν πληρέστερον εἰς τὴν ὄλην δραστηριότητα τοῦ Συμβουλίου, καὶ μάλιστα εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν κειμένων αὐτοῦ εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀμολογίαν τῆς πίστεως. Νὰ διατυπῶμεν δηλαδὴ τὴν ὀρθόδοξον ἀποψιν. Ἄλλωστε, προσέθεσα, ἐὼν τοῦτο δὲν γίνῃ, τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν κινδυνεύει νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ νὰ εἶναι ἐν παμπροτεσταντικῶν Συμβούλιον καὶ νὰ χάσῃ τὸν οἰκουμενικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα ἀνευ τῆς ἐνεργοτέρας καὶ ἀποφασιστικῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐν τρίτον σημείον, μὴ ἔχον σχέσιν πρὸς τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν, ὅμως ἐπειδὴ συνερχάμεθα ἐν Γενεῦῃ ἐπιθυμῶ νὰ τὸ ἀναφέρω, εἶναι ὅτι ἡ σημερινὴ ἡμέρα τυγχάνει ἐξαιρετικῶς σημαντικὴ διὰ τὴν πόλιν τῆς Γενεύης. Ὀνομάζεται δὲ ἡμέρα νηστείας τῆς Γενεύης. Καὶ ὁ λόγος προέρχεται ἐξ ἐνός ἀπαισίας μνήμης ἱστορικοῦ γεγονότος, τῆς λεγομέ-

νης νυκτός του Ἁγίου Βαρθολομαίου, ἴτοι τοῦ σφαγιασμοῦ τῶν οὐγενώτων ὑπὸ τῶν καθολικῶν. Εἰς μνήμην τοῦ γεγονότος, λοιπόν, τούτου, καὶ εἰς ἀπόδοσιν τιμῆς πρὸς τοὺς σφαγιασθέντας τότε καλβινιστάς, ἡ Γενεὺη νηστεύει καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ δεχώμεθα καὶ τὰ μηνύματα τῶν πόλεων καὶ τοῦ κόσμου, ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ὁποῖου ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Καὶ κατὰ ποῖον τρόπον νηστεύει; Ἡ βᾶσις τῆς εἶναι ἡ θυσία. Ἐκαστος πολίτης τῆς Γενεὺης καλεῖται νὰ νηστεύσῃ ἐν πνεύματι θυσίας καὶ προσφορᾶς. Ὡς ἐκ τούτου, σήμερον, ἅπαντες οἱ πολῖται τῆς Γενεὺης, ἀνεξαιρέτως, καλοῦνται νὰ συνεισφέρουν εἰς κέντρα, τὰ ὁποῖα δέχονται δωρεάς, καὶ αὐταὶ νὰ διατεθοῦν ὑπὲρ τῶν πασχόντων ὄλου τοῦ κόσμου. Δύο, λοιπόν, διδάγματα μᾶς ἔρχονται ἐκ τῆς ἡμέρας ταύτης τῆς πόλεως τῆς Γενεὺης: Πρῶτον, τὸ καὶ πλέον ὄξιον προσοχῆς, εἰς ποῖον σημεῖον, διαρκαύσης τῆς ἱστορίας, ἔχουν ἀδηγήσει οἱ θρησκευτικοὶ φανατισμοὶ τὴν ἀνθρωπότητα, μέχρι τῆς νυκτός τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, καὶ κυρίως ὅταν οἱ φανατισμοὶ αὐτοὶ συνδέονται πρὸς πολιτικὰ ἐλατήρια καὶ ἐλατήρια προσωπικῶν φιλοδοξιῶν καὶ ἐπενδύσεων, ὅπως ἐπρόκειτο εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην τῆς διαφορᾶς καθολικῶν καὶ οὐγενώτων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Καί, δεύτερον, ὅτι τὴν νηστείαν τῆς ἡ Γενεὺη δὲν τὴν ἀποκαλεῖ νηστείαν κλαυθμοῦ καὶ ὀδυρμῶν, ἀλλὰ τὴν ὀνομάζει ἑορτὴν. Τὴν προσφορὰν, τὴν θυσίαν, τὴν συντριβὴν τὴν ἑορτάζει, καὶ δὴ ὄχι φαρισαϊκῶς, ἀλλ' ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος «Σὺ δὲ νηστεύων δλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, ἵνα μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων». Τὸ μήνυμα τοῦτο μᾶς ἔρχεται σήμερον ἐκ τῆς πόλεως τῆς Γενεὺης καὶ ὠφείλον νὰ σᾶς τὸ μεταδώσω.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς παρούσης συνεδρίας, ἴτοι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑποβληθέντων τῆ ταπεινότητί μου, κατὰ τὴν τάξιν πορισμάτων τῶν Ἐπιτροπῶν, θὰ ἐπεθύμουν ὅπως ἐπιλύσωμεν ἐν διαδικασιακόν θέμα, ἴτοι τὸ πῶς θὰ χαρακτηρίσωμεν τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου ἡμῶν ἐν τῇ Διασκέψει ταύτῃ, καθ' ὅτι βαίνομεν πρὸς λήψιν τελικῶν ἀποτελεσμάτων. Κατόπιν πολλῆς σκέψεως καὶ ἐκτιμήσεως τῆς προηγουμένης προτάσεώς μου, ὅπως αἱ ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως χαρακτηρισθῶν «εἰσηγητικοὶ ἀποφάσεις», ἐπληροφορήθην ὅτι ἡ λέξις «εἰσηγητικαί» δὲν μεταφράζεται ἀκριβῶς εἰς ἄλλας γλώσσας. Δὲν ἀποδίδει τὸ νόημα τὸ ὁποῖον ἡ λέξις ἔχει εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν. Ἄφ' ἐτέρου, διὰ νὰ προσεγγίσω πλήρως πρὸς τὴν ἀποψιν ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς Διασκέψεως δέον νὰ ἀποκληθῶν «πορίσματα», «προτάσεις», κ.λπ., ἐπεξεργάσθην τὴν ἐξῆς διατύπωσιν: «Ἀποφάσεις τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, προτεινόμεναι πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύναδον», τὴν ὁποῖαν καὶ προτείνω εἰς τὴν Ὀλομέλειον τῆς Διασκέψεως. Ἐπίσης προτείνω ὅπως εἰς τὰ ἐγκριθησόμενα τελικὰ κείμενα ἐπὶ τῶν θεμάτων ὑπάρχῃ ἐν ὑποσημειώσῃ δήλωσις ὅτι «ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν κανονικὰς διατυπώσεις», ὥστε νὰ λήξῃ τὸ θέμα. Ὅστις ἔχει ἀντίρρησιν νὰ ζητήσῃ τὸν λόγον. Ὁ ἄγιος Κιέβου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, γνωρίζετε ὅτι αἱ ἀντιρρήσεις ἡμῶν διὰ τὴν προηγουμένως γενομένην ὑφ' ὑμῶν διατύπωσιν, ἐγένοντο ὄχι διότι ἠθέλωμεν νὰ φέρωμεν ἀντίρρησην, ἀλλ' ἐπειδὴ θεωροῦμεν ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἀποτελοῦν ἀντικείμενον μεγάλης εὐθύνης, αἱ δὲ προταθεῖσαι τότε διατυπώσεις ἐδημιούργουν ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν κειμένων, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν αὐτάς. Τὴν προταθεῖσαν νῦν διατύπωσιν «ἀποφάσεις τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως προτεινόμεναι πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον», μὲ σχετικὴν ὑποσημείωσιν εἰς τὸ τέλος ἐκάστου κειμένου, ὅτι τοῦτο δὲν ἔχει ἰσχὺν κανονικῆς ἀποφάσεως, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι τυγχάνει μίᾳ ἀπόφασις ἣτις θὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, δεχόμεθα ἀνεπιφυλάκτως καὶ ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς, ἅγιε Πρόεδρε, καὶ εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν σοφίαν, μεθ' ἧς ἀντιμετωπίσατε τὸ θέμα, διὰ τὸν κόπον, τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐργασίαν σας ὅπως ἐξεύρητε τὴν εὐτυχῆ ταύτην λύσιν εἰς ἕν τὸσον δύσκολον πρόβλημα, λύσιν, ἣτις ἱκανοποιεῖ ἅπαντας. Οὕτως ὠδηγήθη τὸ ταλαιπωρῆσαν ἡμᾶς τοῦτο ζήτημα εἰς αἰσίαν ἔκβασιν. Καὶ ὀφείλω νὰ προσθέσω ὅτι παρὰ τὰς διαφωνίας, τελικῶς, πάντοτε, εὐρίσκεται τρόπος συμφωνίας, διότι ἐκάστη πλευρὰ ἐπιδιώκει τὴν καλὴν διάθεσιν καὶ ἐργάζεται πρὸς μεγαλυτέραν δόξαν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τῷ Σεβ. Μητροπολίτῃ Κιέβου διὰ τὴν τοιαύτην θετικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ὅλην συζήτησιν καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν αἰκοδομήν τοῦ πνεύματος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὁμοφωνίας. Δὲν βλέπω νὰ ὑπάρχη ἀντίρρησις καὶ διατυπῶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως ταύτης, ὡς πρὸς τὸ διαδικαστικὸν τοῦτο θέμα, ὅτι τὰ παρίσματα τῆς Διασκέψεως ἀπακαλοῦνται «Ἀποφάσεις τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως προτεινόμεναι πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον» καὶ ὅτι, ἐν ὑποσημείωσει, ἐν τέλει ἐκάστου κειμένου νὰ ὑπάρχη διευκρίνησις ὅτι «τὸ κείμενον τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ κανονικὴν διάταξιν τῆς Διασκέψεως διὰ τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας».

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Διασκέψεως ὁμοφώνως ἀποδέχεται τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Προέδρου διατύπωσιν καὶ ὀρίζει ὅπως τὰ παρίσματα τῆς Διασκέψεως ἀποκληθῶν «Ἀποφάσεις τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως προτεινόμεναι πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον» καὶ ὅπως εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἐγκριθησομένου κειμένου ὑπάρχη, ἐν ὑποσημείωσει, δήλωσις ὅτι «τὸ κείμενον τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ κανονικὴν διάταξιν τῆς Διασκέψεως».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ τώρα εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν παρι-

σμάτων τῶν Ἐπιτροπῶν. Ἐπιτρέψατέ μοι νά εισαγάγω τά ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν:

«Σεβάσμιοι καί ἀγαπητοί ἀδελφοί σύνεδροι,

Ἐπανερχόμεθα εἰς συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας ἐπί τῷ τερματισμῷ τῶν ἐργασιῶν τῶν τεσσάρων Ἐπιτροπῶν, εἰς τάς ὁποίας ἡ Ὀλομέλεια αὕτη τῆς Διασκέψεως ἀνέθεσε τήν ἐργαστηριακὴν ἐξέτασιν καί ἐπεξεργασίαν τῶν ἐνώπιον αὐτῆς τριῶν θεμάτων, τά ὁποία ἀφοροῦν εἰς τήν προετοιμασίαν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς καί τοῦ ἀφορῶντος εἰς μόνην τήν παροῦσαν Διάσκεψιν εἰδικοῦ θέματος, τοῦ ἀπασχολοῦντος τήν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας.

Αἱ ἀρμόδιοι τέσσαρες Ἐπιτροπὸί μοι ὑπέβαλον, κατὰ τήν τάξιν, τά πορίσματα τῶν ἐργασιῶν των, τά ὁποία καί καθηκόντως παρέπεμψα ἐνώπιον τῆς σεβαστῆς Ὀλομελείας.

Πρὶν ἢ παραπέμψω τά πορίσματα ταῦτα τῶν Ἐπιτροπῶν ἐνώπιον ὑμῶν, ἀδελφοί, βεβαίως τὰ διεξήλθον καί τὰ ἐμελέτησα καί, ὡς εἶναι πολὺ φυσικόν, ἐμόρφωσα προσωπικῶς γνώμην. ἐν τῷ πλαισίῳ πάντοτε, φυσικά, τῆς κατ' ἀξίαν ἐκτιμῆσεως τῶν πραγμάτων, ἐπὶ τῶν πραγματικῶν καταστάσεων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν καί ἐπὶ τῶν περὶ αὐτάς συνθηκῶν, ἀλλ' ἔτι πλέον ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ἂν καί κατὰ πόσον ταῦτα συμπεριλαμβάνονται εἰς τήν ἁγίαν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τήν ὁποίαν ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί ὡς Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως ταύτης καλοῦμαι νά διαφυλάξω.

Ὅμως, ἐπειδὴ οὐδαμῶς, ὡς ἤδη ἐδήλωσα, ἐπιθυμῶ νά ἐπηρεάσω τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης τοῦ λόγου οἰουδήτινος ἐξ ὑμῶν, σεβάσμιοι ἀδελφοί, διότι καί ἕκαστος ὑμῶν καί ἐκάστη Ἀντιπροσωπεία ὑπέχουσι τὰς ἑαυτῶν εὐθύνας ὡς πρὸς τά ἀποτελέσματα τῆς Διασκέψεως ταύτης καί ὡς πρὸς τὴν πορείαν πρὸς τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ἀρκοῦμαι, καθ' ὃ μοι παρέχει δικαίωμα ἢ προεδρική αὕτη ἔδρα, νά θέσω ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς ἡμετέρας σεβαστῆς Ὀλομελείας τὰ κείμενα ταῦτα καί νά ἐκζητήσω τὴν ἐπ' αὐτῶν γνώμην ἐκάστης Ἀντιπροσωπείας καί ἐκάστου συνέδρου εἰ δυνατόν, οὕτως ὥστε νά ἀπαρτισθῇ ἐπὶ τῶν πορισμάτων τούτων μία εἰς ὕψιστον δυνατόν βαθμὸν κοινὴ γνώμη τῆς Διασκέψεως.

Ἡ τοιαύτη ἡμετέρα κατὰ τὸ δυνατόν κοινὴ γνώμη, βεβαίως, προῶρισται νά τεθῇ ὑπ' ὄψιν τῆς εὐρυτέρας κοινῆς γνώμης τῶν πληρωμάτων ἡμῶν, τῶν ὁποίων τὴν μαρτυρίαν συνεχῶς ἐπικαλούμεθα καί εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς εἰς καταφύγιον, καταφεύγομεν. Καί, ὡς ἐκ τούτου, μετὰ τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς κοινῆς γνώμης μεταξύ ποιμαινούσης καί διοικούσης Ἐκκλησίας ἀφ' ἑνός, καί πληρώματος ἀφ' ἑτέρου, νά ἐπανεέλθωμεν μετὰ μερίζονος ὑπευθυνότητος εἰς τὰς προτάσεις ἡμῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον.

Ὅμως καί πάλιν οὐδεμία Ἀντιπροσωπεία καί οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν, ὡς μετεχόντων τῆς Πανορθοδόξου ταύτης Διασκέψεως, δυνάμεθα νά ἐκφύγωμεν

τῆς εὐθύνης ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν κατὰ Ἐκκλησίας καὶ κατὰ ἄτομα ἔκφρασιν τῆς γνώμης ἡμῶν ἐν τοῖς ἐνώπιον ἡμῶν θέμασι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παροῦσαν λίαν ὑπεύθυνον καὶ ἱστορικὴν καμπὴν τῆς πορείας ἡμῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Διότι καὶ τὸ μικτὸν πλήρωμα ἐκάστης κατὰ τόπον Ἐκκλησίας καὶ ἡ παγκόσμιος χριστιανικὴ καὶ μὴ κοινὴ γνώμη καὶ ἀκολούθως ἡ ἱστορία ἔχουν τὸσον νοῦν, ὥστε νὰ καταμερίσουν τὰς εὐθύνας καὶ νὰ καταγράψουν τὴν πορείαν ἡμῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Προβαίνομεν ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς ὑπόμνησιν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους τῶν συγκεκριμένων εὐθυνῶν ἡμῶν, ἵνα διευκολύνωμεν τὴν ὑπὸ τὸ φῶς αὐτῶν, ὡς πρέπει, τελικὴν κρίσιν τῶν ἐνώπιον ἡμῶν κειμένων καὶ τὴν κατὰ Ἐκκλησίας καὶ κατὰ συνέδρον λήψιν τελικῶν, σαφῶν καὶ ὑπευθύνων ἀποφάσεων προταθησαμένων πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Λέγοντες ταῦτα πρωτίστως ἐννοοῦμεν συνεννόησιν, ἀγάπην, ὁμοφωvίαν. Ὅμως πάντοτε ἐν ὑπευθυνότητι».

Κατόπιν τῶν ὀφειλετικῶν ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εἰσηγητικῶν τούτων λόγων, θέτω ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας τὰ κείμενα τῶν πορισμάτων τῶν Ἐπιτροπῶν, καὶ πρῶτον ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου. Παρακαλῶ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης Σεβ. ἅγιον Βανάτου ὅπως ἀναγνώσῃ τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν τῆς ἀρμοδίας Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίτσκης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὑπάρχει ἐν πρακτικὸν διαδικασιακὸν θέμα. Δὲν ὑπάρχει μετάφρασις τῆς ἐκθέσεως ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου εἰς τὴν ρωσικὴν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ρωσικὴ μετάφρασις, διότι πρὸ ὀλίγου παρεδόθησαν εἰς τὴν Γραμματεῖαν τὰ κείμενα τῶν Ἐπιτροπῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θὰ ὑπάρχῃ αὐτόματος μετάφρασις, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ ἀναγινώσκειται ἡ ἔκθεσις;

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Βεβαίως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίτσκης: Ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει μετάφρασις τοῦ κειμένου τῆς ἐκθέσεως ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου εἰς τὴν ρωσικὴν καὶ ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἡμερολογίου, μήπως θὰ ἦτο καλύτερον νὰ ἀρχίσωμεν τὴν ἐξέτασιν ἐκ τοῦ θέματος τούτου;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐγένετο μετάφρασις τοῦ κειμένου τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος. Κατὰ τὴν πρὸ ὀλίγου ὁμως σύσκεψιν τῆς Ἐπιτροπῆς διεπιστώθησαν ἀτέλειαι. Μήπως θὰ ἦτο σοφώτερον νὰ διακόψωμεν διὰ σήμερον, ὥστε ἡ Γραμματεῖα νὰ ἐτοιμάσῃ ἐν ὀνέσει τὰς σχετικὰς μεταφράσεις καὶ νὰ συνεχίσωμεν αὔριον πλήρως ἐφωδισμένοι;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέχομαι τὴν πρότασιν τοῦ ἀγίου Μύρων, τὴν ὑποστηρίζω καὶ τὴν προτείνω πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν.

Γενομένης δεκτῆς τῆς προτάσεως ταύτης *λύεται ἡ συνεδρία.*

Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή, 10η Σεπτεμβρίου 1982)

Πρωϊνή Συνεδρία
(9.30 - 10.45)

Κατόπιν τῆς ειθισμένης προσευχῆς, ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Σεβάσμιοι καὶ ἀγαπητοὶ σύεδροι, ἀρχόμεθα τοῦ ἔργου διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὑποβληθεισῶν ἐκθέσεων τῶν Ἐπιτροπῶν. Αὐταὶ τυγχάνουν εἰσηγητικαὶ πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως, ἥτις καὶ δικαιούται νὰ ἐπιφέρῃ τροπολογίας καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὰ πορίσματα ταῦτα τὴν τελικὴν τῶν μορφήν.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀνακοινῶ ὅτι ἐλήφθη τηλεγράφημα τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας, τὸ ὁποῖον καὶ παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὅπως ἀναγνώσῃ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸ τηλεγράφημα. ἔχον ὡς ἀκολουθῶς:

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην

Τρανουπόλεως Δαμασκηνόν

Ἀναπέμπομεν θερμότηας εὐχὰς τῷ Παρακλήτῳ καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν πλήρη χάριτος ζωοποιόν δρόσον αὐτοῦ ἐφ' ὄλων ὅσοι διψοῦν διὰ τὴν Πανορθόδοξον ἐνότητα. Εἶθε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν ὑψηλὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν.

ἀγαπητὸς ἀδελφὸς Βασίλειος

Μητροπολίτης Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας

Ἐν Βαρσοβίᾳ τῇ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1982»

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ τώρα παρακαλῶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Βανάτου, Πρόεδρον τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν «Κωλυμάτων τοῦ γάμου», ὅπως παρουσιάσῃ τὴν ἐκθεσὶν τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐπιτροπῆς. Θὰ ἀκολουθήσῃ δὲ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκθέσεων τῶν Ἐπιτροπῶν, ἡ σειρά ἥτις ἠκολουθήθη κατὰ τὴν προκαταρκτικὴν ἐν ὀλομελείᾳ συζήτησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Σεβασμιώτατε ἄγιε Πρόεδρε, ἡ Ἐπιτροπὴ ἠσχολήθη μὲ τὸ θέμα τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ἐν πνεύματι συλλογικότητος καὶ ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν εἰσηγητικὴν μελέτην τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὰς μελέτας τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου, Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος, ὡς καὶ τὰς παρατηρήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Ρουμανίας, Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας, καθὼς καὶ τὰς διατυπωθείσας κατὰ τὰς ἐν ὀλομελείᾳ συζητήσεις ἀπόψεις, κατέληξαν εἰς τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

α) Τὰς προτάσεις τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, β) τὰς εἰσηγήσεις καὶ τὰς παρατηρήσεις τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδό-

ξων Αυτόκεφάλων Ἐκκλησιῶν, καί γ) τὰ ἐκ τῆς περὶ γάμου κρατικῆς νομοθεσίας σύγχρονα προβλήματα, καί, ἀποσκοπούσα εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐνοποίησην τῆς περὶ κωλυμάτων γάμου ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἤχθη, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πνεύματος τῆς τε κανονικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως προτείνῃ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον:

1. Περὶ τῆς ἐξ αἵματος, κατ' εὐθειᾶν γραμμῆν καὶ ἐκ πλαγίου, συγγενείας συγκατάβασιν μέχρι καὶ τοῦ *πέμπτου* βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου (κανὼν 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

2. Περὶ τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας συγκατάβασιν μέχρι καὶ τοῦ *πέμπτου* βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου (κανὼν 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

3. Περὶ τῆς πνευματικῆς συγγενείας ἐξ υἰοθεσίας καὶ ἐκ βαπτίσματος συγκατάβασιν μέχρι καὶ τοῦ *δευτέρου* βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου.

4. Περὶ τοῦ μὴ ἀμετακλήτως λυθέντος ἢ ἀκυρωθέντος γάμου καὶ τοῦ προϋπάρχοντος τρίτου γάμου ὡς συνιστῶντων ἀπόλυτα κωλύματα πρὸς σύναψιν γάμου, συμφώνως πρὸς τὴν κατηγορηματικῶς καταδικάζουσαν τὴν διγαμίαν καὶ τὸν τέταρτον γάμον ὀρθόδοξον κανονικὴν παράδοσιν.

5. Περὶ μοναχῶν, κωλυομένων ἐκ τῆς μοναχικῆς κουρᾶς πρὸς σύναψιν γάμου, προτείνει τὴν δυνατότητα τελέσεως γάμου, ἐὰν οὗτοι, ἀποβαλόντες αὐθαιρέτως ἢ ἀκουσίως ἢ κατ' ἀνάγκην τὴν ιδιότητα τοῦ μοναχοῦ, καταχῶσιν δι' ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν.

6. Ἡ Ἱερωσύνη, εἰς οἰονδήποτε τῶν τριῶν αὐτῆς βαθμῶν, ἀποτελεῖ, συμφώνως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν κανονικὴν παράδοσιν (κανὼν 3 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου), κώλυμα πρὸς σύναψιν γάμου.

Περὶ τοῦ κωλύματος τούτου μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐνεστῶσης καταστάσεως ἐν τισι τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὰς ἐκασταχοῦ ὑφισταμένους ποιμαντικὰς ἀνάγκας, ὑπεστήριξεν τὴν ἀνάγκην (α) τῆς εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς Ἱερωσύνης δυνατότητος τελέσεως μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμου καὶ (β) τοῦ δευτέρου γάμου τῶν ἐν χρεῖρᾳ κληρικῶν, ἐντός τῶν πλαισίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας.

7. Περὶ τῶν μικτῶν γάμων ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων καὶ ἑτεροθρήσκων ἢ ἀπίστων ἤχθη εἰς τὴν πρότασιν, ὅπως:

α) ὁ γάμος ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων κωλύηται κατὰ τὴν κανονικὴν ἀκρίβειαν, δυνάμενος ὁμοίως νὰ εὐλογηθῇ κατὰ συγκατάβασιν καὶ διὰ φιλανθρωπίαν, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον ὅτι τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουσιν βαπτισθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Αυτόκέφαλοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς κατὰ περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας, ἀναλόγως τῶν ὑφισταμένων ἰδιαίτερων ποιμαντικῶν ἀναγκῶν αὐτῶν.

β) ὁ γάμος ὀρθοδόξων μετ' ἄλλοθρήσκων ἢ ἀπίστων κωλύηται ἀπολύτως κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν, δυνάμενων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθο-

δόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν περιπτώσει τοιοῦτων γάμων, ἀποφασίζωσι περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας κατὰ τὰς ὑφισταμένας ἰδιαιτέρας ποιμαντικὰς ἀνάγκας αὐτῶν.

8. Ἡ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ κωλυμάτων γάμου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως πρῶξις δεόν νά λαμβάνη ὑπ' ὄψιν καί τὰς διατάξεις τῆς ἐκασταχοῦ σχετικῆς κρατικῆς νομοθεσίας, ἄνευ ὑπερβάσεως τῶν ἀκραίων ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας καὶ συγκαταβάσεως».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐκφράζω θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς τὸν Σεβ. πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης διὰ τὴν παρουσιασθεῖσαν τῇ Ὁλομελείᾳ τῆς Διασκέψεως ἐργασίαν καὶ παρακαλῶ αὐτὴν ὅπως διατυπώσῃ τὰς ἀπόψεις αὐτῆς κατόπιν ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων, προσοχῆς καὶ ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἀλληλοκατανοήσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν συνθηκῶν τῶν κατὰ τὸπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦν τὴν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, θὰ ἐπεθύμουν νά ὑποβάλω ἐντέ ἔρωτήματα ἐπὶ συγκεκριμένων θεμάτων. Θεωρῶ τὴν εἰσήγησιν ταύτην ὑπερβαλλόντως συνοπτικὴν καὶ μὴ ἀναφερομένην εἰς τὴν αἰτίαν τῶν πραγμάτων. Τὰ κωλύματα συγγενείας ἐξ αἵματος κατὰ τὸν κανόνα 54 τῆς ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου παραμένουν μέχρι καὶ τοῦ 5ου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου. Εἰς τὴν ἐγγύς Ἀνατολήν, ὅμως, τίθεται ὀξύ τὸ θέμα τοῦ γάμου μεταξύ συγγενῶν 4ου βαθμοῦ ἐξ αἵματος, ἦτοι τοῦ γάμου πρῶτων ἐξαδελφῶν. Μὴ δεχόμενοι δὲ ὡς Ἐκκλησία Ἀντιοχείας τὴν ἱερολογίαν ἐνός τοιοῦτου γάμου, ἀπωλέσαμεν ἑκατοντάδας ὄλας αἰκογενειῶν ἐν διαστήματι 40 ἐτῶν, ἀσπασθειῶν τὴν Οὐνίαν, ἐπιτρέπουσαν τὸν γάμον τοῦτον. Ἠνέχθημεν ὡς Ἐκκλησία τὴν κατάστασιν αὐτὴν, ὅμως εὐρισκόμεθα ἐν πλήρει ἀντιφάσει πρὸς τὸν κανόνα τοῦτον τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου. Καὶ ἐὰν δὲν ἐνεργήσωμεν τοιαυτοτρόπως κατὰ τὰ ἐπόμενα 20 ἔτη θὰ χάσωμεν περισσότερους πιστοῦς.

Τὸ δεῦτερον σημεῖον τῶν παρατηρήσεών μου ἀφορᾷ εἰς τοὺς μοναχοὺς. Γνωρίζω ὅτι ὠρισμένοι τοπικαὶ Ἐκκλησιαὶ ἀνέχονται τὸ γεγονός ὅτι οἱ ὑποβληθέντες εἰς κουράν μοναχοὶ λαμβάνουν τὸ μέγα σχῆμα καὶ ἐγκαταλείπουν ἀργότερον τὴν Μονήν. Ἐγὼ προσωπικῶς ὅμως δὲν γνωρίζω θεολογίαν ἐπιτρέπουσαν ἐγκατάλειψιν τῆς Μονῆς καὶ ἐπάνοδον εἰς τὸν κόσμον, ὅπως προτείνεται εἰς τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς. Τὸ θέμα θὰ ἦτο εὐκολώτερον διὰ τοὺς ἐπισκόπους ἐὰν εἶναι ἀπλοὶ ρασοφόροι, παρὰ διὰ τοὺς μοναχοὺς, οἵτινες ἔδωσαν σχετικὴν μοναχικὴν ὑπόσχεσιν. Δὲν δυνάμεθα νά θέτωμεν τὰ θέματα ὅσον ἀπολύτως ἄνευ θεολογικῶν ἐπιχειρημάτων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην λαμβάνω ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀγάμους κληρικοὺς ποὺ δὲν εἶναι κἄν ρασοφόροι, καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ὑποδιακονοῦν χειροτονοῦνται διάκονοι. Διατί δὲν θὰ πρέπει νά ἀναφερθῶμεν εἰς τὸν κανόνα 10 τῆς Συνόδου τῆς Ἀγκύρας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεφέρθη καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ οὗτοι δη-

λοῦν ὅτι ἀργότερον δύνανται νά νυμφευθοῦν, διατί νά μὴ παρασχεθῆ εἰς αὐτοὺς ἡ δυνατότης νά πράξουν ταῦτο ἀργότερον. Βεβαίως δὲν τίθεται θέμα ὅταν γίνῃ μοναχός, πρέπει ὁμως νά δηλώσῃ τοῦτο ἐγκαίρως. Ἐπίσης προσωπικῶς τάσσομαι κατὰ τοῦ γάμου τῶν χηρευσάντων ἱερέων, ὁμως ὑπάρχουν περιπτώσεις δύσκολοι αἱ ὁποῖαι πρέπει νά ἀντιμετωπισθοῦν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν γάμον ὀρθοδόξων χριστιανῶν μεθ' ἑτεροδόξων τίθεται τὸ θέμα τοῦ πῶς δυνάμεθα νά δεχθῶμεν γάμον ὀρθοδόξου μέλους μεθ' ἑτεροδόξου, μεθ' ἑνὸς προτεστάντου ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ὁποῖος δὲν θεωρεῖ τὸν γάμον ὡς μυστήριον. Ποία, ἄρα γε, εἶναι ἡ θεολογία ἑνὸς τοιοῦτου γάμου;

Ἐπίσης, ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ γάμου ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροθρήσκων, τὸ κείμενον εἶναι ἀσαφές. Δὲν τονίζει, ἐπὶ παραδείγματι, ἂν ὁ γάμος ἐτελέσθῃ ἐνώπιον πολιτικῶν ἀρχῶν. Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, λέγεται ἐν τῷ κειμένῳ δύνανται νά κάμουν χρῆσιν τῆς οἰκονομίας ἐν προκειμένῳ. Ὅμως, νομίζω, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εὐλογεῖ ἡ ἴδια τὸν γάμον, ἐνῶ εἰς γάμους μετὰ μὴ χριστιανῶν τὸ τοιοῦτον δὲν ἔχει θέσιν. Ἐν προκειμένῳ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος χαρακτηριστικῶς καὶ σαφῶς λέγει, ὅτι εἰς τοιαύτην περίπτωσιν τὸ ἐν μέλος ὀφείλει νά ἀσπασθῆ τὴν θρησκείαν τοῦ ἐτέρου καὶ οὕτω νά εὐλογηθῆ ὁ γάμος. Ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸν γάμον ἑνὸς χριστιανοῦ μεθ' ἑνὸς εἰδωλολάτρου. Δίδομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀνεχόμεθα τὸν γάμον τοῦτον. Ζητεῖται, λοιπόν, κατὰ τὸ κείμενον, νά θεωρήσωμεν ἐγκυρον τὸν πολιτικὸν γάμον καὶ νά παράσχωμεν τὰ μυστήρια εἰς τὸν ὀρθόδοξον ἀύζυγον. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως δὲν δυνάμεθα νά ἀρνηθῶμεν. Ἡ, ἀντιθέτως, ζητεῖται εἰς τὴν περίπτωσιν ἑνὸς τοιοῦτου μικτοῦ γάμου, νά κάμωμεν ἱερολογίαν τοῦ γάμου μετ' ἄλλοθρήσκων, ἀθέων καὶ ἀγνωστικιστῶν. Ἐδόθησαν πολλοὶ ἐξηγήσεις ἐνταῦθα διὰ γάμους μετὰ χριστιανῶν καὶ ἀθέων, ἢ ἀγνωστικιστῶν κ.λπ., ἀλλὰ πάντα ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας. Βεβαίως ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ τὴν φιλανθρωπίαν διὰ τὸ ὀρθόδοξον μέλος, ἀλλὰ διὰ νά θεωρηθῆ εἰς πολιτικὸν γάμον ἐν ἰσχυρί, θὰ ἀποφασίσωμεν ἡμεῖς διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ γάμου τούτου; Ἀπλῶς ἐρωτῶ ἂν αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νά θεωρήσουν τὸν γάμον τοῦτον ὑπὸ στενὴν θρησκευτικὴν ἐννοιαν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε, ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν τῆς Ὀλομελείας ἐπὶ τοῦ βου σημείου τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱερωσύνην ὡς κωλύματος γάμου. Τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας δὲν ἱκανοποιεῖ ἡ πρότασις αὕτη καὶ δὲν δέχεται νά ἀποτελέσῃ αὕτη εἰσῆγησιν τῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τοῦτο εἶναι ἀπαράδεκτον. Πρὸς κατανόησιν τοῦ σημείου τούτου ἀναφέρω ἐν παραδείγματι: Τὸ ἔτος 1920, ἡ λεγόμενη «ἀνανεωμένη Ἐκκλησία» ἐν Ρωσσίᾳ ἐπέτρεψε τὸν γάμον τῶν ἱερέων — διὰ νά μὴ ἀναφερθῶμεν εἰς τὸν διακονικὸν βαθμὸν — μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ ἡ πράξις αὕτη ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεγνώρισεν τὴν ἱερωσύνην τῶν ἀτόμων ἐκείνων. Καὶ οὕτως ἡ λεγομένη «ἀνανεωμέ-

νη Ἐκκλησία» ἐξηφανίσθη, ὡς μὴ ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἐάν, λοιπόν, πληροφορηθῇ τὸ πλήρωμα ὅτι ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος θά συζητήσῃ τὸ θέμα τοῦτο τοῦ γάμου τῶν ἱερέων καὶ διακόνων μετὰ τὴν χειροτονίαν, τότε ἡ μέλλουσα αὕτη Σύνοδος θά χαρακτηρισθῇ ὡς Σύνοδος τῆς «ἀνανεωμένης Ἐκκλησίας». Πρὸς τοῦτο καὶ ἵνα μὴ διασσευθῇ τὸ κῦρος τῆς Συνόδου, προτείνω ὅπως εἰς τὸ εἰσηγητικὸν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον κείμενον ἀποκλεισθῇ τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀφιεμένης τῆς πρώτης μόνον παραγράφου τοῦ σημείου 6. Ὡς Ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, οὐδεμίαν ἔχομεν ἀντίρρησην διὰ τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τοῦ θέματος ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δὲν θεωροῦμεν ὀρθὴν τὴν παραπομπὴν τούτου εἰς τὴν Σύνοδον. Ἐξ ἄλλου ἡ Α΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις δὲν περιέλαβεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τὸ θέμα τοῦ μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμου τῶν κληρικῶν καὶ συνεπῶς δὲν δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ παρσπέμψωμεν τοῦτο εἰς αὐτήν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν γάμον μετὰ ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων ἀφ' ἑνὸς καὶ μετὰ ὀρθοδόξων καὶ ἀλλοθρήσκων ἀφ' ἑτέρου, ἡ Ἐκκλησία Ρωσσίας θεωρεῖ, συμφώνως πρὸς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ θεολογίαν, ὅτι ὁ γάμος μετὰ ὀρθοδόξων καὶ ἀθέων ἢ ἀπίστων δὲν δύναται νὰ ἱερολογηθῇ. Ἐν τούτοις, ἡ Ἀντιπροσωπεῖα ἡμῶν θεωρεῖ ὅτι ὁ πολιτικὸς γάμος θά ἔδει ὅπως ἀναγνωρισθῇ τυπικῶς ὡς νόμιμος, καὶ τὸ ὀρθόδοξον μέλος ἑνὸς τοιαύτου γάμου νὰ δύναται, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμεῖ, νὰ γαλουχήσῃ τὰ τέκνα τοῦ κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ νὰ μετέχῃ τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. Τούτων αὐτῶς ἔχοντων, ἡ Ἐκκλησία Ρωσσίας προτείνει τὴν ἑξῆς διατύπωσιν: «Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἱερολογεῖ γάμον μετὰ ἑνὸς ὀρθοδόξου καὶ ἑνὸς ἑτεροθρήσκου ἢ ἀπίστου, θεωρεῖ ὅμως ἀναγκαῖον ὅπως ἀναγνώρισῃ τὸν πολιτικὸν γάμον καὶ μὴ στερήσῃ τὸ ὀρθόδοξον μέλος ἑνὸς τοιαύτου γάμου τῆς ποιμαντικῆς βοήθειας καὶ τῆς ἁγιαστικῆς χάριτος τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας». Τὴν διατύπωσιν ταύτην θεωροῦμεν ἀπαραίτητον, διότι, βάσει τῆς ἀκολουθουμένης πρακτικῆς, ὅλοι οἱ γάμοι τελοῦνται προηγουμένως ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου. Ὑπάρχουν ἀφ' ἑτέρου καὶ συντηρητικοὶ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι θεωροῦν ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν ἠυλογήθη εἷς γάμος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, αὗτος τυγχάνει ἄκυρος, καὶ κατὰ συνέπειαν, δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ὀρθόδοξον σύζυγον τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Πιστεύομεν ὅμως, ὅτι διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἀποστολήν της ἐν τῷ κόσμῳ ἡ Ἐκκλησία, δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ ἕνα ὀρθόδοξον καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ μείνῃ οὗτος ἐκτὸς τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ζωῆς της. Εἷς γάμος τελεσθεὶς ἐνώπιον πολιτικῶν ἀρχῶν πρέπει νὰ θεωρῆται ἔγκυρος καὶ ἡ Ἐκκλησία νὰ συνεχίσῃ φερομένη πρὸς τὸ ὀρθόδοξον μέλος ἑνὸς τοιαύτου γάμου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παρέχουσα τὴν ἁγιαστικὴν χάριν τῶν μυστηρίων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἶπατε χθές, ὅτι ἐκάστη Ἀντιπροσωπεῖα καὶ ἕκαστος σύνεδρος εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἐκφράσουν τὰς ἀπόψεις των. Εἰς πολλὰ σημεία θά ἐκφράσω ἀπόψεις ὡς

σύνεδρος. Ὅμιλῶ, κατ' ἀρχήν, γενικῶς. Μετά πόνου καί λύπης ἐμελέτησα τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς, καί ἀπορῶ καί διερωτῶμαι: πρὸς τί ἤλθομεν ἐνταῦθα; Τὸ θέμα τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, ὡς καὶ ἄλλα θέματα, εἶχε σημειώσῃ ἤδη ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τοῦ ἔτους 1961, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὑφίστατο καὶ τότε τὸ πρόβλημα. Ἐκ τῆς ὑποβληθείσης ὁμῶς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως καταφαίνεται ὅτι οὐδὲν νέον ἐπετεύχθη, ἀλλ' ὅτι ἐπανερχόμεθα εἰς τοὺς ἐν ἰσχύϊ, κατὰ πάντα σεβαστοὺς κανόνας. Ἐάν δέ ἤλθομεν διὰ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ ἴδια, διατί ἤλθομεν; Ἐχω ὁμῶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἰς παραμοίαις συνελεύσεις πρέπει νὰ εἴμεθα εἰς θέσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν νὰ λέγωμεν, καὶ μὲ ἀγάπην ἀλλὰ καὶ μὲ τόλμην νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν εὐθύνην μας ἐναντι τῆς σημερινῆς πραγματικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Δικαιολογούμεθα ὅτι ὑπάρχει ἡ κοινὴ γνώμη, τὸ πλήρωμα, ὁμῶς καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ἔχωμεν τὸ θάρρος — καὶ ἔχομεν εὐθύνην πρὸς τοῦτο — νὰ εἴπωμεν εἰς τὸν λαὸν τί πιστεύομεν. Σήμερον οἱ χριστιανοὶ ἐμείναμεν οἱ ὀλίγοι, τὸ λείμμα· αὐριον θὰ εἴμεθα τὸ 20% τῆς ἀνθρωπότητος. Πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν ζωντανήν, δημιουργικὴν τὴν Ὁρθοδοξίαν εἰς τὸν σύγχρονον ἀνθρώπον. Πολλὰ θέματα τὰ συζητοῦμεν, τὰ δεχόμεθα, τὰ πιστεύομεν, διστάζομεν ὁμῶς νὰ τὰ εἴπωμεν. Ἐνώπιον ἡμῶν εὐρίσκειται ἕν κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον ἀπορρίπτομεν. Ἐχομεν ἀπόψεις καὶ γνώμας τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας ὡσαύτως ἀπορρίπτομεν. Δὲν συμφωνοῦμεν κἀν εἰς τὴν παραπομπὴν ὠρισμένων σημείων ὑπὸ τύπον εἰσηγήσεως εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον πρὸς ἀπόφασιν. Καὶ ἔρχομαι εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις. Ὁ γάμος μετὰ τὴν χειροτονίαν τῶν κληρικῶν εἶναι θέμα, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς δύναται νὰ ἐμποδίῃ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ τὸ ἐξετάσῃ. Καὶ θεολογικῶς ἀκόμη. Βεβαίως θὰ παραβῶμεν τοὺς κανόνας. Ὑπάρχει μία παράδοσις, ἀλλ' αὕτη, νομίζω, δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δόγματος. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τοῦτο ὡς πρόβλημα, καὶ νὰ τὰ προτείνωμεν τούλάχιστον. Καὶ κυρίως δὲ ὡς ποιμένες, χειροτονοῦντες νέους κληρικούς, ὑποκειμένους εἰς τὸν πειρασμόν. Ἐρωτῶ, δὲν εἶναι εὐθύνη μας νὰ τὸ θέσωμεν ὡς πρόβλημα καὶ νὰ τὸ ἐξετάσωμεν; Ἐπίσης ὁ γάμος ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων διατί νὰ μὴ ἐπιτραπῇ; Ὁ γάμος εἶναι θεσμὸς ἱερός. Στηρίζεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ εἰς τὴν ἀγάπην. Ὡς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἱερολογοῦμεν ἕνα τοιοῦτον γάμον, θέτοντες ὄρους, ὅπως τὰ τέκνα ἀνατραφοῦν ὀρθοδόξως, εἰς περίπτωσιν διαλύσεως τοῦ γάμου οἱ σύζυγοι καταφύγουν εἰς τὴν δικαιοσύνην τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κ.λπ. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, δηλαδὴ, τῆς ζωῆς τῶν νεονύμφων δημιουργοῦμεν μεταξύ των προβλήματα καὶ τοὺς διαιροῦμεν. Δὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι οὔτε τοῦτο νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ ζωὴ προχωρεῖ καὶ φέρει τοὺς ἀνθρώπους πλησίον, ὀρθοδόξους καὶ ρωμαιοκαθολικούς καὶ ἀθέους καὶ ἀγνωστικιστάς. Καὶ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ τόλμη καὶ ἡ παρρησία του νὰ διατυπώσῃ μίαν ἀλήθειαν, παρ' ὅλον πού δὲν εἶναι τοῦ Κυρίου, ἀλήθειαν τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς δὲν ἔχομεν σήμερον τὴν δύναμιν καὶ τὰ θάρρος νὰ ὁμολογήσωμεν καὶ νὰ τὴν κηρύξωμεν

εις τὸν ἄνθρωπον. Λέγει, λοιπὸν, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ Κύριος, εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὕτη συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. Καὶ γυνὴ εἴ τις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν. Ἦγίασται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρὶ» (Α' Κορ. 7, 12-14).

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον Καρθαγένης διὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν συζήτησιν.

Ὁ Ἐλλαγιμ. Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, κατ' ἀρχὴν θὰ ἠθελον νὰ ἀπορρίψω τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Καρθαγένης ἀποψιν, ὅτι ὡς Ἐπιτροπὴ ἠγνοήσαμεν τὸ κείμενον τῆς Διαρθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἦγνοήσαμεν προτάσεις Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον εἰς τὸ ἐν λόγῳ κείμενον καὶ κατὰ τὴν συζήτησιν δὲν ἐγένοντο ἀποδεκταί. Δὲν ἠγνοήσαμεν δηλαδὴ προτάσεις τὰς ὁποίας υἰοθέτησεν ἡ Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Εἰς ὠρισμένα μάλιστα σημεῖα ἐδεσμεύθημεν ἐκ τοῦ κειμένου τούτου. Λόγου χάριν, προσωπικῶς θὰ ἠθελον νὰ προτείνω τὸν περιορισμὸν τῶν κωλυμάτων γάμου ἐκ πνευματικῆς συγγενείας μέχρι τοῦ πρώτου βαθμοῦ, πρᾶγμα ποῦ ἀποδέχεται ἡδη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐδεσμεύθη ἐκ τῆς σχετικῆς προτάσεως τῆς εἰρημένης Ἐπιτροπῆς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς δύο παραγράφους τοῦ σημείου 7 τοῦ κειμένου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προήλθεν εἰς παρατηρήσεις ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου, ἡ μὲν πρώτη χαρακτηρίζεται διὰ τὴν ποιμαντικὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ θέμα, ἡ δὲ δευτέρα καλύπτει τὰς περιπτώσεις ἡδη συναφθέντων γάμων ὀρθοδόξων μετ' ἄλλοθρήσκων ἢ ἀπίστων, μὴ ἱερολογηθέντας ἐκκλησιαστικῶς. Ἀκριβῶς, ὡς προέτεινε καὶ ὁ ἅγιος Κιέβου, τὸ κείμενον ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα, καθ' ὅτι ἐπαφίησιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὴν χρῆσιν οἰκονομίας ἐν προκειμένῳ. Ἄλλωστε, τοῦτο ἀναλύεται πλατύτερον ἐν τῷ σημείῳ 8 τῆς εἰσηγήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς. Περαιτέρω, προτείνω ὅπως ἡ Ἐκκλησία χωρῆσιν εἰς τὴν χρῆσιν μείζονος οἰκονομίας, ἐγκρίνουσα κατὰ περίπτωσιν καὶ τὸν γάμον εἰς τὸν 4ον βαθμὸν συγγενείας ἐξ αἵματος καὶ ἐξ ἀγχιστείας, ἐφ' ὅσον Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι, καὶ συγκεκριμένως ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων, δέχονται καὶ εὐλογοῦν τοιοῦτον γάμον. Τοῦτο δέ, πέραν τῶν ὀριζομένων διὰ τοῦ κανόνος 54 τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τοῦ γάμου τῶν ἀποσχηματισθέντων μοναχῶν, νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν θεολογικὰς ὑποδομὰς, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία ἀποφασίζει. Περαιτέρω θεολογία τῆς δυναμικότητος τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει, διότι ἡ καθιστώσα ἓνα μοναχὸν πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας περιέχει καὶ τὴν θεολογίαν τῆς πράξεως. Ἐπίσης θὰ ἔδει ὅπως, ἐπιρρήματα ἐν τῷ κειμένῳ ὡς ἐκεῖνα «αὐθαιρέτως, ἀκουσίως, κατ' ἀνάγκην κ.λπ.», ἀπαλειφθοῦν ὡς περιλαμβανόμενα εἰς τὸ ἀκεπτικὸν ἐκάστης ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως. Ἐν κατακλείδι, φρονῶ, ὅτι ἡ περιγραφή παθολογίας εἶναι εὐχερής. Ὅμως ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ βάλῃ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν τύπων τῶν ἡλων καὶ νὰ χωρῆσιν ἐπὶ τὰ πρόσω, λαμβάνουσα ὑπ' ἄψιν τὰ

προβλήματα του συγχρόνου ανθρώπου. Καλόν θά είναι νά ἀκούωνται ἀπόψεις ὡς ἐκείνη τοῦ ἁγίου Καρθαγένης περί τοῦ γάμου τῶν κληρικῶν μετά τήν χειροτονίαν, ὅστις ὡς περίπτωσις συνεζητήθη ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ, δέν ὑπῆρχεν ὁμως περιθώριον ἵνα διατυπωθῇ ἐν τῇ σχετικῇ εἰσηγήσει.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἤμην ἔτοιμος νά ἀποσύρω τό αἰτημά μου πρὸς ἀγόρευσιν, ἰδὼν ὅτι θά ὁμιλήσῃ ὁ Καθηγητής κ. Φειδᾶς, ὅστις θά ἠδύνατο νά δώσῃ ἐξηγήσεις διατί προσήχθη ἐνώπιον τῆς Ὁλομελείας κείμενον τόσον περιωρισμένης περιγραφῆς τῶν καταστάσεων, καί οἶονεῖ κατά τρόπον ἀξιωματικῶν θεσπίζον κανονικάς διατάξεις. Ἐπειδή ὁμως δέν ἱκανοποιήθην πλήρως ἐκ τῆς δικαιολογήσεως καί ἐπειδή ἐπιθυμῶ νά συνεχίσω ἐπί τῆς ἰδίας γραμμῆς, ἐπί τῆς ὁποίας ὠμίλησε καί ὁ ἅγιος Ὁρους Λιβάνου, παρατηρῶ τὰ ἐξῆς: Δεδομένου ὅτι αἱ περιπτώσεις τῶν παραγράφων 7 καί 8 κινῶνται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, διερωτῶμαι μήπως θά ἦτο προτιμότερον νά παραπέμψωμεν εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον ἐν κείμενον, τό ὁποῖον θά εἶχε θεολογικήν ὑποδομήν, ὡς ἀνέφερε καί ὁ κ. Φειδᾶς, ὥστε ὅταν θεσμοθετηθοῦν ὠρισμένα πράγματα νά γνωρίζῃ ἡ Ἐκκλησία, ἐκπροσωπούμενη ἐν τῇ Ἁγίᾳ καί Μεγάλῃ Συνόδῳ, ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις προβαίνει εἰς τὸν ἐπανακαθαρισμὸν ὠρισμένων σημείων ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, ἢ ἐάν καινοτομήσῃ διατί καινοτομεῖ. Νομίζω, ὅτι τό ὑποβαλλόμενον κείμενον καί τυπικῶς καί οὐσιαστικῶς εὐρίσκεται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐντολῆς τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, νά κάμωμεν δηλαδὴ ἐργασίαν οἰκοδομητικὴν διὰ τό μέλλον καί νά ὑποβοηθήσωμεν τήν Σύνοδον νά λάβῃ συγκεκριμένας ἀποφάσεις, ὄχι ὁμως ἄνευ δικαιολογήσεως, ὄχι ὁμως ἄνευ παρουσιάσεως τῶν πραγμάτων καί πρὸς ἑαυτήν καί πρὸς τὸν λαόν τοῦ Θεοῦ. Πρέπει νά παρουσιασθῇ ἐργασία κατωχυρωμένη θεολογικῶς, νά διατυπωθῇ ἡ βιομένη προβληματολογία, ἢ πραγματικότης, ὥστε νά διευκολυνθοῦν καί οἱ πατέρες τῆς μελλούσης Συνόδου καί τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Καί ἀποβαίνει δι' ἐμὲ πρόβλημα συνειδήσεως, ὅταν ὁμιλῶμεν περί τῆς παραγράφου 7, ἐνθα ἀναφέρεται ὁ γάμος ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων ἢ μετ' ἄλλοθρήσκων ἢ καί ἀπίστων καί παρουσιάζεται τό θέμα ὡς ἐκκρεμές. Ἐχει δὲ ἀπολύτως δίκαιον ὁ ἅγιος Ὁρους Λιβάνου προβαίνων εἰς τὰς ἀναφερθείσας παρατηρήσεις, διότι αὐταί προέρχονται ἐκ τῆς προβληματολογίας τῆς καθ' ἡμέραν βιομένης πραγματικότητος εἰς ὠρισμένας Ἐκκλησίας. Θά συναντήσουν δυσκολίας αἱ Ἐκκλησίαι, θά δυσκολεῦθῃ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ καί οἱ πατέρες τῆς μελλούσης Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ὅταν θά συνέλθουν καί ἔχουν ἐνώπιον αὐτῶν τό ξηρὸν τοῦτο κείμενον καί θά κληθοῦν νά θεσμοθετήσουν ἐπὶ θεμάτων τὰ ὁποῖα ὠριμάζουν καί θά ὠριμάσουν ἐφεξῆς. Διότι, εἶναι προωρισμένα νά ὠριμάσουν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Καί διερωτῶμαι, εἰς τί ἡμεῖς ἐξυπηρετοῦμεν τό ἔργον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου; Ὁ Καθηγητής κ. Φειδᾶς ἀνέφερεν ἐν τῇ ἀγορεύσει του ὅτι προϋποτίθεται ὅτι θά ὑπάρχῃ ἐλευθερία κινήσεως εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας νά ἐφαρμόσουν ἢ μὴ τὰ προτεινόμενα.

Εἶναι ἴσως τὸ μόνον κείμενον Ἐπιτροπῆς εἰς τὸ ὁποῖον τοῦτο δὲν ἀναφέρεται. Καὶ εἶμαι προσωπικῶς εὐτυχῆς διὰ τοῦτο. Διότι ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων καλυπτόμεθα ὀπισθεν τοῦ προσχήματος τούτου ὅτι ἐν ἀπωτάτῃ ἀνάγκῃ θὰ ἀφήσωμεν τὰ πάντα εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας νὰ κάμουν χρῆσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας. Καὶ αὕτως, ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει, εἰσαγόμεν τὸν πλουραλισμὸν παραδόσεων καὶ πράξεων ἐκκλησιαστικῶν, ἐπὶ πλέον δὲ ὑφαίνομεν μίαν Ὁρθοδοξίαν ἐμφανιζομένην ἄλλως ἄλλαχού πρεσβεύουσαν καὶ ἄλλα ἐκάστοτε ἐφαρμόζουσαν. Θὰ ἠύχόμην τοῦτο τοῦλάχιστον νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Διότι εἶναι φρικτὸν καὶ ἀνεπίτρεπτον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐσκέφθην πολὺ πρὶν ἢ ζητήσω τὸν λόγον. Ἐθεώρησα ὁμῶς χρέος μου νὰ ἀπαντήσω εἰς τὰ ὅσα εἶπεν ὁ ἀδελφὸς ἅγιος Καρθαγένης. Γνωρίζει τὴν ἀγάπην μεθ' ἧς τὸν περιβάλλω, ὥστε νὰ μὴ μὲ παρεξηγήσῃ, παρ' ὅλον ὅτι θὰ προσπαθῆσω νὰ μὴ ἀναφερθῶ διὰ πικρῶν λόγων, πρῶγμα τὸ ὁποῖον ἴσως θὰ ἐγίνετο ἐάν δὲν ὑπῆρχε τὸ ὑπόβαθρον τοῦτο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμῆσεως πρὸς τὸν ἀδελφόν. Νομίζω, ὅτι ἡ βῆσις ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεκίνησεν ὁ Μητροπολίτης Καρθαγένης δὲν ἦτο ἡ ὀρθή. Ὁμίλησε διὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ ἀντιπαρέβαλε τὸ ἐπιτελούμενον ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα ἔργον πρὸς νέον ἔργον οἰκοδομῆς, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν κανονικὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐχω ὑπ' ὄψιν μου ἀντιγνώμιας Συνόδων Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν, ὁμῶς αἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων ἐκείνων πάντοτε ἤρχιζον μὲ τόνον βαθυτάτου σεβασμοῦ πρὸς τοὺς προγενεστέρους κανόνας, ἐπικυροῦντες αὐτούς. Νομίζω, λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνον ὅπερ θὰ οἰκοδομήσῃ εἶναι νὰ συνεχίσωμεν ἀπολύτως καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῆς παραδόσεως καὶ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοιμον ἐάν παρασυρθῶμεν ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου, ὑπὸ τῆς ἐποχῆς. Ἄλλοιμον ἐάν αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι θὰ ὑπαγορεύουσιν τὰς ἰδικὰς μας ἀποφάσεις. Τότε δὲν θὰ εἶναι ἀποφάσεις κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀποφάσεις κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου. Ὁμίλησεν ὁ ἅγιος Καρθαγένης περὶ τῶν χειροτονουμένων νέων ἀγάμων κληρικῶν καὶ τῶν πειρασμῶν αὐτῶν ἐν συνεχείᾳ ἐντὸς ἐνός κόσμου ὑλόφρονος, ὡς ὁ σημερινός. Διστὶ ὁμῶς οὗτος βλέπει μονομερῶς καὶ ἀπομονώνει τοὺς κανόνας; Οὗτοι καθορίζουν καὶ ὄριον ἡλικίας χειροτονίας εἰς διάκονον καὶ εἰς πρεσβύτερον. Καὶ ἐάν οἱ ἱεροὶ κανόνες τηρηθοῦν εἰς ὅλην τὴν ἑκτασίαν των, τότε τὰ ἀντιμετωπιζόμενα προβλήματα ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλείψουν ἢ τοῦλάχιστον νὰ μειωθοῦν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἀδελφοῦ, ποῖον τὸ νόημα καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνάξεως ταύτης, περὶ τούτου διηρωτήθημεν ἅπαντες καὶ πρῶτος ὁ ὁμιλῶν. Ἀνεκάλυψα ὁμῶς ὅτι καὶ ἡ προσφορὰ τῆς Πανορθόδοξου ταύτης Προσυνοδικῆς Διασκέψεως, ἔστω καὶ ἐάν δὲν ἔχη νὰ εἰσφέρει πολλά νέα εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις εἶναι μεγάλη. Διότι, πέραν τῆς θετικῆς συμβολῆς εἰς πολλά σημεῖα τῶν ἐξεταζομένων θεμάτων, καὶ μόνον τὸ μήνυμα ὅτι ἡ σοφία τῶν πατέρων εἶναι τασαύτης

βαρύτητας και σημασίας, ὥστε νά ἀκτινοβολῆ ἐντὸς τοῦ συγχρόνου ὑλόφρονος κόσμου καὶ νά ἀποτελῆ τὴν πυξίδα τῆς ζωῆς, καὶ μόνον τοῦτο τὸ μήνυμα διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν, εἶναι μήνυμα μεγάλης σπουδαιότητος καὶ ἐμμονῆς εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν παράδοσιν, καὶ ὡς τοιοῦτον ἀρκεῖ. Ἐπὶ ἐνὸς σημείου τῆς ἐκθέσεως ἐπιθυμῶ νά προβῶ εἰς παρατήρησιν. Ἐπὶ τῆς δευτέρας παραγράφου τοῦ σημείου 6 τῆς ἐκθέσεως, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὸν γάμον τῶν διακόνων μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἐφ' ὅσον αὕτη ἀποτελεῖ πρότασιν μελῶν μόνον τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ δὲν ἐκφράζει ὄρα ἀπολύτως καὶ τὰς ἀπόψεις τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν, συντασσόμενος πρὸς τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Κιέβου, ζητῶ τὴν ἀπόλειψιν αὐτῆς ἐκ τοῦ εἰσηγητικοῦ κειμένου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω, ἅγιε Κίτρος, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον ὑπάρχει εἰς τὸν φάκελλον τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς παρασκευῆς τῆς Συνόδου πρότασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑποστηρίζουσα τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον τῶν διακόνων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρος: Ὅχι, Σεβασμιώτατε, δὲν ὑπάρχει.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τὴν σχετικὴν πρότασιν ἐκ τοῦ εἰσηγητικοῦ κειμένου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸ σχετικὸν σημεῖον, ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Προτάσεις (...) Γάμος ἱερέων μετὰ τὴν χειροτονίαν δὲν ἐπιτρέπεται. Δύναται νά γίνῃ συγκατάβασις εἰς τοὺς διακόνους, ἂν ἀγαμοὶ ὄντες πρὸ τῆς χειροτονίας δηλοῦν, ὅτι θὰ ἔλθουν εἰς γάμον» (Κωλύματα γάμου, Εἰσήγησις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1971, σελ. 87-88).

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρος: Ἡ διατύπωσις αὕτη τυγχάνει διάθεσις θεολογική, θεωρητικὴ πρότασις, τὴν ὁποῖαν σήμερον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν συμμαρτύνει. Ἐξ ἄλλου, ἡ διατύπωσις τοῦ ἀναγνωσθέντος ἀποσπάσματος ἀποτελεῖ δυνητικὴν ἔκφρασιν χωρὶς νά εἶναι πρότασις.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εἶναι πρότασις, ἅγιε Πρόεδρε.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι πρότασις καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ κεφάλαιον «προτάσεις» τῆς Εἰσηγήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρος: Διαμαρτύρομαι ἂν θεωρῆται πρότασις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὅχι πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή, 10η Σεπτεμβρίου 1982)

Πρωινή Συνεδρία
(11.15 - 12.30)

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Η συνεδρία συνεχίζεται. Έχουν ζητήσει τόν λόγον, κατά σειράν, οι Σεβ. Μητροπολίται Νουβίας, Στάρας Ζαγοράς, Αξώμης, Πράγας, ό Αρχιεπίσκοπος Σουχούμης και ό Θεοφιλ. Επίσκοπος Σουμαδίας. Ό άγιος Νουβίας έχει τόν λόγον.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας: Σεβασμιώτατε άγιε Πρόεδρε, οι άδελφοί Καρθαγένης και Κίτρους εύρέθησαν άντιμέτωποι. Φρονώ ότι πρέπει νά τηρήσωμεν τούς κανόνες, αλλά συγχρόνως νά εύρωμεν και τρόπον έκσυγχρονίσεως τών πραγμάτων και συμβαδίσεως μετά τών αναγκών του κόσμου. Όσον άφορά εις τόν γάμον εις περίπτωσηι συγγενείας έξ αίματος 4ου βαθμού, επιθυμώ νά αναφερθώ εις γράμμα τών Μακ. Πατριαρχών Αντιοχείας και Ίεροσολύμων πρός τόν Άλεξανδρείας Χριστοφόρον έν έτει 1940, δι' ου έζητείτο ή κατάργησις τούτου ως κωλύματος γάμου πρός σωτηριαν τών πιστών και μη άπώλειαν του ποιμνίου τών Έκκλησιών τούτων.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Οι τρεις τότε Πατριάρχαι τής Άνατολής άπετάθησαν πρός τόν Οίκουμενικόν Πατριάρχην και έζήτησαν άπόφασίν του πρός λύσιν του ζητήματος, επικαλούμενοι ποιμαντικούς λόγους.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας: Τότε, κατόπιν διεξοδικής συζητήσεως, ένεκρίθη υπό τής Ίεράς Συνόδου του Πατριαρχείου Άλεξανδρείας όπως άφεθί εις τούς κατά τόπους Έπισκόπους νά κρίνουν και άποφασίζουν κατά τήν ποιμαντορικήν αύτων σύνεσιν. Τουτό, ως γνωστόν, συμβαίνει και εις άλλας Έκκλησίας. Διά τουτο ή Έκκλησία πρέπει νά άποφανθί επί του ζητήματος πρός μη περαιτέρω άπώλειαν τών πιστών της και έξώθησιν αύτων εις τούς κόλπους τών Ούνιτών. Τέλος, ως πρός τό θέμα του γάμου τών έν χηρεία κληρικών, πρέπει νά ληφθί πρόνοια, διότι ούτοι άντιμετωπίζουν προβλήματα. Διά τόν μετά τήν χειροτονίαν γάμον, όπως έχουν σήμερα εξελιχθή τά πράγματα, ή Όρθόδοξος Έκκλησία πρέπει νά άποφανθί θετικώς, ίνα παύση ό σκανδαλισμός τών πιστών. Υπό τό αυτό πνεύμα πρέπει νά έξετασθί και τό θέμα τών γάμων όρθοδόξων μεθ' έτεροδόξων και άθρήσκων. Η Όρθόδοξος Έκκλησία πρέπει νά έξετάσθι τά ζητήματα ταύτα συμφώνως πρός τό πνεύμα τής έποχής, και αναλόγως νά έκσυγχρονισθί διά νά δυνηθί νά έκπληρώσθι τήν άποστολήν της έν τώ κόσμω.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε άγιε Πρόεδρε, έν αρχή είπον ότι ή Έκκλησία Βουλγαρίας προέτεινεν ότι ή Άγία και Μεγάλη Σύνοδος έπρεπε νά έξετάσθι τό θέμα του μετά τήν χειροτονίαν γάμου τών διακόνων και πρεσβυτέρων και νά παράσχη συγκατάθεσιν ίνα έπιτραπή ό με-

τὰ τὴν χειροτονίαν γάμος εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης, ὡς καὶ ὁ γάμος τῶν χηρευάντων ἱερέων. Τοῦτο δέ, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, φρονῶ ὅμως ὅτι ἐάν τοῦτο δὲν γίνεται ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν θὰ ἀποτελέσῃ σκάνδαλον καὶ πειρασμὸν διὰ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. Κατόπιν δὲ τῆς ὑποβληθείσης προτάσεως τοῦ ἁγίου Κιέβου καὶ ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἡ Ἀντιπροσωπεία ἡμῶν εὐθυγραμμίζεται πρὸς ταύτην καὶ προτείνει τὴν διαγραφὴν τῆς δευτέρας παραγράφου τοῦ σημείου 6 τῆς ἐκθέσεως, ὥστε νὰ μὴ ἀπορρίψῃ τοῦτο μελλοντικῶς ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος καὶ ἐκτεθῇ τὸ κῦρος τῆς Διασκέψεως ἡμῶν ταύτης.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀζώμης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἶναι γεγονός ὅτι ἡ εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου προσεπάθησε νὰ παρουσιάσῃ ἐν κείμενον εἰσηγητικὸν πρὸς τὴν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἐν πρώτοις, δὲν γνωρίζω ἐάν τὸ ἀναφερόμενον ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς «Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν (...) προτείνει» ἔπρεπε νὰ διατυπωθῇ οὕτως ἢ «ἡ Ἐπιτροπὴ ἡ ὀρισθεῖσα ὑπὸ τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου...».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἔτσι ἔπρεπε. Τὸ ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτη, ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἐκθέσεις, εἶναι παράτυπον. Τὰ εἰσηγούμενα εἶναι προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν. Τὸ τελικὸν κείμενον θὰ διαμορφωθῇ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας. Τότε μόνον θὰ τεθῇ ἡ φράσις: «Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις προτείνει...».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀζώμης: Ἐν συνεχείᾳ, ὡς πρὸς τὰς εἰσηγήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς, παρατηρῶ ὅτι κατὰ τὴν συζήτησιν προβάλλονται ἀντιρρήσεις καὶ ἐκτίθενται προβλήματα ἀντιμετωπιζόμενα ὑπὸ ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν. Καὶ κατόπιν τῶν ἐκτεθεισῶν σκέψεων τοῦ ἁγίου Καρθαγένης, διερωτῶμαι ἐάν καὶ κατὰ πόσον πράττωμεν σήμερον τι ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὲρ τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Τυχάνει γεγονός, ὅτι αἱ Σύνοδοι ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι συγκαλούμεναι, ἐπεκύρουν τὰ πρακτικὰ προγενεστέρων συνόδων, ἔστω καὶ ἂν αὐταὶ συνήλθον μὲ διαφορὰν 100-200 ἐτῶν ἐπ' ἀλλήλων, καὶ ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις ἐπὶ πρακτικῶν ζητημάτων τῆς ζωῆς τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τὰ ὅποια ἐν τῷ μεταξύ διαστήματι εἶχον προκύψει. Σήμερον, ὅμως, συζητοῦμεν καὶ ἐργαζόμεθα διὰ τὴν διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου μιᾶς μελλούσης Συνόδου, ἧς θὰ συγκληθῇ 1250 περίπου ἔτη μετὰ τὴν τελευταίαν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο αἱ ἀνάγκαι τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ζωῆς του ἔχουν αὐξηθῇ. Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, κατέστησαν τὴν ἐρμηνείαν τῶν κανόνων, ὡς τὴν μεταδιδόμεν ἡμεῖς, μὴ ἱκανοποιητικὴν. Ἀκόμη καὶ τὰ μαθητικὰ ἐγχειρίδια δὲν ἱκανοποιοῦν τοὺς νέους σήμερον καὶ οὕτω δημιουργεῖται χάσμα, ἀπόστασις, μεταξύ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν τῶν κληρικῶν. Ἐχει δημιουργηθῇ χάσμα μεταξύ διοικούσης καὶ ποιμανούσης Ἐκκλησίας. Ἐάν δὲ συνεχίσωμεν ἡμεῖς οἱ ποιμένες πορευόμενοι μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, τότε λέγοντες Ὁρ-

θοδοξίαν δὲν θά ὑποστηρίζωμεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ θά λειτουργῶμεν εἰς ναοὺς κενοὺς. Πρέπει, λοιπόν, νὰ ἴδωμεν τὰ πράγματα ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς πραγματικότητος. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς χειροτονίας νέων κληρικῶν παρὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, θά ἠθελον νὰ εἶπω ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ ἐφαρμῶ- ζηται αὕτη παρὰ νὰ μένη εἰς ναὸς κλειστὰς λόγῳ μὴ ὑπάρξεως ἱερέως καὶ ἀ- νευ μεταδόσεως τῆς χάριτος εἰς τοὺς πιστοὺς. Ἐχω ὑπ' ἄψιν μου παρατηρή- σεις σεβασμίων ἱεραρχῶν, οἱ ὁποῖοι ἔλεγον ὅτι οἱ αὐτοὶ ἱεροὶ κανόνες ὁδη- γοῦν εἰς τὸν σταυρὸν καὶ οἱ ἴδιοι εἰς τὴν ἀνάστασιν. Καλοῦμεθα, λοιπόν, ὅπως μὲ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πίστιν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν συνδυάσωμεν, πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τοὺς κανόνας πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς καὶ ἀναλόγως ἐρμηνεύσωμεν τούτους διὰ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς πιστοὺς καὶ νὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν των θετικῶς ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ μὴ εἶναι θεσμὸς στατικός. Πρέ- πει νὰ ἐπικρατήσῃ μετριοπάθεια καὶ σύνεσις καὶ νὰ ληφθοῦν ὠρισμένοι ἀπο- φάσεις ἐν ἐλευθερίᾳ πνεύματος καὶ πάντοτε πρὸς τὸ καλὸν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, παρηκο- λούθησα μετὰ προσοχῆς τὴν διεξαχθεῖσαν ζωηρὰν συζήτησιν. Δὲν δύναμαι καὶ ἐγὼ προσωπικῶς ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία Τσεχοσλοβακίας, νὰ δεχθῶμεν τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον τῶν διακόνων καὶ τῶν ἱερέων. Καὶ τοῦτο διό- τι ὁ πιστὸς λαὸς ζητεῖ τὸ ὑψηλότερον ἰδανικὸν ἀγνότητος ζωῆς τῶν κληρικῶν. Ἐγκρίνοντες τυχόν τοιοῦτον γάμον, ὑποβαθμίζομεν τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἱε- ρέως εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ λαϊκοῦ. Τὸ πλήρωμα τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν θά ἱκανο- ποιηθῇ, μᾶλλον θά ἐνοχληθῇ, ἐκ μιᾶς τοιαύτης ἀποφάσεως, ἥτις θά ἀμαυρώ- σῃ τὸ κῦρος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἡ Ἐκκλησία Τσεχοσλοβακίας ὑποστηρίζει τὴν γενομένην ἤδη πρότασιν διαγραφῆς τῶν δύο παραγράφων τοῦ σημείου 6 τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σουχούμης: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν καὶ ἐγὼ νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ σημεῖον 6, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν γά- μον τῶν κληρικῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν. Ἡ Ἐκκλησία Γεωργίας δὲν συμφω- νεῖ εἰς ταῦτα, διότι θά προκληθῇ σύγχυσις ἀχι μόνον εἰς τὰς κανονικὰς ἀρχὰς ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἀντιπροσωπεία ἡμῶν συμμερίζεται τὰς ἀπόψεις καὶ παρατηρήσεις τῶν Μητροπολιτῶν Κιέβου καὶ Πράγας, τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὀρθὰς.

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Σουμαδίας: Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας προτείνει νὰ ἀπαλειφθοῦν τὰ σημεῖα α) καὶ β) τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 6 πα- ραγράφου τοῦ κειμένου τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κυρηνείας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἀναφέ- ρομαι εἰς τὸ κείμενον τῆς Διαρθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅ- που σημειοῦται ὅτι κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου ἀπαγορεύεται ἡ σύναψις γά- μου μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροθρήσκων. Τοῦτο συνεχίζομεν νὰ τὸ ὑπο- στηρίζωμεν, καθ' ὅτι ἔχομεν μειονότητα ὀθωμανῶν, μαρωνιτῶν κ.λπ. Ὅταν

δὲ δὲν θὰ ὑφίσταται κώλυμα γάμου, τότε αἱ ὀρθόδοξοι νέαι θὰ ὑπανδρεύονται ἐλευθέρως μεθ' ἑτεροθρήσκων καὶ τοῦτο θὰ ἔχη ὀδυνηρὰς ἐπιπτώσεις διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν. Μικτοὺς γάμους μεθ' ἑτεροδόξων ἐπιτρέπει ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ὑπὸ τὸν ρητὸν δῶμος ὅρον ὅτι τὰ τέκνα θὰ βαπτισθοῦν καὶ θὰ ἀνατραφοῦν ὀρθοδόξως. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσετίθετο εἰς τὰ σημεῖον τοῦτο τοῦ κειμένου ἡ ρῆσις: «νὰ μὴ ἐμποδίξῃ ὁ εἷς τὸν ἕτερον σύζυγον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων καὶ ἐν περιπτώσει διαστάσεως ἢ διαφορά νὰ ἐκδικάζηται εἰς ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν ἣ ἑτελέσθη τὸ μυστήριον τοῦ γάμου».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγίου Κιέβου θιγὲν σημεῖον τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς ἐγκύρου καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ πολιτικοῦ γάμου μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἀπίστων ἢ ἀθέων, χάριν ποιμαντικῆς ἀρωγῆς καὶ βοηθείας καὶ μὴ στερήσεως τῆς ἀγιαστικῆς χάριτος τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων μελῶν τῶν τοιοῦτων γάμων. Νομίζω, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ κηρύξῃ ἕνα ἄκυρον γάμον ὡς ἔγκυρον ἀνευ ἱερολογίας. Ἡ παροχὴ τῶν μυστηρίων εἰς τὰ ὀρθόδοξα μέλη τοιοῦτων «γάμων», ὡς ἐπιθυμεῖ ἡ ἀγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας, δὲν συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην καὶ ἀναγνωρίσιν τῶν τοιοῦτων συμβιώσεων ὡς γάμων ὑπὸ στενὴ ἐκκλησιαστικὴν ἔννοιαν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μολδαβίας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εὐλογεῖ τὸν γάμον. Ὅμως ὁ γάμος κέκτηται καὶ νομικὴν ὑπόστασιν, ἔχουσαν ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου συνιστᾷ μίαν πολὺπλοκὸν πραγματικότητα. Δὲν δύναται νὰ ἀγνοηθῇ τόσον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ γάμος εἶναι μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ ἡ νομικὴ του ὑπόστασις. Ἡ διάστασις αὕτη δύναται νὰ δημιουργήσῃ προβλήματα εἰς τὴν ζωὴν τῶν πιστῶν καὶ τῶν κοινοτήτων. Ἠκούσαμεν πολλὰς ἀπόψεις. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας φρονεῖ, ὅτι ὁ γάμος τυγχάνει σεβαστὸς ὡς κανονικὸν μυστήριον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχων ἀμεσον σχέσιν πρὸς τὸ δίκαιον τῆς ἐκασταχοῦ πολιτείας. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ κωλύματα τοῦ γάμου, τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας πρέπει νὰ συμβιβάζωνται, καὶ εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν ὑφίστανται διαφοραὶ ἡ Ἐκκλησία ἐν πνεύματι οἰκονομίας νὰ ἀποδέχεται ταύτας, προσαρμοζομένη πρὸς τὴν ἀστικὴν νομοθεσίαν, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἁρμονία καὶ νὰ διατηρηθοῦν αἱ σχέσεις ἀγάπης, αἱ συνδέουσαι δύο συζύγους.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μίνας: Ὁμιλῶ, ἅγιε Πρόεδρε, διὰ πρώτην φοράν καὶ εἶμαι εὐγνώμων διότι κανοποιήσατε τὸ αἴτημά μου καὶ μοῦ ἐδώσατε τὸν λόγον. Θὰ ἀναφερθῶ εἰς ἕνα σημαντικὸν θέμα. Ὡς ἐτονίαθη καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἐν ἀλομελείᾳ συζητήσιν ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ θέματος τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, τοῦτο ἄφορᾷ ἀμεσώτερον εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐνεκα τούτου, ἐξ ἄλλου, καὶ ἡ συζήτησις ἐνταῦθα ἀποβαίνει ἐνίοτε ζωηρὰ καὶ ὀξεῖα. Ἀναφέρομαι εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἀγίου Ὁρους Λιβάνου.

νου. Βεβαίως ώριαμένα θέματα όφειλομεν νά τά διευκρινήσωμεν έχοντες ύπ' όψιν τήν πρῶξιν τών κατά τόπους Έκκλησιών ήμών. Αντιλαμβανόμεθα πάντες πλήρως τήν έπικρατούσαν κατάστασιν έν τῇ Έκκλησίᾳ Αντιοχείας και έν άλλαις Έκκλησίαις, διαβιούσας έν μέσω έτεροδόξου περιβάλλοντος. Δέν πρέπει όμως έξαιρέσεις έφαρμοζόμεναι τοπικώς νά οδηγήσουν εις γενικάς δι' όλην τήν Όρθοδοξίαν διατάξεις. Αι κατά τόπους Όρθόδοξοι Έκκλησiai δέον νά άντιμετωπίζουν τά προκύπτοντα τοιούτου είδους προβλήματα έντός τών πλαισίων τῆς ποιμαντικής μερίμνης και φροντίδος. Πιστεύω ότι δέν πρέπει νά συγχέωνται τοπικαί περιπτώσεις μετά γενικωτέρων θεμάτων άφορώντων εις σύνολον τήν Όρθοδοξίαν. Βεβαίως, κάμνοντες χρῆσιν τῆς οίκονομίας, δέν έννοοῦμεν νά οδηγηθώμεν εις καταχρήσεις. Πρέπει νά γίνεται χρῆσις τῆς οίκονομίας μέ φόβον Θεοῦ και σύνεισιν. Όσον άφορᾷ εις τό θέμα γάμου όρθοδόξων μετά μη χριστιανών ή όθέων, ή άποψις τῆς Έκκλησίας τῆς Ρωσσίας είναι ότι δέν πρέπει βεβαίως ή Όρθόδοξος Έκκλησία νά εύλογήσῃ ένα τοιούτον γάμον, δέν δύναται όμως έκ τῆς έτέρας πλευρᾶς νά άγνοήσῃ τήν νομικήν ύφήν ενός πολιτικοῦ γάμου. Συνεπώς, νά μη εύλογῆται μέν τό μυστήριον τοῦ γάμου, αλλά νά άναγνωρίζεται ό πολιτικός γάμος ως τυπική νομική πρῶξις, τούτο δέ έπί τῷ σκοπῷ και μόνον τῆς μη στερήσεως τῆς άγιαστικής χάριτος τών μυστηρίων άπό τοῦ όρθοδόξου συζύγου. Πρέπει, λοιπόν, νά θεωρησώμεν τόν πολιτικόν γάμον άπλῶς ως νομική πρῶξις.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Εύχαριστῶ τόν άγιον Μινσκ διά τήν θετικήν διεύκρινήσιν, ήτις διαφωτίζει τό θέμα. Δηλαδή, ή Έκκλησία νά θεωρῆ έγκυρον τόν πολιτικόν γάμον, όχι όμως και ίσοστάσιον πρὸς τόν θρησκευτικόν γάμον. Νά άναγνωρίζῃ τήν νομιμότητα τοῦ νομικοῦ μέρους τοῦ γάμου όρθοδόξων μετά όθέων. Τοῦτο, έξ άλλου, συμβαίνει εις πολλάς κατά τόπους Όρθοδόξους Έκκλησίας, ένθα ό πολιτικός γάμος έπιβάλλεται, και δέν δύναται, ως έκ τών πραγμάτων, νά άγνοήσῃ τοῦτον ή Έκκλησία, νά άναγνωρίσῃ δηλαδή τήν νομιμότητα ενός τοιούτου γάμου, καθ' ότι τυγχάνει διάφορος ή θρησκευτική ιερολογία τοῦ γάμου άπό τῆς πολιτικῆς πράξεως, ήτις γίνεται κατά τήν νομοθεσίαν τῆς έκοσταχοῦ Πολιτείας και τήν όποίαν δέν δύναται νά παραβῆ ό πολιτικός.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου: Σεβασμιώτατε άγιε Πρόεδρε, θά έπεθύμουν νά προβῶ εις ώρισμένας παρατηρήσεις έπί τοῦ ύπ' όψιν θέματος. Καί έν πρώτοις, όσον άφορᾷ εις τό ζήτημα τοῦ γάμου τών διακόνων μετά τήν χειροτονίαν, φρονῶ, προσωπικῶς ότι ή σχετική παράγραφος έν τῷ εισηγητικῷ κειμένῳ δύναται νά μείνῃ, διότι άλλως ή Έκκλησία θά ζημιωθῆ μεγάλως. Διότι άρκετοί νέοι άνθρωποι, έχοντες φόβον Θεοῦ και ύγιᾶ συνείδησιν, έπιθυμοῦν μέν νά γίνουν κληρικοί, έχουν όμως έπιφυλάξεις, άναλογιζόμενοι τόν άγωνιστικόν δρόμον και ότι δέν παρέχεται αύτοῖς ή εύκαιρία συνάψεως άργότερον γάμου. Καί τοιουτοτρόπως, άνοίγεται έλεύθερον τό έδαφος, εις εκείνους οι όποιοι συμβιβάζονται πάντοτε εύκόλως μέ τήν συνείδησίν των, γίνονται κληρικοί, και οὔτω διά τῆς χειροτονίας τοιούτων προσώπων ζημιούται, έν εσχάτη

ἀναλύσει, ἡ Ἐκκλησία. Καί θά ἐπεθύμουν νά θεμελιώσω καί θεολογικῶς πῶς τήν πρότασίν μου ταύτην: ἐφ' ὅσον ὁ διάκονος δέν μεταδίδει τήν χάριν, δέν τελεῖ μυστήρια, δέν μεταδίδει, ἀλλαις λέξεσι, τήν ἀγιαστικὴν τῆς Ἐκκλησίας δύναμιν, νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει κώλυμά τι διὰ τὸν γάμον αὐτοῦ καί μάλιστα δυνάμεθα νά εἰσηγηθῶμεν τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον τῶν διακόνων, ἔστω καί ὑπὸ τὸν ὄρον νά μὴ χειροτονῶνται ἱερεῖς, ἀλλὰ νά παραμένουν, ἐφ' ὅσον νυμφευθῶν, διὰ βίου διάκονοι. Ἐπίσης, θά ἐπεθύμουν νά ἐπισημάνω ὅτι οὐδεμία τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δύναται καί πρέπει νά προβαίη εἰς μονομερεῖς πράξεις ὄνευ προηγουμένης πανορθόδοξου ἀποφάσεως. Ἐν κατακλείδι, διαπιστῶ ὅτι, ὡς παρουσιαζόμεθα ἐν τῇ Διασκέψει ταύτῃ, εἴμεθα ἀνέτοιμοι, διὰ νά μὴ εἶπω ἀνώριμοι, διὰ τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ὁφείλομεν νά ἐρχώμεθα εἰς τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις μὲ ἀίσθημα εὐθύνης, ἀλλὰ καί μεμελετημένοι, κατέχοντες καί γνωρίζοντες τὰ θέματα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Οὐδεὶς ἰσχυρίσθη, ἅγιε Πάφου, ὅτι εἴμεθα ἔτοιμοι, ὥστε νά διαμαρτύρεσθε.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἵσως αἱ προκύπτουσαι δυσκολαί νά προέρχωνται ἐκ τῆς συντομίας τοῦ κειμένου. Διότι νομίζω ὅτι θά εἶναι δύσκολον νά γίνῃ κατανοητὸν ἐν τοιοῦτον ξηρὸν κείμενον ὑπὸ μελλουσῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων καί ὑπὸ τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ὅταν μάλιστα πολλοὶ ἐξ ἡμῶν δέν θά ὑπάρχωμεν ἐν τῇ ζωῇ ἵνα παράσχωμεν ἐξηγήσεις. Εἶμαι ἱκανοποιημένος ἐκ τῶν παρασχεθεισῶν ἐξηγήσεων ὑπὸ τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν νομιμότητα τοῦ ὑπὸ τῆς Παλιτείας μόνον τελουμένου γάμου καί προτείνω ὅπως γένηται μεία τῆς διατυπώσεως ἐκείνης ἐν τῇ σχετικῇ ἐκθέσει τῆς Ἐπιτροπῆς. ἂν καί περιλαμβάνεται ἐν τῷ σημείῳ ἐν ᾧ τονίζεται ὅτι αἱ τοπικαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, «ἐν περιπτώσει τοιούτων γάμων, ἀποφασίζωσι περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας κατὰ τὰς ὑφισταμένας ἰδιαιτέρας ποιμαντικὰς ἀνάγκας αὐτῶν». Νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς παρουσιάζει δύο κενωρισμένα μέρη. Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ περιλαμβάνον γνωστά εἰς ἅπαντας στοιχεῖα, ἀναφερόμενα εἰς ὅλα τὰ ἐγχειρίδια κανονικοῦ δικαίου (π.χ. ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ 4ος γάμος, ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι δέν δύνανται νά εἶναι πολύγαμοι, κ.λπ.) καί τὰ ὁποῖα ἀπλῶς ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνομεν καί συνενπῶς, προσωπικῶς, οὐδεμίαν ἀντίρρησην ἔχω ὅπως παραμένουν ἐν τῇ ἐκθέσει. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐκθέσεως εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ θέμα τῶν μικτῶν γάμων, ὅπερ καί εἶναι λίαν σημαντικόν. Προσωπικῶς δέν ἀντιτίθεμαι εἰς τοὺς μικτοὺς γάμους, ὅμως δέν γνωρίζω τὴν θεολογίαν τῶν γάμων τούτων ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ. Γνωρίζω τὴν ὑπάρχουσαν καί ἐφαρμοζομένην πρακτικὴν, ἀπὸ τριῶν αἰώνων, τῆς οἰκονομίας ἐν τῷ θεματι τούτῳ. Καί ἄς μοι ἐπιτραπῇ νά διατυπώσω μίαν θεολογικὴν ἐρώτησιν: ποῖα ἡ ἀξία τῶν παρεχομένων μυστηρίων ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐὰν οἱ ὀρθόδοξοι δέν συμφωνοῦν ἀκόμη μεταξὺ των εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοιούτων μυστηρίων;

Ποία ἡ ἀξία, λέγω, τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τοῦ Χρισματος, τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Γάμου; Ἐνιαί Ἐκκλησιαί ἀναγνωρίζουν ὠρισμένα μυστήρια ἄλλων Ἐκκλησιῶν ὡς ἐγκυρα. Νομίζω δὲ ὅτι τὰ τρία μυστήρια τῶν τριῶν μειζόνων Ἐκκλησιῶν, ἴτοι τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῖσμα καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία, θὰ ἠδύναντο ὅπως ἀναγνωρισθοῦν ἐκατέρωθεν ὡς ἐγκυρα, ὥστε νὰ θεωρησώμεν καὶ τὸν γάμον ὡς μυστήριον. Δὲν ἔτυχον ἀπαντήσεως ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης, ὥστε νὰ δυνηθῶ νὰ κατανοήσω ἐὰν ἡ Εὐχαριστία εἶναι τὸ κανονικὸν πλαίσιον τοῦ γάμου καὶ πῶς εἰς μὴ ὀρθόδοξος δύναται νὰ συνάψῃ ὀρθόδοξον γάμον. Καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν θεολογίαν τοῦ θέματος καὶ νὰ ἀνεύρωμεν τὴν θεολογικὴν βᾶσιν τῶν μικτῶν γάμων. Διότι, προσωπικῶς, ὑποκρίνομαι ὅταν τελῶ μυστήριον γάμου ἐνὸς ὀρθοδόξου νέου μετὰ νέας ἀνηκούσης εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν, ἥτις δὲν δέχεται τὴν ἀποστολικὴν μου διαδοχὴν, τὴν σημασίαν τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, τὰ στέφανα τοῦ γάμου. Τί πράττω, λοιπόν, τὴν στιγμὴν ἐκείνην; Εἶμαι ὑπάλληλος τοῦ κράτους; Τί θὰ εἶπω εἰς τὸν ἕτερον σύζυγον; Πῶς θὰ θέσω ἄρους διὰ τὴν βάπτισιν τῶν τέκνων τοῦ ὀρθοδόξως κ.λπ.; Ταῦτα πάντα μοι φαίνονται ἐξωπραγματικά. Ζητῶ ὠρισμένας ἐξηγήσεις πρὶν ἢ ἀποδεχθῶμεν τὰ μέτρα ταῦτα οἰκονομίας. Οἱ ὀρθόδοξοι χαρακτηρίζονται ὅτι ὅταν δὲν εἶναι βέβαιοι περὶ τίνος πρόκειται, ἀκολουθοῦν τὴν εὐκολον ὁδὸν τῆς οἰκονομίας. Ὅμως, ἡ οἰκονομία πρέπει νὰ βασιζέται εἰς τὸ δόγμα. Ὅταν θέτω στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐνὸς ἕτεροδόξου τρέμω, ἐρωτῶν ἑμαυτὸν τί πράττω τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Βεβαίως νὰ ἀφήσωμεν ἑλευθέραν τῆς χρῆσιν οἰκονομίας εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν. Δημιουργοῦνται ὁμως πολλὰ προβλήματα ὡς πρὸς τὰ τέκνα. Τὰ ἀναφερόμενα ὅπως τὰ τέκνα, εἰς τὰς συγκεκριμένους ταύτας περιπτώσεις, βαπτισθοῦν καὶ ἀνατραθοῦν ὀρθοδόξως, δὲν ἐφαρμόζονται πανταχοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐπὶ παραδείγματι ἐν Συρίᾳ ἡ σχετικὴ νομοθεσία τῆς Πολιτείας ἐπιβάλλει ὅπως τὰ τέκνα ἀκολουθήσουν τὴν θρησκείαν τοῦ πατρὸς. Τὰ ἀναφερόμενα, λοιπόν, ἀφοροῦν εἰς τὰς λαϊκὰς χώρας, ἐνθα ἡ Ἐκκλησία εἶναι κεχωρισμένη τοῦ κράτους καὶ δύναται νὰ ἐφαρμόσῃ ἀκωλύτως τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μίνακ: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, συνεχίζω ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα μετὰ τοῦ ἁγίου Ὅρους Λιβάνου. Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, τὸ ποτήριον τοῦ ὁποίου μεταλαμβάνουν οἱ νεόνυμφοι εἶναι ἀπλοῦς οἶνος. Συμβολίζει τὸ ποτήριον τῆς ζωῆς, τὴν ἔνωσιν τῶν δύο συζύγων ἐν τῇ χαρᾷ καὶ τῇ λύπῃ, ὅτι θὰ συμμερισθοῦν τὰ πάντα. Δὲν ἔχει εὐχαριστιακὴν σημασίαν. Ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας, εἰς περιπτώσεις γάμων ὀρθοδόξων μεθ' ἕτεροδόξων, αὕτη εὐλογεῖ τοιοῦτον γάμον ἐὰν τὸ μὴ ὀρθόδοξον μέλος ἀναγνωρίσῃ τὴν σημασίαν τῆς διὰ τοῦ μυστηρίου παρεχομένης χάριτος καὶ εὐλαγίας. Ἐὰν ὁ μὴ ὀρθόδοξος σύζυγος δὲν ἀναγνωρίζῃ κατ' ἀρχὰς τοῦτο, τότε ὁ γάμος δὲν ἱερολογεῖται. Ἐπὶ παραδείγματι, μία νέα ἀνήκουσα εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν συμφωνεῖ νὰ ὑπανδρευθῇ ἓνα ὀρθόδοξον, δέχεται τὸ ὀρθόδοξον μυστήριον τοῦ γάμου, πιστεύει εἰς αὐτό, δέχεται νὰ βαπτισθοῦν

τὰ τέκνα της ὀρθοδόξως, δέν δύναται ὁμως νά ἀσπασθῆ τήν Ὁρθοδοξίαν ἕνεκα τῆς πιέσεως τοῦ περιβάλλοντός της. Τί γενήσεται τότε, τό μυστήριον τοῦ γάμου δέν θά εὐλογηθῆ; Μία τοιαύτη περίπτωσις νομίζω τυγχάνει ἀπολύτως κατανοητή.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ὑπῆρξε πορεξήγησις ὡς πρὸς τοὺς λόγους τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου περὶ σχέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου μετὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Οὗτος δέν ἠννόει τό ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἀλλά τὴν σχέσιν τῶν δύο μυστηρίων, γάμου καὶ Θείας Εὐχαριστίας. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν τό μυστήριον τοῦ γάμου ἐτελεῖτο ἀμέσως μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ οἱ μελλόνυμφοι πρὸ τῆς στέψεως μετελάμβανον τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Καὶ ἡ στέψις ἐτελεῖτο πρὸ τῆς Ὡραίας Πύλης, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ «μετὰ φόβου Θεοῦ...». Σήμερον ἔχομεν τροποποιήσει τό πράγματα καὶ μετεβάλομεν τὸν γάμον εἰς τελετὴν τρόπον τινα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, μὲ κατανόησιν παρηκολούθησα καὶ ἤκουσα τὴν τροπολογίαν τὴν ὁποίαν εἰσάγει ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, πρὸς καλυτέραν κατανόησιν, ἐπὶ τῆς παραγράφου 7,1 τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐπιθυμῶ ὁμως νά ἐρωτήσω τὸν ἅγιον Μίνσκ καὶ τὴν Ἀντιπροσωπείαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐάν διὰ τοῦ τρόπου τούτου, καθ' ὃν ζητεῖται ὅπως τό μὴ ὀρθόδοξον μέλος ἑνὸς μικτοῦ γάμου ἀναγνωρίσῃ τό ἰδιαιτέρον βάθος τῆς σημασίας τῆς εὐλογίας ἑνὸς τοιαύτου γάμου, ἐάν, λέγω, ἡ διατύπωσις αὕτη τυγχάνει σύμφωνος πρὸς μίαν πραγματικότητα ἣτις εἶναι ἤδη δεδημιουργημένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας, περὶ ἀναγνωρίσεως δηλαδὴ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, μονομερῶς βεβαίως ἀνευ πανορθόδοξου διαγνώμης. Ἐν εἶδος INTERCOMMUNIO, ὅπερ ἔχει δεχθῆ ἡ Ἐκκλησία αὕτη μετὰ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν, καὶ δεύτερον ἐάν ἐπίσης αὕτη εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰ ἐφαρμοζόμενα περὶ τῶν μικτῶν γάμων, τῶν εὐλογουμένων ὑπὸ λατίνου ἱερέως, τοὺς ὁποίους ἀναγνωρίζει ἡ Ἐκκλησία Ρωσσίας καὶ δέν ἐπαναλαμβάνει τό μυστήριον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μίνσκ: Βεβαίως καὶ δέν ὑπάρχει «εὐχαριστιακὴ καινωνία», INTERCOMMUNIO, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας. Δέν συζητοῦμεν, ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Πληροφορῶ δὲ τὴν Ὀλομέλειαν ὅτι εἰς τὴν Ρωσίαν εὐλογοῦμεν τὸν γάμον ἀμέσως μετὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι δέν ἀπαντᾶτε συγκεκριμένως, ἅγιε Μίνσκ, εἰς τὴν ἀπορίαν τοῦ ἁγίου Μύρων. Παρακαλῶ, ἅγιε Μύρων, ἐπαναλάβετε τὴν ἐρώτησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Ἄγιε Πρόεδρε, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἀπὸ τινων ἐτῶν ἔχει ἀναγνωρίσει, ἐν ἀμοιβαίᾳ, τό μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας τό ὁποῖον τελεῖται παρὰ τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπομένως καὶ προκειμένου διὰ τοὺς μικτοὺς γάμους ὑποτίθεται ὅτι δέν πρέπει νά ζητῆται ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ μὴ ὀρθοδόξου μέλους τοῦ

βάθους τῆς εὐλογίας τοῦ μυστηρίου. Παλὺ περισσότερον δὲ διότι ἡ Ἐκκλησία Ρωσσίας ἀναγνωρίζει τὸν ὑπὸ ρωμαιοκαθολικοῦ ἱερέως τελεσθέντα γάμον μὲ συμβαλλόμενον εἰς τὸν γάμον ὀρθόδοξον μέλος καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνει τὸ μυστήριον. Τοῦτο ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προτεινομένην διατύπωσιν περὶ ἀναγνωρίσεως κατ' οἰκονομίαν τῶν γάμων ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε, ἐφ' ὅσον ἐννοῶ ὀρθῶς, ἡ ἐρώτησις τοῦ ἁγίου Μύρων συνίσταται εἰς τὸ ἐὰν χρειάζεται νὰ γίνη ἐπανάληψις ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐνὸς γάμου εὐλογηθέντος ὑπὸ ρωμαιοκαθολικοῦ ἱερέως. Ἐὰν δὲν εἶναι αὕτη ἡ ἐρώτησις, τότε νομίζω ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ συνεννοηθῶμεν μεταξύ μας. Δὲν ἤννησα τὴν οὐσίαν τῆς ἐρωτήσεως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Ἀναγινώσκω τὴν σχετικὴν παράγραφον περὶ μικτῶν γάμων τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς: «Ἡ Ἐκκλησία Ρωσσίας ἀποδέχεται ὅτι ὁ καθγιασμός τοῦ γάμου δι' ἐκκλησιαστικοῦ στεφανώματος ὀρθοδόξων χριστιανῶν μετὰ χριστιανῶν ἑτεροδόξων δύναται νὰ γίνη ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ μὴ ὀρθόδοξος πλευρὰ ἀναγνωρίζει τὴν σημασίαν τῶν εὐλογιῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας, ὡσαύτως, μετὰ τὴν ρωμαιοκαθολικὴν ἀπόφασιν περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐγκύρου τῶν γάμων μεταξύ ρωμαιοκαθολικῶν καὶ ὀρθοδόξων, τῶν τελομένων ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως, ἔλαβεν ἀπόφασιν περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐγκύρου τῶν μικτῶν γάμων μεταξύ ὀρθοδόξων καὶ ρωμαιοκαθολικῶν, τελομένων ὑπὸ εἰδικᾶς συνθήκας, κατόπιν εὐλογίας ἢ ἀδείας ὀρθοδόξου ἐπισκόπου ἐνώπιον ρωμαιοκαθολικοῦ ἱερέως» (*Πρὸς τὴν Σύνοδον I, Εἰσηγητικὰ κείμενα τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, Σαμπεζὺ Γενεύης 1971, σελ. 45*). Τοῦτο εἶναι σαφές καὶ ἀποτελεῖ τὸ βασικόν μου ἐρώτημα. Εἰς τοῦτο συνάπτω καὶ μίαν ἄλλην θεολογικωτέραν σκέψιν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καί, κατόπιν ἰδίας ἀποφάσεως, παρέχει τὰ μυστήρια εἰς ρωμαιοκαθολικούς. Ἐπομένως ὑπάρχει μία μυστηριολογία εὐρυτέρας ἀντιλήψεως εἰς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν δύο τούτων πραγμάτων ἐρωτῶ: Ἰκανοποιεῖται ἡ Ἀντιπροσωπεΐα τῆς Ἐκκλησίας Ρωσσίας μὲ τὴν πρότασιν ἣτις ὑπάρχει ἐν τῷ κειμένῳ περὶ μικτῶν γάμων κατὰ συγκατάβασιν καὶ φιλανθρωπίαν δυναμένων νὰ γίνουν ἀνεκτοὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐφ' ὅσον ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀπεφάσισε τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐγκύρου τοῦ γάμου μεταξύ ὀρθοδόξου καὶ ρωμαιοκαθολικοῦ, τελεσθέντος ὀρθοδόξως, καὶ ἡ Ἐκκλησία Ρωσσίας, κατ' ἀμοιβαίότητα, ἀπεφάσισεν ὅπως ἀναγνωρίσῃ ὡς ἐγκυρον τὸν ὑπὸ ρωμαιοκαθολικοῦ ἱερέως εὐλογηθέντα μικτὸν γάμον. Τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι μετὰ τὸν τοιοῦτον γάμον δύναται ὁ ρωμαιοκαθολικὸς σύζυγος νὰ μετέχῃ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀν-

τιστρόφως ὁ ὀρθόδοξος ἐν τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Μετὰ τὸν γάμον ἀμφότερα τὰ μέλη παραμένουν πιστοὶ τοῦ ἰδίου αὐτῶν δόγματος καὶ μετέχουν τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἰς τὴν ἀντίστοιχον Ἐκκλησίαν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας περὶ παροχῆς τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἰς ρωμαιοκαθολικοὺς πιστοὺς, καὶ ἀντιστρόφως, τοῦτο δὲν ἐφαρμόζεται γενικῶς ἀλλ' ἐξυπηρετεῖ τοὺς πιστοὺς ἐκείνους οἵτινες εὐρίσκονται εἰς περιοχὰς ἐνθα δὲν ὑπάρχει ρωμαιοκαθολικὸς ἱερεὺς ἢ εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου ἐνός πιστοῦ, ἦτοι μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις. Ἡ Ἐκκλησία Ρωσσίας τοιοῦτοτρόπως ἀντιλαμβάνεται τὸ πρᾶγμα. Καὶ υἱοθετήθη μόνον ἡ συγκεκριμένη περίπτωση καὶ οὐχὶ ἡ δυνατότης νὰ μεταλαμβάνουν ἀνεξαιρέτως οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ναοὺς καὶ ἀντιστρόφως. Τοῦτο τυγχάνει ἀπαράδεκτον ὑφ' ἡμῶν καθ' ὅτι δὲν ὑφίσταται τοιαύτη ἀπόφασιν τῆς Ρωσσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, δὲν δύναμαι νὰ ἀποδεχθῶ τὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς θεολογικῆς ὑποδομῆς τοῦ εἰσηγητικοῦ κειμένου τῆς ἐκθέσεως, ὡς ἐπίσης καὶ περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς θεολογίας αὐτοῦ. Διότι ἡ θεολογικὴ προεργασία ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐξ ἄλλου, ἡ περὶ κωλυμάτων τοῦ γάμου παράδοσις τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχει καταγραφὴν θεολογικῶν ὑποδομῶν. Τὸ μόνον πρόβλημα εἶναι ὡς πρὸς τὴν θεολογίαν τῆς παραγράφου 7, περὶ μικτῶν γάμων. Εἶναι δὲ καλλίτερον νὰ μὴ ὑπάρξη θεολογικὴ ὑποδομὴ, διότι τότε εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας, ἀπότε διὰ τὴν σύναψιν μικτῶν γάμων οἰκονομία δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον διὰ τοὺς ἔχοντας ὀρθόδοξον τριαδολογίαν, καὶ διευρύνομεν οὕτω τὴν συζητήσιν εἰς ἐπικίνδυνον διὰ τὴν σύγχρονον πρακτικὴν θέμα. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα γράφει σχετικῶς ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος: «Ἐν τῇ πίστει ἡμῶν οὔτε ὁ τὸ πολὺ δυνάμενος εἰπεῖν ἐπλεόνασεν, οὔτε ὁ τὸ ὀλίγον ἠλαττάνησεν, ἢ γὰρ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐν ἀμφοτέροις».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσμιοι σύνεδροι, ἐν κατακλείδι τῆς θαυμασίας, ἐλευθέρας καὶ ἐμπεριστατωμένης συζητήσεως ταύτης πρέπει νὰ ἀποφασίσωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιληφθοῦν ὅλα τὰ διατυπωθέντα εἰς τὸ κείμενον. Τὸ εὐρύτερον πνεῦμα καὶ τὰς διαφόρους ἀπόψεις θὰ ἐκτιμήσουν αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι ἡμῶν ὅταν θὰ λάβουν τὰ Πρακτικὰ τῆς παρούσης Διασκέψεως, ἐνθα καταγράφονται ἐν λεπτομερείᾳ αἱ γνώμαι ὄλων, καὶ τὰ ὅποια Πρακτικὰ θὰ ἐκφράσσουν τὰς ἀγωνίας, τοὺς πόνους καὶ τὰς ἀπόψεις τῆς Ὁλομελείας ἐπὶ τῶν θεμάτων. Ἡ ἐκθεσις αὕτη πρέπει νὰ καταλήξῃ εἰς ὠρισμένας συντάμους καὶ συγκεκριμένας ἀποφάσεις. Καὶ προτείνω ὅπως, μετὰ τὴν λήξιν τῆς συζητήσεως ἐπὶ ὄλων τῶν ἐκθέσεων, πρὸς συγκερασμὸν καὶ συντονισμὸν τῶν διατυπωθεισῶν ἀπόψεων, συγκροτηθῇ μία Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ, ἣτις καὶ θὰ διατυπώσῃ τὰς ἀποφάσεις. Προτείνω ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπαρτισθῇ ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν Ὁρους Λιβάνου καὶ Ἐλσιγκίου, τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου

Βιτάλι Μποροβόι, τοῦ Καθηγητοῦ κ. Βλασίου Φειδᾶ καὶ τοῦ Δρος Τσιομποτέα. Καθῆκον τῆς Ἐπιτροπῆς θά εἶναι ἡ ἔταιμασία σχεδίου ἀποφάσεως καὶ προσαγωγή αὐτοῦ τῇ Ὀλομελείᾳ τῆς Διασκέψεως. Ἐπανερχόμενος δέ εἰς τὸ θέμα τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ὠρισμένας ὑποβληθείσας συγκεκριμένας προτάσεις, τὰς ὁποίας θέτω ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ὀλομελείας:

(α) Νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὁ 4ος βαθμὸς συγγενείας ἐξ αἵματος καὶ ἐξ ἀγχιστείας, ὡς μὴ ἀποτελῶν κώλυμα γάμου: Ἐγκρίνει ἡ Ὀλομέλεια τὴν συμπεριληψὶν τῆς προτάσεως ταύτης εἰς τὸ κείμενον:

Ἡ Ὀλομέλεια ἐγκρίνει ὅπως μὴ περιληφθῆ ἡ πρότασις περὶ τοῦ 4ου βαθμοῦ συγγενείας, ὡς μὴ ἀποτελοῦντος κώλυμα γάμου, εἰς τὸ εἰσηγητικὸν κείμενον τῆς Διασκέψεως πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

(β) Ἐγκρίνει ἡ Ὀλομέλεια τὴν ἀπάλειψιν τῆς δευτέρας παραγράφου τοῦ σημείου 6 τοῦ κειμένου τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν γάμον τῶν διακόνων μετὰ τὴν χειροτονίαν:

Διὰ ψήφων 22 ἔναντι 18 ἐγκρίνεται ἡ ἀπάλειψις τῆς παραγράφου ταύτης ἐκ τοῦ εἰσηγητικοῦ κειμένου.

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς προτείνει τὴν ἀπάλειψιν ὁλοκλήρου τοῦ σημείου 6, καθ' ὅτι ἡ Ἱερωσύνη, κατὰ τοὺς κανόνας, ἤδη ἀποτελεῖ κώλυμα γάμου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τίθεται ζήτημα διαδικασίας. Ἐάν ἀκολουθήσωμεν τὴν μέχρι τοῦδε διαδικασίαν λήψεως ἀποφάσεων ὑπὸ τῆς παρουσίας Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἤτοι διὰ ψηφοφορίας, αὕτη ἤθελε μᾶς ὀδηγήσει εἰς ἰδιαίτερας λυπηρὰς συνεπείας. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Διασκέψεως ἐτόνισα ὅτι ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων, ἐφ' ὧν θά ἀπαιτηθῆ ἀπόφασις, πρέπει αὕτη νὰ λαμβάνηται ὁμοφώνως. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ἐπιδιώκηται τὸ ὀρθόδοξον CONSENSUS. Ἐάν ὑπάρχη ἀντίρρησις ἐπὶ ἐνὸς θέματος, τότε ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις θά πρέπει νὰ σεβασθῆ τὴν γνώμην τῆς διαφωνούσης Ἐκκλησίας. Μόνον ὅταν συμφωνήσουν ὅλαι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι λαμβάνεται ἔγκυρος ἀπόφασις καὶ τὸ θέμα παραπέμπεται εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον τῶν διακόνων καὶ τὸν δεῦτερον γάμον τῶν ἐν χρεΐᾳ Ἱερέων, δὲν θεωρῶ τὸ γενόμενον ὡς ψηφοφορίαν, ἀλλ' ὡς ἀπλὴν διευκρίνησιν τῆς γενικῆς στάσεως τῶν μελῶν τῆς Διασκέψεως ταύτης. Ἄφοῦ αἱ Ἐκκλησίαι δὲν εἶναι ἕτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὸν τοιοῦτον γάμον καὶ ἐφ' ὅσον ἀπερρίφθη τὸ θέμα τοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς Ἀ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἵνα ἀποτελέσῃ δηλαδὴ ἀντικείμενον μελέτης τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, νομίζω ὅτι πρέπει καὶ ἡ Διάσκεψις αὕτη νὰ ἀπο-

κλείση τοῦτο τῆς ἐξετάσεως, ὡς μὴ περιλαμβανόμενον εἰς τὸν κατάλογον θεμάτων τῆς μελλούσης Συνόδου, καὶ νὰ παραπέμψη τοῦτο πρὸς μελέτην εἰς βάθος ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Προκειμένου περὶ θεμάτων οὐσίας θὰ πρέπει πάντοτε νὰ ἐπιδιώκηται τὸ CONSENSUS. Προκειμένου ὅμως περὶ διαδικασιακῶν καὶ λεπτομερειακῶν θεμάτων, νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ψηφοφορία. Πῶς ἄλλως θὰ ἀποκρυσταλλωθῇ ἡ συγκεκριμένη ἄποψις περὶ τοῦ ἂν θὰ παραμείνῃ, θὰ ἀπορριφθῇ ἢ θὰ τροποποιηθῇ μία παράγραφος τοῦ κειμένου; Πῶς θὰ κριθῇ ἐν τοιοῦτον ζήτημα; Ὑποδειξατε τρόπον καὶ μέθοδον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Τὴν στιγμὴν ταύτην εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἑνὸς λίαν σημαντικοῦ σημείου διαδικασίας. Εἰς πάσας τὰς συναντήσεις, διεθνεῖς καὶ ἄλλοις, ὑφίσταται πάγιος τρόπος διαδικασίας. Ὑπάρχει δηλαδὴ κανονισμὸς λειτουργίας τῶν συναντήσεων τούτων. Μόνον ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις δὲν ἔχει θεσπίσει κανονισμὸν λειτουργίας αὐτῆς. Πῶς θὰ λαμβάνωνται αἱ ἀποφάσεις ἡμῶν; Τὴν στιγμὴν ἤδη ταύτην εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἑνὸς θέματος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν διιστάμεναι ἀπόψεις, καὶ συζητοῦμεν πῶς θὰ λάβωμεν ἀπόφασιν. Προτείνω νὰ ὀρίσωμεν Ἐπιτροπὴν ἣτις θὰ συντάξῃ κανονισμὸν λειτουργίας τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, τὸν ὁποῖον ἅπαντες θὰ ὀφείλωμεν νὰ σεβασθῶμεν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Κατὰ τὰς μέχρι σήμερον συγκληθείσας Πανορθόδοξους Διασκέψεις καθιερώθη μία διαδικασιακὴ παράδοσις, τὴν ὁποίαν καὶ συνεχίζομεν νὰ ἐφαρμόζωμεν. Οὐδέποτε μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὑπήρξεν ἀντίρρησις διὰ τὴν ἀκολουθηθεῖσαν διαδικασίαν. Καὶ ἅπαντες ἐνθυμούμεθα — ὅσοι μετέσχομεν εἰς τὰς Διασκέψεις — ὅτι ἡ ἐπιψήφισις τῶν κειμένων ἢ ἡ λήψις ἀποφάσεων ἐγένετο δι' ἀνατάσεως τῶν χειρῶν. Ἡ ἔδρα αὕτη συνεχίζει, τὴν παράδοσιν ἐκείνην. Ἐάν πρόκειται ὅμως συστηματικώτερον νὰ ὀργανώσωμεν τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις οὐδεμίαν ἀντίρρησιν θὰ εἶχον διὰ τὴν μελέτην τοῦ θέματος συντάξεως ἐιδικοῦ κανονισμοῦ λειτουργίας τούτων. Ἐπιτραπήτω μοι, ἐν τέλει, νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι σήμερον τὸ ἀπόγευμα ἐπρογραμματίσθη ἐπίσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν εἰς τὸ Κανιστάριον, ἥτοι εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γενεύης.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή, 10η Σεπτεμβρίου 1982)

Απογευματινή Συνεδρία
(16.30 - 18.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Η συνεδρία συνεχίζεται. Ανακοινώ εις τήν Όλομέλειαν ὅτι ἐπραγματοποιήσαμεν οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπειῶν ἐπίσκεψιν εἰς τήν ἔδραν τῆς Ἐθνικῆς Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γενεύης, γενόμενοι δεκτοὶ μετ' ἀδελφικῆς ἐγκαρδιότητος καὶ τιμῆς. Διεβιβάσαμεν τῷ Κονιστορίῳ τὸν χαιρετισμὸν τῆς Διασκέψεως ἡμῶν καὶ κομίζομεν ἡμῖν τὸν χαιρετισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τῆς Γενεύης. Ἀδελφοί, λυποῦμαι διότι εἶμαι ὑποχρεωμένος ἐν ὀνόματι ὑμῶν καὶ δι' ὑμᾶς νὰ τονίσω ὅτι ὀφείλομεν ὅπως λάβωμεν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὰ χρονικὰ ὄρια ἐντὸς τῶν ὁποίων πρέπει νὰ κινηθῶμεν, πρὸς τερματισμὸν τοῦ ἔργου ἡμῶν. Ὁρισμένοι σύνεδροι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναχωρήσουν αὐριοῦν. Ὄφειλω ὁμως νὰ δηλώσω ὅτι οὐδεὶς σύνεδρος θὰ ἀναχωρήσῃ ἐντεῦθεν πρὶν ἢ καταλήξωμεν εἰς ἀποτελέσματα, διότι ἔχομεν μίαν ἐντολήν καὶ μίαν ὑποχρέωσιν. Καὶ ὀφείλομεν νὰ τὴν ἐκπληρώσωμεν. Εὐρισκόμεθα, ἀδελφοί, εἰς τὸ σημεῖον, κατὰ τὸ ὅποιον ἔθεσα ὑπ' ὄψιν ὑμῶν τὰς γενόμενας προτάσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, καὶ συγκεκριμένως τὴν πρότασιν ἀπαλείψεως ἐκ τοῦ κειμένου τῆς δευτέρας προτάσεως τοῦ σημείου 6 περὶ τοῦ μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμου τῶν διακόνων. Ὑπάρχουν οἱ ζητοῦντες τὴν ἀπάλειψιν τοῦ σημείου τούτου, καὶ ὑπάρχουν οἱ τασσόμενοι ὑπὲρ τῆς παραμονῆς τῆς εἰσηγήσεως. Καὶ ἐκρίθη τὸ θέμα διὰ ψηφοφορίας καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ἀφαίρεσις τούτου ἐκ τοῦ κειμένου. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ διετυπώθη ἐνστάσις ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κιέβου, καθ' ἣν αἱ ἀποφάσεις εἰς τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις θὰ ἔδει ὅπως λαμβάνωνται ὁμοφώνως καὶ οὐχὶ διὰ πλειοψηφίας. Καὶ τότε ἔθεσα τὸ ἐρώτημα: πῶς εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσωμεν, τίνι τρόπῳ νὰ προστίθεται τι ἢ νὰ ἀφαιρῆται; Ὄφειλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν μίαν διαδικασίαν. Καὶ διετύπωσα τὴν γνώμην, διὰ τὰ οὐσιώδη θέματα νὰ ὑπάρχῃ ὁμοφωνία, πανορθόδοξον CONSENSUS. Διὰ σημεία ὁμως λεπτομερειακὰ πῶς νὰ κρίνῃ ἡ ἔδρα αὕτη; Παγκοσμίως, εἰς ὅλους τοὺς θεσμούς, εἰς ὅλα τὰ συνέδρια, εἰς ὅλας τὰς Συνάδους, αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται διὰ ψηφοφορίας. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ γνώμη, ὅτι ὅταν μία Ἐκκλησία δέν συμφωνήσῃ δι' ἓν θέμα, τότε ἀνατρέπεται ἡ ἀπόφασις τῆς ὅλης Ὁρθοδοξίας. Καὶ ἐρωτῶ ἐάν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κειμένου, διὰ κάθε παράγραφον, ἐκάστη Ἐκκλησία διαδοχικῶς ὑπεστήριζε τὴν ἀπάλειψιν κατὰ σειρὰν ὄλων τῶν παραγράφων, τότε θὰ ἔπρεπε τὸ κείμενον ἐν τῷ συνόλῳ του νὰ ἀπορριφθῇ; Ἐδῶ δέν εἴμεθα Συμβούλιον Ἀσφαλείας, ὥστε αἱ τέσσαρες ὑπερδυνάμεις νὰ προβάλλουν ἀρνητικὴν ἀποφασίαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ τὸ Συμβούλιον Ἀσφαλείας κατέστη συμβού-

λιον ἀνασφαλείας. Προσωπικῶς ἀδυνατῶ νὰ ἱκανοποιήσω ὅλους καὶ νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὰς ἐπιθυμίας ὑμῶν. Λοιπὸν, ὁ ἅγιος Κιέβου ὑπέβαλε μίαν πρότασιν. Παρακαλῶ τὴν Γραμματεῖαν ὅπως σημειώσῃ ταύτην. Δὲν ἐπιθυμῶ ὅμως ὅπως ἐμπλακῶμεν εἰς τυπολατρείαν καὶ διαδικασιακὰ θέματα. Ἡ παράδοσις εἶναι νὰ ἐγκρίνωμεν δι' ἀνατάσεως τῶν χειρῶν τὰ θέματα. Ταῦτο τὸ γνωρίζομεν ὅλοι, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἅγιος Κιέβου, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὠρίσθη καὶ ὁ κατάλογος θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Καὶ ψηφίζομεν ἐνταῦθα κατὰ Ἐκκλησίας. Παρακαλῶ ὅπως ἡ συσταθεῖσα συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ μελετήσῃ τὰς ὑποβληθείσας προτάσεις τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ συντάσσοῦσα σχέδιον ἀποφάσεως ὑποβάλλῃ τοῦτο τῇ Ὀλομελείᾳ πρὸς ἔγκρισιν. Ἐπίσης νομίζω ὅτι αἱ διατυπωθεῖσαι γνώμαι ὡς πρὸς τὸν γάμον τῶν κληρικῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν δύνανται νὰ τεθοῦν ἐν ὑποσημειώσει.

Ἐγκριθείσης τῆς προτάσεως τοῦ ἀγίου Προέδρου, θεωρεῖται λήξασα ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου καὶ παραπέμπονται ἡ ἔκθεσις καὶ αἱ διατυπωθεῖσαι γνώμαι εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν, πρὸς ἀξιολόγησιν ὑπ' αὐτῆς καὶ σύνταξιν σχεδίου ἀποφάσεων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἅγιε Ὅρους Λιβάνου, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς νὰ ἀναλάβετε τὸν συντονισμὸν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, ἥτις θὰ ἐπεξεργασθῇ τὰς διατυπωθείσας γνώμας καὶ προτάσεις ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ καὶ θὰ προβῇ εἰς τὴν παρουσίᾳσιν ἐνὸς κειμένου ἀποφάσεων.

Καὶ τώρα εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐκθέσεως τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τοῦ θέματος «τοῦ καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα» καὶ παρακαλῶ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγορᾶς ὅπως παρουσιάσῃ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τὴν ἔκθεσιν ταύτην.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγορᾶς ἀναγινώσκει τὴν ἔκθεσιν, ἔχουσαν ὡς ἀκολούθως:

«Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐξήτασε τὸ θέμα τοῦ «καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα», κατόπιν ἐρωτήματος τότε τῆς Βουλγαρικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ ἐκκλησιαστικὴν ἀνάγκην αὐτῆς, καὶ ἀποφαίνεται ἀκολούθως:

1. Ἡ Πενθέκτη ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὥρισεν ὅπως ἡ ἐκλογή καὶ ἡ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων γίνηται ἐκ τῶν ἀγάμων. Ἐνεκα τούτου

οι υποψήφιοι εξέλέγοντο κυρίως ἐκ τῶν μοναχῶν συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὀρθόδοξον παράδοσιν χωρὶς ἢ πράξις αὕτη νὰ ἔχη ἐπικυρωθῆ διὰ κανονικῆς διατάξεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ εἰς ἐπίσκοπον χειροτονία τῶν ἐν παρθενίᾳ, ἐγκρατείᾳ καὶ χηρείᾳ διαβιούντων κληρικῶν μὴ λαβόντων μοναχικὴν κουράν ἰσχυε καὶ ἰσχύει εἰς πολλὰς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ βίος αὐτῶν ἐξομοιώνεται μὲ τὸν βίον τῶν μοναχῶν, οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ἡ ἱστορικὴ ἐμφάνισις ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφορίας.

2. Οὕτω σήμερον εἰς πολλὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας χειροτονοῦνται εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν υποψήφιοι ἔχοντες λάβει τὴν εὐχὴν τῆς μοναχικῆς κουρᾶς ἢ τῆς ἀπλῆς ρασσοφορίας. Αἱ δύο αὗται προϋποθέτουσιν τὴν μαρτυρίαν τοῦ μεγαλείου τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος.

3. Ἡ Β' Προσυνδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀποφαίνεται, ὅτι αἱ δύο «πράξεις» τῆς χειροτονίας εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν διαφόρων Ὀρθόδοξων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, εἴτε ἐκ τῶν τοῦ μεγάλου σχήματος, εἴτε ἐκ ρασσοφορίας, εἶναι ἀρχαίον ἔθος προερχόμενον ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ θεμελιούμενον ἐπὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως. Ἀναγνωρίζει ὅτι «αἱ πράξεις» αὗται ἀποτελοῦν ἀντικείμενον κρίσεως καὶ ἀποφάσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τῶν τοπικῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν συγκεκριμένων συνθηκῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων.

4. Ἡ Διάσκεψις αὕτη ὑπενθυμίζουσα τὸ μεγαλεῖον τοῦ μοναχικοῦ θεσμοῦ, στενῶς συνδεδεμένου ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει μετὰ τοῦ θέματος τῆς εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίας, εἴτε ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ σταδίου, τῆς ρασσοφορίας, εἴτε ἐκ τοῦ μεγάλου σχήματος, εἶναι πεπεισμένη διὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν δύο αὐτῶν «πράξεων», αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἀναγκαίου διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας.

5. Ἡ Β' Προσυνδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐλπίζει, ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο θὰ ἀποβῆ ὠφέλιμον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας καὶ διὰ σύνολον τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐκφράζω εὐχαριστίας πρὸς τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν γενομένην ἐργασίαν. Οὐδὲν ἔχω νὰ παρατηρήσω ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκθέσεως, ἀπλῶς μόνον ὀλίγα τινὰ ἐπὶ ὠρισμένων διατυπώσεων. Ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποιουμένην λέξιν «ἀποφαίνεται ἡ Πανορθόδοξος», νομίζω ὅτι αὕτη εἶναι ὁρος κανονικὸς χρησιμοποιούμενος μόνον ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ δὲν δυνάμεθα εἰς τοιοῦτον κείμενον νὰ τὸν χρησιμοποιήσωμεν. Ἐπίσης ὁ χρησιμοποιούμενος ὁρος «ἱερὰ παράδοσις» ἔχει μείζον θεολογικὸν περιεχόμενον. Ἀποτελεῖ τὴν ἑτέραν πηγὴν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως καὶ εἶναι ἰσοστάσις πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τὸ θέμα τῆς ἐκ ρασσοφορίας χειροτονίας ἐπισκόπων δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ τοποθετήσωμεν ἐντὸς τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως. Ὡσαύτως ἡ λέξις «μεγαλεῖον» τοῦ μοναχικοῦ βίου δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Θὰ

προέτεινον τὴν ἔκφρασιν «ἀξία τοῦ μοναχικοῦ βίου». Ταῦτα μόνον ὡς παρατηρήσεις λεκτικὰς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Συμφωνῶ ἀπολύτως μεθ' ὑμῶν, ἅγιε Πρόεδρε, νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «μεγαλεῖον τοῦ μοναχικοῦ βίου» διὰ τῆς ἐκφράσεως «ἀξία». Εἰς τὸ τρίτον ὁμοῦς σημεῖον τοῦ κειμένου ἀναφέρεται ὅτι ἡ χειροτονία ἐπισκόπων ἐκ ρασσοφόρων ἔχει τὰς ἀρχὰς αὐτῆς εἰς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους. Ἀμφιβάλλω ἂν ἡ πράξις αὕτη ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους. Προτείνω ὅπως ἀντὶ τοῦτου λεχθῇ ὅτι «ἡ πράξις αὕτη δὲν ἀντιπύθεται εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου: Δὲν γνωρίζω ἂν ἐννόησα καλῶς τὴν παρέμβασιν τοῦ ἁγίου Κιέβου. Πιστεύω ὁμοῦς ὅτι ἡ μοναχικὴ κουρὰ δὲν πρέπει νὰ ἀναφερθῇ εἰς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ ἅγιος Κιέβου διετύπωσε μίαν πολὺ ὠραίαν παρατήρησιν καὶ διατύπωσιν. Δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ἡ χειροτονία ἐπισκόπων ἐκ μοναχῶν καὶ ἐκ ρασσοφόρων. Εἶσθε σύμφωνος πρὸς ταύτην, ἅγιε Ὀρους Λιβάνου;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου: Ἔχω νὰ παρατηρήσω ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν δευτέρον παράγραφον, εἰς τὴν γαλλικὴν τούλάχιστον γλώσσαν, ἡ λέξις παρθενία εἶναι συνώνυμος πρὸς τὴν μοναχικὴν κουρὰν καὶ κατὰ τοῦτο δηλοῖ τι πλεον ἢ τὴν ἀπλὴν ἀποχὴν ἢ ἐγκράτειαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ παρατήρησις ὑμῶν δὲν δύναται νὰ συζητηθῇ ἐνταῦθα. Συνεννοηθῆτε μετὰ τῆς Γραμματείας διὰ τὴν ὀρθοτέραν ἀπόδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου εἰς τὴν γαλλικὴν. Τὸ ζήτημα εἶναι τεχνικῆς φύσεως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου: Τὸ θέμα δὲν εἶναι ἀπλῶς φραστικόν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡ λέξις «παρθενία» ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς ἐγκρατείας. Ἐάν τις εὐρίσκειται ἐν παρθενίᾳ ἤδη ἔχει λάβει τὴν μοναχικὴν κουρὰν, ἄλλως εὐρίσκειται εἰς τὴν κατάστασιν ἐγκρατείας ἢ ἀγαμίας. Ὑπάρχουν καὶ οἱ ζῶντες ἐν παρθενίᾳ ἢ ἐγκρατείᾳ, οἵτινες ὁμοῦς δὲν ἔχουν λάβει τὴν μοναχικὴν κουρὰν. Οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Διότι ἐκτός τῶν πλαισίων τῆς μοναχικῆς κουρᾶς ἡ παρθενία καὶ ἡ ἐγκράτεια εἶναι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Νὰ λεχθῇ, λοιπόν, ἢ τὸ ἐν ἢ τὸ ἄλλο, ἢτοι ἢ παρθενία ἢ μοναχικὴ κουρὰ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δὲν εἶμαι βέβαιος. Θὰ ἐλέγομεν, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἐχειροτονήθη ὦν ἐν παρθενίᾳ; Παρατηρῶ τοῦτο διότι ἐπικαλούμεθα τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, τὴν ὁποῖαν δὲν πρέπει νὰ μετακινήσωμεν. Γενικώτερον ὁμοῦς φρονῶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπασχολῶμεν τὸν ἕξω κόσμον μὲ τοιαύτας λεπτομερείας. Τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μοναχοὺς νὰ ἐνημερῶσωμεν οἱ ἐπίσκοποι, ὄχι ὁμοῦς καὶ τὸν ἀπλοῦν λαϊκὸν πιστόν, ὅστις δὲν ἔχει τοιαῦτα ἐνδιαφέροντα. Ἐρωτῶ καὶ αὐτοὺς: δεχόμεθα τὴν ἐκθεσιν;

Ἡ ἐκθεσις γίνεται ὁμαφῶνως ἀποδεκτὴ καὶ παραπέμπεται εἰς τὴν εἰδικὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς διατύπωσιν σχεδίου ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, φοβοῦμαι ὅτι ἐν θέμα, τὸ ὁποῖον εἰσήχθη εἰς τὴν Διάσκεψιν ταύτην ὡς ἀπασχολοῦν ἀποκλειστικῶς τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, εἰς τὴν ἐγκριθεῖσαν διατύπωσιν τῆς ἐκθέσεως παρουσιάζεται ὑπὸ γενικωτέραν μορφήν. Παραδείγματος χάριν, εἰς τὸ τρίτον σημεῖον γίνεται λόγος περὶ χρήσεως τῶν δύο πράξεων χειροτονίας ἐκ μέρους καὶ ἄλλων κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ, ὡς διαπιστώθη ἐκ τῆς ἐνταῦθα συζητήσεως, οὐδεμία ἄλλη Ἐκκλησία φαίνεται νὰ ἀντιμετωπίζῃ παρόμοιον πρόβλημα. Παρὰ ταῦτα, εἰς τὸ ἀκροτελεύτιον σημεῖον τὸ κείμενον ἀποφαίνεται ὅτι θὰ ἀπαβῆ ὠφέλιμος ἡ χρῆσις τῶν δύο πράξεων ὄχι μόνον διὰ τὴν Βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ σύνολον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν εἰδικόν θέμα ἀπασχολοῦν μίαν Ἐκκλησίαν, ὡς τὸ προκείμενον, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐξέτασις ἐγένετο δεκτὴ διὰ τὴν λύσιν ἐν πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ γενικεύηται.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ ἐγὼ νομίζω ὅτι τὸ σημεῖον 3, τὸ προβλεπόμενον δύο χωριστὰς πράξεις διὰ τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπων ἐκ μικροσχημῶν μοναχῶν, δὲν θὰ εἶναι πολὺ χρήσιμον εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας. Ἐννοεῖται Ἐκκλησίαι δὲν χειροτονοῦν ἐπισκόπους ἐκ μικροσχημῶν, ὡς αἱ Ἐκκλησίαι Ῥωσσίας καὶ Γεωργίας. Ὡς ἐκ τούτων νομίζω ὅτι δὲν θὰ πρέπει νὰ περιληφθῆ τὸ σημεῖον τοῦτο εἰς τὰς τελικὰς ἀποφάσεις.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης: Ἄγιε Πρόεδρε, δὲν θὰ περιπλέξω τὰ πράγματα, διότι δὲν θὰ ἀπαντήσω εἰς διατυπωθείσας ὑπὸ προλαλησάντων ἀδελφῶν παρατηρήσεις. *Θὰ ἀναφερθῶ* εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν κείμενον. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς ὡς ὑπεβλήθη ἀντιμετωπίζει μόνον τυπικῶς τὸ πρόβλημα τῆς χειροτονίας ἐπισκόπων ἐκ ρασοφόρων. Δὲν διαγράφει τὸ ἀναγκαῖον καὶ φυσικὸν πλαίσιον τοῦ θεσμοῦ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐξ ὅλων τῶν ὄψεων, ὡς μίᾳς εὐλογημένης ἀποστολῆς ἐντὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀντιμετωπιζόμενον κατὰ ἓνα τὸσον περιορισμένον τρόπον τὸ πρόβλημα τοῦ μοναχικοῦ βίου δὲν προσφέρει ἐνθαρρυντικὰς προοπτικὰς διὰ τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἀναγέννησιν τοῦ μοναχισμοῦ, ὡς διαδραματίσαντος σημαντικὸν ρόλον ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ προοριζομένου νὰ διαδραματίσῃ τοιοῦτον καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶσθε ἐκτὸς θέματος. Παρακαλῶ ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης: Προτείνω μεταβολὴν τοῦ κειμένου ὡς πρὸς τὸ σημεῖον 4.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ ὄχι λόγον περὶ μοναχισμοῦ. Εἶσθε ἐκτὸς θέματος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης: Προτείνω τὴν μεταβολὴν τοῦ σημείου 4 τοῦ κειμένου ὡς ἑξῆς: «Ἡ Διάσκεψις αὕτη ἐπικυροῖ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ μοναχικοῦ θεσμοῦ καὶ θεωρεῖ τὴν ρασοφορίαν ὡς προϋπόθεσιν διὰ τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπων. Ἡ Διάσκεψις πιστεύει ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς

χειροτονίας επισκόπων εκ ρασσοφόρων συνδέεται άμέσως πρὸς τὸ ζήτημα ἀνανεώσεως τοῦ ὀρθοδόξου μοναχικοῦ βίου ἐν γένει, διότι τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ περιβάλλον τυγχάνει ἀπαραίτητον διὰ τὴν πνευματικὴν αἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνανέωσις τοῦ μοναχισμοῦ τυγχάνει συνεχῆς μέλημα τῆς κοινῆς καὶ μόνης συνειδήσεως τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁχι. Μετὰ βαθυτάτης λύπης παρατηρῶ ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς ἐπεξεργασθείσης τὸ κείμενον τοῦτο καὶ ὑπογράφων αὐτὸ εἶναι ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπροσωπείας, ἧς μέλος τυγχάνει ὁ ἅγιος Βράτσης. Καίτοι ὡς ἀμέσως ἐνδιαφερόμενος διὰ τὸ θέμα τοῦτο δὲν θὰ ἐπρεπε νὰ εἶχε δεχθῆ τὴν προεδρίαν, ὡς ἐπραξεν εἰς ἀνάλογον περίπτωσιν, ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ πασχαλίου, ὁ ἅγιος Μολδαβίας, ὅμως προήδρευσε τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ὑπέβαλε κείμενον συνταχθὲν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν του, τὸ ὁποῖον ἐσεβάσθημεν ἐπὶ τῷ τέλει ἵνα τιμήσωμεν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν Ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας προήδρευσεν οὗτος. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐπέτρεψα προηγουμένως νὰ διεξαχθῆ συζήτησις. Διότι ὑπάρχουν πλείστοι ἀντιτιθέμενοι πρὸς τὴν ἐκθεσιν ταύτην, ὡς ἀναφερομένην εἰς τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ καὶ διευτύπωσαν πρὸς τὴν ταπεινότητά μου τὸ παράπονον διατὶ παρέπεμψα τὴν ἐκθεσιν ταύτην τῇ Ὀλομελείᾳ. Ὅμως διὰ νὰ διεξαχθοῦν τὰ πάντα ἐν κατανοήσει καὶ ἐν ἀγάπῃ προέτεινα τὴν ψήφισιν τοῦ ὑπ' ὄψιν κειμένου. Καὶ ἐψηφίσθη. Καὶ μετὰ τὴν ἐγκρισίν του ὑμεῖς δὲν δέχεσθε τὴν ἀπόφασιν τῆς Ὀλομελείας. Νομίζω δὲ ὅτι ἡ Διάσκεψις δὲν δύναται νὰ ἀσχολῆται αἰωνίως μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Θέτω ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας τὸ ἐρώτημα. Ψηφίζεται τὸ κείμενον ἢ ὄχι; Παρακαλῶ, ἅγιο Στάρας Ζαγοράς, μὴ παρέχετε ἄλλα προσκόμματα διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματός σας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως: Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ 4ον σημεῖον, τοῦ ὁποίου τὴν τροποποίησιν προτείνει ὁ ἅγιος Βράτσης, ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἐπεξεργασθείσης τὸ θέμα τοῦτο, δηλῶ ὅτι τοῦτο ἐμελετήθη ἐπισταμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν καὶ συνεφωνήθη μετὰ τοῦ ἁγίου Στάρας Ζαγοράς οὐδόλως νὰ μεταβληθῆ. Ἰδίως τὸ σημεῖον τοῦτο, καθ' ὅτι ἡ παράγραφος αὕτη ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα συμβιβασμοῦ μεταξύ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Οὐδόλως βλέπω τὴν σκοπιμότητα τῆς τροποποιήσεως τῆς παραγράφου ταύτης καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βράτσης, ἐφ' ὅσον ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ Ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ἐδέχθη ἀναντιρρήτως ταύτην.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε, ἡ προτεινομένη ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βράτσης τροπολογία ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς πρώτης παραγράφου τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐνθα ἀναλύεται ἡ εἰσαγωγή τῆς χειροτονίας επισκόπων ἐκ ρασσοφόρων καὶ ἐξομοιοῦται αὕτη πρὸς τὸν βίον τῶν μοναχῶν. Δὲν δύναται ἐπομένως νὰ τροποποιηθῆ ἢ 4η παράγραφος, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ πρέπει νὰ μεταβληθῆ καὶ ἡ πρώτη.

Ὁ Αἶδεσιμ. Πρωτοπρεσβύτερος Μποροβόϊ: Σεβασμιώτατε, παρεμβαί-
νω οὐχὶ ἐπὶ τοῦ περιεχομένου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς διαδικασίας διὰ τὴν ἐξευρεθῆ διέ-
ξοδος. Δὲν γνωρίζω τὴν ἀκολουθουμένην ἐνταῦθα διαδικασίαν καθ' ὅτι συμ-
μετέχω διὰ πρώτην φοράν εἰς Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ὅμως ἡ συνήθως
ἀκολουθουμένη διεθνῶς διαδικασία, ὡς καὶ ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ
Ἐκκλησιῶν, ἔχει ὡς ἀκολουθῶν: Ἐφ' ὅσον ἐν κείμενον γίνεται δεκτὸν ὑπὸ
πάντων, ὑπάρχει δὲ μεμονωμένη ἀντίρρησης, τότε τὸ κείμενον γίνεται ἀποδε-
κτὸν ὡς ἀπόφαισις τῆς Ὁλομελείας καὶ ἡ ἀντίρρησης ἐνός μέλους ἀναγράφε-
ται ὡς μειοψηφία εἰς τὰ Πρακτικά. Πιστεύω ὅτι καὶ εἰς τὴν προκειμένην περι-
πτωσιν οὗτος εἶναι ὁ μόνος τρόπος ἐπιλύσεως τοῦ θέματος.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι πράγματι ὁ ὀρθὸς καὶ ὁ παγκο-
σμίως παραδεδεγμένος καὶ ἐφαρμοζόμενος. Ἐδῶ ὁμως ὅταν ἐπιχειρήσωμεν
νὰ ἐφαρμόσωμεν πλήρως τὰς παγκοσμίως δεκτὰς νομοτύπους διαδικασίας
παρεξηγούμεθα καὶ ἔχομεν διαμαρτυρίας. Καὶ ἐπειδὴ ἀκολουθοῦμεν καὶ μίαν
τακτικὴν ἀδελφικῆς κατανοήσεως καὶ ἀγάπης ἐπέτρεψα εἰς τὸν ἅγιον
Βράτσης νὰ ἀμιλήσῃ. Λοιπὸν, τὸ κείμενον ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ὁλομελείας. Ἡ
γνώμη σας, ἅγιε Βράτσης, θὰ καταχωρηθῆ εἰς τὰ Πρακτικά ὡς προσωπικὴ
σας γνώμη. Διότι τὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ἐξέφρασαν ὁ Ἀρχι-
γός τῆς Ἀντιπροσωπείας αὐτῆς καὶ ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή του εἰς τὴν ἐκθεσιν.
Ἐληξεν ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος, εἶδ' ἄλλως κηρύττω λήξασαν τὴν συνε-
δριαν καὶ ἀπέρχομαι.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ συνεχίζοντες τὴν ἐξέτασιν τῶν θεμάτων, ἐρχό-
μεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς «Ἀναπροσαρμο-
γῆς τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσε-
σι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς» καὶ παρακαλῶ τὸν Πρόεδρον τῆς εἰδικῆς Ἐπιτρο-
πῆς Σεβ. Μητροπολίτην Ἐλαιοκίου ὅπως ἀναγνώσῃ ταύτην.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλαιοκίου: Τὸ κείμενον τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέ-
σεως εἶναι ἐκτενές.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πρόκειται περὶ πραγματείας ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νη-
στείας καὶ νομίζω ὅτι ὅπαντες γνωρίζομεν τὰ ἐκτιθέμενα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλαιοκίου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, παρ' ὅ-
λον ὅτι φρονῶ ὅτι τὸ κείμενον θὰ εἶδει νὰ εἶναι συντομώτερον, ἐν τούτοις δη-
λῶ ὅτι τοῦτο συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέ-
ζης κ. Μελετίου, ὡς γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Ἐλλο-
γιμ. Καθηγ. κ. Γαλίτη, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διεξαχθείσης συζητήσεως ἐν ἀδελφι-
κῷ καὶ εἰρηνικῷ πνεύματι. Τὸ κείμενον ἔχει ποιμαντικὸν χαρακτήρα, καθ' ὅτι
ὁ Θεσμός τῆς νηστείας ἀποτελεῖ πνευματικὸν καὶ ποιμαντικὸν θέμα. Παρακα-
λῶ ὅπως διὰ λόγους πρακτικοῦς καὶ γλωσσικοῦς τὸ κείμενον τοῦτο τῆς Ἐπι-
τροπῆς ἀναγνώσθῃ ὑπὸ τοῦ γραμματέως αὐτῆς ἁγίου Νικοπόλεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Οὐδεμία ἀντίρρησης. Πρόκειται περὶ θαυμασίας με-
λέτης ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πνευματικὸν χαρακτήρα τῆς νηστείας, τὸν ὁποῖον

καί ἡμεῖς ὡς Ἀντιπροσωπεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔχομεν ἐντολήν νά ἐξάρωμεν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης: Ἐπιθυμῶ νά ἀναφέρω ὅτι ἐκτελοῦντες τόσον τὴν ὑπόδειξιν τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως, ὅσον καὶ τὴν ἀπαίτησιν ὄλων τῶν συνέδρων τῆς Ἐπιτροπῆς, προσεδώκαμεν τὸν σημαντικὸν τοῦτον, πνευματικὸν χαρακτήρα εἰς τὸ κείμενον τῆς εἰσηγητικῆς ταύτης ἐκθέσεως. Καὶ τώρα ἀναγινώσκω τὸ κείμενον:

«Τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ

Γέροντι Χαλκηδόνας κ. Μελίτωνι,

Προέδρῳ τῆς Β΄ Προσυναδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως,

Σεβασμιώτατε ὄγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Β΄ Προσυναδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως συσταθεῖσα Α΄ Ἐπιτροπὴ πρὸς θεώρησιν καὶ ἐξέτασιν τοῦ ὑπὸ τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (Γενεύης 1971) ἐτοιμασθέντος κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς» καὶ κατάρτισιν ὀριστικοῦ εἰσηγητικοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου φακέλλου, συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ (προτάσει τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νουβίας κ. Συνεσίου ἐκλεγέντος προέδρου) Σεβ. Μητροπολίτου Ἐλοιγκίου κ. Ἰωάννου, γραμματεῦοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελετίου, ἀφοῦ ἐμελέτησεν μετὰ τῆς ὀφειλομένης προσοχῆς (α) τὸ εἰσηγητικὸν κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (Σαμπεζῦ Γενεύης, 1971), (β) τὰς γραπτάς εἰσηγήσεις τῶν ἀγιωτάτων τοπικῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, (γ) τὰς διὰ γνωμῶν ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ δοθείσας, καὶ γενομένας ὁμοφώνως παρὰ τῆς ἡμετέρας Ἐπιτροπῆς δεκτάς, ὀδηγίας, καὶ (δ) τὰς ὑπευθύνως διατυπωθείσας κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπόψεις τῶν μελῶν αὐτῆς ἐκφραζόντων τὴν ἐπίσημον ἐπὶ τοῦ θέματος θέσιν τῶν Ἐκκλησιῶν των, καὶ διαπιστώσασα ἐξ αὐτῶν ὅτι ἡ τροποποίησις ἢ σύντμησις τῶν παραδεδομένων ἱερῶν νηστειῶν δὲν εὐρίσκει εὐμενῆ ἀπήχησιν εἰς τε τὰς ἱεράς Συνόδους καὶ τὸν εὐσεβῆ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν λαόν, ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως νά πρᾶξει πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τὸ κάτωθι:

«*Εἰσηγητικὸν πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον κείμενον*» ἐπὶ τοῦ θέματος:

«*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.*»

1. Νηστεία εἶναι ἡ πλήρης ἐγκράτεια τοῦ χριστιανοῦ, ἥτις ἐπεκτείνεται τόσον εἰς τὸ σῶμα ὅσον καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου καθὼς καὶ εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ αἰσθήσεις.

Ἡ νηστεία δὲν εἶναι ἐφεύρημα ἀνθρώπων πρὸς ἐξυπηρέτησιν οἰωνοδῆποτε ὑγιεινῶν, κοινωνικῶν ἢ θρησκευτικῶν ἀρχῶν. Εἶναι νόμος θεῖος. Εἶναι ἡ πρώτη φανέρωσις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον: «ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ εἶπεν ὁ Θεός, φάγεσθε· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου

τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ». Ἀπὸ αὐτὰ συνάγεται, ὅτι ἡ νηστεία «συνηλικιωτίς ἐστι τῆς ἀνθρωπότητος· νηστεία γὰρ ἐν τῷ Παραδείσῳ ἐνομοθετήθη», ὡς παρατηρεῖ ὁ Μέγας Βασίλειος (Περὶ Νηστείας Λόγος Α', 3).

Ἡ τήρησις τῆς ἐντολῆς τῆς νηστείας ἐν τῷ Παραδείσῳ θὰ ὠδήγει τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν θέωσιν. Ὅμως «ἐπειδὴ οὐκ ἐνηστεύσαμεν, ἐξεπέσαμεν τοῦ Παραδείσου» (Μ. Βασίλειος, Περὶ Νηστείας Λόγος Α', 4). Πολλὴν περὶ τοῦτου ὑψηλὸρον θεολογίαν εὐρίσκομεν εἰς τοὺς λόγους τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ Ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ὕμνους καὶ ἰδίως τοὺς ψαλλομένους κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυρινῆς. Ἡ νηστεία ἀποτελεῖ τὴν πλέον δυναμικὴν καταγγελίαν τῆς προγονικῆς ἀποφάσεως καὶ προσπάθειαν διορθώσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πώσεως.

2. Ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος, δοθεὶς εἰς τὸν Προφήτην ἀφοῦ ἐνήστευσεν ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ἐπέβαλλεν εἰς τὸν παλαιὸν Ἰσραὴλ πέντε νηστείας ταπεινώσεως, κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ ἀμνοῦ, τῶν ἑβδομάδων τοῦ Ἰλασμοῦ, τῆς σκηνοπηγίας καὶ τῶν σαλπύγγων, αἱ ὁποῖαι ἅπασαι ἀπεσκόπουν κυρίως εἰς τὸν ἐξίλασμόν: «καὶ ἔσται τοῦτο ὑμῖν νόμιμον αἰώνιον· ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ δεκάτῃ τοῦ μηνός... ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν» (Λευϊτ. 16, 21). Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν προσετέθησαν ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ ἄλλαι νηστεῖαι εἰς ἀνάμνησιν ἐθνικῶν συμφορῶν καὶ ἐτέρων γεγονότων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραὴλ μὲ στόχον τὴν πρόκλησιν μετανοίας: «σαλπύσσετε σάλπιγγι ἐν Σιών· ἁγιάσατε νηστείαν· κηρύξατε θεραπείαν... φεῖσαι, Κύριε, τοῦ λαοῦ σου καὶ μὴ δῶς τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνειδος» (Ἰωήλ 2, 15 καὶ 17). Κατὰ τὰς περιόδους τῆς νηστείας ὁ παλαιὸς Ἰσραὴλ ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐκδηλοῖ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ποσότητος, τῆς ἐπιβραδύνσεως τοῦ χρόνου τῶν γευμάτων καὶ τῆς χρήσεως νηστησίμων φαγητῶν καὶ ποτῶν τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὡς «ἄρτος κακώσεως» καὶ «ῥόδωρ κακώσεως». Κύριος στόχος τῶν νηστειῶν αὐτῶν ἦτο ἡ ταπεινώσις τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, δι' ἧς μόνῃς δύναται ὁ ἀνθρώπος νὰ ταπεινωθῇ θεαρέστως ἐνώπιον τοῦ Κυρίου.

3. Ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνανθρωπήσας, οὔτε κατήργησε, οὔτε ἐμείωσε τὴν σημασίαν τῆς νηστείας. Ἀντιθέτως, νηστεύσας ὁ ἴδιος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ κηρύγματος τῆς μετανοίας, οὐ μόνον ἔδειξε σαφῶς τὴν σχέσιν τῆς νηστείας πρὸς τὴν μετάνοιαν, ἀλλ' ἠγίασε τὴν νηστείαν (Ματθ. 4, 1-2). Ἠξίωσε δὲ ἀπὸ τοῦ μαθητᾶς αὐτοῦ νὰ καταβάλλουν πάντοτε πᾶσαν φροντίδα, ὥστε ἡ νηστεία αὐτῶν νὰ εἶναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μόνου πολῦτιμος καὶ νὰ μὴ ἀποσκοπῇ εἰς ἐπίγεια κατ' ἀνθρώπον ἐπιτεύγματα: «ὅταν νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποὶ· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Σὺ δὲ νηστεύων ἀλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ» (Ματθ. 6,

16-18). Είς πολλά δὲ ἄλλα σημεῖα τῆς Καινῆς Διαθήκης συνιστάται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ μετανοίας (Πράξ. 9,9. 13,2. 14,23). Τόσον δὲ ἐντονος εἶναι ἡ ἀποψὶς αὐτῆ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ὥστε νὰ λέγη ὁ Μέγας Βασίλειος ἀποφθεγματικῶς: «μετάνοια χωρὶς νηστείας ἀργή» (Περὶ Νηστείας Λόγος Α', 3).

4. Παραλλήλως ὁμοως πρὸς τὸν ὡς ἄνω χαρακτήρα καὶ σκοπὸν τῆς νηστείας, ὁ φιλόανθρωπος Σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀγίους καὶ πανευφύμους Ἀποστόλους του καὶ δι' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἡ νηστεία ἢ συνοδευομένη ὑπὸ προσευχῆς εἶναι ὁ μόνος τρόπος κατανικήσεως καὶ ἐκδιώξεως τοῦ Διαβόλου: «τὸ γένος τοῦτο ἐν οὐδενὶ ἐκπορεύεται, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ». Μεταξὺ δὲ τῶν δύο προέχει ἡ νηστεία, ἀφοῦ κατὰ τὸ ἅγιον Ἱερομάρτυρα Κλήμεντα, ἐπίσκοπον Ρώμης, «κρείσσων νηστεία προσευχῆς» (Β' Ἐπιστολή, 16).

5. Συνεπεῖς πρὸς ταῦτα οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ ἴδιοι ἐνήστευσαν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ θείου ἔργου τοῦ κηρύγματος καὶ ἐπέβαλαν εἰς πάντας τοὺς μαθητὰς αὐτῶν χριστιανοὺς νὰ νηστεύουν εἰς τιμὴν τοῦ σωτηρίου Πάθους τοῦ Κυρίου Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν: «οἱ νηστεῖαι ὑμῶν», παραγγέλλουν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, «μὴ ἐστῶσαν μετὰ τῶν ὑποκριτῶν νηστεύουσι γὰρ δευτέρᾳ σαββάτων καὶ Πέμπτῃ ὑμεῖς δὲ νηστεύσατε τετράδα καὶ παρασκευῆν» (Διδαχὴ 8,1). Ἐκτοτε δὲ αἱ νηστεῖαι τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, ὁμοῦ μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καθαγιασθείσης καὶ ἐκκλησιαστικῶς νομοθετηθείσης Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, ἀποτελοῦν ἐν τῇ Ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ ἱερώτατον καὶ σεβασμιώτατον θεσμόν. Κατὰ τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν, ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας χρόνων, οἱ χριστιανοὶ ἐτήρουν καθημερινῶς ὀλοτελῆ νηστείαν μέχρι ἐσπέρας τινὲς δὲ τὴν ὀλοτελῆ αὐτὴν νηστείαν δὲν διέκοπτον διὰ τῆς λήψεως τροφῆς τὸ ἐσπέρασ, ἀλλ' ἐξηκολούθουν αὐτὴν ἐπὶ δύο ἢ καὶ περισσοτέρας ἡμέρας. Ἡ τάξις αὐτῆ ἐτηρεῖτο ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα Μεγάλῃν λεγομένην Ἑβδομάδα, κατὰ τὴν ὁποίαν: «οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν» (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Βασιλείδην, PG 10, 1278). Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ἐτηρεῖτο ξηροφαγία, ἤτοι κατὰ μὲν τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον οἱ πιστοὶ ἐγεύοντο μόνον ἄρτου, ἄλατος καὶ ὕδατος (Περὶ πίστεως 22,10), ἐνῶ κατὰ τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς ἐγεύοντο καὶ λαχάνων ἄνευ ἐλαίου (Βιβλ. Ε', 18).

6. Ἡ παράδοξις αὐτῆ ἐλευθερία εἰς τὴν κατὰ δύναμιν τήρησιν τῆς νηστείας τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς Μεγάλῃς Ἑβδομάδος δεικνύει σαφῶς ὅτι ἡ νηστεία εἶναι νόμος πνευματικὸς, εἰς τὸν ὁποῖον καλοῦνται ἅπαντες οἱ χριστιανοὶ νὰ ἀνταποκριθοῦν ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ δυνατότητα, χωρὶς ὁμοως νὰ παρέχεται ποτὲ εἰς οὐδένα ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ Ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «ὄρα μὴ τις σὲ πλανήσῃ ἀπὸ ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς... εἰ μὲν γὰρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου,

τέλειος ἔσει· εἰ δὲ οὐ, ὃ δύνει, τοῦτο ποιεῖ· περὶ δὲ τῆς βρώσεως, ὃ δύνασαι, βάστασον» (Διδαχὴ 6, 1-3).

Οὐδείς ἐκ τῶν νόμων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τόσο πνευματικός καὶ αὐδεις παρουσιάζει τόσην εὐελίξιαν καὶ δίδει τόσην ἐλευθερίαν, ὅσην ὁ ἱερός τῆς νηστείας θεσμός. Καὶ τοῦτο διότι δι' αὐτῆς ἐπιδιώκεται ὄχι ἡ συντριβὴ ἢ ἐκμηδένησις τοῦ σώματος, ἀλλ' ἀπλῶς ἡ ὑπερνίκησις καὶ χαλιναγώγησις τῶν παθῶν. «Ἡμεῖς οὐκ ἐδιδάχθημεν εἶναι σωματοκτόνοι, ἀλλὰ παθοκτόνοι», τονίζουν ἐξαιρόντες τὸν πνευματικὸν χαρακτήρα τῆς νηστείας οἱ αὐστηρότεροι ἀσκηταὶ τῆς αἰγυπτιακῆς ἐρήμου. Κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ἡ νηστεία εἶναι μία ἐλευθέρα πρᾶξις θυσίας ἐπιγείων, χάριν τῆς πνευματικῆς προκοπῆς· εἶναι ἀρνησις ἐθελούσιος παντὸς ὃ,τι ὑποδουλῶνει τὴν ψυχὴν καὶ διαστρέφει τὸ σῶμα διὰ τῶν ἐξωθεν πειρασμῶν καὶ τῶν παρὰ φύσιν παθῶν· εἶναι μέσον ὑπακοῆς καὶ ἐνισχύσεως τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεως· δείχνει τὸν δυναμισμόν τῆς μετανοίας· εἶναι ἡ κυριωτέρα συμβολὴ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἁγιασμοῦ του.

7. Εἰς τὸν μὴ ὀρθόδοξον κόσμον παρετηρήθη ἡ τάσις νὰ παραμερίζεται ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων πᾶν ὃ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ εἰς αὐτοὺς προβλήματα συνειδήσεως. Μὲ τὸ ἴδιον κριτήριον ὑπετιμήθη παρ' αὐτῶν καὶ ὁ θεσμός τῆς νηστείας. Ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχὴ τὰ ἰδεώδη νὰ καταβιβάζωνται ἐκάστοτε τόσο χαμηλά, ὥστε νὰ δύναται ἀνέτως ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος νὰ φθάσῃ εἰς αὐτά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργεῖται εἰς αὐτόν, ἢ συνεπιεῖται ταύτου ψευδῆς ἀντίληψις ὅτι «ἐπραξε τὰ διατεταγμένα» καὶ δύναται νὰ ἔχη τὴν συνειδήσιν αὐτοῦ ἡρεμον. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ὁμως ἀντίληψιν, τὸ ἰδεῶδες εὐρίσκεται πολὺ ὑψηλὰ καὶ ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτό, νὰ ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸ ἡ ἀσκησις δὲν ἔχει μέτρον. Εἶναι πάντοτε ἀτέλεστος, ὅπως καὶ ἡ τελειότης τῶν τελείων. Βεβαίως, ἐλάχιστοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀρθοδόξου ὑψηλοῦ ἰδεώδους τόσο, ὥστε νὰ θεοῦνται ζῶντες. Καὶ αὐτοὶ παρ' ὅτι πράττουν πάντοτε τὰ διατεταγμένα οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «δοῦλοι ἀχρεῖοι ἔσμεν καὶ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν — κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν — χρέος νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν ποτὲ τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα, ἀλλ' ἐν αὐτομυψίᾳ καὶ συναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεώς των νὰ ἐπαφίενται διὰ τὰς παραλείψεις των εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καθ' ὅσον ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι σχεδὸν ὄλασχερῶς ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας.

8. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καταφαίνεται, ὅτι ὁ θεσμός τῆς νηστείας παραμένει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν θεσμός σπουδαῖος καὶ ἱερώτατος, μέσον πνευματικῆς ἀνατάσεως, κυριαρχίας τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν παθῶν τῆς σαρκός, ἁγιασμοῦ τῆς βουλήσεως καὶ διαπλάσεως τοῦ γνησίου κατὰ Θεὸν φρονήματος, ἀλλὰ καὶ δύναμις γενικῆς τῆς κοινωνίας εὐεργετικῆς προαγωγῆς. Ὡς τοιοῦτος ὁ θεσμός τῆς νηστείας πρέπει συνεχῶς νὰ διδάσκεται, νὰ ἐξυψώνεται καὶ νὰ περιφρουρῆται ἀπὸ κάθε εἶδους ὀθνεῖαν αὐτοῦ θεώρησιν. Πρέπει νὰ τονίζε-

ται ὅτι ἡ νηστεία ἐκτὸς ἀπὸ τῆν ὑψίστην αὐτῆς σημασίαν διὰ τὴν κατὰ Χριστὸν προκοπὴν καὶ τελείωσιν τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων, ἔχει σπουδαιότητα καὶ διὰ τε τὴν προπαρασκευὴν τοῦ πληρώματος πρὸς ἀξίαν ἐπιτέλειαν τῶν ἀγίων ἑορτῶν καὶ διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατανόησιν τῆς ὑψίστης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σημασίας τῶν διὰ νηστείας προοιμιαζομένων (Πάσχα, Χριστούγεννα, Θεοφάνεια, Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, Μνήμη τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου) καὶ ἐπιτελουμένων ἑορτῶν (Ύψωσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ καὶ Ἀποτομὴ τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Ἁγίου Προδρόμου), καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐπαξίαν συμμετοχῆν εἰς τὰ ἄχραντα μυστήρια τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Πρὸς ἐξύψωσιν καὶ περιφρούρησιν τῆς νηστείας πρέπει πάντοτε νὰ ὑπομιμνήσκειται ἡ πατερικὴ καὶ λειτουργικὴ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἥτις πιστῶς ἀκολουθοῦσα τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ὅτι «οὐ τὰ εἰσέρχόμενα διὰ τοῦ στόματος ἀλλὰ τὰ ἐκ καρδίας ἐκπορευόμενα ταῦτα κοινοὶ τὸν ἄνθρωπον». ἀξιοῖ ἵνα ἡ νηστεία συνοδεύηται καὶ ἀπὸ τὰ ἀνάλογα πνευματικὰ ἔργα καὶ τὸ ἀντίστοιχον φρόνημα: «νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. Ἀληθῆς νηστεία ἡ τῶν κακῶν ἀλλοτρίωσις».

9. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ τυπολατρικὴ καὶ ἀντιπνευματικὴ παράτινων τῆρησις τῆς νηστείας ἀποτελεῖ κατηγορίαν τοῦ Θεσμοῦ. Ὡσαύτως δὲν ἀποτελεῖ κατηγορίαν τοῦ Θεσμοῦ τὸ γεγονός ὅτι δυστυχῶς πλεῖστοι ἐκ τῶν πιστῶν εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν δὲν τηροῦν πάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε λόγῳ ὀλιγωρίας, εἴτε λόγῳ τῶν ἐπικρατουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἰαιδῆποτε καὶ ἂν ᾧσιν αὐταί.

10. Ὅλοι ὅμως αὐταὶ αἱ περιπτώσεις τῆς μὴ τηρήσεως τῶν περὶ νηστείας ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας Θεσμῶν, εἴτε εἶναι γενικώτερα (λόγῳ συνθηκῶν ἐργασίας, στρατεύσεως, διαβιώσεως ἐν τῇ διασπορᾷ κ.λπ.), εἴτε ἀτομικαὶ (π.χ. ἀσθενεῖαι) δέον ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία οὐδέποτε θέλει τὸν θάνατον τοῦ οἰουδῆποτε ἁμαρτωλοῦ, ὡς τοῦ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ σωτηρίου χαρακτῆρος πάσης ἐντολῆς ἢ παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Κατόπιν τῶν ὡς ἄνω, καὶ τρόπον τινὰ συνοψίζοντες τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα, εἰσηγοῦμεθα:

- α) Αἱ περὶ νηστείας ἐν ἰσχυρί σήμερον διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας νὰ διατηρηθοῦν ὡς ἔχουν, ἤτοι ἀναλλοίωτοι.
- β) Οὐδεμία μεταβολὴ νὰ ἐπενεχθῆ ὡς πρὸς τὸ νόημα, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν τρόπον τῆς νηστείας.
- γ) Διὰ τοὺς χριστιανοὺς τοὺς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων περὶ νηστείας, εἴτε λόγῳ ἀσθενείας, εἴτε λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν ἐπικρατουσῶν εἰς τινὰς χώρας ἀπὸ πλευρᾶς κλίματος, δυνατότητας ἐξευρέσεως νηστησίμων τροφῶν καὶ κοινωτικῶν δομῶν καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ μὴ ἀτονίσῃ ὁ Θεσμὸς τῆς νηστείας, ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους

Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ καθορίσουν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων τὸ μέτρον οἰκονομίας, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ ὑπεύθυνοι Ἱεράρχαι καὶ οἱ ἐντολοδόχοι αὐτῶν πνευματικοὶ πατέρες θὰ ἀντιμετωπίζουν τὰς εἰδικὰς (γενικὰς ἢ ἀτομικὰς) περιπτώσεις, ἀπαλύνοντες τὸ δι' αὐτάς τυχόν «στύφον» τῶν ἁγίων νηστειῶν.

Ἐν τῷ Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζῦ Γενεύης, τῇ 9ῃ Σεπτεμβρίου 1982».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν τὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν παρουσιασθεῖσαν ἐργασίαν ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας καὶ καλῶ αὐτὴν νὰ ἀποφανθῆ ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως. Ὁ ἅγιος Κυρηναῖος ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κυρηναίας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐμελέτησα ἐπισταμένως τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς. Πρόκειται περὶ θαυμασίου κηρύγματος, περὶ θαυμασίας διαλέξεως ἐπὶ τοῦ θέματος, οὐχὶ ὁμως περὶ ἀπαντήσεως εἰς τὸ φλέγον πρόβλημα τῆς νηστείας, τὸ τεθὲν ἐνώπιον τῆς παρουσίας Διασκέψεως. Πρόκειται δὲ περὶ ζητήματος ἀπασχολοῦντος ἀπάσας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι ἡ νηστεία παραβιάζεται ὑπὸ μεγίστου ἀριθμοῦ πιστῶν. Νομίζω ὅτι τὸ ἔγγραφο δὲν δίδει ἀπάντησιν εἰς τὸ αἴτημα τῶν πιστῶν καὶ δὲν λύει τὸ πρόβλημα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Σεβασμιώτατε Πρόεδρε, συμφωνῶ ἀπολύτως μετὰ τοῦ ἁγίου Κυρηναίου. Ἡ πνευματικὴ εἰσαγωγή βεβαίως εἶναι ὠφέλιμος, τὰ ἀναφερόμενα ὁμως τυγχάνουν γνωστὰ εἰς ὅλους. Καὶ ὁ ἐπίλογος, ὁ συνοψίζων τὰ πάντα, καταλήγει εἰς γνωστὰς ὑποδείξεις χωρὶς νὰ βοηθῆ, χωρὶς νὰ ἀπαντῇ εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ λαοῦ, χωρὶς νὰ δίδῃ λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα. Σέβομαι ἀπολύτως τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ δηλῶ ὅτι ἡ Ἐκθεσίς αὐτῆς δὲν μὲ ἱκανοποιεῖ καὶ φοβοῦμαι ὅτι δὲν μᾶς βοηθεῖ εἰς τὸ ἔργον μας καὶ δὲν δύναμι νὰ συμφωνήσω πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐπὶ ἐνὸς μόνον σημείου θὰ ἐπεθύμουν νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς: Διερωτῶμαι καὶ ἐρωτῶ τὴν Ἐπιτροπὴν, οὐδαμοῦ τοῦ κειμένου εὐρέθη δυνατότης νὰ λεχθῆ ἐάν ὁ Θεσμός τῆς νηστείας εἶναι ἐξελίξιμος ἢ μὴ, ἐπὶ τὸ μείζον ἢ ἐπὶ τὸ ἐλασσον; Νομίζω ὅτι εἶναι ἐκ τῶν βασικωτέρων στοιχείων τῆς Θεολογίας καὶ τῆς πρακτικῆς τῆς νηστείας. Καὶ ἐπειδὴ ὁμιλῶ περὶ τοῦ ἐξελίξιμου χαρακτήρος τῆς νηστείας, ἂς ἐπιτραπῆ νὰ εἶπω ὅτι ὅλαι αἱ πηγαὶ καὶ οἱ κανόνες ὁμιλοῦν περὶ συγκεκριμένων ἀρχηγόνων τεθεσπισμένων νηστειῶν, ἦτοι τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς καὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Οὐκ ἐγὼ λέγω ταῦτα, ἀλλ' οἱ σχολιασταὶ τῶν κανόνων. Ὁ Βαλαμῶν, ἐν πλήρει ΙΒ' αἰῶνι, σχολιάζων τὸν 69ον Ἀποστολικὸν κανόνα, λέγει: «Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι κυρίως μία ἐστὶ νηστεία, ἡ τεσσαρακονθήμερος, ἡ τοῦ Πάσχα· εἰ γὰρ ἦσαν καὶ ἄλλαι, ἐμνήσθη ἂν καὶ τούτων ὁ κανὼν. Πλὴν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας νηστησίμους, ἤγουν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, νηστεύοντες, οὐκ αἰσχυνθησόμεθα». Οὐδὲ πόρρωθεν ἐπιθυμῶ νὰ θέσω ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἱερότητα τῶν νηστειῶν

καί τῶν Χριστουγέννων καί τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καί τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀλλά τούλάχιστον νά παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρξε μία ἐξέλιξις ἀπό τὰς βασικὰς καί κυριωτέρας νηστείας τῆς Τετάρτης καί τῆς Παρασκευῆς καί τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα ἐπὶ τὰ πρόσω. Καί ὅτι τούλάχιστον ἐκ τούτου ἀπαδεικνύεται ὅτι ὁ θεσμός τῆς νηστείας εἶναι ἐξελίξιμος. Ὡσαύτως, ὁ αὐτὸς Βαλασμών εἰς σχόλιόν του εἰς τὸν 19ον κανόνα τῆς ἐν Γάγγρῳ Συνόδου ἀμιλεῖ οὐχὶ περὶ πολλῶν νηστειῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν παραδεδομένων νηστειῶν: «Ἀκούσας δὲ τινος εἰπόντος, ἐκ τοῦ παρόντος κανόνας ἀναφέρεσθαι μὴ εἶναι μίαν νηστειάν τὴν τεσσαρακονθήμερον, ἀλλὰ διαφόρους. λέγω, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές· ἀπὸ γὰρ τοῦ τοιοῦτου ψιλαῦ λόγου τοιαύτη παράδοσις οὐ συνάγεται. Νηστειῶν δὲ μέμνηται ὁ κανὼν ἐνταῦθα παραδεδομένων τῶν τετράδων καί παρασκευῶν καί τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας». Δὲν σημαίνει τοῦτο ὅτι προτείνομεν νά περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτάς. Ἄλλ' ὅταν εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν συνεζητήσαμεν τὸ θέμα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ θαυμάσιον κείμενον περὶ νηστείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας, κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ θεσμός τῆς νηστείας εἶναι ἐξελίξιμος καί ἐπὶ τὰ πρόσω αὐξανόμενων τῶν νηστειῶν καί ἐπὶ τὰ ἐλάσσων μειουμένων τούτων. Ἐξ ἐτέρου, ἐρωτῶ, αὐδαμοῦ τοῦ κειμένου τῆς εἰσηγήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς εὐρέθη θέσις νά λεχθῆ, τούλάχιστον δι' ὠρισμένης κατηγορίας ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ἀπαραιτήτως αὐστηρά καί ὅτι δι' ἄλλα δύναται νά ὑπάρξῃ ποιά τις χαλαρότης; Δὲν ἐννοῶ τοὺς ἀσθενεῖς, διὰ τοὺς ὁποίους ἤδη προβλέπει τὸ κείμενον. Καί σχετικῶς ἀναφέρω καὶ αὐθις σχόλιον τοῦ Ζωναρᾶ εἰς τὸν αὐτὸν 19ον κανόνα τῆς ἐν Γάγγρῳ Συνόδου: «τὰς δὲ παραδεδομένας νηστείας εἰς τὸ κοινὸν ἔφη ὁ κανὼν, ἀντιδιαστέλλων ταύτας ἀπὸ τῶν ἰδίᾳ τισὶν ἐπιτασσομένων νηστειῶν, οἷον τῶν διὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ταῖς μέλλουσι φωτισθῆναι ἐντελλομένων, καί τοῖς χάριν ἐπιτιμίου νηστεύειν κωλυαμένοις, καί ἄλλων τοιοῦτων. Τὰς μὲν γὰρ εἰς τὸ κοινὸν παραδεδομένας, ἀνάγκη πάντας νηστεύειν τοὺς πιστοὺς, τὰς δὲ λοιπὰς, ἐκείνους μόνους, οἷς ἐπετάχθησαν». Καί ἐρωτῶ: τί σημαίνει «οἷς ἐπετάχθησαν»; Δηλαδή εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεβλήθησαν, εἰς ὠρισμένην κατηγορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀνήκουν οἱ μοναχοί, οἱ κληρικοί, οἱ εὐσεβέφρονες, καθότι ἡ νηστεία ἔχει καὶ χαρακτηριστὰ παιδαγωγικόν. Ὡς πρὸς τὸ 3ον σημεῖον τῶν προτάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς, δηλῶ ὅτι δὲν με ἱκανοποιεῖ ἡ πρότασις καθ' ἣν τὰ πάντα νά ἐπαφίενται εἰς τὴν κρίσιν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἀποβαίνει τραγικόν, φρικτάν. Θὰ ἔχωμεν πλουραλισμὸν πράξεων. Καί συγκεκριμένως, τί θὰ γίνῃ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Διασποράν; Ἐπὶ παραδείγματι, ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχουν 10 ὀρθόδοξοι δικαιοδοσίαι καί αὐταὶ θὰ λαμβάνουν ὁδηγίαν ἐκ τῶν ἀντιστοίχων Ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Ἐάν, λοιπόν, ἐκάστη Ἐκκλησία ἐφαρμόζῃ, κατ' οἰκονομίαν, διαφόρους τρόπους νηστείας, ἄς ἀναλογισθῶμεν ὁποία βαβυλωνία θὰ προκύψῃ ἐκ ταύτου εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Διασποράν καί αὐτῶ θὰ γίνωμεν ἀντικείμενα γέ-

λωτος και χλεύης εις τὰ ὄμματα τῶν ἑτεροδόξων, ἐφαρμόζοντες μίαν τοιαύτην ἀρχήν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται περὶ ἐργατῶν, ἐπιστρέφοντες οὗτοι μετὰ ἓν διάστημα εἰς τὰς πατρίδας των, εὐρίσκονται πρὸ διαφόρων καὶ δὴ καὶ ἀντιθέτων τρόπων ρυθμίσεως τῶν τῆς νηστείας ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, προερχομένης οὕτω πνευματικῆς συγχύσεως μεταξὺ τῶν πιστῶν. Ἐχει ἀπόλυτον δίκαιον ὁ ἅγιος Μύρων ὡς πρὸς τὰς ποικίλας ταύτας τῶν κατ' οἰκονομίαν κατὰ τόπον ἀποφάσεων ὡς πρὸς τὴν διευθέτησιν τῶν τῆς νηστείας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Καὶ ἐπιτρέψατέ μοι νὰ θέσω μίαν ἀκόμη τυπικὴν ἐρώτησιν, ἡ ὁποία εἰς τὴν βῆσιν της εἶναι οὐσιαστικὴ. Μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς τὰ ὑποβληθέντα εἰς τὴν Ὀλομέλειαν κείμενα, καὶ ἀναφέρομαι εἰς τὸ κείμενον περὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, εἶχον λάβει ὑπ' ὄψιν τὰ σχετικὰ προϋπάρχοντα κείμενα τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἔχωμεν δύο διορθόδοξα κείμενα, τὸ τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς καὶ τὸ τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ταύτης, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον ἐξοβελίζει, ἀναιρεῖ, ἀποκλείει τὸ πρῶτον. Διερωτῶμαι, τί θὰ πράξῃ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος εὐρισκαμένη ἐνώπιον δύο ἀντικρουστικῶν κειμένων;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς: Σεβασμιώτατε ἄγιε Πρόεδρε, ἐμελέτησα τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ φρονῶ ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο ὅπως ἀναγνωσθῆ ὡς εἰσηγησις εἰς τὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Καὶ τοῦτο διότι ἔχει ἐντονὸν κηρυγματικὸν χαρακτήρα. Βεβαίως ὁ θεσμὸς τῆς νηστείας εἰς τὴν πνευματικὴν του διάστασιν εἶναι θέμα τῆς Ἐκκλησίας ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν κανονικὴν αὐτῆς αὐτοσυνειδησίαν. Ἡ προσωπικὴ μου ἀποψις εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς παράδοσιν διακρίνει μεταξὺ δύο μορφῶν νηστείας, τῆς καθ' ἑβδομάδα νηστείας τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς, ὁμοῦ πρὸς τὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, εἶναι δὲ πολὺ χαρακτηριστικὰ τὰ σχόλια εἰς τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν κανόνας τῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς Πενθέκτης, ἀπαγορεύοντα μάλιστα τὴν ἀσκησιν οἰασδήποτε ἐπιεικειᾶς ὅσον ἀφορᾷ τὸσον εἰς τὴν ποιότητα ὅσον καὶ εἰς τὴν διάρκειαν τῆς νηστείας, καί, δεύτερον, τοῦ κύκλου τῶν νηστειῶν ἐκείνων, τῶν γνωστῶν ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Βαλσαμῶνος καὶ τοῦ Ζωναρᾶ, κύκλου ὁ ὁποῖος εἰσηλθε μεταγενεστέρως εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἀποτελῶν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θεσμοῦ. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη ἄμωσ τὸ πρᾶγμα, αἱ νηστεῖαι αὗται καθιερώθησαν. Νομίζω, ἐπομένως, ὅτι ἐὰν ἐπιθυμῶμεν νὰ ἔχωμεν τυπικὴν ὁμοιομορφίαν καὶ ὄχι ποικιλομορφίαν, θὰ πρέπει νὰ διατηρήσωμεν τὰς παραδεδομένας νηστείας τῆς πρώτης κατηγορίας, ἤτοι ἐκεῖνας τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς διὰ τὴν ἀποστολικότητα τῆς παραδόσεως, καὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, διὰ τὴν Κυριακὴν ἀναφορὰν, καὶ νὰ συζητήσωμεν δι' ἐκεῖνας τῆς δευτέρας κατηγορίας, ὡς προσφερομένας δι' ἀσκησιν οἰκονομίας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Καλὸν θὰ ἦτο ἄπως μὴ καθορίσωμεν δαιτο-

λόγιον τροφῶν κ.λπ., καθ' ὅτι ἐκάστη Ἐκκλησία δύναται ἐν προκειμένῳ νά ἀσκήσῃ, συμφώνως πρὸς τὰς δυνατότητας αὐτῆς, οἰκονομίαν μεταξὺ αὐστηρῶς καὶ ἐλαφρῶς νηστείας. Εἰς τοὺς κανόνες γίνεται σαφῆς διαχωρισμὸς μεταξὺ αὐστηρῶς καὶ ἐπιεικοῦς νηστείας. Ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ἡ κρεωφαγία, ἔστω καὶ ἂν ὁ πιστὸς πνέῃ τὰ λοιθία (69ος Ἀποστολικὸς κανὼν). Βεβαίως αἱ ἀναφερθεῖσαι νηστεῖαι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κ.λπ. προϋπήρχον — ὑπάρχουν σαφεῖς ιστορικαὶ μαρτυρίαι —, τὰς ὁποίας ἐτήρουν κατ' ἀρχὴν μόνον οἱ μοναχοί, οἱ «οἱς ἐπέτάχθησαν», κατὰ τὸν Ζωναρᾶν, ἐκ τῆς τάξεως δὲ ταύτης τῶν μοναχῶν εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον. Ὅμως δὲν δύναται νά ἐφαρμοσθοῦν ἐπὶ παντὸς πιστοῦ ὀδισκρίτως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν μιᾶς ἐνθέσμου, κανονικῶς κατωχυρωμένης διὰ κανόνων, ἠύξημένου κύρους νηστείας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς. Τυχάνει ποιμαντικὸν χρέος τῆς Ἐκκλησίας νά ἀντιμετωπίσῃ τὸ θέμα αὐτὸ μετὰ φιλανθρωπίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, πιστεύω ὅτι τὸ ἐνώπιον ἡμῶν κείμενον πρέπει νά βελτιωθῆ. Ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸ σημεῖον 7 τονίζεται ἡ στάσις τοῦ κόσμου ἐναντι τῆς νηστείας. Λέγεται ὅτι ἡ νηστεία ὑπετιμήθη ὑπὸ τοῦ κόσμου. Θὰ πρέπει νά ἀνασυνταχθῆ ἡ παράγραφος αὕτη, διότι νομίζω ὅτι ἡ νηστεία κατέστη σήμερον τι τὸ ἐπίκοιρον, τί τὸ ὁποῖον δίδει ἀξίαν εἰς τὸ θέμα τῆς νηστείας. Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἱατρικῆς συνιστᾷ αὐτὴν, ὡς καὶ ὁ σύγχρονος τρόπος ζωῆς τὴν ἐπιβάλλει διὰ λόγους ὑγείας. Καὶ νομίζω ὅτι αἱ προτάσεις ἡμῶν πρέπει νά συνταχθοῦν διαφόρως πως, ὥστε νά μὴ δώσωμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀντιφάσκομεν πρὸς τὸν κόσμον τῆς σήμερον. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον 8 τοῦ κειμένου, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν κοινωνικὴν πλευρὰν τῆς νηστείας, προτείνω τοῦτο νά ἀναπτυχθῆ ἔτι περαιτέρω. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ νηστεία εἶχε πάντοτε μίαν τοιαύτην ὄψιν. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐνήστευον διὰ νά τελειοποιηθοῦν ἐν τῇ ἀρετῇ, συγχρόνως ὁμως παρητοῦντο ὠρισμένων ἀγαθῶν διὰ νά προσφέρουν εἰς τοὺς πτωχοὺς συνανθρώπους των. Φρονῶ ὅτι πρέπει νά ἀναπτυχθῆ περισσότερο ἡ κοινωνικὴ αὕτη πρακτικὴ τῆς νηστείας ἐν τῷ κειμένῳ, ἥτις συσχετίζει τὸν θεσμόν τῆς νηστείας πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον τῶν πιστῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Προτείνεται, δηλαδή, νά διπλασιασθῆ τὸ κείμενον. Νὰ σημειωθῆ καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη ὑπὸ τῆς συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, πρὸς ἀξιοποίησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μίνσκ: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἐνθυμούμαι τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς Διασκέψεως ὁμιλίαν ὑμῶν, ἐν ᾗ παρετηρήσατε ὅτι ὁ Κύριος καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔδωκαν ἡμῖν τὴν ἐντολήν νά ἀγρυπνώμεν ὡς ἀκούητοι φύλακες, διότι οἱ πειρασμοὶ τοῦ κόσμου εἶναι πολλοί. Εἰς πειρασμὸς προερχόμενος ἐκ τοῦ κόσμου τυγχάνει καὶ ἡ ἀδυναμία ἡμῶν ἐναντι τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ συγχρόνου κόσμου. Ὁμολογῶ ὅτι τὸ ποίμνιον ἡμῶν, παρ' ὅλον τὸν πολὺπλοκὸν χαρακτήρα τῆς συγχρόνου ζωῆς, λαμβάνει ἐκ τῆς τηρήσεως τῆς νηστείας μεγίστην πνευματικὴν δύναμιν καὶ ὑποστήριξιν. Καὶ ἡμεῖς

συγκεντρωμένοι ένταῦθα αισθανόμεθα θαυμασμόν ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον ἐπιδεικνύεται εἰς τὸ θέμα τῆς νηστείας ὑπὸ τῶν πιστῶν μας. Κατὰ τὴν συζήτησιν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν διηρωτήθημεν ἂν πρέπει νὰ ὑποχωρήσωμεν εἰς τὰς αὐτῶ καλουμένας ἀπαιτήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου ἢ νὰ παρουσιάσωμεν ὅλην τὴν δόξαν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀποτέλεσμα προσευχῆς καὶ νηστείας, συμφώνως πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Δὲν πρέπει, νομίζω, νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ θελήσωμεν νὰ περιλάβωμεν ὅλους τοὺς χριστιανοὺς. Δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τοῦτο. Ὁφείλομεν ὅμως νὰ διαφυλάξωμεν τὸ ἰδανικὸν τῆς νηστείας, ὅσον βεβαίως εἶναι δυνατόν. Ἐλέχθησαν πολλὰ περὶ ἐξελίξεως. Εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πειθαρχίας τῆς νηστείας, ἡ ἐξέλιξις ἀποκαλεῖται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν μεταμόρφωσις. Εἶναι ἡ διαδικασία τῆς πνευματικῆς μεταμορφώσεως. Καὶ γνωρίζομεν πόσον ὀδυνηρὰ εἶναι ἡ ἐπίτευξις τῆς. Τὰ τῆς νηστείας δὲν τὰ ἐφεύρομεν ἡμεῖς, εἶναι δὲ πολὺ δύσκολον τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ εἴπωμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀμβλύνωμεν τὴν αὐστηρότητα τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτὴν κανόνων, οἱ ὁποῖοι τυγχάνουσι ἀνεκτίμητος θησαυρὸς τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐὰν μειωθῇ ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῆς νηστείας, τοῦτο θὰ θεωρηθῇ *πνευματικὸν σκάνδαλον* εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. Ἐξ ἄλλου, τυγχάνει ἀδιανόητος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἡ μὴ ὑπαρξίς νηστείας κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ τρίτον σημεῖον τοῦ κειμένου, εἰς τοῦτο δὲν ἐκφράζονται αἱ ἀπόψεις μὲ σαφῆνειαν, τυγχάνει ὅμως ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως λίαν σημαντικὸν διὰ λόγους ἀρχῆς. Τὸ ὅλον θέμα τῆς νηστείας ἀποτελεῖ ἀντικείμενον μεγάλης ἀνησυχίας, τὸ νὰ γίνεταί ἡ ἀπλοῦς λόγος περὶ ἀλλαγῆς τῶν ἰδανικῶν, τὰ ὁποῖα σέβεται τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὰ ὁποῖα ἔδωσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Σεβασμιώτατε ὅγιε Πρόεδρε, ὡς παρητήρησα, ὡς εἰσαγωγικὸς λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰσῆχθη τὸ θέμα τῆς νηστείας εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν, ἐτίθετο ἡ ἀμβλυνοῦς τῶν θεσμῶν τῆς νηστείας, ἵνα ἀναπαυθῇ ἡ συνείδησις τῶν πιστῶν ἐκείνων, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ τηρήσουσι αὐτὴν ἀπολύτως. Ἄν ὅμως ἡ Ἐκκλησία ἐπιθυμῇ νὰ κατασιγάσῃ τὰς συνειδήσεις ἐκείνων ἐκ τῶν πιστῶν οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ τηρήσουσι τὴν νηστείαν, δὲν πρέπει τοῦλάχιστον νὰ ἐπιδειξώμεν ὡς Ἐκκλησία ἀνάλογον ἐνδιαφέρον καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τηροῦν τὴν νηστείαν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς. Ζῶμεν εἰς ἕνα κόσμον δύσκολον, εἰς ἕνα κόσμον ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως καὶ βιοτῆς. Εἶναι δὲ πολὺ δύσκολον, νὰ ὡδηγήσωμεν νέους πιστοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν πρέπει νὰ σκεφθώμεν μὴ τυχόν χάσωμεν καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μένουσι πιστοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Φρονῶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει προορισμὸν νὰ ἀκολουθῇ καὶ νὰ συμπορεύηται πρὸς τὸ ποίμνιον. Αὕτη ὀφείλει νὰ πρωτοπορῇ, νὰ ἀποβλέπῃ πάντοτε πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς ὑψηλὰς θέσεις, πρὸς ἀνωτέρους προορισμοὺς καὶ νὰ βοηθῇ τὸ ποίμνιον. Καὶ πρὸς τοῦτο εἷς τρόπος εἶναι καὶ ἡ νηστεία. Παρακαλῶ νὰ μὴ τὴν

υποτιμήση ἐν ὥρᾳ ἀγῶνος πρὸς τὸν ὕλισμὸν ἡ Ἐκκλησία. Μέχρι τοῦ νῦν, ἐξ ὄσων γνωρίζω, οὐδέποτε ἡ Ἐκκλησία ἐμείωσε τὴν διάρκειαν τῆς νηστείας. Ἀντιθέτως, ἔχει αὐξήσει τὴν πρὸς τὴν νηστείαν τιμὴν διὰ τῆς προσθήκης καὶ ἄλλων νηστειῶν. Θὰ ἤμην εὐτυχῆς καὶ εὐγνώμων ἐὰν θὰ ἠδύνατό τις κατὰ τὰ 2000 ἔτη ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας νά μοι ὑποδείξῃ μείωσιν οἰασδήποτε περιόδου νηστείας. Ὡς πρὸς τὸν Βαλαμῶνα, εἰς ἐρώτησιν ποῦ τοῦ ἐτέθη, ἀπήντησεν ὅτι ὄλαι αἱ νηστείαί, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνων τῶν Χριστουγέννων, τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, εἶναι ὑποχρεωτικά διὰ τὸ πλήρωμα. Νομίζω ὅτι θὰ ἦτο μεγάλη συμφορὰ ἐὰν τοπικῆ τις Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνεκαίνου εἰς τὸ ποίμνιον αὐτῆς ὅτι μία νηστεία εἶναι μεταγενεστέρα, ὡς ἐπὶ παραδειγματι ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ ἡ τήρησις τῆς δὲν εἶναι καὶ τόσο ὑποχρεωτικῆ. *Θὰ εἶχομεν* σοβαρὸν κλονισμὸν συνειδήσεων τῶν χριστιανῶν. Ἐν τέλει, παρατηρῶ ὅτι, καθ' ὃ πληροφοροῦμαι ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος, Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, ἡ ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐνεκρίθη παμφηφεί, πρᾶγμα ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐκφράζει αὐτὴ τὴν ἀποψιν ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ συνέδρων, δεδομένου ὅτι εἰς αὐτὴν μετέσχον ἀντιπρόσωποι ἐξ ἁπασῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἐνδεικτικὸν ὅτι δὲν εἶναι τόσο ἐύκολον νὰ συζητῶμεν περὶ ἀναπρασαρμογῆς καὶ ἀλλαγῶν τῆς νηστείας ὅταν αἱ στιγμαὶ εἶναι δύσκολοι καὶ οἱ καιροὶ οὐ μενετοί.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δὲν ἤκουσα ὁμῶς μέχρι στιγμῆς οὐδεμίαν τολμηρὰν σκέψιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Ὑποτίθεται, Σεβασμιώτατε. Ὅταν ὁμιλῶμεν, συζητοῦμεν διὰ μεταβολὰς καὶ διὰ τὰς μεταβολὰς καὶ ἀλλαγὰς ταύτας ὠμίλησα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὑποδείξτε τροποποιήσεις.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους: Δὲν δύναμαι ἐγὼ νὰ ὑποδείξω, ἀπλῶς διετύπωσα ὠρισμένους σκέψεις.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἀνέγνωσα τὸ κείμενον περὶ νηστείας. Φρονῶ ὅτι τοῦτο ἀρμόζει δι' οἰανδήποτε ἄλλην χρῆσιν, οὐχὶ ὁμῶς ὡς κείμενον εἰσηγητικὸν Πανορθοδόξου Διασκέψεως πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, κείμενον προδίδον τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῆς παρούσης Διασκέψεως, τὸ ὁποῖον οὐδὲ κἂν δύναται νὰ συγκριθῆ πρὸς τὸ ἐπίπεδον τόσο τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου τοῦ 1923, ὅσον καὶ τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς τοῦ 1930, συνεδρίων ἀνοιξάντων νέους ὀρίζοντας τόσο εἰς τὸν ὀρθόδοξον ὅσον καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον. Θεωρῶ τὸ παρὸν κείμενον ὡς μὴ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης Διασκέψεως, οὔτε πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, διότι πάντα ὅσα ἀναφέρει εἶναι γνωστὰ ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἔνια ἐξ αὐτῶν, δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πατερικῆς θεολογίας. Ὡς ποιμὴν μῆδς νευραλγικῆς ἐπαρχίας θὰ ἀνέμενον ἕτερον μήνυμα, σύμφωνον ὄχι πρὸς τὸ γράμμα, ἀλλὰ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς παραδό-

σεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀφ' ἑνός, καί ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὰς σήμερον ἐπικρατούσας συνθηκὰς ζωῆς. Οἱ πατέρες δὲν ἐμμένουν εἰς ὅσα ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ ἀναφέρονται, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐξαιροῦν τὴν πνευματικὴν κατ' ἀποκλειστικότητα ἀποψιν τῆς νηστείας. Καὶ διὰ τὸ καταστῶ ἀντιληπτός ἀναφέρω ἕν παράδειγμα, εἰλημμένον ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ: νηστεία δι' ἕνα μοναχὸν τῆς ἐρήμου, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὰ χόρτα, δὲν εἶναι νηστεία Τεσσαρακοστῆς. Ἴσως αὐτὸς νὰ νηστεύῃ κατὰ τὸ γράμμα, οὐχ ἦπτον ὁμοῦς ἀθετεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθοῦς νηστείας. Νηστεία σημαίνει κυρίως καὶ πρωτίστως ὑποταγὴν παντὸς πάθους, πάσης κακῆς πράξεως καὶ σκέψεως καὶ ἀποφυγὴν παντὸς ἐδέσματος — νηστησίμου καὶ μὴ — προκαλοῦντος ἡδονῆν. Ἡ νηστεία δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρῃται τόσο ἐν τῇ ποιότητι, ὅσον ἐν τῇ ποσότητι τοῦ καταναλισκομένου ἐδέσματος, τὸ ὅποιον γίνεται πρόξενος ἐλαττώσεως τῆς πνευματικῆς κυριαρχίας τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῶν παθῶν αὐτῶν. Ἡ πνευματικὴ ἄρα ἀποψὶς τῆς νηστείας παρέχει ἄλλην διάστασιν, διάφορον τῆς ἐνταῦθα ἐννοουμένης. Δὲν ἔχει σημασίαν νὰ νηστεύῃ τις, ὅσον νὰ μὴ κακολογῇ. Ὁ Κύριος εἶπεν «οὐ τὰ εἰσερχόμενα, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα καινοὶ τὸν ἄνθρωπον». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῆς νηστείας εἶναι ἀναγκαία, ἐὰν δὲ αὕτη δὲν πραγματοποιηθῇ σήμερον, ὅτε ὁ χρόνος εἶναι κατάλληλος, φοβοῦμαι ὅτι ἡ περὶ νηστείας πράξις τῆς Ἐκκλησίας, ὡς αὕτη ἔχει σήμερον, θὰ περιορίσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ πληρώματος αὐτῆς. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὀρθοτομοῦσα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἔχουσα συνειδησὶν τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ, ἐπιχειροῦσα νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν πνευματικὸν του ἀγῶνα, ἀποσκοποῦσα νὰ καταστήσῃ τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς περισσότερον ἔντονον, δύναται καὶ πρέπει νὰ προβῇ, ὅσον τοῦλάχιστον ὑπάρχουν περιθώρια, εἰς τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῶν περὶ νηστείας διατάξεων, αἱ ὁποῖαι ὀμιλοῦν μόνον περὶ τῆς νηστείας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, ὡς ὑποχρεωτικῶν. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὕτη δεόν νὰ ἀφορᾷ οὐχὶ τόσο ἐν τῷ περιορισμῶν τῆς διάρκειας τῶν διαφόρων νηστειῶν τοῦ ἔτους, ὅσον ἐν τῇ διάκρισιν αὐτῶν εἰς ἡπιωτέρας καὶ αὐστηροτέρας νηστείας, τῶν μὲν πρώτων ὑποχρεωτικῶν διὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς, τῶν δὲ δευτέρων ὑποχρεωτικῶν διὰ τοὺς μοναχοὺς, προαιρετικῶν δὲ διὰ τοὺς λαϊκοὺς. Οὕτω πως δὲν θὰ σκανδαλισθῇ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον θὰ δεχθῇ τὴν λύσιν αὐτῆν, ἐφ' ὅσον αὕτη θὰ ἱκανοποιῇ καὶ τοὺς αὐστηροὺς ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τῶν ἐν ἰσχυρί σήμερον νηστειῶν, ὅσον καὶ τοὺς ὀλιγώτερον αὐστηροὺς καὶ χλιαροὺς περὶ τὴν νηστείαν. Βεβαίως ἡ λύσις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν προαίρεσιν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ πρέπει ἢ ἑκτασὶς τῆς οἰκονομίας, βάσει τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῆς νηστείας, νὰ καθορισθῇ ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη νὰ ἔχῃ καθολικὸν συνοδικὸν χαρακτήρα, νὰ συντείνῃ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐνόπτης τῆς περὶ νηστείας πράξεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν δυνατότητα διασπάσεως αὐτῆς. Ἐὰν τὸ θέμα τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς νηστείας δὲν

γίνῃ ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Διασκέψεως ταύτης, φρονῶ, ὅτι, ὡς λέγεται καὶ ὑπὸ ἐπαρχιωτῶν μου, εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰσέρχεται ἔν πνεῦμα νεο-μεσαιωνισμοῦ, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, εὐτυχῶς, ἀπέφυγε.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπειδὴ δὲν ἐτελειώσαμεν θὰ συνεχίσωμεν μετὰ τὸ δεῖπνον.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή, 10η Σεπτεμβρίου 1982)

*Εσπερινή Συνεδρία
(20.00 - 22.00)

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Συνεχίζεται η συνεδρία και η συζήτηση επί του θέματος της νηστείας. Τόν λόγον έχει ο Σεβ. Μητροπολίτης Αξιώμης.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Αξιώμης: Σεβασμιώτατε άγιε Πρόεδρε, όφείλω έν άρχή νά εύχαριστήσω τήν Έπιτροπήν διά τήν πολύτιμον έργασίαν αύτης περί νηστείας. Διά τής έκθέσεως ταύτης τής Έπιτροπής επανέρχονται εις τήν μνήμην ήμών τά όσα έχομεν διδαχθῆ και μελετήσει επί του θέματος εις τά κατηχητικά σχολεία. Έξ έτέρου όμως όφείλω νά συγχαρώ θερμότατα τους Σεβ. Μητροπολίτας Μύρων, Περιστερίου, Κυρηνείας, ώς και τόν Καθηγητήν κ. Φειδάν, διότι αντιμετώπισαν όρθώς τό θέμα, όπερ άπασχολεί πολλός Όρθοδόξους Έκκλησίας και πιστούς αύτών, λόγω τών άναγκών του ανθρώπου εις τήν σύγχρονον έπαχήν. Αι εις τόν φάκελλον τής Γραμματείας επί τής Προπαρασκευής εισηγητικά μελέται τών Έκκλησιών Κύπρου, Άντιοχείας, Πολωνίας, ώς και ή Έκκλησία μου τής Άλεξανδρείας φρονεί, τάσσονται ύπερ τής τροποποιήσεως τών περί νηστείας έκκλησιαστικών διατάξεων. Η άναπροσαρμογή δέ αύτη είναι ύπερ τής Έκκλησίας, διότι ή μή τήρησις ύπό τών πιστών τής νηστείας άποβαίνει εις βάρος τής άξίας τών Ιερών κανόνων. Τό πλήρωμα τής Έκκλησίας θά ένήστευε περισσότερο άν έπεφέραντο ώρισμένα τροπολογία εις τόν θεσμόν τής νηστείας. Ναι, θά πρέπει νά εξαίρηται ή πνευματική φύσις τής νηστείας, αλλά πρέπει νά επέλθουν άναπροσαρμογαί εις τάς Ισχυούσας περί αύτης διατάξεις, ένεκα τών άναγκών τής ζωής. Δηλώ διέν μένω Ικανοποιημένος έκ του πορίσματος τής μελέτης τής Έπιτροπής.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας: Σεβασμιώτατε άγιε Πρόεδρε, ώς είχον τήν εύκαιρίαν νά είπω και εις προηγούμενην συνεδρίαν, τό θέμα «Άναπροσαρμογή τών περί νηστείας έκκλησιαστικών διατάξεων συμφώνως ταίς άπαιτήσεσι τής συγχρόνου έποχής» έτέθη τό πρώτον εις τήν Α΄ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν έν Ρόδω τό έτος 1961, και διεφάνη έκτοτε ότι αι έκασταχαΰ Έκκλησiai έχουν αισθανθῆ τήν άνάγκην άναπροσαρμογής τών σχετικών διατάξεων κατά τάς άνάγκας τής έποχής. Η Α΄ Προαινοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις, κρίνασα ότι τό θέμα είναι φλέγον, επίκαιρον και δη και επείγον, επέλεξε τούτο μεταξύ πολλών άλλων του καταλόγου τής Ρόδου και τό περιέλαβεν εις τόν κατάλογον τών δέκα θεμάτων τής Άγίας και Μεγάλης Συνόδου. Και ναί μέν, παρέλειψεν αύτη κατά τήν διατύπωσίν του τό δεύτερον μέρος, ήτοι τό «συμφώνως ταίς άπαιτήσεσι τής συγχρόνου έποχής», έξηκολούθησεν όμως νά όμιλή περί «άναπροσαρμογής τών περί νηστείας έκκλησιαστικών

διατάξεων». έργον, τὸ ὁποῖον κεῖται, πανορθοδόξῳ ἀποφάσει, ἐνώπιον ἡμῶν. Τώρα, ἂν πρόκειται νὰ ἀποφασίζωμεν καὶ νὰ μὴ ἐκτελώμεν τὰς ἀποφάσεις ἡμῶν, πρὸς τί συνερχόμεθα; Τυχάνει παγκοίνως γνωστὸν ὅτι πλεῖστοι λαϊκοὶ δὲν ἐφαρμόζουν τὰς περὶ νηστείας διατάξεις. Καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ κληρικοί καὶ ἐπίσκοποι ἀκόμη. Διατὶ νὰ μὴ ἔχωμεν τὸ χριστιανικὸν θάρρος νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, παρὰ νὰ ἀκολουθῶμεν τὴν τακτικὴν τῆς στρουθοκαμήλου; Ἐκ τῶν ἀποφάσεων τὰς ὁποίας φαίνεται ὅτι θέλωμεν νὰ λάβωμεν ἐδῶ περὶ νηστείας μέρος τῶν χριστιανῶν θὰ ἰκανοποιηθῆ, μέγα ὁμῶς μέρος τοῦ πληρώματος θὰ ἀπογοητευθῆ. Ἐνώπιον τοιούτων διαγραφομένων τάσεων ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ ἁγίου Περιστερίου, ὅτι σήμερον δυστυχῶς ἡ Ἐκκλησία ὁδηγεῖται εἰς νέον μεσαίωνα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θὰ ἐπεθύμουν, χωρὶς νὰ θεωρηθῆ τοῦτο ὡς παρέμβασις εἰς τὴν συζήτησιν, νὰ ἐρμηνεύσω τὸ πνεῦμα τῆς ὁμηγύρευς, ὑπενθυμίζων εἰς τοὺς ἀγαρευτάς τὴν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὑπὸ πάντων ὁμολογηθεῖσαν διαπίστωσιν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσωμεν οὐδὲ κατὰ ἕν βῆμα ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν ἐνώπιον ἡμῶν θεμάτων ἀνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πληρώματος, ἀνευ τῆς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ λήψεως ἀποφάσεως. Συγχρόνως, ἄλλοι ἐκουσίως καὶ ἄλλοι ἀκουσίως, ὁμῶς πάντες ὡμολογήσαμεν ὅτι δὲν ἐξεπληρώσαμεν μέχρι τοῦδε ὡς Ἐκκλησίαι καὶ ὡς ποιμένες τὸ χρέος ἡμῶν: νὰ εἴμεθα δηλαδὴ εἰς συνεχή ἐπαφήν μὲ τὸ ποίμνιον: νὰ εἴμεθα ἀγρυπνοὶ ὅτι τὸ ἐγκαταλείψαμεν καὶ ἠσυχολήθημεν μὲ πολλὰ ἄλλα. Ὅχι ὁμῶς μὲ διάλογον καθημερινόν μὲ τὸ ποίμνιον, τὸ παντοειδὲς ποίμνιόν μας. Ὅταν δὲ λέγω ποίμνιον δὲν ἐννοῶ μόνον τὰς ομάδας τῶν εὐσεβῶν κυριῶν τῶν ἐνοριῶν μας, ποὺ ὑπακούουν εἰς τὰ νεύματά μας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔχοντας κατάρτισιν, ἀντίρρησιν, ταύς ἐντίμους καὶ εἰλικρινεῖς καὶ εὐθεῖς καὶ ἀγωνιστικούς ἀνθρώπους ποὺ πιστεύουν. Αὐτοὺς ὄλους ἡμεῖς τοὺς ἐγκατελείψαμεν δι' ἓνα περιορισμένον κύκλον, κατὰ πάντα βεβαίως σεβαστόν, μὴ ἀντιπροσωπεύοντα ὁμῶς τὸ ποίμνιον. Τοὺς δὲ ἄλλους, τὸν λαόν τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τοὺς παραδίδομεν εἰς τὰ στρατόπεδα τῶν ἀναρχικῶν, τῶν κομμουνιστῶν, τῶν τοξικομανῶν, τῶν τρομοκρατῶν καὶ οἰουδητίνας ἄλλου. Ἐγὼ, ἐάν ἐπρόκειτο νὰ ἐκφράσω μίαν προσωπικὴν ποιμαντικὴν ἀποψιν, θὰ προέτεινον νὰ διαλύσωμεν τὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ ποίμνιά μας καὶ νὰ προέλθωμεν εἰς δημοψήφισμα πρὸς διαπίστωσιν τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ. Καὶ ὄχι νὰ ἐρχώμεθα ἐδῶ καὶ νὰ ἐρμηνεύωμεν αὐθαιρέτως καὶ ἀπὸ καθέδρας τὴν τοιουτότροπον δῆθεν ἐκφρασιν τοῦ φρονήματος τῶν πιστῶν. Πάντα ταῦτα εἶπον ὡς πνευματικὴν συμβολὴν εἰς τὴν συζήτησιν. Ὁ ἅγιος Πάφου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἤμην μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτις συνέταξε τὰ κείμενα τὰ ὁποῖον ἔχομεν ἐνώπιόν μας. Ἐπειδὴ παρουσιάζεται ὅτι ὁμοφώνως ἐνεκρίθη τὸ κείμενον τοῦτο, θὰ ἠθελα νὰ μοι ἐπιτραπῆ νὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι ἐτόνισα καὶ ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ἐκείνῃ: Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία μου τῆς Κύπρου ὑπέβαλεν εἰς τὴν Γραμματεῖαν εἰσηγητικόν

κείμενον, προσδευτικόν και ρεαλιστικόν, επί του υπό συζήτησιν θέματος, άνετέθη δέ τότε εις έμέ υπό τής Ίερᾶς Συνόδου τής Έκκλησίας Κύπρου ή σύνταξις του κειμένου εκείνου, ήθέλησα να όμιλήσω τελευταίως. Λοιπόν, ήκουσα τούς άγιούς άδελφούς να τονίζουν ότι ούδέν πρόβλημα ύπάρχει εις τās κατά τόπους Όρθοδόξους Έκκλησίας, ότι οι πιστοί εκκλησιάζονται, νηστεύουν και ούδέν ζήτημα πρὸς διευθέτησιν ύπάρχει. Διό και ύπεχρεώθην εις μίαν δήλωσιν: ότι προσωπικῶς πιστεύω ότι χωρίς νηστείαν πνευματική ζωή δέν δύναται να ύπάρξη, άλλ' ότι ταυτοχρόνως και ή ύλική νηστεία εΐναι ή έλαφροτέρα μορφή πνευματικού άγώνος, και ότι ούσιαστική νηστεία εΐναι να νικᾷ τις τόν έαυτόν του, τὰ πάθη του. Εΐπον, ότι ήλθομεν έδῶ διότι διεπιστώσαμεν όλαί αι Έκκλησΐαι ότι ύπάρχει πρόβλημα και διὰ να διαψεύσω τούς άγιούς άδελφούς, οΐτινες έφρόνουν και έπίστευον και ύπεστήριζον ότι δέν ύπάρχει ζήτημα, έφερον ως παράδειγμα ήμᾶς αυτούς τούς Έπισκόπους, ότι δηλαδῆ και ήμεΐς οι Ίδιοι δέν νηστεύομεν. Και άφοϋ ήμεΐς δέν νηστεύομεν, πολλῶ μᾶλλον τὸ ποιμνίόν μας δέν νηστεύει. Τὸ 10% τῶν πιστῶν Ίσως νηστεύει, πρέπει όμως ή Έκκλησία να μείνη μόνον εις αυτό τὸ ποσοστόν; Ό Κύριος άφησε τὰ 99 διὰ να σώση τὸ ΐν, τὸ άπολωλός. Πῶς ήμεΐς έγκαταλείπομεν τὰ 90; Έπομένως τὸ πρόβλημα άπαιτεΐ όρθήν άντιμετώπισιν. Και πρέπει να Ίδωμεν τούτο εις όλην αὐτοϋ τήν έκτασιν. Διότι ως όρθῶς και ήμεΐς έτονίσαστε, άγιε Πρόεδρε, τὸ πλήρωμα εΐναι εκείνο, τὸ όποϊον θά έγκρίνη ή θά άπορρίψη τās προτάσεις μας. Και τὸ πλήρωμα τής Έκκλησίας εΐναι όλος ό λαός, όλοι οι χριστιανοί. Και έπιτρέψατέ μοι έν κατακλειδι να άναγνώσω άπόσπασμα έκ τής μελέτης περι νηστείας τής Έκκλησίας Κύπρου: «...ή παράβασις τῶν περι νηστείας ύπαρχουσῶν σήμερα διατάξεων τείνει να γίνη καθολική, και έπομένως ή Έκκλησία δέν κρίνει σκόπιμον διὰ θεσμόν τὰ μάλα μέν ωφέλιμον διὰ τήν ήθικήν άσκησιν και προκοπήν τῶν πιστῶν, αλλά μη όντα έκ τῶν ῶν ούκ άνευ διὰ τήν σωτηρίαν τῶν ανθρώπων, ούδῃ έπηρεάζοντα τās δογματικᾶς άληθείας τής πίστεως, να διατηρῆ νομοθεσίας και διατάξεις, πρὸς τās όποιας εύρίσκεται εις άντίθεσιν ή πρᾶξις και ή καθ' ήμέραν ζωή του πληρώματος αὐτῆς. Κατά τούς πρώτους, άλλωστε, χριστιανικούς χρόνους ύπήρχεν έλευθερία και ούχι όμοιομορφία ως πρὸς τήν διάρκειαν και τὸ εΐδος τής νηστείας, χωρίς τούτο να έμείωνε καθ' ολονδήποτε τρόπον τήν χριστιανικότητα και τήν ήθικήν εξέλιξιν τῶν πιστῶν». Εις τās γραμμᾶς ταύτας όλος ό νόμος και οι προφήται κρέμανται. Ύπάρχει πρόβλημα και πρέπει να άντιμετωπισθῆ. Τὸ εΐσηγητικόν κείμενον τής Έπιτροπῆς πάρρω άπέχει άπό του να άντιμετωπίζη τὸ ζήτημα. Προτείνω ταπεινῶς όπως, εάν αι προτάσεις τής Έκκλησίας Κύπρου επί του θέματος τούτου θεωρηθοϋν πολϋ τολμηραΐ, ή κατ' άλλους «μοντέρναί», έγκριθῆ μία συντηρητικωτέρα έκ τῶν υπό άλλων Έκκλησιῶν ύποβληθεισῶν μελετῶν επί του θέματος.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε άγιε Πρόεδρε, δέν έπιθυμῶ να όμιλήσω επί του θέματος τής νηστείας, αλλά όπως έξ όνόματος τής Έκκλησίας Βουλγαρίας προβῶ ένώπιον τής Όλομελείας εις βραχυτά-

την δήλωσιν καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα νὰ μοι δώσῃ τὸν λόγον ὅταν αὕτη κρίνη ἀκόπιμον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχετε τὸν λόγον μόνον ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας, τὰ ὁποῖον συζητεῖται ἐλευθέρως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ζητοῦμεν νὰ δηλωθῇ ὑφ' ὑμῶν, Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ποία εἶναι ἡ καταλληλοτέρα στιγμή ὅπως προβῶμεν εἰς δήλωσιν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, ἥτις καὶ θὰ πρέπει νὰ περιληφθῇ εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπὶ ποίου θέματος; Τώρα συζητεῖται τὸ θέμα τῆς νηστείας. Ἐπιθυμῶ νὰ γνωρίζω ἐπὶ ποίου θέματος, διὰ νὰ ζητήσω τὴν γνώμην τῆς Ὁλομελείας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ἐάν δὲν ἔχετε ἀντίρρησην, θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀναγνώσω αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὴν δήλωσίν μου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡρώτησα ἐπὶ ποίου θέματος; Ἐπὶ ποίου θέματος θὰ γίνῃ ἡ δήλωσις, διότι τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ὅλη συζήτησις περιστρέφεται περὶ τὸ θέμα τῆς νηστείας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ἐπὶ θέματος ἀρχῆς, Σεβασμιώτατε.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀρχῆς διαδικασίας; τίνος ἀρχῆς; Ἐρωτῶ, διότι ὡς Πρόεδρος δημοκρατικῶς διευθύνων τὰς ἐργασίας τῆς Ὁλομελείας ταύτης καὶ σεβόμενος αὐτὴν θὰ πρέπει νὰ κρίνω ἂν δύναμαι νὰ ἀπασχολήσω αὐτὴν μὲ τὸ θέμα. Καὶ ὑποχρεοῦμαι νὰ ζητήσω τὴν γνώμην τῆς. Ἐπὶ ποίου συγκριμένου, λοιπόν, θέματος θὰ προβῆτε εἰς δήλωσιν; Παρακαλῶ, διαστῆναι τὸ ἀναφέρετε; Διαστῆναι τὸν λόγον ἔξω τῆς διεξαγομένης συζητήσεως; Καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ διακόψωμεν τὴν πορείαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως διὰ νὰ εἴπητε ὁλοῦς ἐπὶ ποίου θέματος θέλετε νὰ ἀπασχολήσῃτε τὴν Ὁλομελείαν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ἐζητήσαμεν νὰ δοθῇ ὁ λόγος εἰς τὸ τέλος τῆς συζητήσεως διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὅχι τοῦ μοναχικοῦ βίου. Δὲν δέχομαι αὐτὴν τὴν διατύπωσιν. Δὲν ὑπάρχει θέμα μοναχισμοῦ, διότι τοῦτο τὸ ἀπέκλεισεν ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Μὴ τὸ ἐπαναφέρετε. Ἐπὶ ποίου θέματος χειροτονίας Ἐπισκόπων ἐκ ρασοφόρων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤδη ἡ Διάσκεψις ἀπεφάνθη. Διαμαρτύρομαι ἐν ὀνόματι τῆς συνελεύσεως ταύτης. Θέμα μοναχισμοῦ, ἐπαναλαμβάνω, δὲν ὑπάρχει. Διότι ἐνταῦθα ἐκφράζομεν τὴν γνώμην τῆς Ὁρθοδοξίας. Δὲν δυνάμεθα τὴν μίαν στιγμὴν νὰ ἀποφασίζωμεν καὶ τὴν ἄλλην νὰ ἀνατρέπωμεν τὰ ἀποφασισθέντα. Ἡ μήπως προβαίνομεν εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας διὰ νὰ μὴ συγκληθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος; Αὐτὸ διαβλέπω καὶ λυποῦμαι βαθύτατα. Καὶ ζητῶ τὴν γνώμην τῆς Ὁλομελείας, ἂν ὑπάρχῃ θέμα μοναχισμοῦ. Ἐρωτῶ: Ἐπὶ ποίου θέματος μοναχικοῦ βίου, ναὶ ἢ ὄχι;

Ζητώ τήν γνώμην σας, ἀδελφοί, καί ἐν συνεχείᾳ θά ἀποχωρήσω τῆς ἔδρας ταύτης. Λυποῦμαι πολύ.

Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ἡ Ὀλομέλεια ἀποφαίνεται ὁμοφώνως ὅτι δέν ὑφίσταται θέμα μοναχικοῦ βίου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπομένως, ἐφ' ὅσον ἡ Ὀλομέλεια κρίνει ὅτι δέν ὑφίσταται θέμα μοναχισμοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ζητεῖτε, ἅγιο Στάρας Ζαγοράς, νά ὁμιλήσητε, δέν σᾶς δίδω τόν λόγον καί συνεχίζομεν τήν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Δέν ἐζήτησα τόν λόγον διὰ νά ὁμιλήσω διὰ τό θέμα τοῦ μοναχισμοῦ. Ἐπεθύμουν ἀπλῶς νά ὑπενθυμίσω ὅτι θά ἤθελον εἰς τό τέλος τῆς συνεδρίας νά προβῶ εἰς δήλωσιν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέν ὁμιλοῦμεν ἰδιαιτέρως, ἀλλά ἐνώπιον ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι καί νοῦν καί μνήμην καί κρίσιν ἔχουν. Σᾶς ἠρώτησα ἐπὶ ποίου θέματος καί ἀπηντήσατε, ὅτι ἐπιθυμεῖτε νά προβῆτε εἰς δήλωσιν ἐπὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε, δέν ἐπιθυμῶ νά κάμω δήλωσιν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ μοναχισμοῦ, δέν εἶπον τοιοῦτόν τι.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τό εἶπατε πλαγίως. Τό ἐνθυμοῦμαι καλῶς. Ἄς με διαφεύση οἰσοδῆτις τῶν συνέδρων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Τοῦτο δέν ἦτο μεταξύ τῶν ἐπιθυμιῶν μου. Ἦθελον νά μοῦ δοθῇ ὁ λόγος ἵνα προβῶ εἰς δήλωσιν ἐν ὀνόματι τῆς Βουλγαρικῆς Ἀντιπροσωπείας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπὶ ποίου θέματος;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Ὅτι θά ἐπιστρέψωμεν εἰς τήν χώραν ἡμῶν μέ τό αἶσθημα μιᾶς βαθείας πικρίας καί ἀδικίας. Θά ἠθέλομεν ἡ δήλωσις αὕτη νά περιληφθῇ εἰς τὰ ἐπίσημα Πρακτικά τῆς Διάσκεψως. Τοῦτο μόνον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Ὅμως ἡ ἔδρα αὕτη ἔχει μνήμην καί ἡ Διάσκεψις ὀφείλει νά ἔχη μνήμην καί νά τήν ἀνανεώσῃ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Πρακτικῶν τῆς Α' Προσυνεδριακῆς Πανορθόδοξου Διάσκεψως. Καί παρακαλῶ τόν Σεβ. Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τήν σχετικὴν παράγραφον. Σεβασμιώτατε ἅγιο Στάρας Ζαγοράς, ἡ ἀγάπη δέν οἰκοδομεῖται μέ ἓνα, οἰκοδομεῖται μέ τοὺς πολλοὺς. Μὲ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἀπετάθητε τότε πρὸς τήν ταπεινότητά μου, πρὸς τήν ἔδραν αὐτήν, εἰπὼν ὅτι θά ἀναχωρήσητε πικραμένοι, διότι ἡ ὀρθόδοξος ἀδελφότης πρὸς τήν ὁποῖαν ἀπευθύνετε ἐκκλησίαν, ὅτι ἔχετε ἀνάγκην ἀπόλυτον μιᾶς πανορθόδοξου γνώμης ρυθμίσεως τοῦ θέματος τῆς ἐκ ρασσοφόρων χειροτονίας ἐπισκόπων, δέν σᾶς συμπαρίσταται. Καί εἶπατε τότε ὅτι θά μείνητε ἀνευ ἱεραρχίας καί ὅτι ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις δέν σᾶς βοηθεῖ, ὅτι θά φύγητε μέ πικρίαν, ὅτι δέν σᾶς ἀγαπῶμεν, δέν σᾶς ἐν-

νοοῦμεν, σὰς περιφρονοῦμεν. Τοὺς λόγους τούτους τοὺς ἤκουσα καὶ ἐταράχθην. Καὶ τότε, παρὰ τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπέδειξα κατανόησιν, παρεκάλεσα τὴν Διάσκεψιν καὶ αὕτη ἐδέχθη ὅπως προσεχῆς Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀποφανθῆ ὀριστικῶς ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τούτου τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας θέματος. Καὶ τώρα ἀφοῦ τοῦτο ἐξητάσθη καὶ ὠλοκληρώθη καὶ ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως, ἐπανερχεσθε με τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὅτι θὰ φύγητε πικραμένοι διότι δὲν σὰς ἠκούσαμεν. Διατί; Διότι ἐνδιαφερόμεθα κατὰ τὴν παρούσαν Διάσκεψιν περισσότερον παντὸς ἄλλου δι' ὑμᾶς, ἐπὶ ἐνὸς θέματος οὐχὶ συνόλου τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλ' ἐνδιαφέροντος μόνον τὴν τοπικὴν ἀγαπητὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας. Δὲν δικαιοῦσθε νὰ προβῆτε εἰς δῆλωσιν καὶ νὰ καταγραφῆ αὕτη εἰς τὰ Πρακτικά. Εἶναι εἰς βῆρος ὑμῶν. Διότι ὁ ἱστορικὸς τῆς αὔριον, ὁ ὁποῖος θὰ μελετήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων, θὰ σὰς κρίνῃ. Καὶ φοβοῦμαι ὅτι ἡ κρίσις παντός λογικοῦ ἀνθρώπου ἐνταῦθα, παντός λογικοῦ ἀνθρώπου ἐκτός τῆς Διασκέψεως ταύτης καὶ παντός λογικοῦ ἀνθρώπου ἐν Βουλγαρίᾳ θὰ εἶναι ἐναντίον ὑμῶν. Ἡ ἱστορία θὰ κρίνῃ μὲ λογικὴν καὶ συνέπειαν. Βεβαίως, ἐὰν ἐπιμείνητε καὶ ἡ Ὀλομέλεια ἐγκρίνῃ τοῦτο, νὰ προβῆτε δηλαδὴ εἰς δῆλωσιν καὶ νὰ περιληφθῆ αὕτη εἰς τὰ Πρακτικά, προσωπικῶς οὐδεμίαν ἀντίρρῃσιν θὰ εἶχον. Ἐξαντλῶ ὁμῶς τὴν τελευταία σταγόνα ἀγάπης καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ μὴ προβῆτε εἰς τὴν δῆλωσιν ταύτην πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας. Μὴ ἀπαντήσετε τώρα, ἀργότερον. Συνεχίζομεν τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν περι νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὀρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πράεδρε, ἐὰν ἐννόησα καλῶς, ἡ βούλησις τῆς Ὀρθοδοξίας διὰ τὴν σύγκλησιν Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἤδη ἀπὸ τῆς δεκαετίας τοῦ ἔτους 1930, ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἤθελον νὰ ἐκφράσουν τὴν ὑφισταμένην ἐν τῇ πίστει καὶ τοῖς μυστηρίοις ἐνότητα αὐτῶν ἐν τῇ ἀνανεώσει τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ δίδηται ἡ ἐντύπωσις ὅτι διαφέρομεν οἱ ὀρθόδοξοι οἱ μὲν τῶν δέ, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν καθολικότητα τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐνιαίας πειθαρχίας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1961, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐκινήθη ἡ διαδικασία ὑπερβάσεως τῆς ἀπομονώσεως τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἡ ἐπεξεργασθεῖσα ἐνταῦθα τὸ θέμα τῆς νηστείας, δὲν ἔδειξε τὴν ἰδίαν ἐπικοινωνητικὴν στάσιν, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ θέματα τῆς Ἡμερησίας Διατάξεως τῆς παρούσης Διασκέψεως, καὶ προσωπικῶς οὐδεμίαν πρόσδον βλέπω. Δηλαδὴ, ἐκάστη Ἀντιπροσωπεία παραθέτει τὰ ἐφαρμοζόμενα εἰς τὴν τοπικὴν αὐτῆς Ἐκκλησίαν. Τοῦτο εἶναι ἀνασταλτικὸς παράγων. Ὀφείλομεν νὰ ὑπερβῶμεν τὴν τοπικὴν πειθαρχίαν ἐν ὅψει τῆς ἐκφράσεως καθολικῆς γνώμης (CONSENSUS) καὶ πειθαρχίας. Ἐν πάσῃ ταπεινότητι διερωτῶμαι τί ἀκριβῶς ἤλθομεν νὰ κάμωμεν ἐδῶ. Πέραν τῶν ἐγχειριδίων καὶ τοῦ κώδικος τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, δὲν ὑπάρχει, λοιπόν, τίποτε; Αἰσθάνομαι σκανδαλισμένος. Ἐὰν συνεχίσωμεν ἀκολουθοῦντες τὴν ὁδὸν ταύτην, νομίζω, ὅτι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκ-

κλησίου θὰ εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ προχωρήσωμεν ἔστω καί κατ' ἐλάχιστον. Οἱ ἑτερόδοξοι θὰ ἠδύναντο εὐκόλως νὰ θέσουν τὴν πρόκλησιν: Σεῖς οἱ ὀρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζεσθε ὅτι ἀποτελεῖτε τὴν Μίαν Ἐκκλησίαν, προκαλοῦμεν νὰ μᾶς ὑποδείξητε ἓνα καὶ μόνον κανόνα, ἀποδεικνύοντα ὅτι μετὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἴσθε ἱκανοὶ νὰ λάβητε ἀπόφασιν ἀπὸ κοινοῦ ἔστω καὶ εἰς ἐλάχιστόν τι.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ βασικὴ αἰτία τῶν ἀντιρρήσεων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς νηστείας, ἔγκειται εἰς τὰ κάτωθι σημεῖα: Ὁρισμένοι πιστεύουν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κανόνες δέον νὰ ἐξακολουθήσουν ἰσχύοντες μόνον διὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐκ τῶν λαϊκῶν ἐπιθυμοῦν καὶ δύνανται. Καὶ ἐπομένως νὰ ἀποτελέσουν οἱ κανόνες ἐξαιρέσιν τινα διὰ τὸ εὐρύτερον ὀρθόδοξον πλήρωμα. Ἄλλοι πάλιν εἶναι τῆς γνώμης νὰ διατηρηθοῦν ὁθικτοὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες περὶ νηστείας καὶ νὰ ἐπιτραποῦν ἐξαιρέσεις δι' ὅσους δὲν δύνανται νὰ συμμορφωθοῦν πλήρως πρὸς αὐτούς. Νὰ ὑπάρξη δηλαδὴ πρὸς τοῦτο μία διορθόδοξος δυνατότης. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ προτείνει ὅπως αἱ περὶ νηστείας διατάξεις τυγχάνουν πλήρως σεβασταὶ ὑπὸ τῶν μοναχῶν καὶ ὅσον ἐκ τῶν λαϊκῶν δύνανται καὶ ἐπιθυμοῦν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ ἐν συντομίᾳ.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Ὁφείλομεν νὰ ἀφήσωμεν ἐν ἰσχύϊ τοὺς ἀρχαίους κανόνας, ὡς ἔπραττον καὶ αἱ Σύνοδοι. Ἡ Διάσκεψις πρέπει νὰ δηλώσῃ σαφῶς ὅτι παραμένουν ὁθικτοὶ οἱ περὶ νηστείας κανόνες. Δύνανται ὁμως νὰ ὑπάρξουν καὶ ἐξαιρέσεις δι' ὅσους δὲν δύνανται νὰ τηρήσουν αὐτούς, καὶ δι' αὐτούς μόνον δυνάμεθα νὰ υἱοθετήσωμεν τὴν προτεινομένην ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς εἰσήγησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης: Ὡς γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας, ἐπιθυμῶ νὰ πληροφορήσω τὴν Ὀλομέλειαν ὅτι αἱ Ἐκκλησίου Βουλγαρίας καὶ Πολωνίας ἀνεκάλεσαν ἐπισήμως τὰς ὑποβληθείσας τῇ Γραμματείᾳ προτάσεις αὐτῶν περὶ τροποποιήσεων τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπιθυμῶ νὰ τερματισθῇ ἡ συζήτησις, διότι οὐδὲν προσθέτομεν καὶ ἐκφεύγοντες τῆς οὐσίας καταφεύγωμεν εἰς τὴν πνευματικότητα καὶ τοὺς πατέρας, ἐπικαλούμενοι τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀγιότητα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὁμως δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἰδικῆς μας ἐρμηνείας. Ἐκεῖνοι ἦσαν πράγματι ἅγιοι καὶ σοφοὶ καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀπήντησαν εἰς τὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς τῶν καὶ διελέχθησαν μετ' αὐτῆς. Ἡμεῖς, διὰ νὰ μὴ τὸ ὁμολογήσωμεν: Ὅντως δὲν ἔχομεν τὸ θάρρος νὰ ἀντιμετωπίσωμεν μίαν πραγματικότητα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μίνσκ: Ἐξ ὀνόματος 5 ἑκατομμυρίων ὀρθόδοξων πιστῶν δηλώ ὅτι ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τοὺς κανόνας τῶν πατέρων. Ὁ λαὸς ἡμῶν ἀναμένει καὶ ζητεῖ τοῦτο. Ἀναμένει τὴν δύναμιν τοῦ λόγου τοῦ Πνεύματος.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ διὰ τὴν πληροφoρίαν, ὅτι ὁμιλεῖτε ἐξ ὀνόματος 5 ἑκατομμυρίων πιστῶν. Ἀναγνωρίζομεν ὅτι ὁμιλεῖτε ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας. Ὅμως δὲν ἔχουν σημασίαν οἱ ἀριθμοί. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Ἐκκλησία καὶ μὲ 500 ἑκατομμύρια πιστῶν καὶ μὲ δύο άτομα. Καὶ σεβόμεθα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν 500 ἑκατομμυρίων καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν τριῶν ἀτόμων. Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ οἱ ἀριθμοὶ οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουν. Οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν 12 καὶ ὄχι 5 ἑκατομμύρια. Ἄλλοτε οἱ 3 ἢ οἱ 12 γίνονται 500 ἑκατομμύρια καὶ ἄλλοτε τὰ 500 ἑκατομμύρια γίνονται 3 άτομα. Καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν Ρωσσίαν δὲν ὑπῆρχον μόνον 5 ἑκατομμύρια πιστῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὄλαι αἱ διατυπωθεῖσαι ἀπόψεις ἀποτελοῦν ἀπλήν φιλολογίαν. Ἐνώπιον τῆς Διασκέψεως ὑπάρχει ἓν κείμενον. Πολλοὶ εἶπον ὅτι οὐδὲν ἐποιήσαμεν. Ἐγὼ νομίζω ὅτι κάτι ἐπετύχομεν. Καὶ τοῦτο εἶναι ὅτι διεπιστώσαμεν τὴν ἀδυναμίαν καὶ ἀνωριμότητά μας. Προτείνω νὰ τεθῆ τὸ ἐνώπιον ἡμῶν κείμενον ὑπ' ὄψιν τῆς Ὀλομελείας, νὰ τὸ ἐγκρίνωμεν καὶ νὰ λήξῃ ἡ συζήτησις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέχομαι τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Πέτρας. Ὑποστηρίζω τὸ κείμενον ἐκθύμως, διὰ τὴν ἀνικανότητα ἡμῶν νὰ τὸ θεωρήσωμεν ἄλλως καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι ὁ Κύριος θὰ ἀναστήσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ χαρισματούχου Ἐπισκόπου διὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴν Σύνοδον. Προτείνω τὸ κείμενον. Τὸ ψηφίζετε ἢ ὄχι;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς: Ἀπεφασίσαμεν νὰ λάβωμεν εἰσηγητικὰς ἀποφάσεις. Διερωτῶμαι ἂν εἶναι δυνατόν τὸ κείμενον τοῦτο νὰ ἐγκριθῆ ὡς ἀπόφασις-πρότασις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τὸ κείμενον τοῦτο δὲν ὑπερέχει ἐνός καλοῦ κηρύγματος καὶ προσφέρεται εἰς αὐστηρὰν κριτικὴν. Προσωπικῶς δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ τοῦτο ὡς πρότασιν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Θὰ γελῆ ὁ κόσμος.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπάρχει ἄλλος συντασσόμενος πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Καθηγητοῦ κ. Φειδᾶ: Ἐγὼ σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῶμεν τὸ κείμενον ὡς ἔχει, καὶ τοῦτο διὰ τὸ ἀνεύθυνον καὶ τὴν ἀνικανότητά μας. Διότι παρημελήσαμεν τὸ πλήρωμα καὶ τὸ ποιμαντικὸν καθήκον μας καὶ ὀφείλομεν νὰ μάθωμεν τί φρονεῖ τὸ πλήρωμά μας. Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἐν αὐτογνωσίᾳ, ὅτι ὑπεύθυνοι εἴμεθα ἡμεῖς καὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ὁ Κύριος θὰ στείλῃ χαρισματούχους ποιμένας, οἵτινες θὰ μεριμνήσουν καλύτερον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Του, προτείνω τὴν ψήφισιν τοῦ κειμένου ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Προτείνω ὅπως ἐπιστραφῇ τὸ κείμενον τοῦτο εἰς τὴν Γραμματεῖαν πρὸς ἀναθεώρησιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὸ προηγουμένην συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Πασχαλίου κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δεῖν νὰ συνεχισθοῦν αἱ μελέται, καὶ τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ θέμα μελετᾶται, ὅτι παραμένει «ἀνοικτόν». Ἐάν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσην δεχθῶμεν τὴν πρότασιν τοῦ σεβαστοῦ Προέδρου, τοῦτο θὰ ἐσημαίνει ὅτι παραπέμπομεν τὸ κείμενον εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, καὶ

αὐτῶν τερματίζεται πᾶσα ἐπ' αὐτοῦ περαιτέρω ἔρευνα. Ὑπάρχουν, νομίζω, νομικαὶ ἐπιπτώσεις τῆς ἐνεργείας ταύτης. Πιστεύω ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἔκαμε ἐργασίαν μὴ ἐντασσομένην εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐργασίας τῶν Ἐπιτροπῶν. Ἐπέτελεσεν ἔργον δημιουργικὸν μὲν, μονομερές δέ. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ μείνῃ τὸ θέμα «ἀνοικτὸν» διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Προτείνω ὅπως μὴ ψηφισθῇ τὸ κείμενον τοῦτο, μὴ παραπεμφθῇ ὡς πρότασις εἰς τὴν Σύνοδον, ἀλλ' ἐπανεξετασθῇ ὑπὸ μελλούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπάρχει μία συγκεκριμένη πρότασις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ὁρους Λιβάνου, ἐκφράζουσα συγχρόνως καὶ τὴν ἀποψιν πολλῶν συνέδρων. Ὅταν οὗτος προτείνει τὴν ἐπανεξέτασιν τοῦ θέματος τῆς νηστείας, ἐννοεῖ ὅτι αἱ περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις παραμένουν ὡς ἔχουν, ἀμετάβλητοι, ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Οὐδὲν μεταβάλλεται. Τὸ θέμα παραμένει διὰ περαιτέρω ἐμπεριστατωμένην καὶ ὑπεύθυνον γνωμοδότησιν ὑπὸ προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἥτις καὶ θὰ εἰσηγηθῇ σχετικῶς τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Συνόδῳ. Ἐγκρίνετε, ἀδελφοί, τὴν πρότασιν ταύτην:

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου: Νομίζω, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ ἀγίου Ὁρους Λιβάνου θὰ ἐξυπηρετῇ διὰ δύο λόγους. Πρῶτον, διότι τὸ θέμα ἔχει ἐκκλησιολογικὴν σημασίαν, ἂν δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ θέσῃ ὠρισμένους κανόνας ὄχι εἰς ἀχρησίαν, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν εἰς ἀχρησίαν, διότι εἰς τὰ διάφορα συνέδρια τονίζομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὑπεράνω τῆς Βίβλου, ὑπεράνω τῆς Παραδόσεως, ὑπεράνω τῶν κανόνων. Τὸ πᾶν εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ ἀναθεωρήσῃ τοὺς περὶ νηστείας κανόνας, ἐφ' ὅσον αὕτη ἠκολούθησε μίαν ἐξελικτικὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν. Ὅ,τι ἰσχύει διὰ τὴν χρονικὴν ἐπέκτασιν τῆς νηστείας, τοῦτο, ἐξ ἀντιθέτου, ἰσχύει καὶ διὰ τὴν σμίκρυνσιν τῆς διαρκείας αὐτῆς. Ὡστε δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἀναπροσαρμογῆς τῆς νηστείας βάσει τῶν συγχρόνων δεδομένων, ἀναπροσαρμογῆς, μὴ ἐρχομένης εἰς ἀντίθεσιν οὔτε πρὸς τὸ πνεῦμα οὔτε πρὸς τὸ γράμμα τῶν κανόνων καὶ ἐξαιρούσης τὴν ἰκανότητα τῆς Ἐκκλησίας νὰ δημιουργήσῃ νέαν παράδοσιν, ὡς οὔσης οὐχὶ στατικῆς ἀλλὰ δυναμικοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ δεύτερον, ἐξ ἑτέρου, θὰ δώσωμεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν εὐκαιρίαν νὰ διατρανώσουν τὴν γνώμην των ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας διατάξεων. Καὶ ἔχομεν πρὸς τοῦτο ὄλον τὸν χρόνον μέχρι τῆς προσεχοῦς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀδελφοί, ἀπ' ἀρχῆς καὶ διαρκούσης τῆς παρουσίας Διασκέψεως κατ' ἐπανάληψιν ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιτεύξεως ὁμοφωνίας ἐν τῇ λήψει τῶν ἀποφάσεων. Εὐρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ταύτην πρὸ δύο προτάσεων, ἥτοι ἡ τὸ κείμενον νὰ ψηφισθῇ ὡς ἔχει καὶ νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ἢ νὰ δεχθῶμεν τὴν πρότασιν τοῦ ἀγίου Ὁρους Λιβάνου διὰ τὸ ἀνέτοιμόν μας νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸ ζήτημα καὶ διὰ λόγους ποιμαντορικῆς συνέσεως καὶ εὐαισθησίας, καὶ νὰ παραπέμψωμεν

τούτο εις περαιτέρω σοβαράν και υπεύθυνον μελέτην. Ἐπειδή ὁμως ὑπάρχουν οἱ ὑποστηρικταὶ ἀμφοτέρων τῶν προτάσεων, ἀποσύρω τὴν ἰδικήν μου και ζητῶ ὅπως ἐγκριθῇ ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου ὑπὸ τὴν ἐξήγησιν και τὸν ὄρον ὅτι μέχρι γνωμοδοτήσεως προσεχοῦς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τὰ πράγματα τῆς νηστείας παρ' ἡμῖν παραμένουν ὡς ἔχουν. Ὁ ἁγίας Βανάτου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου: Σεβασμιώτατε, ἐνόησα καλῶς ὅ,τι προτείνετε. Αἰσθάνομαι ὁμως πικρίαν διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἐκθέσεως μιάς Ἐπιτροπῆς. Ἐνθυμοῦμαι τὴν διαδικασίαν, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὴν παραπομπὴν τῶν θεμάτων εἰς τὴν Ἁγίαν και Μεγάλην Σύνοδον, ἣτις λέγει: «Ἡ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις προβαίνει εἰς τὴν θεώρησιν και ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐτοιμασθέντων κειμένων και καταρτίζει τὸν ὀριστικόν φάκελλον ἐκάστου θέματος, ὅστις και ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου παραπέμπεται τῇ μελλούσῃ Ἁγίᾳ και Μεγάλῃ Συνόδῳ, κατατιθέμενος εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ οἰκείου γραφείου». Θέτω, λοιπόν, τὸ ἐρώτημα, τὸ ἐγγραφον τὸ ὁποῖον συνέταξεν ἡ Ἐπιτροπὴ και ἐθέσατε ὑπὸ τὴν ἐγκρίσιν τῆς Ὀλομελείας, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Ἁγίαν και Μεγάλην Σύνοδον ὁμοῦ μετὰ τῶν Πρακτικῶν; Διότι, ὡς γνωστόν, ἐνταῦθα δὲν θὰ λάβωμεν ὀριστικὰς ἀποφάσεις ἐπὶ τῆς νηστείας, ἀλλὰ θὰ διατυπώσωμεν εἰσηγήσεις πρὸς τὴν Ἁγίαν και Μεγάλην Σύνοδον, ἣτις και εἶναι ἡ μόνη ἀρμοδίᾳ νὰ ἀποφασίσῃ. Προτείνω ὅπως παραπέμψωμεν εἰς αὐτὴν τὸν ὅλον φάκελλον, ὁμοῦ μετὰ τῶν Πρακτικῶν, τῶν γενομένων συζητήσεων κ.λπ. Δὲν γνωρίζω ἂν περιπλέκω τὰ πράγματα. Ἐκφράζω ὁμως τὴν πικρίαν μου ἐάν ἀπορριφθῇ ἡ ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τιοιοῦτον τρόπον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀπαντῶν εἰς ὑμᾶς, ἅγιο Βανάτου, λέγω ὅτι τοῦτο θὰ ἐγίνετο ἐάν και ἐφ' ὅσον εἰς τὴν πρότασίν μου νὰ ψηφισθῇ ὡς ἔχει τὸ κείμενον δὲν ὑπῆρχεν ἀντίρρησις και ἀντιπρότασις. Διευτυῶθησαν ἀντιρρήσεις ἐπὶ τῆς προτάσεως τῆς ἔδρας ταύτης και κατόπιν τούτων ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ὑπάρξῃ συμφωνία, και ὑπηρετηθῇ ἡ Διάσκεψις αὕτη και τὸ πανορθόδοξον CONSENSUS, προέτεινεν ὅπως τὸ θέμα ἐπιστραφῇ εἰς τὴν Γραμματείαν πρὸς ἐν τῷ μεταξύ μελέτην και ἐξέτασιν τούτου ὑπὸ τῆς προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως διὰ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Κατόπιν πολλῆς σκέψεως και βαθείας ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρω τὴν ἰδικήν μου πρότασιν και νὰ ἀποδεχθῶ ἐκείνην τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου, ἀκριβῶς διὰ νὰ συμβιβασθοῦν τὰ πράγματα και νὰ μὴ συζητῶμεν ἀνευ ἀποτελέσματος. Ἄλλωστε, ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου ἀπέβλεπεν εἰς τοῦτο: ὅπως μέχρι τῆς ἐξετάσεως τοῦ θέματος τῆς νηστείας ὑπὸ τῆς προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως οὐδὲν ἀλλοιωθῇ ἐκ τῶν ἐφαρμοζομένων ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ θεματι, συμφώνως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν ὀρθόδοξον περὶ νηστείας κανονικὴν παράδοσιν. Ἐξ ἄλλου, και τὸ εἰσηγητικόν κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς οὐδὲν περισσάτε-

ρον προτείνει. Ἐὰν τὸ ποτήριον τοῦτο εἶναι πικρὸν, ἅγιε Βανάτου, θά πῶμεν καὶ πικρά ποτήρια, τοῦτο δὲ μέχρις οὗτο συνέλωμεν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Συνεκινήθημεν μεγάλως ἐκ τῶν λόγων σας. Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὡς καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος εἰρήνης τοῦ ἁγίου Βανάτου. Νομίζω ὅτι δὲν ἀπασχολεῖ ἡμᾶς τόσο ἡ νομικὴ ἄποψις τοῦ ζητήματος, ὅσον ἡ ἀδελφικὴ ἄποψις. Ἐπὶ θεμελιωδῶν ζητημάτων νὰ λάβωμεν ὁμοφώνους ἀποφάσεις. Δὲν εἶναι ἴσως ἡ στιγμή νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Κουακέρων, ἣτις ἐλάμβανε τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς ὁμοφώνως. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη καμμία πικρία διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς. Διότι παραπέμποντες τὸ θέμα εἰς περαιτέρω μελέτην, θά ἐργασθῶμεν, θά μελετήσωμεν τὰ Πρακτικά, θά γίνωμεν καλύτεροι. Ἐνταῦθα ἀντιπροσωπεύονται παλλαὶ Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι ὑπέβαλον εἰσηγητικὰς μελέτας ἐπὶ τοῦ θέματος, ὅπως ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας, ἡ ὁποία καὶ εἰργάσθη περισσότερον πάσης ἄλλης, αἱ Ἐκκλησίαι Κύπρου, Σερβίας καὶ Ἀντιοχείας, καὶ εἰσηγοῦνται ὅπως τροποποιηθῶν αἱ περὶ νηστείας διατάξεις. Πιστεύω, πάντως, ὅτι ἂν ληφθῇ ἀπόφασις νὰ ψηφισθῇ ἡ ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς, ἔν μέρει ἢ Ἐκκλησιῶν αἰσθάνεται νὰ καταπιέζηται, ὅτι «βάζομεν φῶμωτρον». Ἐνῶ, παραπέμποντες τὸ θέμα εἰς τὴν Γραμματεῖαν πρὸς μελέτην, οὐδὲν μεταβάλλομεν. Δὲν πρέπει καὶ δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ ἀπογοητεύσωμεν τὸ ἥμιον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ ἀπαγορεύσωμεν εἰς αὐτὸ τὴν ἔκφρασιν γνώμης ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἐὰν ἀρχίσωμεν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας προτάσεως τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου, νέαν συζήτησιν, αὕτη θά εἶναι ἀτέρμων. Βεβαίως ἡ ἔδρα αὕτη προσφέρεται εἰς ἐξυπηρέτησίν σας. Ὅμως προσφέρομαι εἰς μίαν πρακτικὴν, πρῶτον, ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἐξυπηρετήσωμεν τὸ ὁμόφωνον καὶ τὴν ἐνότητα ἐκφράσεως γνώμης τῆς Ὁρθοδοξίας, δεύτερον, νὰ μὴ προβῶμεν εἰς ἐσπευσμένην πρότασιν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ μεγάλην Σύνοδον ὅταν δὲν εἴμεθα ἐτοιμοὶ καὶ ὠριμοὶ νὰ εἰσηγηθῶμεν, καί, τρίτον, ἐν τῇ πραγματικότητι ἐξυπηρετοῦμεν αὐτὴν ταύτην τὴν εἰσήγησιν τῆς Ἐπιτροπῆς, διότι οὐδὲν μεταβάλλομεν μέχρι τῆς περαιτέρω ἐξετάσεως τοῦ θέματος. Τὰ περὶ νηστείας μένουσιν ὡς ἔχουσιν. Ὑπὸ τὰς συγκεκριμένας ταύτας προϋποθέσεις, ἀνευ συναισθημάτων καὶ ἀνευ κηρύγματος ἀπὸ ἄμβωνος, ἀποδέχομαι τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου καὶ προτείνω νὰ ἐγκρίνωμεν αὐτὴν, ὅπως δηλαδὴ τὸ θέμα τῆς νηστείας παραπεμφθῇ πρὸς περαιτέρω ἐξέτασιν ὑπὸ προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκεψέως.

Ἡ Ὀλομέλεια ὁμοφώνως ἀποδέχεται τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Σεβ. Προέδρου περὶ παραπομπῆς τοῦ θέματος «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων» εἰς περαιτέρω μελέτην ὑπὸ προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκεψέως διὰ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ

ἀνατίθῃσι τῇ εἰδικῇ συντακτικῇ Ἐπιτροπῇ τὴν διατύπωσιν τῆς ἀποφάσεως τῆς Δισκέψεως.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή, 10η Σεπτεμβρίου 1982)

Νυκτερινή Συνεδρία
(22.10 - 23.15)

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Η συνεδρία συνεχίζεται. Κατόπιν της απόφασεως επί του θέματος της νηστείας εισερχόμεθα εις την εξέτασιν του τελευταίου θέματος της ημερησίας διατάξεως, ήτοι: «*Ημερολογιακόν ζήτημα. Μελέτη του ζητήματος εν αναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένη Κυριακῇ, καὶ παρακαλῶ τὸν Πρόεδρον τῆς ἐιδικῆς Ἐπιτροπῆς Σεβ. Μητροπολίτην Ὁρους Λιβάνου, τῆς ἐπεξεργασθείσης τὸ θέμα, ὅπως παρουσιάσῃ τῇ Ὁλομελείᾳ τὴν ἐκθεσιν αὐτῆς.*

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, πρὶν ἢ προέλθω εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως, εἰσαγωγικῶς ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφέρω τὰ ἐξῆς: Προσωπικῶς εἰργάσθην ἀπὸ τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης διὰ τὸ θέμα τοῦτο καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς. Γνωρίζω λοιπὸν ὠρισμένας τάσεις, γνωρίζω ὅτι εἰς ὠρισμένα σημεῖα ἐκφραζόμεθα τολμηρῶς. Ἡ ὑποβαλλομένη ἐκθεσις παρουσιάζει τὸ συμπέρασμα τῆς γενομένης ἐπιστημονικῆς μελέτης καὶ ζητεῖ ὅπως αἱ ἐπιστημονικαὶ αὗται πληροφορίαι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀνακοινωθοῦν εἰς τὸν λαόν τοῦ Θεοῦ, ὥστε αὐτός νὰ ἐνημερωθῇ ἐπὶ τοῦ Ἡμερολογιακοῦ ζητήματος καὶ τοῦ Πασχαλίου. Τοῦτον δέον νὰ γίνῃ εἰς ἐκάστην τοπικὴν Ἐκκλησίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα. Ἐξ ἑτέρου, ὅταν ὀμιλῶ προσωπικῶς μεθ' ἑτεροδόξων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, τονίζω ὅτι δὲν θὰ ἀλλάξωμεν τὴν ἡμερομηνίαν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν αὐτούς. Δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀνάγκη ἀλλαγῆς τῆς ἡμερομηνίας ταύτης εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Πιστεύω, λοιπὸν, ὡς κατέληξε καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τὸ παρὸν δὲν αἰσθάνεται τόσῃν ἀμηχανίαν δι' ἓν ἀστρονομικόν θέμα, ὥστε νὰ ἀλλάξῃ τὴν καθορισμὸν ὑπολογισμοῦ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, βάσει ἀπολύτως ὀρθῶν ἐπιστημονικῶν ἀστρονομικῶν δεδομένων. Καὶ νῦν, ἐπιτρέψατέ μοι ὅπως ἀναγνώσω τὸ κείμενον τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου προβαίνει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως ἐχοῦσης ὡδε:

« 1. Ἡ Ἐπιτροπὴ, καθ' ἣν εἶχεν ἐντολήν, ἐμελέτησε τὸ εἰς αὐτὴν παραπεμφθὲν ὡς ἄνω θέμα. Ἐλαβεν ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Δια-

σκέψεως σχετικά πρὸς τὸ θέμα κείμενα, ὡς καὶ τὰς διατυπωθείσας γνώμας ἀπὸ μέρους τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ταυτοχρόνως ἔσχε τὴν δυνατότητα νὰ ἀκούσῃ λεπτομερεῖς ἐπεξηγήσεις ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος ἀπὸ πλευρᾶς καθαρῶς ἀστρονομικῶν ἐπιστημονικῶν δεδωμένων, τὰς ὁποίας παρέσχον οἱ εἰδικῶς κληθέντες καθηγηταὶ ἀστρονόμοι. Ἐπίσης, ἐδέχθη καὶ σύντομον κείμενον «ἀστρονομικῆς ἐξηγήσεως» τοῦ προβλήματος, ὑποβληθὲν ὑπὸ τῶν ἰδίων.

2. Εἰς τὸ κείμενον τοῦτο ἐπισημαίνονται τὰ ἐξῆς βασικὰ σημεῖα:

- α) ὅτι ὁ ἀκριβὴς ἀστρονομικὸς ὑπολογισμὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀκριβοῦς ὀρισμοῦ τῆς ἰσημερίας καὶ τῆς πανσελήνου, ἢ ὁποῖα ἀκολουθεῖ τὴν ἰσημερίαν, καὶ ἐκ τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν πανσέληνον ταύτην, ὑπολογιζομένην μὲ βάσιν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος εὐρίσκεται ἐν ἀπολύτῳ συμφωνίᾳ πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Πάσχα·
- β) ὅτι μετὰ τὸ σημερινὸ ἐκκλησιαστικὸν καθορισμὸν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν ὑπάρχουν ὠρισμέναι διαφοραί·
- γ) ὅτι ὁ ἀστρονομικὸς προσδιορισμὸς τοῦ Πάσχα δὲν εἶναι θέμα εἰδικῶν ἡμερολογίῳ ἢ ἐνὸς κατὰ προσέγγισιν τύπου, ἀλλὰ βασίζεται ἐπὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων καὶ ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν· καὶ
- δ) ὅτι μὲ ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἀστρονομικῶν τούτων ὑπολογισμῶν ἡ ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα πίπτει μετὰ τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα, ὑπολογιζομένου τούτου (τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα) βάσει τῶν ὄσων ἰσχυον κατὰ τὴν ἐπαχὴν τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

3. Ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ἐν πολλῇ ἐκτιμῆσει ἤκουσε τὰς ἐπιστημονικὰς ταύτας ἐπεξηγήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἀνεγνώρισεν, ὅτι εἰς ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα — πάντοτε τὴν πρῶτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀ' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου — ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων δεδομένων, θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

4. Οὐχ ἦπτον ὁμως, ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν, ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐξετάσει τοῦ ζητήματος, εὐρέθη σύμφωνος ἐπὶ τῶν ἐξῆς κεφαλαιώδους σημασίας σημείων:

- α) ὅτι τὸ ὅλον θέμα, πολὺ πέραν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, εἶναι θέμα ἐκκλησιολογικῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου Ὁρθοδοξίας, τῆς ὁποίας ἡ ἐνότης κατ' οὐδένα λόγον ἢ τρόπον πρέπει νὰ διασσελεθῇ·
- β) ὅτι εἶναι θέμα ὑπευθύνου ἐκτιμήσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ποιμαντικῶν εὐθυνῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἀντιστοίχων ποιμαντικῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου αὐτῆς· καὶ

γ) διτι εἰς τὴν σημερινὴν διάρθρωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνέτοιμος ἢ τουλάχιστον ἀπροπαρασκευαστος καὶ ἀπληροφόρητος διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ δεχθῆναι μίαν ἀλλαγὴν εἰς τὸ θέμα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα.

5. Διὰ πάντα ταῦτα καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι οὔτε τὸ μείζον ἡμερολογιακὸν θέμα, οὔτε, πολὺ ὀλιγώτερον, τὸ θέμα τοῦ Πασχαλίου πρέπει ἢ δύναται νὰ διασπᾶσθαι τὸσον τὴν ὀντολογικὴν ἐνότητα τῆς εὐρυτέρας ὀρθοδόξου κοινωνίας ὅσον καὶ τὴν ἐνότητα ἐντὸς τοῦ σώματος ἐκάστης τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν ἐκρινεν, ὅτι πᾶσα ἀναθεώρησις ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον τῆς πράξεως ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα, ἐν τῇ ὁποίᾳ (πράξει) καὶ ἔχομεν ἄλλωστε τὸν ἀπὸ αἰώνων κοινὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα ἡμῶν, ἀφεθῆναι δι' εὐθετώτερον καιρὸν, τοῦ Θεοῦ εὐδοκοῦντος.

6. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀναγνωρίζει τὴν λυσιτέλειαν τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου προσπαθειῶν ἐν προκειμένῳ διὰ τυχόν μελλοντικὴν συνέχισιν τούτων.

7. Ὡσαύτως, ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ ἀπαραίτητον καὶ τὴν ἐφεξῆς συστηματικώτερον κατὰ τὸ δυνατόν πληροφόρησιν τοῦ ποιμνίου εἰς ἐκάστην ἐπὶ μέρους Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἵνα ἡ Ὀρθοδοξία, ἐν εὐρύτῳ νοῦ καὶ καρδίας, προχωρήσῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ κοινοῦ, ἐν ἀκριβείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πιστότητι πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς ἀποφάσεως τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπιτεύξεως ἐνιαίου ἑορτασμοῦ τῆς μεγίστης τῶν ἑορτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ταῦθ' ὅπερ ἦτο καὶ ἡ σαφὴς πρόθεσις τῆς ἁγίας ἐκείνης Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

8. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς ἐνότητος τοῦ φρονήματος ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῆς ἀνάγκης διατηρήσεως αὐτῆς, ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν εἰσηγείται οὖν τοῖς ἀνωτέροις καὶ τοῦτο: ὅπως ἡ παρούσα Διάσκεψις διακηρύξῃ, ὅτι τὸ ἡμερολόγιον καὶ αἱ ἐπὶ τούτου ἀπόψεις καὶ αἱ ἐκ τούτου δημιουργηθεῖσαι ἀνώμαλοι καταστάσεις δὲν πρέπει νὰ ἀδηγῶσιν εἰς διχασμούς, διαστάσεις ἢ καὶ σχίσματα ἀκόμη, καὶ ὅτι τυχόν ἀντιφρονούντες πρὸς τὴν κανονικὴν αὐτῶν Ἐκκλησίαν πρέπει νὰ υλοθετήσωσιν τὴν ἐκ παραδόσεως καθιερωμένην τιμίαν ἀρχὴν τῆς ὑπακοῆς πρὸς τὴν κανονικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἐπανασυνδέσεως αὐτῶν ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτῆς ἐν εὐχαριστιακῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (Μάρκ. 2,27)».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐκφράζω θερμὰ συγχαρητήρια πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς διὰ τὴν παρουσίαν τῆς ἐκθέσεως μεθ' ἀπλότητος καὶ ἀνευ δημηγορίας. Ἐπιδεικνύεται κατανόησις καὶ τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁρίων ἐντὸς τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ κινηθῶμεν ἐπὶ θεμάτων τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπλὰ καὶ προσφέρουν ἀφ' ἑαυτῶν τὰς λύσεις. Ἐπιθυμῶ νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμα τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου καὶ νὰ εἴπω: Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅταν ἐτέθη τὸ ὅλον θέμα περὶ ἡμερολογιακοῦ καὶ καθορισμοῦ κοινῆς ἡμερομηνίας ἑορτασμοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν τοῦ

Πάσχα ένταῦθα, ἐτονίαθη ἀπὸ τῆς ἔδρας ταύτης, ὅτι τοῦτο θὰ ἔδει ὅπως ἐξετασθῆ αὐστηρότατα ἐντὸς τῶν πλαισίων οὐχὶ μόνον τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ τοῦ γράμματος τῆς ἀποφάνσεως τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Δοθέντος τούτου καὶ ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἀπὸ ἀστρονομικῆς ἐπιστημολογικῆς πλευρᾶς ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος, διὰ τὸ ὅποιον, ὅπως ἡ Α' ἐκείνη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀνέθεσε τότε εἰς τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὸ τοπικὸν ἀστρονομικὸν κέντρον τῆς πόλεως ἐκείνης τὸν καθορισμὸν τῶν ἀστρονομικῶν δεδομένων ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν καλὸν ὅπως συμβουλευθῶμεν τοὺς ἀστρονόμους ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς πλευρᾶς τοῦ ζητήματος. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ μελετήσωμεν τὸ θέμα, ὄχι διὰ νὰ ἀποφασίσωμεν. Ὁφείλομεν νὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν τῆς πραγματικότητος τῆς Ὁρθοδοξίας τῆς σήμερον πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς προσφορὰν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον. Τί ὀφείλει νὰ ἀποφασίσωμεν συνεορτασμὸν τοῦ Πάσχα μεθ' ὄλων τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ προκαλέσωμεν διαιρέσεις καὶ σχίσματα μὴ ἐορτάζοντες ὁμοῦ ἡμεῖς αἱ ὀρθόδοξοι; Σήμερον τοῦλάχιστον ἐορτάζομεν ἀπὸ κοιναῦ τὸ Πάσχα μετὰ τῶν σχισματικῶν, τῶν ἡμισχισματικῶν κ.λπ., παῦ ὑφίστανται κατὰ τὸπους λόγῳ ἡμερολογίου. Πρέπει, ἀντὶ νὰ δημιουργήσωμεν καὶ ἕτερον πρόβλημα, νὰ ἔλθωμεν εἰς διάλογον πρὸς τοὺς ἕνεκα τοῦ ἡμερολογίου σχισματικούς καὶ νὰ ἐπιλύσωμεν τὰ ὑπάρχοντα ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ὁρθοδοξίας τοιαῦτα ζητήματα. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, φρονῶ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μεταβληθῆ οὐδὲ κεραία εἰς τὰ ἰσχύοντα περὶ ἡμερολογίου καὶ Πασχαλίου, οὔτε νὰ ἀναζητηθῆ νέα Κυριακὴ πρὸς κοινὸν ἑορτασμὸν μεθ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν τοῦ Πάσχα, διότι καὶ ἐν προκειμένῳ δὲν ἐφροντίσαμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ ποιμαντικὸν ἡμῶν καθήκον καὶ νὰ ἐνημερώσωμεν τὸ πλήρωμα, τὸ ὅποιον παραμένει ἀπληροφόρητον. Καὶ ἀφοῦ ἐκπληρώσωμεν τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο καθήκον νὰ ἐπιστρέψωμεν ἐνταῦθα διὰ νὰ λάβωμεν ἀποφάσεις. Προσωπικῶς ἀποδέχομαι, ὑποστηρίζω καὶ προτείνω ὅπως ἐγκρίνωμεν τὴν ἐκθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ὡς ἔχει, σεβόμενοι τὴν διάταξιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ὑπηρετοῦντες τὴν πανορθόδοξον ἐνότητα καὶ συμφωνίαν καὶ τὴν εὐθύνην ἡμῶν ἐναντι τοῦ ποιμνίου μας. Ὁ Καθηγητὴς κ. Γκόσεβιτς ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Γκόσεβιτς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, θὰ προέτεινον ὅπως εἰς τὴν πρώτην παράγραφον τοῦ κειμένου τῆς ἐκθέσεως ἀναφερθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν παρασχόντων ἐξήγησιν ἀστρονόμων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁρθὴ ἢ παρατήρησις τοῦ κ. Καθηγητοῦ. Ἄλλωστε, τυγχάνει ἀναγνώρισις πρὸς τοὺς παρασχόντας ἐξηγήσεις ἀστρονόμους ἢ ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Φειδᾶς: Προτείνω ὅπως αἱ παράγραφοι 6 καὶ 7 ἀλλάξουν ἀμοιβαίως θέσιν, δηλαδὴ ἡ 7η νὰ προηγηθῆ τῆς 6ης, ὡς ἀποτελοῦσα συνέχειαν τῶν ἀναφερομένων ἐν αὐτῇ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παραπέμπεται καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο εἰς τὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν, ὅπως ἐξετάσῃ καὶ προέλθῃ εἰς τὴν σχετικὴν τροποποίησιν.

Ἐγκρίνεται τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Ἡμερολογίου-Πασχαλίου ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ παραπέμπεται εἰς τὴν εἰδικὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς διατύπωσιν τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Χαίρω διότι ἡ Ὁλομέλεια ἀπεδέχθη τὸ κείμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐκφράζει τὴν πραγματικότητα καὶ ἀποτελεῖ τὴν ὀρθοτέραν τοποθέτησιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντι τῆς εὐθύνης αὐτῆς. Σὰς εὐχαριστῶ καὶ σὰς συγχαίρω. Καὶ τώρα, σεβάσμιοι καὶ ἀγαπητοὶ σὺνεδροι, κατόπιν τῆς ἐγκρίσεως καὶ τοῦ κειμένου τούτου, λήγει τὸ ἔργον ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν θεμάτων. Πρέπει, βάσει τῶν κειμένων, νὰ συνταχθοῦν αἱ ἀποφάσεις, ἐν συντομίᾳ καὶ συγκεκριμένως, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποτελέσουν καὶ τὸ Ἀνακρινωθὲν τῆς Διασκέψεως. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐνεπιστεύθημεν εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν εἰδικὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας μέλη εἶναι οἱ Σεβ. Μητροπολίται Ὅρους Λιβάνου καὶ Ἐλσιγκίου, ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Βιτάλι Μποροβόι, ὁ Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς, ὁ Δρ Τσιομποτέα καὶ φυσικὸν μέλος εἶναι ὁ Σεβ. Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως. Παρακαλῶ τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως. (α) συμπληροῦσα τὰ κείμενα τῶν ἐκθέσεων ὑπὸ τὸ φῶς τῶν γενομένων ἐν τῇ Ὁλομέλειᾳ παρατηρήσεων καὶ σχολίων, (β) διατυποῦσα τὰς ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν ἐκθέσεων, καὶ (γ) εἰσηγουμένη θέματα τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ὑπολείπονται πρὸς ἐξέτασιν ἑπτὰ θέματα ἐκ τοῦ γνωστοῦ καταλόγου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἧτοι τὰ θέματα: Ὁρθόδοξος Διασπορά, τὸ αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ, τὸ αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ, Δίπτυχα, Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον, Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις, Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφασύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καὶ ἄρισιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Λοιπὸν, ἐκ τῶν θεμάτων τούτων, παρακαλοῦμεν τὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν, νὰ ὑποδείξῃ ποῖα καὶ πόσα θέματα θὰ ἔδει νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον μελέτης διορθοδόξως προσεχῶς. Ἡ Ἐπιτροπὴ εἶναι ἐλευθέρᾳ νὰ ὀρίσῃ θέματα τῆς ἀρεσκείας αὐτῆς, διότι ἅπαντα τυγχάνουν ἰσάξια καὶ φλέγοντα. Ὅμως θὰ ἔδει νὰ ὑπάρχῃ ποιά τις ἰσορροπία, νὰ ὀρισθοῦν δηλαδὴ καὶ θέματα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, νὰ μὴ παραμεληθοῦν ὅμως καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου σήμερον, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ θέμα «Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφασύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καὶ ἄρισιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων», τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκ τῶν ἐπειγόντων, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν πυρηνικῶν ὄπλων καὶ τῆς ἀπειλῆς καταστροφῆς τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Δὲν πρέπει ἀκριβῶς, ὡς Ἐκ-

κλησία, νά μένωμεν ἀμέτοχοι τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου. Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ὑπομονὴν σας. Θὰ ἐπανέλθωμεν αὐριον πρὸς ὀριστικὴν λήψιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Ἡ ἐργασία τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς προῦπαθέτει καὶ χρόνον ἀρκετὸν καὶ κόπον πολὺν. Διὰ τοῦτο προτείνω ὅπως ἡ αὐριανὴ συνεδρία ἀρξηται τὴν 11ην ὥραν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ὁρισμένοι ἀντιπρόσωποι ἐπέιγονται ὅπως ἀναχωρήσουν αὐριον τὴν πρωΐαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τοὺς προτιθεμένους νά ἀναχωρήσουν ἀδελφούς ὅπως ἀναβάλουν τὴν ἀναχώρησίν των μέχρι τῆς λήψεως καὶ ὑπογραφῆς τῶν ἀποφάσεων. Τοῦτο ἐξ ἄλλου εἶναι τὸ καθῆκον καὶ ἡ εὐθύνη ἡμῶν ἐναντι τῶν Ἐκκλησιῶν τὰς ὁποίας ἐκπροσωποῦμεν ἐνταῦθα.

Καὶ λύεται ἡ συνεδρία.

ΣΤ΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Σάββατον, 11η Σεπτεμβρίου 1982)

Πρωϊνή Συνεδρία
(11.30 - 13.00)

Μετά τὴν εἰθισμένην προσευχὴν, ὁ Σεβ. Πρόεδρος λέγει: Σεβάσμιοι καὶ ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ σύεδροι, Θεοῦ εὐδοκούντος εὐρισκόμεθα, ὡς ἐλπίζω, εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς Β΄ ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Ἄς κατακλείσωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ. Ἡ εἰδικὴ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ, τὴν ὁποίαν ἡ Ὀλομέλεια τῆς Διασκέψεως ὠρισεν ὀπως ἐκ τῶν κειμένων τῶν διαφόρων ἐκθέσεων τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν γενομένων ἐπ' αὐτῶν συζητήσεων καὶ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων ἐνταῦθα, συντάξῃ τὰ πορίσματα, ἤτοι τὰς ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως, ἐξεπλήρωσε τὸ ἀνστηθέν αὐτῇ ἔργον, ἐργασθεῖσα μετὰ ζήλου, προσοχῆς καὶ ἐν σεβασμῶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Διασκέψεως, καὶ παρέδωκεν ἡμῖν ἐν σχέδιον ἀποφάσεων. Ὡσαύτως ἐξετέλεσε καὶ τὴν ἀνστηθεῖσαν αὐτῇ ἐτέραν ἐντολήν, ὀπως ἐκ τῶν ἐναπομενόντων πρὸς ἐξέτασιν θεμάτων τοῦ καταλόγου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὑποδείξῃ τὰ θέματα ἐκεῖνα, τὰ ὀποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτελέσουν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὀπως ἀναγνώσῃ τὰ δύο ταῦτα κείμενα, ὀφοῦ προηγουμένως διανεμηθῶσι ταῦτα τοῖς συνέδροις, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τοῦ σχεδίου ἀποφάσεως ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸ σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, ἔχον ὡς ἐξῆς:

«Ἡ Β΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνεκλήθη, κατὰ τὴν τάξιν, ὑπὸ τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου τοῦ Α΄, κατόπιν ὀμοφώνου ἀποφάσεως τῆς ὀλης Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, συνῆλθεν ἐν τῷ ἐν Σαμπεζῷ Γενεύης Ὀρθόδοξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπὸ 3ης ἔως 12ης Σεπτεμβρίου, τῇ συμμετοχῇ Ἀντιπροσωπειῶν ἐξ ὀλων τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, καὶ ἔλαβε τὰς ὀκολούθους ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως:

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ (*)

1. Ἐπὶ τοῦ θέματος: *Κωλύματα γάμου.*

1. Περὶ τῆς ἐξ αἵματος, κατ' εὐθείαν γραμμῆν καὶ ἐκ πλαγίου, συγγε-

(*) Αἱ ἀποφάσεις αὗται δὲν ἔχουσι κανονικὴν ἰσχύν πρὸ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

νείας συγκατάβασις μέχρι και τοῦ *πέμπτου* βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου (κανῶν 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

2. Περί τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας συγκατάβασις μέχρι και τοῦ *πέμπτου* βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου (κανῶν 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

3. Περί τῆς πνευματικῆς συγγενείας ἐξ υιοθεσίας και ἐκ βαπτίσματος συγκατάβασις μέχρι και τοῦ *δευτέρου* βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου.

4. Περί τοῦ μὴ ἀμετακλήτως λυθέντος ἢ ἀκυρωθέντος γάμου και τοῦ προϋπάρχοντος τρίτου, ὅτι συνιστοῦν ἀπόλυτα κωλύματα πρὸς σύναψιν γάμου, συμφώνως πρὸς τὴν κατηγορηματικῶς καταδικάζουσαν τὴν διγαμίαν και τὸν τέταρτον γάμον ὀρθόδοξον κανονικὴν παράδοσιν.

5. Περί μοναχῶν, κωλυομένων ἐκ τῆς μοναχικῆς κουρᾶς πρὸς σύναψιν γάμου, προτείνει τὴν δυνατότητα τελέσεως γάμου, ἐὰν οὗτοι, ἀποβαλόντες αὐθαιρέτως ἢ ἀκουσίως ἢ κατ' ἀνάγκην τὴν ιδιότητα τοῦ μοναχοῦ, καταχθῶσιν δι' ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν.

6. Ἡ Ἱερωσύνη, εἰς οἰανδήποτε τῶν τριῶν αὐτῆς βαθμῶν, ἀποτελεῖ, συμφώνως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν κανονικὴν παράδοσιν (κανῶν 3 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου), κώλυμα πρὸς σύναψιν γάμου.

7. Περί τῶν μικτῶν γάμων ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων και ἑτεροθρήσκων ἢ ἀπίστων ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως:

- α) ὁ γάμος ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροθρήσκων κωλύεται κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν, δυνάμενος ὁμως νὰ εὐλογηθῆ κατὰ συγκατάβασιν και διὰ φιλανθρωπίαν, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον ὅτι τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουσιν βαπτισθῆ και ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Αἱ κατὰ τόπους Ὀρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς κατὰ περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας, ἀναλόγως τῶν ὑφισταμένων ἰδιαιτέρων ποιμαντικῶν ἀναγκῶν αὐτῶν.
- β) ὁ γάμος ὀρθοδόξων μετ' ἄλλοθρήσκων ἢ ἀπίστων κωλύεται ἀπολύτως κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν, δυναμένων τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν περιπτῶσει τοιοῦτου γάμου, ἀποφασίσωσι περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ποιμαντικῆς οἰκονομίας πρὸς τὸ ὀρθόδοξον μέλος κατὰ τὰς ὑφισταμένας ἰδιαιτέρας ποιμαντικὰς ἀνάγκας αὐτῶν.

8. Ἡ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ κωλυμάτων γάμου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως πρᾶξις δεόν νὰ λαμβάνη ὑπ' ὄψιν και τὰς διατάξεις τῆς ἐκασταχοῦ σχετικῆς κρατικῆς νομοθεσίας, ἀνευ ὑπερβάσεως τῶν ἀκραιῶν ὀρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας και συγκαταβάσεως».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι αἱ προτεινόμεναι ἀποφάσεις εἶναι ἀπολύτως σύμφωναι και πρὸς τὰς εἰσηγήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς και πρὸς τὰ ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ ἀποφασισθέντα. Ἐκθύμως ὄθεν προτείνω ὅπως ἡ Ὀλομέλεια ψηφίσῃ τὰς ἀποφάσεις ταύτας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐγκρίνεται τὸ σχέδιον ἀποφάσεως; Ἐάν δὲν ὑπάρχη ἀντίρρησης ψηφίζεται.

Ἡ Ὁλομέλεια τῆς Διασκέψεως ὁμοφώνως ἀποδέχεται τὸ προτεινόμενο σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου καὶ ὀρίζει ὅπως τὸ κείμενον τοῦτο ἀποτελέσῃ τὴν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον ὑποβλητέαν ἀπόφασιν τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Κατόπιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὅπως ἀναγνώσῃ τὸ σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων».

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τοῦτο ἔχον ὡς ἀκολουθῶς:

«II. Ἐπὶ τοῦ θέματος: Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.»

Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐξήτασε μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ συζητήσεως τὸ θέμα τοῦτο. Ὅμως, ἐπειδὴ ἔκρινεν ἀνεπαρκῆ τὴν ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦδε γενομένην προετοιμασίαν καὶ μὴ καταλήγουσαν εἰς ὁμόφωνον ἔκφρασιν τῆς ἐνιαίας γνώμης τῆς Ὁρθοδοξίας, πρὸς ἀποφυγὴν ἐσπευσμένης ἀποφάσεως καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως δοθῇ ἐν τῷ μεταξύ ἡ δυνατότης εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ὅπως ἐτοιμάσουν τὸ πλῆρωμα αὐτῶν ἐν πιστότητι πάντοτε πρὸς τὴν διασφάλισιν τῆς συνεχείας τῆς οὐσίας τῆς παραδόσεως:

1. καλεῖ τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ὅπως ἀποστείλωσι τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τὰς ἐπὶ τοῦ ὧς ἄνω θέματος παρατηρήσεις αὐτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέχρι τοῦδε καταρτισθέντος φακέλλου.

2. παραπέμπει τὸ θέμα πρὸς ἐπανεξέτασιν ὑπὸ προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετασθῇ τοῦτο ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

3. ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς παραδεδομένης πράξεως, μέχρι τῆς ἐξετάσεως τοῦ θέματος ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προτάσεων τῆς Προσυνοδικῆς ἐκείνης Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἥτις ἤθελε ἐξετάσει τὸ θέμα τοῦτο».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐνώπιον ἡμῶν, ἀδελφοί, εὐρίσκεται σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων. Τὸ δέχεται ἡ Ὁλομέλεια;

Ἡ Ὀλομέλεια-ὁμοφώνως ἐγκρίνει ὅπως ἡ ἀναγνωσθεῖσα πρότασις ἀποτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς Διασκέψεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας καὶ παραπέμπει τὸ ὅλον θέμα εἰς περαιτέρω μελέτην ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ τὸ σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεσις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ θέμα τοῦ κοινού ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ».

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τοῦτο, ἔχον ἐπὶ λέξει ὡδε:

«III. Ἐπὶ τοῦ θέματος: Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ Πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξευρέσεως τρόπου συμπράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ θέμα τοῦ κοινού ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ.»

Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις:

1. Ἦκουσε τὰς ἐπιστημονικὰς ἐπεξηγήσεις ἀστρονόμων καθηγητῶν ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἀνεγνώρισεν, ὅτι εἰς ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα – πάντοτε τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων δεδομένων, θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

2. Εὐρέθη σύμφωνος, ἐν τῇ περαιτέρω ἐξετάσει τοῦ ζητήματος, ἐπὶ τῶν ἐξῆς κεφαλαίωνδους σημασίας σημείων:

α) ὅτι τὸ ὅλον θέμα, πολὺ πέραν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, εἶναι θέμα ἐκκλησιολογικῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου Ὀρθοδοξίας, τῆς ὁποίας ἡ ἐνότης κατ' οὐδένα λόγον ἢ τρόπον πρέπει νὰ διασλευθῇ·

β) ὅτι εἶναι θέμα ὑπευθύνου ἐκτιμήσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ποιμαντικῶν εὐθυνῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἀντιστοίχων ποιμαντικῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου αὐτῆς· καὶ

γ) ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν διάρθρωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνέτοιμος ἢ τοῦλάχιστον ἀπροπαρασκευαστος καὶ ἀπληροφόρητος διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ δεχθῇ μίαν ἀλλαγὴν εἰς τὸ θέμα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα.

3. Ἐκρινε, διὰ πάντα ταῦτα, ὅτι πᾶσα ἀναθεώρησις ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον

τῆς πράξεως ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα, ἐν τῇ ὁποία πράξει καὶ ἔχομεν ἄλλωστε τὸν ἀπὸ αἰώνων κοινὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα ἡμῶν, ἀφεθῆ δι' εὐθειώτερον καιρὸν, τοῦ Θεοῦ εὐδοκοῦντος.

4. Θεωρεῖ ἀπαραίτητον καὶ τὴν ἐφεξῆς συστηματικώτερον κατὰ τὸ δυνατόν πληροφόρησιν τοῦ ποιμνίου εἰς ἐκάστην ἐπὶ μέρος Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἵνα ἡ Ὁρθοδοξία, ἐν εὐρύτητι νοῦ καὶ καρδίας, προχωρήσῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ κοινοῦ, ἐν ἀκρίβειᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πιστότητι πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπιτεύξεως ἐνιαίου ἑορτασμοῦ τῆς μεγίστης τῶν ἑορτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἦτο καὶ ἡ σαφὴς πρόθεσις τῆς ἁγίας ἐκείνης Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

5. Διακηρύττει, ὅτι τὸ ἡμερολογιακὸν καὶ αἱ ἐπὶ τούτου δημιουργηθεῖσαι ἀνώμαλοι καταστάσεις δὲν πρέπει νὰ ὀδηγῶσιν εἰς διχασμούς, διαστάσεις ἢ καὶ σχίσματα ἀκόμη, καὶ ὅτι τυχόν ἀντιφρανοῦντες πρὸς τὴν κανονικὴν αὐτῶν Ἐκκλησίαν πρέπει νὰ υἱοθετήσωσι τὴν ἐκ παραδόσεως καθιερωμένην τιμίαν ἀρχὴν τῆς ὑπακοῆς πρὸς τὴν κανονικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἐπανασυνδέσεως αὐτῶν ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτῆς ἐν εὐχαριστιακῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (Μάρκ. 2, 27).

6. Ἀναγνωρίζει τὴν λυσιτέλειαν τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου προσπαθειῶν ἐν προκειμένῳ καὶ τὴν χρησιμότητα τυχόν μελλοντικῆς συνεχίσεως τούτων».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐνώπιον ἡμῶν, ἀδελφοί, εὐρίσκεται σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ Ἡμερολογιακοῦ καὶ τοῦ Πασχαλίου, ὡς καὶ τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἐγκρίνεται τοῦτο ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας;

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἀναφέρομαι εἰς ἓν θέμα καθαρῶς τυπικόν, γλωσσικόν. Παρακαλῶ ὅπως εἰς τὸ γαλλικὸν κείμενον διορθωθῆ ἢ εἰς τὴν παράγραφον 3 φράσις «ἀπὸ κοινοῦ».

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, συμφωνῶ ἀπολύτως πρὸς τὸ σχέδιον ἀποφάσεως. Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν προσφέρομεν καμμίαν ἀπάντησιν ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ μεθ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Δὲν ὑπάρχει ἀπάντησις πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἐν τῇ ληφθείσῃ ἀποφάσει. Προτείνω νὰ προστεθῆ μίᾳ ἀπάντησις πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον, διατὶ ἡ Ὁρθοδοξία δὲν δύναται νὰ ὀρίσῃ ὠρισμένην Κυριακὴν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὡς Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀντιμετωπίσαμεν τὴν δυσκολίαν ταύτην. Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμέν τι πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἐφ' ὅσον τὸ θέ-

μα παραμένει ανοικτόν δι' ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους. Ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος συνεχίζεται.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Μοιραίως ὀδηγοῦμεθα εἰς συζήτησιν ἐὰν τεθῆ τὸ ἐρώτημα τοῦτο. Νομίζω ὅμως ὅτι ἡ ἀπάντησις εἰς τοῦτο δίδεται εἰς τὴν παράγραφον 6, ἣτις ἀναφέρει ἐπὶ λέξει: «Ἀναγνωρίζει τὴν λυσιτέλειαν τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου προσπαθειῶν ἐν προκειμένῳ καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς μελλοντικῆς συνεχίσεως τούτων». Δηλαδή τὸ θέμα παραμένει ἀνοικτόν πρὸς περαιτέρω ἐπεξεργασίαν, ὑπὸ τὸν βασικὸν ὅρον νὰ ἐτοιμασθῶμεν πρῶτον ἐνδορθοδόξως. Αἱ προσπάθειαι συνεχίζονται. Αὐτὴ νομίζω εἶναι ἡ ἀπάντησις ἡμῶν πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου τούτου θέματος τοῦ κοινού ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης: Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι καὶ ἡ παράγραφος 4 ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἅγιον Κιέβου ὅταν ὁμιλῆ περὶ προσπαθείας περὶ κοινού ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Φειδᾶς: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος τοῦ κοινού ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐνδορθοδόξως ὀδηγεῖ ἀναγκαιῶς εἰς ἀντιμετώπισιν τοῦτου εἰς παγχριστιανικὴν κλίμακα, καθ' ὅτι δι' ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους δὲν ὑπάρχει ζήτημα προσδιορισμοῦ τοῦ Πάσχα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἑτεροδόξων, ἀλλὰ μόνον πρὸς διόρθωσιν τοῦ ἐσφαλμένου ὀρθοδόξου ὑπολογισμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐὰν ὁ ἅγιος Κιέβου θεωρῆ ἐπαρκεῖς τὰς παρασχεθείσας ἐξηγήσεις νὰ προχωρήσωμεν. Ἐγκρίνεται τὸ σχέδιον τῆς ἀποφάσεως:

Ὁμοφώνως ψηφίζεται ὡς ἔχει ἡ προτεινομένη ὑπὸ τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ τώρα παρακαλεῖται ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ὅπως ἀναγνώσῃ τὸ σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ θέματος «Καθορισμός κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα».

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τοῦτο, ἔχον ἐπὶ λέξει ὧδε:

«IV. Ἐπὶ τοῦ θέματος: «Τοῦ καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχὴν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα», τοῦ ἀπασχολούντος τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ὅπερ καὶ δὲν ἀποτελεῖ θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ἡ Β΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, μελετήσασα τὸ ὡς ἄνω θέμα συμφώνως τῇ ἀποφάσει τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, θεωρεῖ, ὅτι αἱ δύο «πράξεις» τῆς χειροτονίας εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν διαφόρων Ὁρθόδοξων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, εἴτε ἐκ τῶν τοῦ μεγάλου σχήματος, εἴτε ἐκ ρασσοφορίας, δὲν προσκρούουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀδελφοί, ἐνώπιον ἡμῶν εὐρίσκεται σχέδιον ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας θέματος τοῦ καθορισμοῦ ἂν εἶναι δυνατόν νά χειροτονῶνται ἐπίσκοποι καὶ ἐκ ρασσοφόρων. Ἐγκρίνεται τοῦτο ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας:

Ἐγκρίνεται ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τὸ σχέδιον ἀποφάσεως τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ὀρίζεται ὅπως εἰς τὸ μέλλον χειροτονῶνται ἐπίσκοποι καὶ ἐξ ἀπλῶν ρασσοφόρων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ὑμῖν, ἀδελφοί, διὰ τὴν μεγάλην κατανόησιν καὶ μετὰ πάσης σοβαρότητος ὁμόφωνον ψήφον ὑμῶν. Σὺς εὐχαριστῶ πράγματι ἐκ βάθους καρδίας. Μὲ συγκινεῖ ἡ ὁμοφωνία. Καὶ αἰσθάνομαι εὐτυχῆς τὴν στιγμὴν ταύτην ἀνακοινῶν πρὸς τὴν Μητέρα ἡμῶν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὸν κόσμον τὴν ὁμοφώνως ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Κατόπιν δὲ τῆς ψηφίσεως ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῶν ἀποφάσεων, λήγει τὸ ἔργον τῆς παρούσης Διασκέψεως. Καὶ τῶρα, παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματεῖα ὅπως ἀναγνώσῃ τὴν ἰδιαιτέραν ἐκθεσὶν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν θεμάτων, ἅτινα θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὴν πρότασιν τῆς εἰδικῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως:

«Ἡ Β΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάσισεν ὅπως εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως περιληφθῶσιν, ἐκ τῶν ἀναγραφομένων εἰς τὸν κατάλογον θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τὰ κάτωθι θέματα:

1. Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.
2. Σχέσεις Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.
3. Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις.

4. Συμβολή τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καὶ ἀροῖν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θέτω τὰ προταθέντα ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τέσσαρα θέματα ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ὀλομελείας καὶ καλῶ αὐτὴν νὰ ἀποφανθῇ.

Ἡ Ὀλομέλεια ὁμοφώνως ἐγκρίνει ὅπως τὰ προταθέντα τέσσαρα θέματα ταῦτα ἀποτελέσουν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐν τέλει παρακαλῶ τὴν Γραμματεῖαν ὅπως ὑπομνήσῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπέστειλαν τὰς ἀναληφθείσας ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μελέτας, νὰ ἀποστείλουν ταύτας τὸ ταχύτερον δυνατόν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναφέρει τὰς καθυστερούσας Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν ὑποβολὴν τῶν ἀναληφθειῶν ὑπ' αὐτῶν μελετῶν τῇ Γραμματεῖᾳ ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὰ ἀντικείμενα τῶν θεμάτων, ὡς ἑξῆς:

α) Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας.

1. Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.

β) Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων.

1. Ἐκ τοῦ θέματος «Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον»:

- Ὁρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία.
- Ὁρθοδοξία καὶ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία.

2. Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις.

γ) Πατριαρχεῖον Ρωσσίας.

1. Ἐκ τοῦ θέματος «Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον»:

- Ὁρθοδοξία καὶ Ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι.

δ) Πατριαρχεῖον Βουλγαρίας.

1. Ἐκ τοῦ θέματος «Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον»:

- Ὁρθοδοξία καὶ Ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι.
- Ὁρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία.

– Ὁρθοδοξία καὶ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία.

ε) Ἐκκλησία Ἑλλάδος.

1. Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

2. Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.

στ) Ἐκκλησία Φιλανδίας.

1. Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ ὅπως ἡ Γραμματεία ὑπομνήσῃ εἰς τὰς ἀναλαβοῦσας τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν εἰρημένων θεμάτων Ἐκκλησίας τὴν ἀποστολὴν τῶν μελετῶν αὐτῶν τὸ ταχύτερον δυνατὸν.

Ἐγκρίνεται ἡ πρότασις τοῦ Σεβ. Προέδρου καὶ ὀρίζεται ὅπως ἡ Γραμματεία διὰ γράμματος αὐτῆς ὑπομνήσῃ τὰς καθυστεροῦσας τὴν ὑποβολὴν τῶν μελετῶν Ἐκκλησίας ὅπως τὸ ταχύτερον δυνατόν ἀποστείλουν τὰς μελέτας αὐτῶν τῇ Γραμματείᾳ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καὶ νῦν καλοῦμεθα οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ ὑπογράψωμεν τὰς ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, πρὶν ἢ ὑπογράψωμεν τὰς ἀποφάσεις θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ δύο διαδικασιακῶν θεμάτων, ἴτοι, πρῶτον, ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως κανονισμοῦ ἐργασιῶν τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων. Προτείνω ὅπως ληφθῇ ἀπόφασις καὶ ζητήσωμεν ὅπως ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐτοιμάσῃ Κανονισμὸν λειτουργίας τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, καὶ ἀκολούθως αὗτος παραπεμφθῇ εἰς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, πρὸς ἐγκρισιν. Καί, δεῦτερον, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν γνωρίζω εἰς ποίαν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἀπεφασίσθη ὅπως ἐπίσημοι γλῶσσαι διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων εἶναι ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ ρωσικὴ καὶ ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε ὑπογράφωμεν τὰς ἀποφάσεις μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, παρακαλῶ νὰ ἀποφασίσωμεν ὅπως, ἀπὸ τοῦδε, ὑπογράψωμεν ἅπαντα τὰ ἐγγράφα πλὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ εἰς τὴν ρωσικὴν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀμφότερα τὰ αἰτήματα τοῦ ἁγίου Κιέβου παραπέμπονται εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ὅπως μελετήσῃ καὶ συντάξῃ σχέδιον Κανονισμοῦ ἐργασίας τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, ὡς καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐν χρήσει εἰς τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις

γλωσσῶν καὶ ὑπαβάλη ταῦτα εἰς προσεχῆ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, πρὸς ἔγκρισιν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, δὲν παρηκολούθησα μέχρι σήμερον τὴν διαδικασίαν τῶν γλωσσῶν εἰς τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις. Ναμίζω ὅμως ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπογράψῃ εἰς μίαν γλώσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐννοεῖ. Δὲν προτείνω τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀραβικῆς, ἀλλὰ μίαις ἄλλης γλώσσης, δυτικῆς, «βαρβάρου» θὰ ἔλεγον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παραπέμπεται καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, πρὸς μελέτην καὶ ἀνάλογον εἰσήγησιν.

Ἡ Ὀλομέλεια ἐγκρίνει τὴν πρότασιν τοῦ Σεβ. Προέδρου καὶ παραπέμπει ἀμφότερα τὰ ζητήματα ταῦτα, τῆς συντάξεως Κανονισμοῦ λειτουργίας τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων καὶ τῶν ἐν χρήσει κατ' αὐτὰς γλωσσῶν, εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς μελέτην καὶ ὑποβολὴν ἐν συνεχείᾳ τῶν πορισμάτων αὐτῆς εἰς προσεχῆ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, πρὸς ἔγκρισιν.

Ἀκολουθεῖ ἡ ὑπογραφή τῶν ἀποφάσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀκολουθῶς:

«Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνεκλήθη, κατὰ τὴν τάξιν, ὑπὸ τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου τοῦ Α', κατόπιν ὁμοφώνου ἀποφάσεως τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συνήλθεν ἐν τῷ ἐν Σαμπεζῦ Γενεῦης Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπὸ 3ης ἕως 12ης Σεπτεμβρίου, τῆ συμμετοχῇ Ἀντιπροσωπειῶν ἐξ ὄλων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ ἔλαβε τὰς ἀκολουθοῦσας ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως:

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ (*)

1. Ἐπὶ τοῦ θέματος: *Κωλύματα γάμου.*

1. Περὶ τῆς ἐξ αἵματος, κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἐκ πλαγίου, συγγενείας συγκατάβασις μέχρι καὶ τοῦ *πέμπτου* βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου (κανὼν 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

(*) Αἱ ἀποφάσεις αὗται δὲν ἔχουσι κανονικὴν ἰσχύιν πρὸς τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀποφάνσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

2. Περί τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας συγκατάβασις μέχρι καὶ τοῦ πέμπτου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου (κανὼν 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

3. Περί τῆς πνευματικῆς συγγενείας ἐξ υιοθεσίας καὶ ἐκ βαπτίσματος συγκατάβασις μέχρι καὶ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου.

4. Περί τοῦ μὴ ἀμετακλήτως λυθέντος ἢ ἀκυρωθέντος γάμου καὶ τοῦ προὔπαρξαντος, τρίτου, ὅτι συνιστοῦν ἀπόλυτα κωλύματα πρὸς σύναψιν γάμου, συμφώνως πρὸς τὴν κατηγορηματικῶς καταδικάζουσαν τὴν διγαμίαν καὶ τὸν τέταρτον γάμον ὀρθόδοξον κανονικὴν παράδοσιν.

5. Περί μοναχῶν, κωλυομένων ἐκ τῆς μοναχικῆς κουρᾶς πρὸς σύναψιν γάμου, προτείνει τὴν δυνατότητα τελέσεως γάμου, ἐὰν οὗτοι, ἀποβαλόντες αὐθαιρέτως ἢ ἀκουσίως ἢ κατ' ἀνάγκην τὴν ιδιότητα τοῦ μοναχοῦ, καταχθῶσιν δι' ἐκκλησιαστικῆς ἀποφάσεως εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν.

6. Ἡ Ἱερωσύνη, εἰς αἰονδήποτε τῶν τριῶν αὐτῆς βαθμῶν, ἀποτελεῖ, συμφώνως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν κανονικὴν παράδοσιν (κανὼν 3 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου), κώλυμα πρὸς σύναψιν γάμου.

7. Περί τῶν μικτῶν γάμων ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων καὶ ἑτεροθρήσκων ἢ ἀπίστων ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως:

α) ὁ γάμος ὀρθοδόξων μεθ' ἑτεροθρήσκων κωλύεται κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν, δυνάμενος ὁμως νὰ εὐλογηθῆ κατὰ συγκατάβασιν καὶ διὰ φιλανθρωπίαν, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον ὅτι τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουσιν βαπτισθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ. Αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς κατὰ περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας, ἀναλόγως τῶν ὑφισταμένων ἰδιαιτέρων ποιμαντικῶν ἀναγκῶν αὐτῶν.

β) ὁ γάμος ὀρθοδόξων μετ' ἄλλοθρήσκων ἢ ἀπίστων κωλύεται ἀπολύτως κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν, δυνάμενων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν περιπτώσει τιοιούτου γάμου, ἀποφασίσωσι περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ποιμαντικῆς οἰκονομίας πρὸς τὸ ὀρθόδοξον μέλος κατὰ τὰς ὑφισταμένας ἰδιαίτερας ποιμαντικὰς ἀνάγκας αὐτῶν.

8. Ἡ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ κωλυμάτων γάμου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως πρᾶξις δεόν νὰ λαμβάνη ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς διατάξεις τῆς ἐκασταχοῦ σχετικῆς κρατικῆς νομοθεσίας, ἄνευ ὑπερβάσεως τῶν ἀκραιῶν ὀρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας καὶ συγκαταβάσεως».

«II. Ἐπὶ τοῦ θέματος: Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐξήτασε μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ συζητήσεως τὸ θέμα τοῦτο. Ὅμως,

ἐπειδὴ ἔκρινεν ἀνεπαρκῆ τὴν ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦδε γενομένην προετοιμασίαν καὶ μὴ καταλήγουσαν εἰς ἀμόφωνον ἔκφρασιν τῆς ἐνιαίας γνώμης τῆς Ὁρθοδοξίας, πρὸς ἀποφυγὴν ἐσπευσμένης ἀποφάσεως καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως δοθῆ ἓν τῷ μεταξύ ἢ δυνατότης εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ὅπως ἐτοιμάσουν τὸ πλήρωμα αὐτῶν ἐν πιστότητι πάντοτε πρὸς τὴν διασφάλισιν τῆς συνεχείας τῆς οὐσίας τῆς παραδόσεως:

1. καλεῖ τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ὅπως ἀποστείλωσι τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τὰς ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος παρατηρήσεις αὐτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέχρι τοῦδε καταρτισθέντος φακέλλου.

2. παραπέμπει τὸ θέμα πρὸς ἐπανεξέτασιν ὑπὸ προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετασθῆ τοῦτο ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

3. ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς παραδεδομένης πράξεως, μέχρι τῆς ἐξετάσεως τοῦ θέματος ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προτάσεων τῆς Προσυνοδικῆς ἐκείνης Πανορθοδόξου Διασκέψεως. ἥτις ἠθελε ἐξετάσει τὸ θέμα τοῦτο».

«III. Ἐπὶ τοῦ θέματος: Ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ Πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξευρέσεως τρόπου συμπράξεως μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ.

Ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις:

1. Ἦκουσε τὰς ἐπιστημονικὰς ἐπεξηγήσεις ἀστρονόμων καθηγητῶν ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἀνεγνώρισεν, ὅτι εἰς ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα — πάντοτε τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου — ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων δεδομένων, θά ἦδύνατο νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

2. Εὐρέθη σύμφωνος, ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐξετάσει τοῦ ζητήματος, ἐπὶ τῶν ἐξῆς κεφαλαιώδους σημασίας σημείων:

α) ὅτι τὸ ὅλον θέμα, πολὺ πέραν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, εἶναι θέμα ἐκκλησιολογικῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου Ὁρθοδοξίας, τῆς ὁποίας ἡ ἐνότης κατ' οὐδένα λόγον ἢ τρόπον πρέπει νὰ διασαλευθῇ·

β) ὅτι εἶναι θέμα ὑπευθύνου ἐκτιμῆσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ποιμαντικῶν εὐθυνῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἀντιστοίχων ποιμαντικῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου αὐτῆς· καὶ

γ) ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν διάρθρωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνέτοιμος ἢ τοῦλάχιστον ἀπροπαρασκευαστος καὶ ἀπληροφόρητος διὰ τὴν ἀντιμετωπίσιν καὶ δεχθῆναι μίαν ἀλλαγὴν εἰς τὸ θέμα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα.

3. Ἐκρινε, διὰ πάντα ταῦτα, ὅτι πᾶσα ἀναθεώρησις ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον τῆς πράξεως ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα, ἐν τῇ ὁποίᾳ πράξει καὶ ἔχομεν ἄλλωστε τὸν ἀπὸ αἰῶνων κοινὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα ἡμῶν, ἀφεθῆναι δι' εὐθετώτερον καιρὸν, τοῦ Θεοῦ εὐδοκοῦντος.

4. Θεωρεῖ ἀπαραίτητον καὶ τὴν ἐφεξῆς συστηματικώτερον κατὰ τὸ δυνατόν πληροφόρησιν τοῦ ποιμνίου εἰς ἐκάστην ἐπὶ μέρους Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἵνα ἡ Ὁρθοδοξία, ἐν εὐρύτῃ νοῦ καὶ καρδίας, προχωρήσῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ κοινοῦ, ἐν ἀκριβείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πιστότητι πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς ἀποφάσεως τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπιτεύξεως ἐνιαίου ἑορτασμοῦ τῆς μεγίστης τῶν ἑορτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦθ' ὕπερ ἦτο καὶ ἡ σαφὴς πρόθεσις τῆς ἁγίας ἐκείνης Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

5. Διακηρύττει, ὅτι τὸ ἡμερολογιακὸν καὶ αἱ ἐπὶ τούτου δημιουργηθεῖσαι ἀνώμαλοι καταστάσεις δὲν πρέπει νὰ ὀδηγῶσιν εἰς διχασμοὺς, διαστάσεις ἢ καὶ σχίσματα ἀκόμη, καὶ ὅτι τυχόν ἀντιφρονοῦντες πρὸς τὴν κανονικὴν αὐτῶν Ἐκκλησίαν πρέπει νὰ υἱοθετήσωσι τὴν ἐκ παραδόσεως καθιερωμένην τιμὴν ἀρχὴν τῆς ὑπακοῆς πρὸς τὴν κανονικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἐπανασυνδέσεως αὐτῶν ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτῆς ἐν εὐχαριστιακῇ κοινωνίᾳ, καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (Μάρκ. 2,27).

6. Ἀναγνωρίζει τὴν λυσιτέλειαν τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου προσπαθειῶν ἐν προκειμένῳ καὶ τὴν χρησιμότητα τυχόν μελλοντικῆς συνεχίσεως τούτων».

«IV. Ἐπὶ τοῦ θέματος: «*Τοῦ καθορισμοῦ κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν εἰς τὸ μέλλον νὰ χειροτονῶνται ἐπίσκοποι ἐκ μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν ἀπλῶς τὴν εὐχήν τῆς ρασσοφορίας καὶ οὐχὶ μόνον ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ μέγα σχῆμα*», τοῦ ἀπασχολοῦντος τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ὅπερ καὶ δὲν ἀποτελεῖ θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ἡ Β' Προσυνδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, μελετήσασα τὸ ὡς ἄνω θέμα συμφώνως τῇ ἀποφάσει τῆς Α' Προσυνδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, θεωρεῖ, ὅτι αἱ δύο «πράξεις» τῆς χειροτονίας εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν διαφόρων Ὁρθοδόξων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, εἴτε ἐκ τῶν τοῦ μεγάλου σχήματος, εἴτε ἐκ ρασσοφορίας, δὲν προσκρούουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας».

† ὁ Χαλκηδόνος Μελίτων, Πρόεδρος
(Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον)

† ὁ Ναυβίας Συνέσιος
(Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας)

† ὁ Ὅρους Λιβάνου Γεώργιος
(Πατρ. Ἀντιοχείας)

† ὁ Πέτρος Γερμανὸς
(Πατρ. Ἱεροσολύμων)

† ὁ Κιέβου Φιλάρετος
(Πατρ. Ρωσσίας)

† ὁ Σουμαδίας Σάββας
(Πατρ. Σερβίας)

† ὁ Μολδαβίας Θεόκτιστος
(Πατρ. Ρουμανίας)

† ὁ Στάρας Ζαγορᾶς Παγκράτιος
(Πατρ. Βουλγαρίας)

† ὁ Πάφου Χρυσόστομος
(Ἐκκλ. Κύπρου)

† ὁ Κίτρους Βαρνάβας
(Ἐκκλ. Ἑλλάδος)

† ὁ Γκτάνσκ Σάββας
(Ἐκκλ. Πολωνίας)

† ὁ Τσικονδίδης Ἰωάννης
(Ἐκκλ. Γεωργίας)

† ὁ Πράγας Δωρόθεος
(Ἐκκλ. Τσεχοσλοβακίας)

† ὁ Ἰοένσου Ἀλέξιος
(Ἐκκλ. Φιλανδίας)

† ὁ Τρανουπόλεως Δαμασκηνός,
Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀδελφοί, μόλις ἐλήφθη τηλεγράφημα τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ρουμανίας κ. Ἰουστίνου καὶ παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὅπως τὸ ἀναγνώσῃ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸ τηλεγράφημα ἔχον οὕτω:

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Χαλκηδόνος κ. Μελίωνα,
Πρόεδρον

Μετὰ χαρὰς χαιρετίζομεν τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐν Σαμπεζύ. Εὐχόμενοι πλήρη ἐπιτυχίαν τοῖς συνέδροις, εὐχόμεθα ὅπως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ, εὐλογῆσῃ τὰς ἀφιερωμένας εἰς τὴν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας ἐργασίας τῆς Διασκέψεως.

Ἰουστίνος, Πατριάρχης
τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας
Ἐν Βουκουρεστίῳ τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1982»

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος:

«Σεβάσμιοι καὶ ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ σύνεδροι,

Διὰ τῆς καταλήξεως εἰς συγκεκριμένους ἀποφάσεις πρὸς πρότασιν εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τερματίζεται σήμερον τὸ ἔργον τῆς Β΄ ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἀνατεθέντος εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, ἤτοι ὑπὸ τοῦ συνόλου τῆς Ὁρθοδοξίας, ἔργου, προσήκει νὰ εἴπωμεν τὸ τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκα».

Ὁ μέγας ὄντως ἱερός πατήρ καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος καὶ ἑρμηνευτῆς τῆς τρισηλίου θεότητος, ὄχι ἀπὸ τοῦ ἀκόπου καὶ εὐκόλου λόγου τῆς δημαγωγίας, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς ταύτης τῆς δοκιμασίας, τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας, ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ μέχρι θανάτου διωγμοῦ του ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν, ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ πνευματικῶς κατεστημένου, ἐδίδαξεν ὅτι ἡ δοξολογία πρὸς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι μόνο διὰ τὰ εὐχάριστα, τὰ εὐκόλα, διὰ τὴν μακαριότητα τῆς νάρκης, διὰ τὴν ἀταραξίαν τοῦ πνευματικοῦ εὐδαιμονισμοῦ ποῦ εἶναι ἡ ἑτέρα μορφή — ἡ καὶ πλέον ἀξιοπράσεκτος, δὸς δ' εἶπεῖν καὶ πλέον κινδυνώδης — τοῦ φαινομένου τοῦ εὐδαιμονισμοῦ τῆς σημερινῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας. Διότι ὁ εὐδαιμονισμὸς, ποῦ εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ ὅλον βάρος καὶ ἡ ὅλη εὐθύνη ἐπιρρίπτεται εἰς τὴν καταναλωτικὴν κοινωνίαν, τὸ ὅλον πρόβλημα, λέγομεν, συναπαρτίζεται ἐν τῇ περιχωρήσει τῶν δύο ὄψεων, τῶν δύο καταστάσεων, τῶν δύο ταύτων πραγματικότητων, ἤτοι τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ὕλικου εὐδαιμονισμοῦ.

Ἡμεῖς συνήλθομεν προβληματιζόμενοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1961 ἐπὶ τοῦ εὐδαιμονισμοῦ τοῦ πνευματικῶς κατεστημένου, καὶ ἔκτοτε ἀγωνιζόμεθα διὰ νὰ συντονίσωμεν μίαν ἀπόκρισιν εἰς τὸ ἀγωνιώδες αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας πῶς νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην τοῦ αἰῶνός μας, καὶ προσεπαθήσωμεν καὶ προσπαθοῦμεν νὰ δώσωμεν τὴν πνευματικὴν ἀπάντησιν καὶ ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς ἀπαντήσεως, μὲ ἀργὸν ρυθμὸν, ὁμῶς συνεχῶς καὶ ἐπιμόνως, ἐπληροφορήθημεν, ὅτι πρὶν ἢ δώσωμεν ἀπόκρισιν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ αἰῶνός μας καὶ συνταγὴν θεραπείας τῆς νόσου τοῦ αἰῶνος τούτου, προηγεῖται κάτι ἄλλο, νὰ δώσωμεν πρῶτον ἀπόκρισιν εἰς ἑαυτοὺς ὡς Ἐκκλησίας, εἰς τοὺς ἰδίους ἡμῶν προβληματισμοὺς, ποῦ ἀνακύπτουν ἀδυσώπητοι ἀπὸ τοῦ εὐδαιμονισμοῦ τοῦ πνευματικοῦ μας κατεστημένου.

Ἐδῶ, ὡς ἐκ τῶν συζητήσεών μας προκύπτει, ἀνεκαλύψαμεν ἐν τέλει ὅτι δὲν εἴμεθα ἀκόμη ἔτοιμοι νὰ λύσωμεν τὰ προβλήματα τῶν ἄλλων, διότι οὔτε αὐτὰ καλῶς τὰ γνωρίζομεν, ἀλλ' αὐτε καὶ ἔχομεν ἤδη λύσει τοὺς ἡμετέρους προβληματισμοὺς, μάλιστα δὲ καὶ ὅτι εὐρισκόμεθα εἰσέτι ἐν πολλοῖς εἰς τὴν κατάστασιν τῆς εὐδαιμονικῆς ἀταραξίας καὶ μακαριότητος τῆς ἁγίας κληρονομίας τῶν Πατέρων, ἤτοι τῶν ὄντως προβληματισθέντων, τῶν ὄντως δοκιμασθέντων, τῶν ὄντως ἀγωνισθέντων, τῶν ὄντως μέχρι μαρτυρίου καὶ θανάτου ἀντιμετωπισάντων τὰς ἀντιπνευματικὰς καταστάσεις τῶν ἐποχῶν των.

Κατελήξαμεν εἰς τὴν διαπίστωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην μετ' ὠδίνων. Δὲν ὑπάρχει τοκετὸς ἀνευ ὠδίνων. Καὶ διήλθομεν, λοιπὸν, διὰ μέσου δοκιμασίας, μέχρις οὗ καταλήξωμεν εἰς τὴν διαπίστωσιν, εἰς τὴν αὐτογνωσίαν, ἥτοι τὴν κεφαλαιώδη ἀπαρχὴν τῆς ἀναγεννήσεως. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ Διάσκεψις ἡμῶν αὕτη εἶναι καὶ δύναται νὰ καταγραφῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξελίξεως τῶν καθ' ἡμᾶς πανορθοδόξων πραγμάτων ὡς καμπὴ ὄντως ἱστορικῆ.

Καὶ ἐξηγοῦμαι, ὄχι αὐθαιρέτως, ἀλλὰ συνοψίζω καὶ ἀνακεφαλαιῶν τὰ ἐνταῦθα λεχθέντα, ἐν ἐξομολογήσει ὁμολογηθέντα, εἰλικρινῆ, ἐντιμα, εὐθέα, οὐχὶ ἐκ τοῦ φόβου τῶν ὑπαρχόντων, ἀλλ' ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ ἐκ τοῦ φόβου τῆς θεϊκῆς κρίσεως τῶν ἐπερχομένων μετὰ πάσης χριστιανικῆς παρρησίας διατυπωθέντα, καὶ λέγω, λοιπὸν, ὅπως ταπεινῶς, ὅτι ἡ Διάσκεψις ἡμῶν αὕτη εἶναι ἱστορικῆ διότι ἔφθασεν εἰς ἐν σπουδαῖον σημεῖον ὠριμότητος, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀνέτοιμον καὶ ἀπροπαράσκευόν μας, ὄχι βεβαίως τεχνικῶς, οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως ἐκφράσεως ἐκ τῶν ἐγχειριδίων τῆς θεολογίας τοῦ τὶ πρεσβεύει ἡ Ὁρθοδοξία — ταῦτα τοῖς πᾶσι γνωστά —, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ποιμαντικῆς μας ὀλιγωρίας, ἥτοι τῆς ἀγνοίας μας τοῦ τὶ πράγματι εἶναι τὸ αἶτημα τοῦ πληρώματος, τί εἶναι ἡ ἀγωνία του, τί εἶναι τὰ προβλήματα του. Τοῦ πληρώματος, ὄχι μερικῶς, ἀλλὰ τοῦ πληρώματος ἐν τῇ πληρότητί του, διὰ νὰ εἶναι αὐτὸ ὄντως πλῆρωμα. Ὅχι τοῦ κατὰ πάντα ἀξίου καὶ ἐπαινετοῦ ἐκείνου μέρους τοῦ πληρώματος ποῦ περιβάλλει τὸν Ἐπίσκοπον ἀμέσως ἐν πάσῃ πιστότητι καὶ ἀφοσιώσει καὶ εὐσεβοφροσύνῃ καὶ πειθαρχίᾳ, ἀλλὰ τοῦ πληρώματος τοῦ μείζονος ἐκείνου ποῦ δὲν ἀγρυπνεῖ εἰς τοὺς ναοὺς ἀλλὰ εἰς τὴν δισκοθήκην, οὔτε παρίσταται εἰς τὴν Θεῖαν λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς ἢ τῆς ἑορτῆς ἐν τῷ ναῷ, ἀλλ' εἶναι εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως μετὰ τὴν κιθάραν ἀνά χεῖρας, ἢ μετέχει τῆς ἐκδρομῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ἢ τὸ βουνόν καὶ ἀναζητεῖ τὸν Θεόν ἐν τελευταίᾳ ψυχολογικῇ ἀναλύσει τοῦ ὑποσυνειδήτου του.

Τὸ ὅτι ἡ συνάντησις ἡμῶν, ὅλων ὑπευθύνων ἐπισκόπων καὶ Θεολόγων, ἐκ παντὸς σημείου τῆς Ὁρθοδοξίας, κατέληξεν, ὄχι εἰς θεαματικὰς προβολὰς εὐκόλων λύσεων, ἀλλὰ εἰς τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός ποῦ ἐξηγήθη προηγουμένως, καὶ τὸ ὅτι εἰς τοῦτο κατελήξαμεν μετ' ὠδίνων, δικαιούνται τοῦ ἐπιφωνήματος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου «πάντων ἕνεκα», ἥτοι τοῦ νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν δι' ὅλας τὰς δοκιμασίας, διὰ τῶν ὁποίων διήλθεν ἡ Διάσκεψις αὕτη, ἕως οὗτου ἀχθῆ εἰς τὸ κεφαλαιωδέστερον τοῦτο δι' ὅλην τὴν περαιτέρω πορείαν τῆς ἐτοιμασίας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στάδιον τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐνεστώσης πνευματικῆς μας καταστάσεως, τοῦ ἐπιπέδου μας, τῶν ἱκανοτήτων μας, τῆς εὐθύνης μας καί, πρὸ παντός, τοῦ ἐλλείματός μας ὡς Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν σπουδαιότατον πνευματικὸν ἀπολογισμὸν καὶ προὑπολογισμὸν τῆς οἰκονομίας τῶν τῆς Ὁρθοδοξίας πραγμάτων.

Ἀδελφοί,

Λέγων ταῦτα ἐν κατακλειδί τῶν ἐργασιῶν μας, οὐδὲν ἄλλο προτίθεμαι εἰμὴ μόνον ἐπιχειρήσιν ἐρμηνεύσεως τοῦ γενικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρα-

κτῆρος τῆς Διασκέψεως ταύτης· τουλάχιστον, ὡς πρὸς τὸ κατ' ἐμέ, πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι, πέραν τοῦ λόγου καὶ τῶν θορυβῶν, πέραν τῶν διαφόρων ἰσχυρισμῶν, ἤχθημεν, ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν οὐσίαν.

Πλὴν τοῦ γεγονότος τούτου ὅτι ἐφθάσαμεν, εἰς τὴν οὐσίαν, ἦται εἰς τὸ ἔλλειμμα τῆς εὐθύνης ἡμῶν ὡς Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀκριβολόγον διαπίστωσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου μας, τῆς πληροφορήσεως καὶ ἐνημερώσεώς του, τοῦ ἀπ' εὐθείας διαλόγου μετὰ τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὰ θέματα τῆς Μεγάλης Συνόδου, οὐδὲν τὸ σπουδαῖον καὶ ἐντυπωσιακὸν ἔχομεν νὰ μεταδώσωμεν ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια. Ἐπιβεβαιώσαμεν ἐδῶ τὴν πίστιν καὶ τὴν παράδοσιν τῶν Πατέρων μας, ποὺ δὲν ἔχουν ἀνάγκην, ὡς αὐτόφωτοι, τῆς ἐπιβεβαιώσεως ἡμῶν τῶν ἀναξίων, ἀλλὰ μόνο ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἁπολογίας των.

Ὅμως, ἀπὸ τῆς εὐλακρυνούσας καὶ τῆς τιμίας ταύτης διαπιστώσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ὡς αὕτη πηγάζει ἐκ τῶν ἐνταῦθα συζητηθέντων, τῶν καταγεγραμμένων ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Διασκέψεως, προέρχεται ἐν μῆνυμα φωτεινὸν καὶ ἐλπιδωφόρον, τὸ μῆνυμα πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ποὺ ἐκπροσωποῦμεν, μῆνυμα μετανοίας, διότι δὲν ἐπράξαμεν τὸ χρέος μας. Ἐκ τῆς Διασκέψεως ταύτης κατερχόμεθα εἰς τὸ ποιμνιά μας, ὄχι διὰ νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ αὐτὰ μετάνοιαν, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσωμεν πρὸς αὐτὰ τὴν μετάνοιάν μας.

Τοῦτο ἀποτελεῖ, ἐξ ἑτέρου, καὶ τὸ βαθύτερον πνευματικὸν μῆνυμά μας πρὸς ὅλον τὸν ὄλλον κόσμον. Μῆνυμα κυρίως χαρακτηριστικὸν τῆς Ὁρθοδοξίας: Ὅτι δὲν ἀποφαινεται ἀπὸ καθέδρας καὶ αὐθεντίας, ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως καὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ πληρώματος. Ὅτι ἐὰν ἐχῆ παραμελήσει, δὲν ἐχῆ συμπληρώσει καὶ ἐκπληρώσει τὸ ἀπαραίτητον χρέος τῆς διαβουλεύσεώς της μὲ τὸν πιστὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τὸ πλήρωμα, ἡ ποιμαίνουσα καὶ δικαιοῦσα Ἐκκλησία ἔχει τὴν δύναμιν καὶ τὴν παρρησίαν νὰ ἀνομολογήσῃ καὶ ἐξομολογηθῇ τὴν κατάστασίν της καὶ νὰ περιέλθῃ εἰς κατάστασιν ἰδίας μετανοίας καὶ ὄχι νὰ ἐπιφορτίσῃ εἰς τὸ ποιμνιον τὴν μετάνοιαν.

Ἐν τῷ πνεύματι ταύτῃ, τῷ πνεύματι δηλαδὴ τῆς Διασκέψεως ταύτης, τὸ ὁποῖον ἐν περισυλλογῇ καὶ προσευχῇ προσεπάθησα νὰ συναγάγω, χαιρέτιζω τὴν κατάληξιν τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν.

Εὐχαριστῶ ἀπάσαις ταῖς σεβασμίαις Ἀντιπροσωπεῖαις καὶ ἐνὶ ἐκάστῃ ὑμῶν τῶν συνέδρων διὰ τὰς προσφοράς ὑμῶν, τὰς εἰς οἰκοδομήν.

Μεταναῶν δι' ὅ,τι εἶπον καὶ ἔπραξα, ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων μου, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἐκρίνετο ἀντίθετον πρὸς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ κατανόησιν, ζητῶ ἀπὸ ὅλους ὑμᾶς, ἀδελφοί, συγγνώμην καὶ συγχώρησιν.

Εὐχαριστῶ πᾶσι τοῖς συμβαλοῦσι πρὸς ἐταιρσίαν, διοργάνωσιν κοὶ διεξαγωγὴν τῆς παρούσης Διασκέψεως. Κατὰ πρῶτον λόγον, τῷ Σεβ. Γραμ-

ματεῖ ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου Μητροπολίτη Τρανουπόλεως κ. Δαμασκηνῶ, ὁ ὁποῖος ὄντως οὐδενὸς ἐφείσθη κόπου, οὐδεμιᾶς θυσίας προσωπικῆς καὶ κατ' οὐδὲν παρέλειψε τὰς ἐντολάς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὅπως μὴ φεισθῆ τῶν οἰκονομικῶν μέσων πρὸς ἐξυπηρέτησιν καὶ διευκόλυνσιν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἀμέσου ἐνημερώσεώς των ἐπὶ τῶν διαβιβαζομένων τῇ Γραμματεῖᾳ ἀντιδράσεων καὶ κειμένων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὰ θέματα τῆς Συνόδου, οὔτε δὲ καὶ τῶν ἄλλων δαπανῶν πρὸς συγκρότησιν τῆς παρούσης Διασκέψεως καὶ ὄλων τῶν ἀναποσπάστων πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεων καὶ ἐκδηλώσεων. Ταῦτα πάντα, χορηγοῦντος πάντοτε τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐξετέλεσε πιστῶς καὶ ὡς ἀριστα ὁ Σεβ. Γραμματεὺς, διὸ καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην, ὄχι μόνον ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Διασκέψεως ταύτης, νὰ συγχαρῶ καὶ νὰ εὐχαριστήσω αὐτῶ, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς, οἵτινες ὑπηρετοῦν ἐν τῇ Γραμματεῖᾳ ταύτῃ καὶ ἐν τῷ Κέντρῳ τούτῳ κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς, ἀνδράσι καὶ γυναίξι, πᾶσι τοῖς προσφέρουσιν ἐθελοντικὴν ὑπηρεσίαν, οἱ ὅποιοι καὶ διὰ τῆς ἀθαρύβου παρουσίας καὶ ἐργασίας των ἐν τῇ Διασκέψει ταύτῃ προσέφερον τὰ μέγιστα διὰ τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Δὲν εἶναι εὐκαλὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανεὶς ὅλους, μέχρι τοῦ τελευταίου προσώπου, ἐκείνους ποὺ συνέβαλον εἰς τὸ νὰ μὴ προσκόψῃ που ἡ κανονικὴ λειτουργία τῆς Διασκέψεως ταύτης. Ὡς ἐκ τούτου εὐρίσκομαι εἰς δυσκολίαν πόθεν νὰ ἀρχίσω καὶ ποῦ νὰ τελειώσω τὰς εὐχαριστίας τῆς Διασκέψεως καὶ ἐμοῦ προσωπικῶς.

Ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς, τοὺς δακτυλογράφους, τοὺς μεταφραστὰς καὶ τὰς μεταφραστρίδας, ἢ ἀπὸ τοὺς μεταφορεῖς τῶν ἀπορριμάτων, τοὺς καθαριστὰς καὶ τὰς καθαριστρίδας, τοὺς ὁδηγοὺς τῶν αὐτοκινήτων καὶ ἐν γένει τοὺς διὰ παντός τρόπου καὶ μέσου μετ' ἀγάπης, προσοχῆς καὶ λεπτότητος, ὑπηρεσιακῶς ἢ ἐθελοντικῶς προσενεγκόντας ὑπηρεσίαν χάριν τῆς Διασκέψεώς μας:

Ἐρμηνεύων τὸ φρόνημα τῆς Διασκέψεως ἀπευθύνω πρὸς ὅλους ἀνεξαιρέτως, αὐτοὺς ποὺ ἐμνημόνευσα καὶ ἐκείνους ποὺ παρέλειψα, ἕνα ὀλόθερμον «Εὐχαριστῶ». Καὶ τέλος, λέγων τὸν τελευταῖον λόγον πρὸς ὑμᾶς ὅλους, ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ σύνεδροι, εὐχομαι αἰσίαν τὴν ἐπιστροφὴν ὑμῶν εἰς τὰ ἴδια καὶ τὴν ἐν ἡρεμίᾳ πνεύματος ἀξιολόγησιν ὑφ' ἡμῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν τῶν πορισμάτων τῆς παρούσης Διασκέψεως, ἐν ὑγείᾳ δὲ καὶ δυνάμει πνεύματος ἐπιστροφὴν ὑμῶν εἰς τὰς προσεχεῖς Πανορθόδοξους Διασκέψεις πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τὸν χρόνον τῆς ὁποίας θὰ ὀρίσωσιν αἱ ἀνεξιχνίαστοι βουλαὶ τοῦ Κυρίου τῆς Ἐκκλησίας».

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶν, ἐξ ὀνόματος τῆς Διασκέψεως ὁ Σεβ. Μητροπολίτης

Όρους Λιβάνου λέγει τὰ ἀκόλουθα:

«Σεβασμιώτατε,

Ἐπιτρέψατέ μοι τὴν φορὰν ταύτην νὰ μὴ ἀπευθυνθῶ πρὸς ὑμᾶς ὡς τὸν Πρόεδρον, ἀλλὰ πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν.

Ὅταν πρὸ τινων ἐτῶν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἡλίας μοι ἀνέθεσε νὰ ὑποδεθῶ τὸν Μητροπολίτην Χαλκηδόνος Μελίτωνα ἐν Δαμασκῶ — καί μοι ἐφάνη ἤδη τότε σχετικῶς ἠλικιωμένος —, γνωρίζων ὅτι περιήρχετο ὅλας τὰς ὀρθοδόξους χώρας ἐν ᾧσει τῆς προετοιμασίας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, διηρωτήθην πόθεν ἀντλεῖ αὐτὴν τὴν φλόγαν αὐτός ὁ τόσον ἐνθουσιώδης ἄνθρωπος, ποῦ εὕρισκε ὄλην αὐτὴν τὴν ζέσιν διὰ νὰ θερμαίνῃ ὀλόκληραν τὴν Ὀρθοδοξίαν, ποῦ εὕρισκε αὐτὸ τὸ σθένος διὰ νὰ πείθῃ Πατριάρχας καὶ Προκαθημένους Ἐκκλησιῶν καὶ Ἱεράρχας.

Ἐλέχθη «θὰ βαπτισθῆτε ἐν Πνεύματι καὶ πυρὶ». Ὁρισμένοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μᾶς λέγουν ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ Πνεῦμα εἶναι πῦρ. Ἐβλεπον, λοιπόν, αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸν πῦρ νὰ φλέγῃ τὸν ἄνδρα.

Πράγματι, παρὰ τὴν διάφορον ἐνίοτε στιγμιαίαν ἐντύπωσιν, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μελίτων κατηύθυνε τὴν Β' ταύτην Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν μὲ βαθεῖαν ὑπομονὴν καὶ μὲ τὴν σοφίαν, τὴν ὁποίαν ὅλοι τοῦ ἀναγνωρίζομεν.

Δὲν θὰ ἠθέλων, μετὰ τοὺς τόσον ἐποικοδομητικούς λόγους ποῦ μόλις ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν Σεβ. Μελίτωνα, νὰ προσθέσω μίαν ἄλλην ὁμιλίαν. Ἄλλωστε, γνωρίζετε ὁποῖον κῦρος ἔχει ὁ Μητροπολίτης Μελίτων εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Πιστεύω ὅτι ἐρμηνεύω τὸ αἶσθημα ὄλων ὑμῶν ὅταν τοῦ ἀπευθύνω τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας μας.

Εὐχόμεθα ἐξ ὅλης καρδίας τὴν πραγματοποιήσῃ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἴσως τινὲς ἐξ ὑμῶν νὰ εἶναι παρόντες εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ διάδοχοι ἡμῶν θὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτήν. Ὅμως ὁ Μητροπολίτης Μελίτων θὰ ἦτο ἀπαραίτητος διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ σύγκλησις αὐτῆς τῆς Συνόδου. Θὰ ἔπρεπεν ἐδῶ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν ἐνθέρμως».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐγνωμονῶ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς λόγους τοὺς ἀπευθυνθέντας πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ὑπὸ τοῦ Σεβ. ἁγίου Ὁρους Λιβάνου διὰ τὸ ταπεινὸν μου πρόσωπον. Δὲν μοῦ ἀξίζουσαν. Ἡ εὐγένεια ὅμως τῆς μεγάλης Ἀντιοχειανῆς παραδόσεως καὶ ἡ προσωπικὴ εὐγένεια τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου, τοῦ ἐξόχως πνευματικοῦ τούτου ἀνθρώπου, ἠθέλησαν νὰ μὲ συντριψουν, ὥστε νὰ ἀναζητήσω βαθύτερον τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου μου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας: Ἐπιθυμῶ ἐκ μέρους τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα διὰ τοὺς μᾶχθους, τὴν ὑπομονὴν, τὸ ἀγρυπνον ἐνδιαφέρον καὶ τὴν σοφὴν καθοδήγησιν τῶν ἐργα-

σιών τῆς Διασκέψεως. Ἐκφράζων καί τās εὐχαριστίας τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν, εὐχομαι ὑγίαν ἀκλόνητον ὑμῖν, ἅγιε Πρόεδρε, καί νά προΐστασθε πάντοτε τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, διότι ὡς Πρόεδρος ὑπήρξατε ὀρθοτομος καί διεξηγάγετε τās ἐργασίας τῆς Διασκέψεως ἀψόγως. Πολλά τά ἔτη Σας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ θερμότατα. Παρακαλῶ δέ ὑμᾶς, ἄδελφοί, ὅπως δεχθῆτε ἀναμνηστικόν μετάλλιον τῆς Διασκέψεως ταύτης προσφερόμενον ὑμῖν ἐκ μέρους τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Καί νῦν, ἅγιοι ἄδελφοί, σὺν Θεῷ κηρύττομεν τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Ἀκολουθῶς ἅπαντες οἱ σύεδροι ψάλλουν τὸ «Εἶδομεν τὰ φῶς τὸ ἀληθινόν...» καί ἐξέρχονται τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ.

ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΛΗΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ (Κυριακή, 12 Σεπτεμβρίου 1982)

Τὴν ἑπαμένην, Κυριακὴν, 12ην Σεπτεμβρίου 1982, ἐτελέσθη, ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως, ἐν συλλειτουργίᾳ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπειῶν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου τοῦ ἐν Σαμπεζῦ τῆς Γενεῦης Πατριαρχικοῦ Σταυροπηγίου, ἡ Θεία Λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ Προέδρου τῆς Διασκέψεως Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνος, καὶ συλλειτουργούντων τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ἀξώμης κ. Πέτρου, Ὀρους Λιβάνου κ. Γεωργίου, Πέτρας κ. Γερμανοῦ, Ἐπισκόπου Σουμαδίας κ. Σάββα, Μολδαβίας καὶ Σουστάβας κ. Θεοκτίστου, Στάρας Ζαγορᾶς κ. Παγκρατίου, Πάφου κ. Χρυσοστόμου, Κίτρους κ. Βαρνάβα, τοῦ Ἐπισκόπου Γκτάνσκ καὶ Μπιελιστὰκ κ. Σάββα, Μητροπολίτου Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωροθέου καὶ τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ἰοάννου κ. Ἀλεξίου, ἀτε δὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Φιλανδίας Σεβ. Μητροπολίτου Ἐλισγκίου κ. Ἰωάννου ἀναχωρήσαντος τὴν προτεραιαν λόγῳ ἐπείγουσης ἀπασχολήσεως (*Παράρτημα 2: Τάξις Ἀρχιερατικῆς Συλλειτουργίας*). Εἰς τὸ τέλος τῆς Θείας ταύτης Λειτουργίας ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα, ἐξεφώνησε τὴν ἐξῆς ὁμιλίαν.

«Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί,

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἀπευθύνεται ὄχι πρὸς τὴν Προσυνωδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἀλλὰ πρὸς σᾶς, τοὺς ἀγαπητοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς, ποὺ ἀντιπροσωπεύετε ἐδῶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα τῆς Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας μας.

Ἐνώπιόν σας, μαζί σας, ἀνοίξαμε αὐτὴν τὴν Διάσκεψιν, μαζί σας, ἐνώπιόν σας, καὶ τὴν κατακλείομεν.

Καὶ τὴν κατακλείομεν τὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν μὲ πανορθόδοξον εὐχαριστιακὴν σύναξιν, μὲ τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Λειτουργίας τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Αὐτὴ ἡ Θεία Λειτουργία μας, ποὺ τελεῖται ἀπὸ τὸν κανονικὸν ὀρθόδοξον ἐπίσκοπον, ἢ κατὰ ἐξουσιοδότησιν του ἀπὸ τὸν κανονικὸν ὀρθόδοξον ἱερέα, ἢ καιωνία μας εἰς τὴν Εὐχαριστίαν, εἶναι τὸ θεμέλιον καὶ τὸ κορύφωμα, εἶναι τὸ ἅπαν τῆς Ὄρθοδοξίας μας.

Μὲ αὐτὴν ἐκφράζεται ἡ ὀρθὴ χριστιανικὴ πίστις καὶ ἡ κανονικὴ τάξις τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτὴ συμπληρῶνει καὶ ὁλοκληρῶνει καὶ ὑπερβαίνει κάθε πανορθόδοξον συνάντησιν καὶ σύσκεψιν καὶ διάσκεψιν. Αὐτὴ εἶναι ὁ στέφανος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Καὶ ὅταν αὐταὶ αἱ Σύνοδοι δὲν συγκροτοῦνται, καὶ ὅταν Πανορθόδοξοι Διασκέψεις δὲν πραγματοποιοῦνται, ἡ Ὄρθοδοξία συνεχίζει τὴν λειτουργίαν τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεώς μας. Συν-

εχίζει τὸ κήρυγμα τῶν δύο πηγῶν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, καὶ εὐαγγελίζεται εἰς τὸν κόσμον τὸν Λυτρωτὴν του, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, με αὐτὴν τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν.

Ὅτι ἐτελέσαμεν εἰς τὴν Διάσκεψίν μας καὶ ὅ,τι παρελείψαμεν, τὴν καλὴν πρόθεσιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν μας, τὴν θλίψιν καὶ τὴν ἐλπίδα μας, ὅλα τὰ προσεκομίσαμε σήμερα μαζί με τὰ τίμια δῶρα καὶ τὰ καταθέσαμεν εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ παρεκαλέσαμε τὸν Κύριον, ποῦ ἦλθε καὶ εἶναι ἐδῶ ὀλόσωμος ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον, νὰ τὰ μετουσιώσῃ εἰς ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποῖαν Ἐκεῖνος ἵδρυσεν με τὸν Τίμιόν Του αἷμα, τὸ ἐκχυθέν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

Καὶ ἐτελέσαμεν τὴν Ἱεραουργίαν αὐτὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο εἶναι θαυμαστὸν πλήρωμα λειτουργικῆς ἐνότητος ποῦ θαυμαστῶς ἐκφράζει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἐνιαῖον τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἄδελφοί,

Πρώτιστα αὐτὸ τὸ ἐνιαῖον τῆς Ὁρθοδοξίας ἦτο τὸ κύριον μέλημά μας νὰ ἐκφράσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, μαζί σας, ἔτσι ὅπως εἴμεθα ἐδῶ μαζί σας, ὄχι χωρὶς τὴν κατανόησιν σας καὶ τὴν γνώμην σας, ὄχι ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητά σας καὶ τὰ προβλήματά σας.

Αὐτὰ ποῦ λέγω τώρα, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν διατυπώνονται ὡς ἑξῆς: *ἐνότης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ συνειδήσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας* (ὁπου μέσα εἰς τὸν ὄρον Ἐκκλησία περικλείεται ὅλη ἡ ἔννοια, δηλαδὴ περικλείεσθε καὶ σεῖς, τὸ πλήρωμά της).

Ἄδελφοί μου ἀγαπητοί,

Δὲν πράκεται νὰ σᾶς ἀπασχολήσω ἐδῶ τώρα με τὰς λεπτομερείας τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεώς μας. Αὐτὰ θὰ τὰ πληροφωρηθῆτε ἀπὸ τὸ Ἀνακοινωθὲν ποῦ ἐξεδόθη χθὲς καὶ ἀναφέρει λεπτομερῶς καὶ τὰ θέματα καὶ τὰς ἀποφάσεις μας.

Ἐκεῖνο ποῦ θεωρῶ ἀπαραίτητο καὶ ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς μεταδώσω ἀμέσως μετὰ τὴν Διάσκεψιν εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἐδῶ συνάντησιν καὶ ἐπικοινωνίαν της με σᾶς, τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι τοῦτο: ὅτι ἐδῶ περισσώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, *αὐτὴν τὴν φοράν*, ὀλοφάνερα ἐσυνειδητοποιήσαμεν ὡς ποιμαίνουσα καὶ διοικοῦσα Ἐκκλησία ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδεύσωμεν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, πρῶτον, χωρὶς ἀρρηκτὴ ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ, δεύτερον, χωρὶς νὰ σᾶς συμβουλευθοῦμεν, χωρὶς νὰ ἔχουμε τὴν γνώμην σας.

Ἐδῶ, αὐτὴν τὴν φοράν, πέραν ἀπὸ τὰς μετριόφρονας ἐκκλησιαστικὰς μας ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἐκάναμε τὴν σπουδαιότεραν ἀνακάλυψιν ὅτι ὑπάρχετε καὶ σεῖς, τὸ πλήρωμα, ὄχι βέβαια με τὴν ἔννοιαν τῶν ὀλίγων πολὺ εὐσεβῶν ἀνθρώπων, ποῦ τοὺς ἀξίζει κάθε σεβασμός, κάθε τιμὴ καὶ κάθε ἐπαινος, ἀλλὰ ὅτι ὑπάρχετε καὶ σεῖς, τὸ πλήρωμα,

μέ την πλήρη έννοιαν, σεις ὅλοι ποῦ σᾶς ἐβαπτίσαμε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν κολυμβήθραν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, καὶ μετὰ δὲν σᾶς ἐκατηγήσαμε, περιορισθέντες εἰς τὸ Πιστεύω τοῦ ἀναδόχου, ἀλλὰ σᾶς ἐγκαταλείψαμε εἰς τὴν τύχην σας. Καὶ εἶπαμε. Δὲν τὸ λέγω ἐγώ. Τὸ λέγει τὸ νόημα τῆς Διασκέψεως, τὸ λέγει τὸ πνεῦμα τῆς Διασκέψεως: νὰ σᾶς ζητήσουμε συγγνώμην.

Αὐτὸ εἶναι σπουδαία ἀνακάλυψις καὶ σπουδαῖο ξεκίνημα. Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ. Διὰ τοῦτο ἀκόμη εἶπαμε ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσουμε διάλογον μαζί σας. Ὅχι ἓνα γενικὸν καὶ ἀόριστον διάλογον. Ἄλλὰ διάλογον ποιμένος καὶ ποιμνίου σὲ κάθε τόπο, δηλαδὴ σὲ κάθε ἐνορία, σὲ κάθε χωριό, σὲ κάθε πόλιν, σὲ κάθε Μητρόπολι, σὲ κάθε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία. Διάλογα ἀπὸ τὰς ρίζας πρὸς τὰ ἐπάνω. Αὐτὴ ἀνεγνωρίσαμεν ὅτι εἶναι ἡ εὐθύνη μας, τῶν ποιμένων, τῶν ἐπισκόπων.

Ὅλα αὐτὰ ποῦ σᾶς λέγω τώρα εἶναι ὄχι ἡ ἐρμηνεία ἀλλὰ ἡ συνοπτικὴ ἔκφρασις τοῦ πνεύματος, τοῦ πράγματος, τῆς Διασκέψεως. Θὰ τὸ διαπιστώσετε ὅταν θὰ δημοσιευθοῦν τὰ Πρακτικά.

Τὴν τεχνικὴν τοῦ διαλόγου, τὴν μέθοδόν του, θὰ τὴν μελετήσῃ καὶ θὰ τὴν φροντίσῃ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία καὶ κάθε ὑπεύθυνος ποιμὴν. Ὅμως κανεὶς μας δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐποχῆς μας εἰς τὴν μεθοδολογίαν τῶν διαλόγων. Κανεὶς μας δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ — πλὴν ἐκείνων ποῦ ἔχουν αὐταρέσκειαν καὶ αὐτάρκειαν καὶ ἐπιμένουν νὰ παραμένουν ὑπὸ ὑάλινον κώδωνα, ἢ μέσα εἰς τὸ ὄχυρόν τῆς ἀνασφαλοῦς ἀσφαλείας τοῦ παραδεδομένου, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι αὐτὸ ὑπαγορεύει τὸ συμφέρον των, αἱ σκοπιμότητες καὶ αἱ ἐπιδιώξεις των —, κανεὶς μας, λέγω, δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ σ' ἓνα οὐσιώδους σημασίας διάλογο τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως δύο ἀποφασιστικῶν θεσμῶν ποῦ διαμορφώνουν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον τὴν κοινὴν γνώμην, δηλαδὴ τοῦ Θεσμοῦ τῶν δημοσίων σχέσεων καὶ τοῦ Θεσμοῦ τῶν μέσων μαζικῆς πληροφορήσεως.

Κατέρχομαι ἀπὸ ἀνάγκην εἰς τὰς λεπτομερείας αὐτὰς πρῶτον διὰ νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς μου συμποιμένας μέσα εἰς τὸν χώρον τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὠρισμένοι ἐκ τῶν συνέδρων τῆς Διασκέψεως μὲ πολὺν ρεαλισμὸν καὶ παρρησίαν ἀπεκάλεσαν νεο-μεσαιωνικὴν ἀντίληψιν καὶ τρόπον ἀντιμετώπισεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν αἰτημάτων τῆς ἐποχῆς μας. Ποιὰς δὲ ἐποχῆς; Μιᾶς ἐποχῆς ποῦ ὅλα ἀμφισβητοῦνται, ὅλα πρακαλοῦνται, ὅλα συζητοῦνται καὶ ὅλα διακυβεύονται. Μιᾶς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀντίχριστος χρησιμοποιεῖ ὅλην αὐτὴν τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν ἀξιοποιεῖ μὲ σατανικὴν μέν, ἀλλ' ὅμως εὐφυῖαν, μέχρι τοῦ εὐφυστάτου σημείου ἀξιοποιήσεως τοῦ ποδοσφαιρικοῦ γηπέδου. Ποιὸς ἐπίσκοπος ἀπὸ ἡμᾶς κατῶρθωσε νὰ συλλάβῃ αὐτὸ τὸ μυστικὸν τοῦ ποδοσφαιρικοῦ γηπέδου; Καὶ ποιὸς κατῶρθωσε νὰ στρέψῃ τὸν πόλον τῆς ἔλξεως ἀπὸ τοῦ γηπέδου τούτου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν του; Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἐρώτημα εἶναι τοῦτο: ποιὸς ποιμὴν ἐνδιαφέρθηκε καὶ ἀσχολήθηκε καὶ ἐργάσθηκε, ὥστε

νά κερδίση ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ αὐτὰ τὰ εἶδωλα τῆς συγχρόνου κοινῆς γνώμης, τοὺς ποδοσφαιριστάς, καὶ νά τοὺς μετατρέψῃ, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ γῆπεδον, σὲ ἀποστόλους καὶ κήρυκας:

Ἄλλά, ἀδελφοί, δὲν θά μοι ἀρκέσῃ ὁ χρόνος διὰ νά διηγηθῶ τὸν νεο-μεσαιωνισμόν μας.

Αὐτὰ ὡς μήνυμα τῆς Διασκέψεώς μας.

Καὶ τώρα ἔρχομαι εἰς τὸ δεύτερο σημεῖο τῆς ὁμιλίας μου, εἰς τὸ μήνυμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ποῦ εἶναι κοφτερός περισσότερο ἀπὸ κάθε κοφτερὸ μαχαίρι (πρβλ. Ἐβρ. 4,12), μαχαίρι ὄχι θανατηφόρο, ἀλλὰ σωστικῆς ἐγχειρήσεως, μαχαίρι χειρουργοῦ.

Λέγει, λοιπόν, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ποῦ ἀκούσαμε σήμερα κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν περικοπὴν τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου μὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ στόμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ: «οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ» (Ἰω. 3,17).

Λέγει, λοιπόν, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ Θεὸς δὲν μὲ ἔστειλε ἐμένα, τὸν Υἱό του, διὰ νά σᾶς κρίνω καὶ νά σᾶς καταδικάσω, ἀλλὰ διὰ νά σᾶς σώσω. Ὅχι μόνον σᾶς, ἀλλὰ ὅλον τὸν κόσμον, ὅλον τὸν κόσμον νά μὴ τὸν κρίνω, νά μὴ τὸν καταδικάσω τώρα, ἀλλὰ τώρα νά τὸν σώσω.

Ἐμεῖς παρερμηνεύσαμε τὴν πρώτη αὐτὴ παρουσία τοῦ Κυρίου εἰς τὸν κόσμον ὡς παρουσία κρίσεως, κατακρίσεως καὶ καταδίκης. Καὶ ἐγίναμεν ὡς κήρυκες τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου Του τοῦ βασιλέως βασιλικώτεροι, τοῦ Χριστοῦ χριστότεροι, ἐγίναμε περισσότερο κριταὶ καὶ ὀλιγώτερον εὐαγγελισταὶ σωτηρίας. Καὶ ἐδρέψαμε τοὺς καρπούς: εἴμεθα ὑπὸ τὴν κρίσιν ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἐκρίναμεν. Ἡμεῖς, ὄχι ὁ Κύριος. Διότι ὁ λόγος Του εἶναι ὁ ἴδιος. Σαφῆς καὶ ἀναλλοίωτος: ἐγὼ δὲν ἦλθα διὰ νά σᾶς κρίνω, ἦλθα διὰ νά σᾶς σώσω.

Ἡ πρώτη Του παρουσία εἶναι παρουσία σωτηρίας καὶ ὄχι κρίσεως. Βέβαια, θά ἔλθῃ καὶ ἡ δευτέρα παρουσία Του. Ἐκείνη θά εἶναι ἡμέρα κρίσεως ὅλων μας.

Δὲν αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νά ἐπεκταθῶ σὲ ἀνάπτυξι αὐτοῦ τοῦ δευτέρου εὐαγγελικοῦ μηνύματος. Εἶναι τόσο καθαρὸ, τόσο ἀπλό, τόσο ἐπιγραμματικό, τόσο δυνατὸ καὶ τόσο κοφτερὸ ποῦ πράγματι μᾶς καθαρίζει, μᾶς θεραπεύει καὶ μᾶς δίδει τὴν ὑγεία ποῦ ἔρχεται ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐγχείρησι τοῦ καρκίνου.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα μήνυμα καὶ ἓνα κήρυγμα γενικὸ ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν κάθε Χριστιανό, τὸν κάθε πιστό, τὸν κάθε ἄπιστο, τὸν κάθε ἄνθρωπο.

Ἐδῶ, εἰς τὴν περίπτωσίν μας, αὐτὸς ὁ τόσο γλυκὺς, ὁ τόσο ἀνακουφιστικός, ἀλλὰ καὶ τόσο φοβερός λόγος τοῦ Χριστοῦ συμπληρῶνει τὰς ἀποφάσεις τῆς Διασκέψεώς μας, τὰ ἀποτελέσματά της, τὸ πνεῦμά της, καὶ δίδει εἰς ὄλους ἐκείνους ποῦ καλοῦνται νά μεταφέρουν τὸ μήνυμα τῆς Διασκέψεως εἰς τὸν κόσμον τὴν βαθυτέραν διάστασιν τοῦ μηνύματος, δίδει τὴν κατεύθυνσιν

διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ὅτι ὅλα πρέπει ὄχι νὰ ἐμπνευσθοῦν καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν ἀπὸ πνεῦμα καὶ διάθεσιν κρίσεως καὶ ἐπικρίσεως καὶ κατακρίσεως, ἀλλὰ ὅλα νὰ ὑπηρετήσουν καὶ νὰ στοχεύσουν τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου ὅλου εἰς δόξαν Θεοῦ. Ἄμήν».

Ἐπηκολούθησε δεξιῶσις καὶ εἶτα γεῦμα ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Κέντρῳ, μεθ' ἧς ἐλήφθη ἡ ἀναμνηστικὴ φωτογραφία τῆς Διασκέψεως καὶ οἱ σύεδροι ἤρξαντο ἀναχωροῦντες καὶ ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΔΕΗΣΙΣ
(Κυριακή, 5η Σεπτεμβρίου 1982)

- Ὁ Διάκονος Εὐλόγησον Δέσποτα.
 Ὁ Πρόεδρος Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
- Ὁ Χορὸς Ἀμήν.
 Οἱ Σύεδροι (ὅλοι ὁμοῦ ἀπαγγέλλουν, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν) Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ παντοχοῦ παρῶν, καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ Θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν, καὶ ζωῆς χορηγός· ἐλθέ καὶ σκῆνωσον ἐν ἡμῖν, καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος, καὶ σῶσον, ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν.
- Ὁ Διάκονος Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς κατὰ τὰ μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.
- Ὁ Χορὸς Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον (τὸ αὐτὸ μεθ' ἐκάστην δέξοιεν).
- Ὁ Διάκονος Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν Μελίτωνος καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος. Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ πάντων τῶν μετεχόντων εἰς τὴν παροῦσαν διδασκαλίαν, καὶ ὑπὲρ τῆς κατὰ Θεὸν εὐοδώσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς.
- Ὁ Πρόεδρος Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακρᾶν· καὶ ἴλεως, ἴλεως γενοῦ ἡμῖν Δέσποτα ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς. Ἐλεήμων γάρ καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
- Ὁ Χορὸς Ἀμήν.
- Ὁ Πρόεδρος ποιεῖ τὴν ἀπόλυσιν.
- Ὁ Χορὸς Εὐλογητὸς εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἀλιεῖς ἀναδείξας...
 Ὅτε καταβάς τὰς γλῶσσας συνέχεε, διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψίστος...
- Ὁ Πρόεδρος Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν...

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΤΑΞΙΣ

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ
ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ

(Κυριακή, 12η Σεπτεμβρίου 1982)

Οι λειτουργοί Ἀρχιερεῖς ὥραν 9.30 τῆς Κυριακῆς συγκεντρώνονται εἰς τὸ Ἀναγνωστήριον τῆς Βιβλιοθήκης, ὅπου θὰ τελεσθῇ ἡ ἀκολουθία τῆς ἀμφιέσεως, καὶ ἐπενδύονται τὰς ἀρχιερατικὰς αὐτῶν στολὰς, τοῦ χοροῦ ψάλλοντος τὸ «*Ἄνωθεν αἱ προφηταὶ*».

Ἐκ τοῦ Ἀναγνωστηρίου λιτανεύοντες εἰσέρχονται εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν ψαλλομένης τῆς Δοξολογίας. Καὶ ἀρχεται ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Κατ' αὐτὴν:

- Τὸ «*Ἅγιος ὁ Θεὸς*» ψάλλεται ἑλληνιστί, ἀραβιστί, σλαβωνιστί καὶ ρουμανιστί. Τὸ «*Δόξα Πατρὶ...*», ὡς καὶ τὸ «*Ἅγιος ὁ Θεὸς*» τοῦ Βῆματος, θὰ ψαλοῦν ἔνδον τοῦ Ἱεροῦ Βῆματος.
- Τὸ «*Δύναμις Ἅγιος ὁ Θεός...*» ψάλλεται ὑπὸ τῆς χορωδίας.
- Τὸ «*Κύριε, σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς*» ψάλλεται τρίς, ἑλληνιστί, ἀραβιστί καὶ σλαβωνιστί, τὸ δὲ «*Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν*» ἅπαξ ἑλληνιστί.
- Ὁ Ἀπόστολος θὰ ἀναγνωσθῇ γαλλιστί καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἑλληνιστί.

Αἱ ἐκφωνήσεις λέγονται ὡς ἐξῆς:

- Ὁ Προεξάρχων: *Ὅτι ἅγιος...*
- Ὁ Σεβ. Ἀξίωμης: *Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου...*
- Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: *Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν...*
- Ὁ Σεβ. Πέτρας: *Τὸν ἐπινίκιον...*
- Ὁ Προεξάρχων: *Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν...*
- Ὁ Σεβ. Σουμαδίας: *Ἐξαιρέτως...*
- Ὁ Σεβ. Μολδαβίας: *Καὶ δὸς ἡμῖν...*
- Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοῦρας: *Καὶ καταξίωσον...*
- Ὁ Σεβ. Πάφου: *Ὅτι σοῦ ἐστὶν...*
- Ὁ Σεβ. Κίτρους: *Εἰρήνη πάσι...*
- Ὁ Θεοφιλ. Γκντάνσκ: *Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς...*
- Ὁ Μακ. Πράγας: *Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου...*
- Ὁ Θεοφιλ. Ἰοένσου: *Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος ἡμῶν...*

Σημειώσεις:

1. Εἰς τὰ Εἰρηνικά, μετὰ τὴν δέξοιν «*ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν...*», ὁ Διάκονος λέγει:

- «*ὑπὲρ τῶν συλλειτουργούντων καὶ συμπροσευχομένων ἁγίων ἀρ-*

χειρέων τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», καὶ ἐν συνεχείᾳ.

- «ὑπὲρ εὐσταθείας καὶ καταρτίσεως τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἔκτενῆς ὡς ἔχει εἰς τὸ Ἱερατικόν.

2. Εἰς τὸ «Ἐν πρώτοις μνήσθητι...» οἱ συλλειτουργοὶ ἅγιοι ἀρχιερεῖς, κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν, ἐπειδὴ ὁ Ναὸς ἐν ᾧ λειτουργοῦν εἶναι Σταυροπήγιον, κανονικὸν δικαιοδοσιακὸν ἔδαφος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, μνημονεύουν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἐν ἧ περιπτώσει συλλειτουργῶς τις θὰ ἐπεθύμει, κατὰ περέκκλισιν, νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὸν Προκαθήμενον τῆς ἰδίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας, τότε, κατ' οἰκονομίαν, θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ ἐξῆς διατύπωσις τῆς ἐκφωνήσεως: «Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου καὶ τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν..., τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας».

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Η Β' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ..... (Σύγκλησις, τόπος, χρόνος, Ἀντιπροσωπεΐαι)	7
ΤΑ ΠΡΟΗΓΗΘΕΝΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥΣ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ ..... (Πρόγραμμα - Γενική περί τήν διαδικασίαν συζήτησις)	8
ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ ..... (Θ. Λειτουργία - Ἐναρκτήριος Ὁμιλία Προέδρου - Τηλεγραφήματα πρὸς τοὺς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν)	14
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Πρωϊνὴ Συνεδρία ..... (Ἡμερησία Διάταξις - Εἰσήγησις Προέδρου - Τηλεγραφήματα Προκα- θεμένων - Μηνύματα Ἐκκλησιῶν - Παρουσιάσις τοῦ φακέλλου τῶν θε- μάτων τῆς Ἡμερησίας Διατάξεως - Γενική περί τήν διαδικασίαν συζή- τησις)	21
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Ἀπογευματινὴ Συνεδρία ..... (Γενική περί τήν διαδικασίαν συζήτησις - Εἰσήγησις εἰς τὸ θέμα τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου - Σύνθεσις Ἐπιτροπῶν)	50
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Πρωϊνὴ Συνεδρία ..... (Ἐξέτασις τοῦ θέματος τῆς ἐκ ρασοφόρων μοναχῶν χειροτονίας ἐπι- σκόπων)	67
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Πρωϊνὴ Συνεδρία ..... (Συνέχισις τῆς συζητήσεως περί τοῦ θέματος τῆς ἐκ ρασοφόρων μοναχῶν χειροτονίας ἐπισκόπων)	77
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Ἀπογευματινὴ Συνεδρία ..... (Συνέχισις τῆς γενικῆς περί τὸ ὡς ἄνω θέμα συζητήσεως - Εἰσήγησις εἰς τὸ θέμα τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν περί νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων)	90
Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Πρωϊνὴ Συνεδρία ..... (Εἰσήγησις εἰς τὸ θέμα τοῦ Ἡμερολογίου - Πασχαλίου - Ἐπιστημονικαὶ ἐπεξηγήσεις τῶν ἀστρονόμων - καθηγητῶν)	107
Δ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Ἀπογευματινὴ Συνεδρία ..... (Ἀφάσις τῆς Ὁλομελείας περί τοῦ πῶς θὰ ἀποκαλοῦνται αἱ ἀποφά- σεις τῆς Διασκέψεως)	121

Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Πρωινή Συνεδρία	126
(Έκθεσις τής Β΄ Έπιτροπής επί του θέματος «Κωλύματα γάμου»)	
Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Πρωινή Συνεδρία	136
(Συνέχισις τής γενικής περί τήν ώς άνω Έκθεσιν συζητήσεως)	
Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Άπογευματινή Συνεδρία	148
(Έκθεσις τής Δ΄ Έπιτροπής επί του θέματος τής έκ ρασοφόρων μοναχών χειροτονίας επισκόπων – Έκθεσις τής Α΄ Έπιτροπής επί του θέματος «Άναπροσαρμαγή τών περι νηστείας εκκλησιαστικών διατάξεων»)	
Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Έσπερινή Συνεδρία	168
(Συνέχισις τής περί τήν ώς άνω Έκθεσιν συζητήσεως)	
Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Νυκτερινή Συνεδρία	180
(Έκθεσις τής Γ΄ Έπιτροπής επί του θέματος του Ήμεραλογίου - Πασχαλίου)	
ΣΤ΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Πρωινή Συνεδρία	186
(Έγκρισις και ύπογραφή τών αποφάσεων τής Διασκεψεως - Ήμερησία Διάταξις τής προσεχοϋς Προσυνοδικής Πανορθοδόξου Διασκεψεως - Έκκλησίαι αι όποϊαι δέν απέστειλαν εισέτι τας άναληφθείσας ύπ΄ αύτων μελέτας - Προσφώνησις του Προέδρου επί τή κατακλειδι τών εργασιών - Άντιφώνησις του Μητροπολίτου Όρους Λιβάνου έξ ονόματος τής Όλομελειας)	
ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΛΗΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ	206
(Θ. Λειτουργία - Όμιλία Προέδρου)	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	211
(Έναρκτήριοις Δέησις)	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	212
(Τάξις άρχιερατικής συλλειτουργίας τών Άρχηγών τών Άντιπροσωπειών)	
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	214

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Α.Β.Ε.Ε.
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 80 114 71 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.24.728, 3609.342, 3601.605
FAX: 3601.679